

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Oğuz Atay *Günlük*

BÜTÜN ESERLERİ 6

İletişim Yayınları 58 • Oğuz Atay Bütün Eserleri Dizisi 6
ISBN 975-470-035-4

© 1987 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 1987, İstanbul
2. BASKI 1990, İstanbul
3. BASKI 1992, İstanbul
4. BASKI 1995, İstanbul
5. BASKI 1998, İstanbul
6. BASKI 2002, İstanbul
7. BASKI 2002, İstanbul
8. BASKI 2003, İstanbul
9. BASKI 2004, İstanbul
10. BASKI 2004, İstanbul
11. BASKI 2005, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
KAPAK FOTOĞRAFI Ara Guler
KAPAK FİLMİ 4 Noka Grafik
DİZGİ Remzi Abbas
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Bahar Siber
MONTAJ Şahin Eymür
BASKI ve CİLT Sena Ofset

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Hanı No. 7 Cagaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 2261-62-63-64 Faks: 212.516 1258

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZ ATAY
Günlük

i l e t i ŝ i m

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

25 Nisan 1970

Selim¹ gibi, günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimseyle konuşmak istemediğime göre, bu defter kaydetsin beni; dert ortağım olsun. “Kimseye söyleyemeden, içimde kaldı, kayboldu,” dediğim düşüncelerin, duyguların aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalınıyor. Canım insanlar! Sonunda, bana, bunu da yaptınız.

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın -başoyuncu Peter Sellers- “The Party” adlı filmini gördüm. İyi niyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yordugunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için hiç kıpırdamadan, turnasını bile oynamadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapsın? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkıyor ve onun kalbini anlıyor. Efendim? Filmin bitişi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fakat filim gibi hayat bir yerde bitmiyor. Filmin devamı, Sevin'e

1

25 Nisan 1970

Selâm gibi; günlük tutmaya başlayalım bakalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Bu defteri bugün satın aldım. Artık Sevin olmadığına göre ve başka kimsenin konuşmak istemediğine göre, bu defter kaydetsem beni; dert ortağım olsun. "Kimseye söylemeden, içinde kaldı, kâğıda, dediğim düşüncelerim, duygularım aynası olsun. Kimse dinlemiyorsa beni - ya da içtiğim gibi dinlemiyorsa - günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda, baaa, baaa da yaptım."

26 Nisan

Bugün, Blake Edwards'ın -baş oyuncusu Peter Sellers- "The Party" adlı filmi ni gördüm. İyi nüyetli ve korkunç sakar bir adamın hikâyesi. İlk defa bir komedinin, beni bu kadar yorduğunu, bana acı geldiğini gördüm. Böyle bir insan ne yapabilir? Ya bütün hayatınca, kendinin ne olduğunu bildiği için, hiç kıpıdamadan, terağına bile oynatmadan bir köşede oturur; ya da -Peter Sellers gibi- bir kere başlayınca tutamaz kendini artık. Peki bu adam ne yapar? Benim yaptığım gibi, yıllarca yaşamasın mı? Sonunda tabii, bir kız çıkarır ve onun kalbini alıyor Efendim? Filmin hikâsi böyle. Benim hayatımın bir kısmı da böyle oldu. Fahat film gibi hayat bir yerde bitmiyor. Filmin devamı, Sevin'e

Londra'da anlattığım gibi oluyor: 'Suç ve Ceza'da Marmaledov,¹ sarhoşları heyecanlandıran bir cennet hikâyesi anlatır ve sonunda hepsinin içeri alındığını, cennetin kapısında bekleyen Marmaledov gibi serserilere de "gelin hergeleler siz de..." denir. Sonra... sonra içerde hâdise çıkarıyorlar, masaları devirip, aynaları kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan tabii. Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevin, "Artık meseleni sanat haline getirdin," dedi. Dogru ya, sanat eseri ile insan, yaşar mı bir insanla yaşadığı gibi. Peter Sellers'i seyretselerdi, nasıl kendilerini tutamadıklarını anlardı. Bir gülüş, bir tatlı söz onu baştan çıkarır; bir bakıma zararlıdır. O tatlı bakışın sahibi, sonra, içine düştüğü ümitsiz pişmanlıktan kurtaramaz onu. Bu ağırlığı da kimse çekemez. Sevin bile, 'ağırlık' kelimesini kullandığım zaman yadırgamadı. Bilmedi ki ben her şeyi hem görüyör, hem de ümitsizce öyle olmadığının söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığımı ve çaresizliğimi daha iyi görüyörüm. Londra'ya gitmeden önce, bana dayanılmaz gelen acı ümitler içindeydim. Bütün mesele bu imkânsızlığı görmekse, ben onu hiç yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın ötesine geçip, onu zorlamadan bir şeyler çıkarabilecek miyim? Bilmiyörüm. Bunu, bana zaman gösterecek.

ı

1 Marmaledov: Destoyevski'nin Suç ve Ceza'sında Raskolnikov'un ışık olduğı Sen-ya'nın alkolik babası.

Tondra'da anlattığım gibi oluyor: 'Sus ve Ceza'da Mar-
maledov, sarhoşları hayecanlandıran bir cennet hikâyesi
anlatır ve sonunda kâşinin içeri alındığını, cenne-
tin kapısında bekleyen Marmaledov gibi serserilere
de "gelin hergelden siz de..." denir. Sonra... sonra
içerde hâdise çıkarıyorlar, masaları devirip, aynala-
rı kırıyorlar. Cehaletten, görmemiş olmaktan haberi.
Tekrar dışarı atılıyorlar sonunda. Sevin, "Artık mese-
leni sanat haline getirdim," dedi. Doğru ya, sanat ese-
ri ile insan, yaşar mı bir insanla yaşadığı gibi. Peter
Sellers'i sepetçilerdi, nasıl kendilerini tutamadıklarını
anlardı. Bir gülüş, bir tatlı söz onu bastırarak çıkarır;
bir bakıma zararlıdır. O tatlı bakışın sahibi, sonra,
içine düştüğü ümitsiz pismarlıktan kurtaramaz onu.
Bu ağırlığı da kimse çekmez. Sevin bile, 'ağırlık' kelime-
sini kullandığım zaman yadırgamadı. Bilmedi ki ben
her şeyi hem görüyör, hem de ümitsizce öyle olmadığ-
ının söylenmesini bekliyordum. Şimdi yalnızlığımı ve
çaresizliğimi daha iyi görüyorum. Tondra'ya gitmeden
önce, bana dayanılmaz gelen ace ümitler içindeydim.
Bütün mesele bu imkânsızlığı görmekse, ben onu hiç
yaşamadan da biliyordum. Bu imkânsızlığın ötesine
geçip, onu zorlamadan bu sefer çıkarılacak mıyım?
Bilmiyorum. Bunu, bana zaman gösterecek.

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla¹ (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir kadının¹ macerasını yazacağım. İkisinin de tek tek yaşantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Kimse adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya layık görülüyor hiçbir zaman. Her zaman, başkalarının üstün olmalarının acısını yaşamış ve başını kaldırmadıkça küçümseyici bir hor görüşle izin verilmiş nefes almasına. Biraz direnip, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman binmişler tepesine; hem de, aldırmadan, yaptıklarını farketmeden, hemen unutarak yapmışlar bunu. Adam hiç unutmamış kendine yapılanları. Kendi yaptıklarını da, aşağılığını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep almaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Haksızlık saymış başına gelenleri. Hep beklemiş cennete girmeyi. Adam, bir cennet gibi görünüyor ilk zamanlar ona. Sonra -ne yazık- birbirlerine eziyet ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bir miskinlik ve derininden kadının yanlış olduğunu sezerek... kadın da devamlı bir didinme ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyeyi, kısmen adam

27 Nisan

İkinci kitabımda, herkesin saldırdığı ve saldırmakta haklı olduğu bir adamla (bir bakıma adam haklı görüyor onları) herkesin hor gördüğü bir ~~adama~~ kadının macerasını yazacağım. ikisinin de tek tek yaşantıları, onların birleşmesini zorunlu bir hâle getirecek. Kısaca adama acımayacak. Adam ise her zaman kötü değil. Gene de acımaya layık görülüyor hiç bir zaman. Her zaman, başkalarının üstün olmalarının acısını yaşaması ve başını kaldırmadıkça hüçümseyici bir hor görüyle izlenir ve nefes almaz. Biraz direnir, ben de bir şeyler yapmalıyım dediği zaman bismisli tepesine; hem de, aldatmadan, yaptıklarını farketmeden, henüz unutup yapıp unutmamış. Kendi yaptıklarını da, azalışını da unutmamış, unutamamış. Kadın biraz başka türlü, hep olmaya çalışırken, kendine akılsızca güvenmiş. Haksızlık sayması başına gelenleri. Hep beklemiş cennete gitmeyi. Adam, bir cennet gibi görüyor ilk zamanlar ona. Sonra - ne yazık - birbirlerine ezgiyet ediyorlar. Adam bilmeden, iyi olduğunu sanarak; fakat bir miskinlik ve derininden kadının yanlış olduğunu sezerek.. kadın da devamla bir didime ile. İkisi de yoruluyorlar. Hikâyesi, kırılgan adam

anlatıyor. Kısmen başkaları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum; fakat birçok bölüm yazabileceğimi hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikliyor ve her yıkılışında, daha önceden yalnız kendinin bildiği küçük hesaplardan, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor. Adam sonra ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yıkılışının sonuyla başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakın bir devreinde düşünebileceğim. Gene sondan başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esaslı düşünmeli ve yoğun, sıkışık bir şey olmalı bu hikâye. Çok uzun olmayabilir. Özellikle dağınık olmamalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim başmdan.

Gene Sevin'den mektup beklemeye başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum oysa. Yalnız çalışabildiğim zamanlar ayakta durabiliyorum. Onun için güçlü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler henüz ağır geliyor. İlk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz ağırlaştı. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadar sık değişiyorum ki.

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adlı bir filmini seyrettim. Yordu beni. Londra'yı, kırmızı, iki katlı otobüsleri görmeye dayanamadım.

anlatıyor. Kısım baskıları. Kadın anlatmıyor. Yalnız adamla konuşuyor ve onu da anlatıyorlar. Sonunu şimdilik düşünemiyorum; fakat bir çok bölüm yazılabileceğini hissediyorum şimdiden. Adam, kendini çok didikiliyor ve her yıkılışında, daha önceden yalnız kendisinin bildiği küçük hesaplar, küçük günahlardan dolayı bu yıkılışın olduğuna inanıyor. Adam sorsa ne oluyor? Belki başka bir kitabın konusu olur bu. Onun yıkılışının sonucuyla başlayan bir kitap. Onu, herhalde daha sakın bir devrimde düşünebileceğim. Gene sonda başlamayı düşünüyorum. Bu sefer, formu daha esaslı düşünmeli ve yağan, sıkışık bir şey olmak bu hikâyeye. Çok uzun olamayabilir. Özellikle dağınık olmalı. Onun için ne yapacağımı iyi bilmeliyim bundan.

Gene 'Sevin' den mektup beklemeye başladım. Aynı psikoza düşmek istemiyorum oysa. Yalnız kalıyabildiğim zamanlar ayakta denebiliyorum. Onun için güçlü olmak zorundayım. Bunu da becermek çok zor. Gerçekler hergiz ayn gelmiyor. İlk günler hafif ve dayanılır gelen şeyler, şimdi biraz eziyetli. Fakat hüküm vermemeliyim. O kadarlık değişiyorum ki,

Joseph Losey'in "Secret Ceremony" adlı bir filmini saydım. Yordu beni. Londra'yı, kurumu, iki katlı ofis binaları görmeye dayanamadım.

Garip bir şey: Londra'yı Sevin'le bir tutmaya başladım. Bu duygu beni rahatsız ediyor. Neyse filim hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da unuttum bu acıyı. Nefis bir evdi. Gerçekte yaşadığını bildiğim masallar -mesela Sevin'in yaşaması gibi- artık beni rahat-sız etsin istemiyorum. Filimdeki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezilmek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım -yani ezil-me duygusundan. Bir resim, bir kitap -mesela yazmayı düşündü-ğüm kitap- gibi kalmalı bu duygu. Tatlı, tatlı acıtmadan...

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır, bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı bitirdim, yani üç yüz sayfa yazdım; onun telaşı vardı. Sonra, yeni bir şey yapmak iste-gim yoktu. On gündür boştayım. İşinden ayrılmış biri gibi. Kitabı düzeltmeliyim. Vüsat¹ bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telaşından kurtulamadım. 20 gündür yazmamıştı. Beklediğimi bilmek, onu da telaşlandırıyor. Bundan vazgeçmesi için onu inandırmalıyım ki ne isterse yapabilir. Yoksa, bilemiyorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemiyorum.

Bugünlerde kendimden bahsetmek isteği yok. Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşünceleri-

1 Vüsat O. Bener, *Dost ve Yaşamamız* adlı hikâye kitaplarıyla *İlhamın Ağacı* adlı oyunun yazarı. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Garip bir şey : Londra'ya Sevin'le bir tutmaya
başladım. Bu duygu beni rahatsız ediyor. Neşe
filim hemen, evlerin içinde geçmeye başladı da
unuttum bu acıya. Nefis bir evdi. Gerçekte yaşan-
dığını bildiğim masallar - meselâ Sevin'in yazması
gibi - artık beni rahatsız etmî istemiyorum. Filim
deki ev de böyle bir masaldı. Sevin de. Artık ezil-
mek istemiyorum. Bundan kurtulmalıyım - yani ezil-
me duygusundan. Bir roman, bir kitap - meselâ yazma-
ya düşündüğüm kitap - gibi kalmalı bu duygu.
Tabii, tabii acıtmadan --

6 Ağustos

Üç aydan fazla zaman geçti, bu deftere bir satır,
bir düşünce, bir duygu kaydetmedim. Bu arada kitabı
bitirdim, yani üç yüz sayfa yazdım; onun telâsı vardı.
Sıra, yeni bir şey yapmak istediğim yoktu. On gündür
bostayım. İşinden ayrılmış biri gibi. Kitabı düzeltmeli-
yim. Vüsatı bekliyorum.

Bugün Sevin'den mektup geldi. Mektup bekleme telâsı-
dan kurtulamadım. 20 gündür yazarımsı. Beklediğini
bilerek, onu da telâslandırıyor. Bundan vazgeçmesi için
onu iradnomalıyım ki ne istese yapabilir. Yoksa, bilmi-
yorum, sadece ben bekliyorum diye mi yazıyor? Bunu istemi-
yorum.

Prizimlerde kendimden bahsetmek isteği yok -
Bu deftere ikinci kitabım hakkındaki düşünceleri.

mi yazmak istiyorum. Aklımdan bir şeyler geçiyor ara sıra. Unutuyorum. Geldiği anda bu deftere yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir diye başlamak olmaz. Çok dağılıyorum.

Çoktandır aklımda; Perşembe günlerini sevmem diye başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların ve kesintisiz kuruntuların hikayesi. Tutunamayanlar'da şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nazmiye Erdoğan aslında ilginç ve genişletilebilir. Selim'le oldukça güç bir tip, yani olumlu insan -bir bakıma- denemiştım. Şimdi sürekli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük hesapların olumsuzluğunu. Kimsenin okumadığı kitapları okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu sırada zaten kendimi o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü alır biraz. Tutunamayanlar'dan çıkardığım Burhan, uygun bir biçimde ele alınabilir. Selim'in küçük gazetede ki yazı işleri müdüründe de bu adama uyan bir yön var. İsimleri bulalım. Adamın adı: Hikmet, kadının adı: Sevgi (sonradan değişebilir, şimdilik kolaylık sağlasın da). Hikmet, kendinde kötü gördüğü -ve engel olmadığı- her özelliği açıkça belirtiyor. Aşağılık bir adam. Self-conscious olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güzellikler, Hikmet ile Sevgi'nin ilişkisi. Sevgi bunu hiç anlamıyor. Hikmet farkında. Fakat kötülüklerine engel olamıyor. Gene de ilişkinin başından itibaren aralarında geçen her olayın küçük yönlerini görüyor. Son okuduğum *Games people play*'¹ deyiimiyle 'bad games' oynuyorlar birbir-

1

1 *Games People Play: Türkçesi Altın Kitaplar'dan yayımlanan, hayatta insanların üstlendikleri rolleri ve buna göre oynadıkları (ciddi anlamda) oyunları anlatan, Hayat Denen Oyunu* adlı kitap. Yazarı Erich Fromm.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

mi yazmak istiyorum. Akıldan bir şeyler geçi-
yor ara sıra. Unutuyorum. Geldiği anda bu defter
yazmalıyım. 'Tutunamayanlar' gibi sayfa bir diye
başlamak olmalı. Çok lağılıyorum.

Çoktandır aklımda; Perşembe günlerini serman
diye başlayacak adam anlatmaya. Küçük hesapların
ve kesintisi kuruntuların hikâyesi. Tutunamayanlar-
da şöyle bir dokunup geçtiğim konular var. Nagniye Er-
doğu aslında ilginç ve genişletilebilir. Salim le olduca
güç bir tip, yani olumsuz insan - bir bakıma - deneyiş-
tim. Şimdi sinikli olumsuz bir tip düşünüyorum. Küçük
hesapların olumsuzluğu. Kimse'nin okumadığı kitapları
okuyan, kötü yaşayan bir adam. Bu sırada zaten Ken-
dini o kadar olumsuz hissediyorum ki kafamın yükünü
alır biraz. Tutunamayanlardan çıkardığım Benhan, uy-
gun bir biçimde ele alınabilir. Salim'in küçük gazete-
deki yazı ile mi mindirinde de bu adama uyan bir yön
var. İsimleri bulalım. Adamın adı: Hikmet, kadının
adı: Sevgi (Sonradan değişebilir, şimdilik kolaylık sağlasın)
Hikmet, kendinde kötü gördüğü - ve engel olmadığı - her özel-
liği aklıya belirtiyor. Aşakılık bir adam. Self-conscious
olmalı. Hem de nasıl! Hikâyedeki bütün güzellikler, Hik-
met ile Sevginin ilişkisi. Sevgi bunu his aklamıyor. Hik-
met farkında. Fakat kötülüklerine engel olmuyor. Genelde
ilişkinin başından itibaren, aralarında geçen her olayın
küçük yönlerini görüyor. Son okuduğum 'James purple
Paz' in stajınıyla 'lad genius' aynısından birinin

lerine. Underworld¹ -Dostoievsky'nin anlamında- games. Kitabın başında Hikmet. Sevgi'den ayrılmış. Daha iyi de olmamış. Beter olsun! Olmak da istiyor. Çocukluğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Dolaşıyor ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yaşıyor. Sevgi ile yaşadığından daha küçük şeyler. İçki, tartışmalar... sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor. Yalnız hatırlama kalıyor. Deli-rebilir. Ya da onun gibi bir şey. Kafasının sürekli çalışması ve insanlar için kötü şeyler kurması gittikçe sırf fanteziden ibaret bir yaşantıya götürüyor onu. Bu arada, tutunamayanlar ile bir sürü ilişki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden akşam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bin kere alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem. Sonunda insanlar anlasın ne demek istediğimi de sormasınlar gerisini. Can sıkıcı anılarımdan kurtulmak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe günlerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum işte. Neyi seviyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların ortasına sapladım: arsız çiçekler yetiştiriyorum. Tenekeler düşmesin diye pencerenin iki kasası arasına çıtalar çaktım: daha çirkin oldu görünüşleri. Çiçeklerle birlikte her soluk alışımızda havayı kirletiyoruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste solucan

lerine Underworld - Dostoevsky'nin aulasında - ganes
Kitabın başında Hikmet, Sergi'den ayulmuş. Daha
iyi de olmaması. Peter olsun' olmak da istiyor. Çocuklu-
ğundaki bütün kötü huylarına dönüyor. Deliriyor
ortalıkta ve hatırlıyor. Küçük şeyler yazıyor. Sergi
ile yaşadığından daha küçük şeyler. İki, tartışma-
lar... sonra bırakıyor, hatırlama yoğunlaşıyor.
Yakuz hatırlama kalıyor. Delirebilir. Ya da onun gibi
bir şey. Kafasının sürekli çalışması ve insanların için
kötü şeyler kurması gittikçe surf fanteziden ibaret
bir yaşantıya dönüşüyor onu. Bu arada, tutunamayanlar
bir sinerji ilizki.

Perşembe günlerini sevmem. Sabah sekizden ak-
şam beşe kadar demek istiyorum. Yüz kere, bir kere
alt alta yazmak istiyorum: perşembe günlerini sevmem.
Sonunda insanlar aulaları ne demek istediğini de
sormasınlar gerisini. Can sıkıcı aulalarından kurtul-
mak için daha iyi bir yol bilmiyorum. Perşembe gün-
lerini sevmem. Daha ne istiyorsun benden? Sevmiyorum
ipte. Neyi sevmiyorum ki? Çiçekleri de, iki kiloluk
gaz tenekelerinin içine doldurduğum toprakların orta-
sına sapladım: arsız çiçekler yetistireyim. Tenekeler
düşmesin diye pencerenin iki kasası arasına sık-
tırarak çaktım: daha girkin oldu görünüşleri. Çiçekler
le birlikte her soluk alışımızda havayı kiletiryo-
ruz. Daha ne istiyorsunuz benden? Kafeste solucan

filan beslememi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum: siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, dişe dokunur bir, ne bileyim, bir esaslı olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz. Solucanla ilgili acı güldürücülüğüme kapılanlar da olabilir içinizde. Bir bilseniz arkasından gelen tatsızlığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembeleri sevmem -usandım gene bir de 'günler' demeye- sözünü, sabrınız olduğu kadar tekrarlayın daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız. Perşemse günü ile yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, arsız çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe günlerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne senin perşembe günlerini sevmenden ve ondan sonraki tatsızlıklardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinlemek istemiyorlar. Onları üzme çok zor: kitabı suratınıza kapatıveriyorlar; sıkışıp kalıyorsunuz sayfaların arasında. Bir takım aptal yazarlar, olur olmaz yerlerde -duvarlara, helâ kapılarına yazan çocuklar gibi- 'İnsanları güldürmek çok zordur' gibi saçmalıklar karalayıp dururlar. Çok kolaydır oysa. Ben, bu asık suratımla bile, çok gül-

filân beslememi mi bekliyorsunuz? Midem sağlam olsaydı onu da yapardım. Biliyorum, kimseyi kandıramıyorum : siz gene perşembe günü ne olduğunu anlatmamı bekliyorsunuz. Bu uzun girişten sonra, diye dokunur bir, ne biliyim, bir esnek olay, ya da ruhsal derinliği olan bir gözlem umuyorsunuz, Solucanla ilgili acele güldürücüliğüme kapılanlar ^{da} olabiliriz içinde. Bir bilseniz arkasından gelen tatlılığı. Bu nedenle, bana kalırsa, perşembeleri sermen - usandım gene bir de 'günler' demeye - sözünü, sab - runuz olduğu kadar tekrarlayan daha iyi. Yoksa siz de, ben de pişman olacağız. Perşembe günü ile kalmayacak yetinmeyeceğim. Daha şimdiden, araz çiçekleri, solucanları soktum araya; perşembe gün - lerinden hiç bahsetmediğim halde.

Bazıları da diyor ki: bize ne sorun perşembe günlerini sermenenden ve ondan sonraki tatsızlıklar - lardan. Haklısınız. İnsanlar acıklı sözler dinlemek isteniyorlar. Onları içmek çok zor : kitabı sonatı - nıza kapatıyorlar; sikip kalıyorsunuz sayfa - ların arasında. Bir takım aptal yazıklar, olun olamaz yerlerde - duvarlara, heta kapılara yazan çocuklar gibi - "insanları güldürmek çok zordur" gibi saçmalıklarla karalayıp dururlar. Çok kolay - du olsa. Ben, bu anek sonatıyla bile, çok gül -

dürmüşümdür onları. Olur olmaz saçmalıklara gülerler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü bir yaratık olarak bilinirdim. Karşı kaldırımda görünce beni gülmeye başlardı; yoldan geçen arabaların üstünden bağırdılar benden duymuş oldukları gülünç sözleri. Siz hiç karşı kaldırımdan insanı ağlatan birini duydunuz mu? Bazı özel durumlar vardır elbette; bizim evde perşembe günleri temizlik yapan Fatma hanımı radyoda mevlut okunduğunu duyunca bir yandan çamaşırları kaynatır, bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlardı. Sonra annem de katılırdı bu ağlamaya. Ben de onlara bağırarak günaha girerdim. Ciddi insanları mevlûtla filân ağlatamazsınız elbette; fakat sözlerinizi saçma da bulsalar gülerler gene. Saçma bir üzüntünüze ise burun kıvrırırlar. Bir sarhoş, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya başlarsa, ağlatamadığı gibi güldürür herkesi kendine. Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir güldürü, demek istiyorlar. Bu çeşit bir incelik olsaydı bende. perşembe günleri sevmeyişimden de buruk bir tat almaşını bilirdim.

Bilmiyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa bir 'uzun plan' bir senaryo mu yapmalıyım önce. Sevin'e göndermeli birkaç sayfa yazıp. Baka-

dünyamızından onları. Olen olmaz sa, maliklara
gülerler utanmadan. Bir zamanlar güldürücü
bir yaratık olarak biliniyordim. Korse kaldırında
görünce beni gülmeğe baslarlar; yoldan geçen ara-
balaren üstünden bağırlarlar benden duyduğum
oldukları gülüş sözleri. Siz hic korse kaldırından
insan ağlatan birini duyduğum mu? Baze özel
durumlar vardı elbette; bizim evde perşembe günleri
temizlik yapan Fatma hanım radyoda mevlüt oku-
duğuna duyunca bir yandan çamasulları kaynatır,
bir yandan da büyük bir gürültü ile ağlarlar.
Sıra annem de katilude bu ağlamaya. Ben de
onbarmış onlara bağıarak güneşe girerdim. Ciddi
insanlara mevlüt de filân ağlatamazsınız elbette;
fakat sözlerini saama da bulsalar gülerler gene.
Saama bir üzüntünüz ise bunun kevrirler. Bir
sarkos, büyük bir kalabalığın içinde, ağlamaya
başkusa, ağlatamadığı gibi güldürür herkesi ken-
tine, Biliyorum, bir takım yazarlar, ince bir gül-
dürü, demek istiyorlar. Bu serit bir incelik olsaydı
bende, perşembe günleri sermayişimden de büyük bir
tat almışım bilirdim.

Bilmeyorum, gene bu şekilde mi yazmalıyım, yoksa
bir uyum plan' bir senaryo mu yazmalıyım
önce. Senin'e göndermeli' bir kaç sayfa ppp. Baka-

lım o ne diyecek?

7 Ağustos

Hikmet'in yaşantısında en önemli noktalardan biri başkalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamlı gerçek dışı hayaller kurması başkaları için ve sonunda devamlı bozulması ve bu kendine yaptığı baskı ve kurduğu fanteziler yüzünden, karşısındakileri yaşadığı sırada değerlendiremeyeşi.

7 Kasım

Eski kitap bitti ve yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Sevin, yeniden İngilizceye çeviriyor ve daktilo ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Sevin, beni çeviri işine karıştırmıyor; bu nedenle vaktim oluyor. Biraz gerginim, pek iyi düşünemiyorum, düşünmeye çalışıyorum. Dün de kitabı Cem Yayınevi sahibi Oguz Akkan'a götürdüm. Durum pek parlak değil. Bu deftere yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okumalıyım gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karagöz-Hacivat gibi şeyler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından essay gibi parçalar ve belki Shakespeare. En önemli sorun da henüz sürekli bir 'plot'¹ bulamadım, bunu halletmeliyim.

ı

1 Plot: "Olay örgüsü"

kim o ne diyecek?

7 Ağustos

Hikmet'in yasantısında en önemli noktalardan biri başkalarından çok şey beklemesi, ümit etmesi ve devamlı gerçekleri hayaller kurmak başkalarına için ve sonunda devamlı bozulması ve bu kendine yaptığı baskı ve bulunduğu fantaziler yüzünden, karşısındakileri yaşadığı suada değerlendirememesi.

7 Kasım

Eski kitap listesi'ne yarışmaya gönderildi. 31 Ekim'de teslim ettim. Şimdi Sevin, yeniden İngilizce çeviriyor ve taktik ediyor. Ben de belli belirsiz yeni kitabı düşünüyorum. Sevin, beni çeviri işine karıştırmıyor; bu nedenle vakitim oluyor. Biraz gerginim. pek iyi düşünmüyorum, düşünmeye çalışıyorum. Din de kitabı Cem yayınevi sahibi Özgür Akken'a götürdüm. Durum pek parlak değil. Bu deftere yeni kitapla ilgili aklıma ne gelirse yazacağım.

Biraz okunuluyor gibi geliyor bana. Eski Türk edebiyatı ile ilgili, bir de Karayöz-Hacivat gibi şiirler. Ayrıca dramatik yapı için de Batı edebiyatından essay gibi parçalar ve belki Shakespeare. En önemli sorun da henüz sürekli bir 'plot' bulamamış, bunu kullandığımı

İnsanlarımızın, daha doğrusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını -benim bilebildiğim, görebildiğim kadar- bu arada anlatmak istiyorum. Batı Dünyasından bütünüyle farklı bir görüşü anlatmayı bilmem nasıl becermeli? Bunu hissettiğimi sanıyorum. Bir bakıma "irrational" -Batının anladığından ayrı- bir görüş bu. İçinde, düşüncenin farketmediği bir 'humour' olan, saf diyebileceğim bir görüş. Bana öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha olayları ve dünyayı, mucizelere bağlı, 'myth'lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Akli başında bir Batılının gülerek karşılayacağı ve bize ölesiye ciddi gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha: öyle bir yarım yamalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz, akıl almaz bir biçimde gelişiyor. Ayrıca, bir trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yaşayıp gittiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sanıyı bütün millet adına dile getiriyorlar. Birkaç aydın dışında bunu anlayan yok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boş-

İnsanlarımızın, daha doğrusu benim ilgilendiklerimin dünyaya nasıl baktıklarını - benim bildiğim kadar - bu arada anlatmak istiyorum.

Bate Dünyasından bütünüyle farklı bir görüşü anlatmaya bilmem nasıl becermeli? Bunu hissettiğini sanıyorum. Bir bakıma 'irrational' - Batının inkarından ayrı - bir görüş bu. İçinde, düşünmenin farketmediği bir 'humour' den, saf diye bileceğim bir görüş. Buna öyle geliyor ki biz çocuk kalmış bir milletiz ve daha doğrusu ve dünyaya, mucizelere bağlı, 'myth' lere bağlı bir şekilde yorumluyoruz en ciddi bir biçimde. Akla karşında bir Batılinen gülererek karsılayacağı ve bize ölmeye ciddi' gelen bir şekilde.

Bir başka nokta daha : öyle bir yarım yemalaklığımız var ki, bizim dramımız, trajedimiz akal almaz bir biçimde gelişiyor. Aynı, bu trajedinin içinde olduğumuzun farkında bile değiliz. Çok güzel yapıp ettiğimizi sanıyoruz. İktidardaki adamlar da, bu sarıye bütün millet adına diye getiriyolar. Bir kaç ayın süresinde bunun süreni çok gibi. O aydınlar da, sosyal bir takım sözler ediyorlar. Psikolojik yönü boz-

lukta kalıyor bu meselenin. İnsanlarımız, bu kötü yaşıntıyı dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Yapanlar bile, 'muhalefet yaptıklarını' sanıyor bir bakıma. Aslında bir yanlış anlama olduğu halde, anlaşıp gidiyorlar. Bir 'miş gibi yapmak' tutturmuşlar; arabalar yürüyor ya, ekmek yapılıyor ya, iyi kötü suyumuz geliyor ya... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimiz anlar oluyor (Bir futbol maçında yeniveriyoruz onları.) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz, Batılılara ıstıralar ederek kendimizi temize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atan mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yaşarken de ölkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duyguları taşıyabilir içinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bir çocukluk ve yarın yamalaklık ve çamur atma bahis konusu.

Hikmet'in çocukluğu da aynı uyuşmazlıklar içinde geçmiş.

luktâ kalıyor bu meseleler. İnsanlarımız, bu kötü yasanteğe dile getirmenin, 'muhalefet yapmak' olduğunu sanıyorlar. Japonlar bile, 'muhalefet yaptıklarını' sanıyor bir bakema. Aslında bir yanlış anlamaya olduğu halde, anlayıp gidiyorlar. Bir 'mı gibi yapmak' tutturmuşlar; arabalar jürüyor ya, etmek yapıyor ya, iyi kötü süzünü geliyor ya ... mesele yok. Bir taklid yapıyoruz ve Batıya bile kendimizi kabul ettirdiğimizi anları oluyor (Bir futbol maçında yeniyoruz onları.) Ya çocuksu gururumuz! Beğenilmezsek hemen alınıyoruz, Batılılara iftinalar ederek kendimizi tenize çıkarmak için didiniyoruz. İyi aile çocukları arasında, onlara çamur atma mahalle çocuğu gibiyiz. Ben buna saflık diyorum ve genel anlamda bir sempati duyuyorum. İçinde yasarken de öfkeyle tepiniyorum. Hikmet de aynı duyguları taşıyabili. İçinde.

İki insanın ilişkisi bakımından da bu çocukluk ve yavun yemalılık ve çamur atma bahâsı konusu.

Hikmet'in çocukluğa da aynı uyumsuzluklar için de geçmiş,

Bir de insana karşı katılığımız, inafsızca yalnız bırakışımız var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalilikten sonra daha da yıkıcı oluyor bu hükûlmezlik. Gene de sürekli bir kötülük değil; bu bakımdan da (Allahtan) tutarlılık gösteremiyoruz.

Hikmet ve Sevgi'nin hikâyesinde, daha çok Hikmet anlatacak. Sevgi'nin konuşmalarını hatırlayacak. Çocuklukları, aileleri, yaşadıkları ortam -birbirleriyle karşılaşmadan önce- duygu ve düşünceleri, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isimleri gene uydurma olmalı. Taşrada yetişmiş olacak ikisi de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız merakları var. Bunları usanmadan anlatıyor. Ayrıntılı verilirse iyi olur. Sevgi'den ayrılıp odasına kapanınca da yeni merakları ortaya çıkabilir. İlgiilerini tam kaybedemiyor. Hepsi, yarım yamalak devam ediyor.

Sevgi, insanlarımızın 'irrational' ve 'çocuksu' yorumlarıyla ortaya çıkan yönünün temsilcisi. Din de onu ilgilendirebilir.

'Çocuksu gurur'u da ifade edecek bir tip olmalı. Sevgi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı Erol olsun.

Bir kadın daha. Toplumun sağduyusu ve Batıya

Bir de insana karşı katiliğini, insafsızca yakuz b-
rakışını var ki, görünüşteki sıcaklık ve laubalilik
ten sonra daha da yekün oluyor bu bükülmezlik.
Şene de 'sinehli' bir kötülük değil; bu bakımdan da
(Allah'tan) tutarlılık gösteremiyorum.

Hikmet ve Sergi'nin hikâyesinde, daha çok Hik-
met anlatacak. Sergi'nin konuşmalarını hatırla-
yacak. Çocuklukları, aileleri, yaşadıkları ortam-
birlikleriyle karşılaşmadan önce — düşün-
celeri, yer yer ortaya çıkacak. Şehir ve yer isim-
leri gene uyandırma olmalı. Tasrada yetmiş ol-
ması de. Aileleri arasında benzerlikler var.

Hikmet'in sayısız merakları var. Bunlara usama-
dan anlatıyor. Şeytani verilişini' olur. Sergi'len ay-
rılıp adasına kapanınca da yeni merakları ortaya
çıkabilir. İlgiğini tam kaybedeniyor. Hepsi, yarım
yamatok devam ediyor.

Sergi, insanlarımızın 'irrational' ve 'gocun-
ken' gurur'ı da ifade edecek bir tiye olmalı.
Tariyle ortaya çıkan yönünün temsilcisi. Din de onu
ilgilendirebilir.

'Gocunken gurur' ı da ifade edecek bir tiye olmalı.
Sergi'nin ya da Hikmet'in bir akrabası. Erkek. Adı
Erol olsun.

Bu kadın daha, Topalının sağduyusu ve Batıya

yakın. Gene de mahalli. Tutucu. Ev kadını -gerçekten. Kitabın tek gerçeklere yakın kahramanı. Adı: Bilge.

Kötü tipler de var. Kemal: Osmanlı ve menfaatçi ve aptal ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakmıyor. Cahit: Başarıya ulaşmak istiyor. Zamanında Hikmet'i kıskanmış. Şimdi durumu iyi; katı, arabası var. İyi insan rolünde. Karısı: Sumru. Aşağı tabakadan geliyor, Bilge'nin kötü kopyası. Haris.

Bir iki de başıboş insan. İyi ve kötü oldukları belli değil. Nazmi, Haydar, Behçet ve Dumrul. Dolaşıp duruyorlar ortada.

Tutunamayanlar'dan daha canlı ve entrikalı bir olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bu olay sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derecede yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi vs. de karışmalı. Gizli bir çalışma bulunsun içinde. Dergi ve yeraltı karışık. Biraz da ticaret. Ticaret dava için gerekli gibi gösteriliyor. Bazı kirli ilişkilere giriliyor. Yani başkaları onlara kirli birtakım oyunlar oynuyorlar.

Sevgi bu işlere karışmıyor. Hikmet'den korkuyor. Kendisi için korkuyor. Akrabaları, -Erol, Sevgi'nin akrabası olmalı- Sevgi'yi bu işlerden koruyor. Biraz detektif oyunları girmeli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet

yakın. Gene de mahalli. Tutucu. Ev kadını - gerçek-
ten. Kitabın tek gerçeklere yakın kahramanı. Adı
Bilge.

Kötü tipler de var. Kemal : Osmanlı ve maaşatçı ve
aptal ve cahil. Hikmet'in yakasını bırakıyor. Cahit:
başarıya ulaşmak istiyor. Zamanında Hikmet'i kus-
kanmış. Şimdi durumu iyi : kati, arabası var. İyi in-
san rolünde. Karısı : Fumru. Aşağı tabakadan
gelir. Bilge'nin kötü kopyası. Haris.

Biri iki de basbas insan. İyi ve kötü oldukları belli
değil. Nazmi, Haydar, Behcet ve Dürümlü. Dolanıp
duranlar ortada.

Tutucuları'den daha canlı ve entrikalı bir
olay istiyorum. Biraz hareket olsun istiyorum. Bu olay
sosyal mücadele olabilir. Bu olay için de ikinci derece
yeni tipler olmalı. Ayrıca Nazmi v.s. de karışmalı.
Gizli bir çalıma bulursun içinde. Dergi ve yer altı
karışık. Biraz da ticaret. Ticaret dava için gerekli gibi
gösteriliyor. Bazı kilitli ilişkiler giriliyor. Yani başkaları
onlara kilitli bir takım oyunlar oynuyorlar.

Sergi bu işlere karışıyor. Hikmet'ten korkuyor Kendisi
için korkuyor. Arabası, - Evet, Sergi'nin arabası
olmalı - Sergi'yi bu işlerden koruyor. Biraz detektif
oyunlar. Gülmeli. Gerçek dışı. Ve özellikle Hikmet

olanları, kafasında fanteziler şeklinde büyütmeli, rüyalar görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde meseleleri büyütüyor ve korkuyor. Yalnız bunlar Hikmet-Sevgi ilişkisini hiçbir zaman gölgelememeli.

Bu 'olay'ı son derece gerçek-üstü ya da gerçek-dışı vermeli. Bil-digim olayların etkisine kapılırsam, Tutunamayanlar'daki sonun-da atmak zorunda kaldığım 'Burhan Bölümü'ne benzer sonunda. Kerhane ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edebilirsem bu tehlikeden kaçınabilirim. Kerhane Climax'ı' gibi burada da bu olayla ilgili bir 'gerilim yükselmesi' olabilir.

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle -veya bir iki cümle- şek-linde bir synopsis yazabilirsem iyi olacak. (Birkaç synopsis de olabilir)

Bu arada 'Games' anlamak istiyorum. Bileşik kelimeler şeklin-de adları olan -uzun adlar- "games".

Küçük burjuva 'ayinler'inden biri -ya da birkaçı- anlatılacak (Yemek özellikle) bu 'ayinler'deki duygusallık ve aynı zamanda klişeleşmiş heyecan.

olamlar, kafasında fanteziler şeklinde biziştirmeli, rüyda görmeli. Bazı yerlerinde gerçek ve fantezi karışıyor. Korku da var. Hikmet gözünde meslekler biziştiriyor ve korkuyor. Yahuz bunlar Hikmet - Sengi ilişkisini hiç bir zaman gözden kaçırmamalı.

Bu 'olay'ın son derece gerçek-üstü yada gerçek-dünya vermesi. Bildiğim olayların etkisine kapılırsam, Tintinamayanlar'daki sonunda atmak zorunda kaldığım 'Burhan Bölümü'ne benzer sonunla. Kerkane ya da uzun cümlede yaptığım gibi dramatize edilebilirim bu tehlikeden kaçınabilirim. Kerkane Climax'ın gibi burada da bu olayla ilgili bir 'geçim yüklenmesi' olabilir.

Bu deftere her 'Chapter' için bir cümle - veya bir iki cümle - şeklinde bir synopsis yazabiliyorum iyi olacak. (Bir kaç synopsis de olabilir.)

İçeride "Gomes" anlatmak istiyorum. Bileşik kelimeler şeklinde adları olan - uzun adları - ~~bu~~ "gomes."

Küçük benjara 'ayınlar' inden biri - ya da bir kaç - anlatılacak. (Herkes için) bu 'ayınlar' daki duygusallık ve ayır zamanda kışkırtıcı beyan.

Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insanların bu konuda -kitap okuma konusunda- en önemli özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman böyleyim. Sanki, bu 'belirli yerler'in ne olduğunda insanların büyük bir kısmı birleşiyor. Özellikle ben, bu 'belirli yerler'in dışında kalan ve çok kaba bir deyimle 'ukalalık' denebilecek bölümlerden kaçınmalıyım. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm -birçok rüya gördüm de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırimda- Topağacı'ndaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi barakalarda akademikli hoca bir fabrika işletiyor; katranlı, pis bir madde yapılan bir fabrika. Evi bu bahçesi yüzünden tutmuş. Fûruzan da¹ var işin içinde; eşyalarını değiştirmek istiyor ve eskilerini bu hocaya satacak. Ev, dubleks bir kat olmuş. Eskiye dönmek istemem ama bu evin de büyüklüğü, rahatlığı, söz götürmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman. Hikmet'in gelişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor, hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir tip. Çalışıyor ve hayat şartları zor. Hikmet, bir zamanlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer vermeli.

14 - Kasım
Kitapların belirli yerlerini okuyabilmek, bazı insan-
ların bu konuda - kitap okuma konusunda - en önemli
özelliklerinden biri gibi geliyor bana. Ben de çoğu zaman
böyleyim. Sanık, bu 'belirli yerler' in ne olduğu konusunda insan-
ların büyük bir kısmı bilmiyor. Özellikle ben, bu
belirli yerler' in dışında kalan ve çok kaba bir
deyimle 'sakallılık' derabilecek bölümlerden kasın-
mıyorum. Kendi okumak istediği yerleri yazmalı insan
herhalde.

Dün gece bir rüya gördüm - bir çok rüya gördüm
de bir kısmı kopuk kopuk kaldı hatırasında -
Topajcıdaki ev ve akademideki bir hoca; ev çok
büyük, hele bahçesi. Bir kısmında, ordu tipi baro-
kalarda akademikli hoca bir fabrika işletiyor; katraüle
pis bir madde yapılan bir fabrika. Ev, bu bahçesi
yüzünden tutmuş. Furuzan da var evin içinde; esya-
larını değiştirmek istiyor ve ekilerini bu hocaya sata-
cak. Ev, duplex bir kat olmuş. Eskiye dönmek iste-
mem ama bu evin de büyüklüğü, rahatlığı, süz gö-
tünmez, diyorum. Hoca da bana katılıyor.

Bir kadın daha olmalı kitapta: Asuman. Hikmet'in
filişiminde payı var bir bakıma. Uzak bir akraba. Okuyor,
hikâyeler yazıyor. Hikmet'e kitaplar veriyor. Sinirli bir
tip. Galisuzur ve hayat şartları zor Hikmet, bir za-
manlar ondan korkmuş.

Bu kitapta aile içi ilişkilere çok yer ver-
meli.

Bu sabah radyoda uzun bir hikâyenin son bölümü oynanıyordu. Müzik double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonsuz bir oyunun bölümleri gibi bu oyunlar. Yüzyıllarca önce başlamış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, ıstıraplar, kıskanmalar, yükseliş ve düşüşler. Hayal gücü bir yerde beylikleşiyor. Gerçek hayattaki insanların çoğu da öyle. Verilen rolü oynayıp duruyorlar.

Konuşur gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkincisi bir maniyer¹ elbette. Fakat öyle bir tadı var ki iyi yapılırsa, insan pek anlamasa da bir şeyler sezebilir. Uzun ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine nasıl bağlandığı belirsiz uzun cümlelerle düşünüyor.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yazı dili demek istiyorum. Eliot² diyor ki, konuşma diliymiş ama, kimse öyle konuşmazmış -belki insanın yakın çevresi. Ben de birçok kitaptan ededim, süzdüm herhalde. Bu arada tatsız, renksiz, kötü kuruluşlu cümleleri nereden buldum? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba?

Bir cümle -ve bir deyim- geldi aklıma: 'Beni gayrı ciddiye alıyorsunuz.'

Anadolu'da uzun süren bir yolculuk ve bir araştırmayı da anlatmak istiyorum bu arada. İnsanlarımız ve bizim onlarla ilişkimiz. Bizi nasıl anlı-

1 Maniyer: İçten gelen bir tavır olmayıp, bilinçle tasarlanarak takınılmış olan.

2 Eliot: İngiliz şair, Üçüncü Nobel Ödülü Alınan. Tarih: 1962/10/24

Bu sabah radyoda uyum bir hikâyenin son bölümü oynanıyordu. Müzik : double six. Heyecanlı kadın ve erkek sesleri. Çok büyük ve sonu bir uyumun bitimi gibi bu oyunlar. Yüzyıllara önce bağlanmış ve bir türlü bitmek bilmeyen entrikalar, heyecanlar, sınaplar, krakamolar, gülsahis ve diisizler. Hayal için bir yerde beylikleşiyor. Gerçek hayattaki insanların çoğu da öyle. Verilen roller oynayıp diiriyorlar.

Konuşma gibi yazmak ve yazar gibi konuşmak. İkinci bir maniyer elletti. Fakat öyle bir tade var ki iyi yapıldısa, insan pek anlamasa da bi şeyler sezilirdi. Uzun ve karmaşık cümleler. Düşünürken, cümle haline getirmeden önce, insan, çok karmaşık ve birbirine nasıl bağlandığı belirsiz uyum cümlelerle düşünür.

Türkçeyi insan nasıl ediniyor? Yaza dili demek istiyorum. Eliot diyor ki, konuşma dili değil ama, kınse öyle konuşmazmış - belki insanın fakir çarısı. Ben de bir çok kitaptan ededim, süzdüm kehalde. Bu arada katı, renk, kötü kuruluştaki cümleleri neradan buldım? Sadece bana ait olanlar bunlar mı acaba?.

Bir cümle - ve bir deyim geldi aklıma : 'Beni gayri ciddiye alıyorsun.'

Anadolu'da uyum süren bir yolculuk ve bir araştırma da anlatmak istiyorum bu arada. İnsanların ve bizim onlarla ilişkilerimiz. Bizim nasıl onları -

yorlar? Biz onların içinde nasıl hissediyoruz? Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurmuş bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkamdan olmadık düşmanca, hissiz, soğuk ve kötüleyici sözler edildiğini duyarım. Bu birliği -bana karşı davranış birliğini- nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada birleşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar yok mudur? Nasıl başlarlar insanın arkasından çekiştirmeye sonra? Nasıl cesaret ederler? Ya biri karşı çıkarsa onlara? Aydın çevrede de aynı davranışlar sürüp gidiyor. Aydın çevre dedim de aklıma geldi: bu 'muş gibi yapmak' nasıl verilmeli? Biraz mübalâğa edilmeli. Bana mübalâğa gibi gelmiyor aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da ressamı, Batılılar gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anlaşılır olmalı.

Olay kırıntıları:

Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre kalıyor. Memur. Geçici bir görevi var. Bir gece, işletmenin şöförü, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförle. Şöför de kaybetmiş. Uzun bir yola gidiyorlar. Butün masrafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci oyunda kazanmış) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalıyorlar. Bir gece -cumartesi gecesi- kamyonla İstanbul'a kaçıyorlar. Bir randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla yatamıyor. Kadının yüzünde yara izleri. Bir resmini veriyor Hikmet'e -kaşı bantlı. Dostu yapmış. Ağlıyor.

yollar? Biz onların yanında nasıl hissediyorduk?
Ben hep kendimi onlarla yakın ilişkiler kurup
bir insan olarak düşünürüm. Sonra, arkandan olma-
lık düşmanca, hırslı, soğuk ve kötüleyici sözler edildi-
ğini duyaram. Ben birliği - bana karşı davranış birli-
ğini - nasıl kurarlar acaba? Hangi noktada bir-
leşirler? Aralarında iyi bir izlenim edinmiş olanlar
yok mudur? Nasıl bağlarlar insanın arkasından ge-
kiştirmeye soma? Nasıl cesaret ederler? Ya bu kar-
şı çıkarsa onlara? Aydan çevrede de aynı davranış-
lar sürüp gidiyor. Aydan çevre dedim de aklıma
geldi: bu 'nüs gibi yapmak' nasıl verilmeli? Biraz
muhalefe edilmeli. Bana muhalefe gibi gelmiyor
aslında. Örnek: bir iki araştırmacı var, yazar ya da
ressamlar, Batılılar gibi eleştiriyor. Bilimsel. Anla-
şılır olmalı.

Özellikle kuruntular:

Hikmet, Anadolu'ya gidiyor. Orada kısa bir süre
kalıyor. Menem. Gececi bir görevi var. Bir gece, işletmenin
şöförü, muhasebe memuru ve personel memuru ile poker
oynuyorlar. Hikmet kaybediyor. Sonra yola çıkıyorlar şöförle.
Şöför de kaybetmiş: üzüm bin yola gidiyorlar. Bütün mas-
rafları muhasebeci ve Hikmet ödüyor (Muhasebeci oynama
kayanmış) Hikmet iki olayda da kaybediyor. Otellerde kalır-
lar. Bir gece - cumartesi gecesi - kamyonla İstanbul'a
kayıyorlar. Biz randevu evine gidiyorlar. Hikmet, kadınla
yatanıyor. Kadının fişinde yara izlen. Bir resim çiri-
yor Hikmete - karşı bantlı. Döşme yapıyor. Ağlıyor.

Personel memuru evli ve beş çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sıkıştırıyorlar anlatması için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, gerçek dışı -ve gerçek üstü. Sabaha karşı, dayanılmaz bir diş ağrısı yakalıyor Hikmet'i. Hepsini uyandırıp anlatıklarının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vazgeçiyor.

Çok basit hesaplara âlet edilmek istemiyor Hikmet. Anadolu'daki işletme müdürü kızını vermek istiyor. İstanbul'da bir arkadaşı da -Nazmi olabilir- kız kardeşini. Bir gece hep birlikte -Nazmi, kızkardeşi ve başkaları- çıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dans ediyorlar. Daha önce, bir arkadaşlarının nişanına gidiyorlar. Bir kız, Hikmet'le ilgileniyor. Nazmi'nin kızkardeşi, baskı yaparak engel oluyor Hikmet'in kızla konuşmasına. Kız, uzun boylu, ayağında hafif sandallar. kısa etekli. Uçar gibi dans ediyor sokakta Hikmet'le. Kızın arkadaşları, Hikmet'le alay ediyorlar: sen nereden çıktın? Sen kimsin? Bilmiyor Hikmet. Şüphe duyuyor. Utanıyor.

Beliçet veremli ve sinir hastası. Garip düşünceleri var. Politik. Durmadan okuyor. Tarihin akışını çok farklı yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, savaşlar... Hikmet'in kafası karışıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı ile nasıl yattığını anlatıyor. Karısı ile nasıl evlendiğini hatırlamıyor. Sarhoş gibiymiş. Gerçekten de o gün çok içmiş. Nikâh dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyalar alınmış acele babasının evinden. Büyük bir karışıklık.

Personel memuru evli ve bes çocuklu. Maceralarını anlatıyor evlenmeden önce. Hikmet'i de sekiştiriyorlar anlat-
man için. Hikmet de bir iki macera anlatıyor, garipçe
dise - ve garipçe üstü. Sabaha karsı, dayandırmaz bir dis
ağzı yakalıyor Hikmet'i. Hepsiyi uyandırıp anlattık-
larının yalan olduğunu söylemek istiyor. Horluyorlar. Vaz.
geçiyor.

Çok basit hesaplara âdet edilmek isteniyor Hikmet.
Anadolü'deki işletme müdürü kırım vermek istiyor. İstan-
bul'da bir arkadaşı da - Nazmi olabilir - kız kardeşini.
Bir gece hep birlikte - Nazmi, kızkardeşi ve arkadaşları -
sıkıyorlar, içiyorlar, sokaklarda dans ediyorlar. Daha önce
bir arkadaşlarının nisanına gidiyorlar. Bir kız, Hike-
met'le ilgileniyor. Nazmi'nin kızkardeşi, başka yapı-
rak engel oluyor Hikmet'in kyla konuşmasına. Kız, sezen
-boylu, ayağında hafif sandallar, kısa etekli. Uçan gibi
dans ediyor sokakta Hikmet'le. Kızın arkadaşları, Hike-
metle alay ediyorlar: sen nereden çıktın? sen kimdin?
Bilmiyor Hikmet. Şüpheli düşünüyor. Utanıyor.

Bahçet verimli ve sinir hastası. Gaip düşünceleri var.
Politik. Denimeden okuyor. Tarihini okuyor, çok farklı
yorumluyor. Fransızlar, Almanlar, saraylar... Hikmet'in kafası
karpıyor. Bir gece, babasının öldüğü gün hastabakıcı
ile nasıl yattığını anlatıyor. Karsı ile nasıl evlendiğini
dehşetlenniyor. Sarhos gibiyiz. Gerçekten de o gün çok içmiş.
Niteki dairesi, insanların yüzleri, ev, eşyaları almış
aile babasının evinden. Bütün bir karsılık.

Dumrul çok mutlu olduğunu sanıyor. Genç ve güzel bir karısı var. Kat alınmış borçla. Şehrin dışında elektrik yok, gaz yok bir bölge. Çabalayıp duruyor. Mutluyum deyip duruyor. Bir çocuğu var küçük. Karısı aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazmi, Dumrul'un karısı ile ilişki kuruyor. Çevresi afaroz ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölçüler bakımından yargılıyorlar. İlerici sözler edip, küçük çevrelerinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunları hatırlıyor; kendisine anlatılanlardan, ya da yaşadığı olaylardan hatırlıyor. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sevgi'yi bir rakip, bir cehennem gibi görmesinde. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkiyi, iyi başlayan bu ilişkiyi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu babasının baskısına dayanamayarak çok aptal ve kendini Kazanova sanan Kerim'le evlenmek üzere evden kaçıyor. Kerim ondan yaşlı. Anadolu'ya gidiyorlar. Baba onlara baskı yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci -oraya bir röportaj için gelmiş- ile tanışan Asuman, Kerim'i bırakıp İstanbul'a dönüyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman ve gazetecinin arkadaşı

Dumrul çok mutlu olduğunu sunuyor. Genç ve güzel bir kadın var. Kat almış borsacı. Sokaklarında elektrik yok, gaz yok bir bölge. Sabahlarıp duruyor. Mutluyum diyecek duruyor. Bir çocuğu var küçük. Kadını aptal bakışlarla çevreyi süzüyor.

Nazmi, Dumrul'un kadını ile ilişki kuruyor. Cevresi afanmış ediyor onu. Bunların hepsi sosyal sorunlarla ilgili insanlar. Dava bakımından, moral ölümler bakımından yargılıyorlar. Herici sözler edip, küçük çevrelerinde tutucu davranışlarda bulunuyorlar bu olayda olduğu gibi.

Hikmet bunları hatırlıyor; kendisine ahlaklılardan, ya da yaşadığı olaylardan hatırlıyor. Bütün bunlar yan temalar. Asıl tema, Hikmet'in evliliği ve Sergi'yi ~~nasıl~~ bir rakip, bir cehennem gibi görmesinde. Bütün bu yan olaylar sadece bu ilişkisi, yeni başlayan bu ilişkisi ortaya çıkarıyor.

Asuman ve Bilge arkadaş. Asuman, sonunda tutucu davranışının ~~etkisi~~ baskısına dayanarak ~~aptal~~ ve kendini Kızınca Sanan Kızınca ile evlenmek üzere evden kaçıyor. Kerim ondan yoksun. Anadolu'ya gidiyorlar. Baba onlara başka yapmaya devam ediyor. Bu sırada bir gazeteci - oraya bir röportaj için gelmiş - ile tanışan Asuman, Kerim'i bırakıp İstanbul'a dönüyor bu gazeteci ile. Hikmet, gazeteci, Asuman ve gazetecinin arkadaşları

bir kadın, bir gece evde içiyorlar. Asuman ve gazeteci kayboluyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor ölkeyle. Kadın, ertesi günü Hikmet'i aratıyor gazeteci vasıtasıyla. Çirkince ve Hikmet'ten yaşlı. Peşini bırakmıyor. Bir kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir süre bu yarı-ilişkiye razı görünüyor.

Hikmet bunları. Sevgi'den ayrıldıktan sonra, bir gecekondu mahallesinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Biriktirmiş olduğu bir paranın geliri ile sefil bir hayat sürüyor. Yeni çevresi, kendileri gibi olmayan bu adamı kuşkuyla süzüyorlar.

Bu arada oyunlar: Hikmet, kafasında, ya da defterinde -kötü bir bakkal defteri sarı kâğıtlı- yaşadığı eksik ya da kötü olayları, oyunlar olarak, istediği gibi tamamlıyor. Bunların bir kısım 'games' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyes' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten . Sonra da piyesleri seyredeceğiz. Bu arada Hikmet dışında -özellikle Sevgi tarafından- anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'game' ya da 'piyes' şeklinde versiyonunu seyredeceğiz. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yaşantısını örneklerle vermeli önce - ve arada.

Bir kadın, bir gece evde uyuyorlar. Asuman ve gazetesi kayboluyorlar. Kadın, Hikmet'e nazlanıyor. Hikmet, kadını yolun ortasında bırakıp gidiyor öfkayla. Kadın, eisini günü Hikmet'i aratıyor gazetesi vasıtasıyla. Çünkü ve Hikmet'ten yoksul. Peşini bırakmıyor. Bir kâbus oluyor Hikmet için. Acıyor ve aynı zamanda boşluktan bir sine bu yar - ilişkisine naze görünüyor.

Hikmet bunları, Sergi'den ayıldıktan sonra, bir gece-konda mahalleinde tuttuğu bir evde düşünüyor. Çalışmıyor. Buikde miş olduğu bir parama gelini ile sefil bir hayat sürüyor. Geni cevresi, kendileri gibi ama yan bu adamı kışkırtıyor.

Bu arada oyunlar: Hikmet, kafasında, ya da tefterinde - kötü bir bahkal defteri sen kâğıtla - yazdığı için ya da kötü olayları, oyunlar olarak, istediği gibi tanımlıyor. Bunların bir kısmı 'ganes' şeklinde yazılacak; bir kısmı da 'piyas' şeklinde olacak. Önce olayları öğreneceğiz Hikmet'ten. Sonra da piyasaları seyredeceğiz. Bu arada Hikmet dışında - özellikle Sergi tarafından - anlatılanlar olacak. Bu olayların da önce Hikmet'ten 'ganes' ya da 'piyas' şeklinde veriyomuz seyredeceğiz. Sonra da gerçeği öğreneceğiz.

Hikmet tiyatro ve sinema delisi. Bu yazantıların, örneklerle vermeli önce-ve arada.

Hikmet'in bu 'games' ve 'plays' hallusinasyonları biraz da son olarak içine düştüğü parasızlık, düşman bir çevre vs.ye bağlı.

Hikmet bu 'bozulma'nın içinde, kendi adı: 'Hikmet-wisdom' ve eski karısının adı 'Sevgi-love'ın ilâhi bir sebeple verildiği sanısına kapılacak ve 'games' ve özellikle 'plays'de bütün tanıdığı insanlara soyut adlar takacak: "Fazilet" "Nur-üd-din" "Müşfik" "Yezid" "Kamil"... (*Pilgrim's Progress*)¹

Bir yerde okumuştum; tiyatrodaki bütün olayların sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece oyuncular tarafından nakledildiğini söylüyordu. Yani, hep bir şeyler oluyor bir yerlerde ve biz sadece duyuyoruz. Hikmet de -yer yer- böyle kullanabilir 'cahilliğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup bitenleri anlatırlar. Rivayetler nakledilir (Meddah).

Hikmet'in ölümü bu gecekondu semtinde, çok gürültülü ve trajik bir sahne sonunda olacak. Ölüm, bir piyesle karışık ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde verilecek. Gerçek yaşanıtı bitecek, oyun devam edecek.

Hikmet'in üst katında gene yalnız yaşayan bir

1 *Pilgrim's Progress*: 17. yüzyılda İngiltere'de Protestan vaizi John Bunyan'ın yazdığı ve daha sonra çağdaş romanın doğuşunu etkilemiş dini alegorik kitap.

Hikmet'in bu 'ganes' ve 'plays' halinin ~~g~~antbu biray da son olarak içine düştüğü parçalık, dersma bir çare v.s. ye bağli.

Hikmet bu 'bozulma' nun içinde, kendi adı : 'Hikmet - wisdom' ve eski karsının adı 'Sergi - love' en ilâhî bir selâple verildiği sansura kapılacak ve 'ganes' ve özellikle 'plays' de bütün tanıdığı insanlara rozet cedlas takacak : "Fazilet" "Nur-üd-din" ~~Şerif~~ "Müs fik" "Yezid" "Kâmil" - ... (Pilgrim's Progress)

Bir yerde okunuyorsa; tiyatrodaki bütün olayların sahne dışında geçtiğini, sahnede olanların sadece oyuncular tarafından nakledildiğini söylüyordu. Yani, hep bu şeyler oluyor bu yerlerde ve biz sadece duyma yarıy. Hikmet de - yer yer - böyle kullanabiliş 'cahil - liğini'. Sahnede yer alır ya da yer alanlar, olup bitenleri anlatırlar. Rivayatlar nakledilir. (Med - dah)

Hikmet'in "ölümü" bu gerçekdeki semtinde, çok günülkü ve trajik bir sahne sonu olacaktı. Ölüm, bir ziyale karsak ve oyun ile gerçeğin karıştığı bir atmosferde ve - rilecek. Gerçek yaşamta bitecek, oyun devam edecektir.

Hikmet'in int katında gene yalğız yaşayan bir

adam var. İhtiyar bir adam. Emekli bir albay. Hüsamet'tin Bey. Tarihe meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi -facia- ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tariht belgeler ve olaylarla uğraşıyor. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygısı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğenmiyorlar. Hikmet'e geçmiş paşalardan devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlaşmaları var. Bazı yazıları da birlikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in gecekondı mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamet'tin Bey'le tanışıyor. Facia hakkındaki ilk düşünceleri ona Hüsam B. veriyor. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çevrenin içinde yaşıyor. Sonunda geçmiş ve yaşanan bir yerde birleşiyor ve Hikmet ölüyor.

Bradley¹ diyor ki: Orta Çağ insanı, trajediyi, Talih'in kendisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yıkım' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu unsura ek olarak, trajedinin aynı zamanda insanların -Shakespeare'de bunlar büyük insanlar, krallar vs.- hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajedisinde, hence önemli unsur, bütün 'yıkım'ların. onun davranışlarından doğması 've fakat' onun, bütün bu felaketleri 'Talih'in Kudreti'ne bağlamasıdır.

adam var. İhtiyar bir adam. Emekli bir albay: Hüsamettin Bey. Tarih meraklı. Hikmet'i seviyor. Tarih ve trajedi - facia - ile ilgili. Sonunu o yazıyor Hikmet'in. Tarihî bilgiler ve olaylarla uğraşır. (Bazı nazariyeleri var.) Hikmet'e saygı var. Hikmet yazdıklarını ona okuyor. Pek beğeniyorlar. Hikmet'e geçmiş pasulardan, devlet adamlarından bahsediyor. Ters bir anlamaları var. Bazı yazıları da bütikte hazırlıyorlar. Hüsam Bey de bazı notlarını okuyor Hikmet'e.

Olay, Hikmet'in geçekondü mahallesine gelmesiyle başlıyor. Hüsamettin Beyle tanışıyor. Facia hakkındaki ilk düşünceleri ona Hüsam B. verir. Hikmet hatırlıyor ve bir yandan da yeni çarelerin için de yapıyor. Sonunda geçmiş ve yaşayan bir yerde buluyor ve Hikmet ölüyor.

Bridges diyor ki: Orta Çağ insanı, trajedi'yi, 'Talihi'nin kondisine gönderdiği önüne geçilmez bir 'yüküm' olarak görüyordu; Shakespeare, trajediyi bunun ötesine götürdü, bu insana etk olarak, trajedinin aynı zamanda insanların - Shakespeare'de bunları tuzuk insanlar, kulları v. i. - hareketleri sonucu meydana geldiğini ifade etti. Hikmet'in trajedisinde, hence önemli unsur, bütün 'yüküm' bütün, onun davranışlarından doğması ve fakat onun, bütün bu felâketleri 'Talihi Kibri'ye bağlamandır,

Elbette, bunu yer yer hissetmektedir; her zaman değil. Talih'in oyununa geldiğini de düşündüğü zaman ise gene belirsiz bir kuşku duyacaktır.

Shakespeare, insanın düşüşündeki büyük çelişkileri vermek için, düşüşü daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapıyor önce: bir kiral, bir prens, bir kumandan. Onun düşüşü daha acıklı oluyor. İnsanın hayatında, bence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardır ki -ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır- düştüğü anda, böyle zamanların hayaliyle, bir prensin düşüşü kadar acıklı gelebilir ona bu 'felâket'.

Trajedi kahramanının kafasında yaşattığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyütülmüştür. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman bunun farkında bile değildir. Sonunda, (Hamlet'te olduğu gibi) kahramanın saldırılara karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranışı bir 'offense' olarak kabul eder. Özellikle çağımızın insanında, benim ilgilendiğim kişi, bir kenarda bırakılmanın, fantezilerine uygun olayların başına gelmesinin, ona doğrudan doğruya yapılmış

Elbette, bu yer yer hissetmektedir; kahraman değil. Talih'in oyununa girdiğini de düşündüğünü zaman ise gene belirsiz bir kustu duyarsaktir.

Shakespeare, insanın düşüncesindeki büyük çabıkları vermek için, düşüncü daha keskin bir şekilde ifade etmek için, onu önemli bir kişi yapar. Önce : bir kral, bir prens, bir kumandan. Onun düşüncü daha aklı oluyor. İnsanın hayatında, hence, kendini öyle yüksek ve parlak gördüğü anlar vardı ki - ya da bazı insanlar için, önemli kişiler olmasalar da vardır - düşüncü anda, böyle zamanların hayaliyle, bir prensin düşüncü kadar aklı gelebilir ona bu 'felâket.'

Traji kahramanın kafasında yaşadığı 'çatışma', özellikle başlangıçta gerçek çatışmaya oranla çok büyük olmuştur. Hatta, kahramanın, kendisini çatışma halinde gördüğü 'rakip', çoğu zaman bunun farkında bile değildir. Sonunda, (Hamlette olduğu gibi) kahramanın saldırganları karşı kendini koruması ile başlayan 'gerçek bir çatışma' ortaya çıkar. Kahraman, başlangıçta, kendisiyle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir davranış bir 'offense' olarak kabul eder. Özellikle çağın insanında, bunun ilgilendiği kişi, bir kenarda bırakılmanın, fantazilerine uygun olguların başına gelmemesinin, ona doğrudan doğruya yapılması

bir 'offense' kabul etmesiyle bu 'çatışma' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense'i doğuran sebepler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrational Sevgi'ye- bekledikleri davranışlarda bulunulmaması modern bir trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakkı olarak görüyor. Hikmet'in bir bakıma bu eksikleri hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan -insanlara-olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de, birbirlerini tanıyınca kadar insanlardan beklediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar. İkisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılmış 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabilir.) Sonunda Hikmet, gecekondlu mahallesine düşünce, yalnız hayallerinde -oyunlarında- bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamasında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Sevgi'yle ilişkisinde, Hikmet bütün zorluğun, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada onu söylemeseydim gibi). Ya da bazı çatışmaların nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Aklınca daha düzgün bir şeyler yapmaya, ilk yapışının tersini yapmaya kalkıyor ve olmuyor. Sonradan, hatırlarken, gene yanlış ümitlere kapıldığı, yanlış 'games' ve 'plays' oynadığı oluyor. Bu arada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantezileri yıkıyor. Aslında iki insan arasında,

bu 'offense' kabul etmesiyle bu 'satış' ve 'trajedi' başlıyor. Burada 'offense' i doğman seçerler, bazı şeylerin yapılmasından değil de, yapılmamasından doğuyor. Hikmet'e -ve supernatural, irrational Sevgi'ye - bekledikleri davranışlarda bulunulmaması modun bu trajedi doğuruyor. Özellikle Sevgi, beklediği bütün davranışları, en doğal hakları olarak görüyor. Hikmet'in bu bakıma bu hakları hayalleriyle doldurması, Sevgi kadar saldırgan - insanlara - olmamasını sağlıyor. Önce ikisi de, birbirlerini tanıyuncaya kadar insanlardan beklediklerini, birlikte yaşamaya başlayınca birbirlerinden istiyorlar, ikisi de haklarından belirli bir süre yoksun bırakılıyor, 'Ruh Asilleri'. (Hikmet bu konuda bir piyes yazabiliyor). Sonunda Hikmet, geçekonde mahallesine düşünce, galuz hayallerinde - oyunlarında - bu beklediği davranışları görebilir. (Bu oyunları oynamaında, ruhsal bakımdan kuvvetli bir etken.)

Sevgi de ilişkisinde, Hikmet bütün zorlukları, bazı şeyleri öyle değil de böyle yapmamasından doğduğunu sanıyor; (orada onu söylemeseydim^{di}) ya da bazı çabalarının nedenini çok aptalca yanlışlarına bağlıyor. Akınca işleri düğünün bu şeyler yapmaya, ilk yaptıklarını tersini yapmaya kalkıyor ve oluyorsa. Sonradan, hatırlarken, gene yanlış ümitlere kapıldığı, yanlış 'games' ve 'plans' oynadığı oluyor. Bu arada Sevgi ile ilgili gerçek olaylar, bu fantazileri yıkıyor. Burada iki insan arasında,

-Sevgi ile Hikmet arasında- oldukları gibi olmaktan doğan bir ilişki bu. *Hikmet , Sevgi'ye sığınmıyor. Teslim oluyor başlangıçta. Fakat Sevgi, böyle bir şey istemiyor; bir 'insan' istiyor karşısında- kendini bilen ve çevreye erkek gibi davranan bir insan. Kendi 'kadın' gibi davranmıyor; fakat, o güne kadar hakkını alamamış bir insanın gururu ve güveni var... metafizik, mistik bir güven. Hikmet'in bu sığınışını hor görüyor aslında. Hikmet de tam günahsız değil. Biraz kendine gelir gelmez kişiliğini, alışkanlıklarını, isteklerini burnuna dayıyor Sevgi'nin. Yani, ilk sözleşmenin maddelerini ikisi de, birbirinden yeterli kuvveti aldıklarını hissettikleri zaman, çigنیyorlar. Hikmet dinlenmiş, Sevgi de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden taze hissediyorlar. Sevgi'nin biraz fazla içgüdüsel kurnazlık gösteriyor. Daha baştan, Hikmet'in ileride tehlikeli olabilecek sivri noktalarını ezmeğe, yok etmeğe çalışıyor. Elbette, Hikmet, Sevgi'nin bu davranışını -ileride hatırlarken- biraz büyütüyor ve güzel yönleri olan bir ilişkinin kabuslu bölümlerini ortaya koyuyor. Bütün dünyanın ona karşı olduğunu sanmanın verdiği bir kabus bu. Yalnız, paranoyak değil Hikmet; gerçekleri görebiliyor. Fakat, kendi de nasıl olduğunu anlamadan birdenbire kuşkular cehenneminde buluyor*

- Sergi ile Hikmet arasında - oldukları gibi olarak-
tan doğan bir çelişki bu. Hikmet, Sergi'ye sığınır.
 Teslim oluyor başlangıta . Fakat Sergi, böyle bir
şey istemiyor ; bir 'insan' istiyor karşısında - kendisi
 bilen ve çevreye etkek gibi davranan bir insan. Kendi
 'kadın' gibi davranıyor ; fakat , o güne kadar hakkeni
atamamış bir insanın gurura ve güveni var... metafizik ,
mistik bir güven . Hikmet'in bu sığınışına hor görüyor
aslında . Hikmet de tam güraksız değil . Biraz kendine
gelir gelmez kişiliğini , alışkanlıklarını , isteklerini bur-
nuna dayıyor Sergi'ne . Yani , ilk sözleşmenin mad-
delerini kesin de , bir birinden yeterli kuvveti aldıklarını
hissettikleri zaman , çığnıyorlar . Hikmet düşünür , Sergi
de aradığı güveni bulmuş olarak kendilerini yeniden
taze hissediyorlar . Sergi'nin biraz fazla içgüdüsel
kurnazlık gösteriyor . Daha baştan , Hikmet'in ileinde
tehlikeli olabilecek sürri noktalarını ezmeye , yok etmeye
çalışıyor . Elbette Hikmet , Sergi'nin bu davranışına
- ileinde hatırlarken - biraz büyütüyor ve güzel
yönleri olan bir ilişkinin kâbuslu bölümlerini ortaya
koşuyor . Bütün dünyanın ona karşı olduğunu sanma-
nın verdiği bir kâbus bu . Yalvar , parlayarak değil Hikmet ;
gıcıklaşıyor görülebiliyor . Fakat , kendi de nasıl olduğunu
bilmeden kündenine kuskular cehenneminde buluyor

kendini ve kapılmaktan ve gittikçe acılaşmaktan kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için Sevgi ile ilişkisi dışında, kafasında kendisine kötülük edildiğine ait hayalî olaylar anlatılmalı). Bundan zevk duyup duymadığı belli değil. Bilinen kendini kurtaramadığı. Böyle 'games' ve 'plays' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir süre için kapırdığı yaşantıların, hiçbir zaman sonunu getiremiyor. Neden? Üstelik, olayların tam bütün düğümleri çözölmek üzereyken, davayı terk ediyor; üzerine bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşayamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarıda bırakıyor her şeyi. Herkes, yarı yolda bıraktığı herkes, o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, hepsinin yaşantısını öldüresiye sıkıcı buluyor. Onların yaşamadığı sıkıntıyı, sanki onlar adına Hikmet duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yaşantılarını; sonuna kadar yaşayamıyor. Belki de de değil. Belki bir yaşantıyı sonuna kadar sürekli izlemenin, bitirmenin, bir çeşit ölmek olduğunu hissediyor. Yarın yaşantılar sürdürerek, bütün ölümlerden kaçıyor.

kendini ve kapılmaktan ve gittikçe aulasmaktan
kurtaramıyor kendini. (Bunu belirtmek için
Sargi ile ilişkisi dışında, kafasında kendisine
kötülük eddiğine ait hayali olaylar anlatılmak)
Bundan çok duyup duymadığı belli değil.
Bilinen kendini kurtaramadığı. Böyle 'gams' ve
'plays' de yazabilir.

21 Kasım

Hikmet'in olaylarla ilgili bir özelliği: kendini bir
süre için keptirdiği yasantıları, hiç bir zaman sonuna
getiremiyor. Neden? Ustelik, olayların tam bütün dü-
ğünleri çözülmek üzereyken, devaye terk ediyor; iye-
rine bir bezginlik çöküyor; sanki bir an daha yaşa-
yamayacakmış o şekilde gibi geliyor ona. Neden? Yarada
bırakıyor her şeyi. Herkes, yar yolda bıraktığı herkes,
o yolda bir yere varıyor. Hikmet, herkes namına, kep-
tirmiş yasantısını öldürmeye seher buluyor. Oksim
yasanmadığı seherde, sanki onlar adına Hikmet
duyuyor. Bu nedenle bitiremiyor belki yasantılar-
ını; sonuna kadar yazıyor. Belki de değil. Bel-
ki bir yasantıya sonuna kadar sürrekli izlemenin,
bitirmenin, bir cesit ölmek olduğunu hissediyor.
Yarın yasantılar sürdürürke, bütün ölümlerden
kayıyor.

Çehov'un 6 No.lu Koğuş'da, deli adamla kısaca işlediği -insanın farkına varmadan suç işlemesi- temi ya bu kitapta, ya da başlıbaşına bir kitapta işlemek istiyorum. Kanunların karışıklığı, bazı şeylerin sadece yapılmamasının bile suç olabilmesi, sonunda insanın sabahları bir suç işlemiş hissiyle, (baş ağrısı, bulantı gibi keskin bir duygu- sanki psikolojik değil fizyolojik bir durum) uyku- da görülen kâbusların devamı gibi yaşamağa balaması, sonunda hiç bir şey yapmamaya karar vermesi, ya da 'kanun'a başvurup 'iyi ya da kötü' bu karışıklığa son vermek istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden kargaşalık yüzünden buna da imkân bulamaması- bürokrasi, pişmanlık, humiliation, ya da confession gibi kesin düşümlere de fırsat vermiyor- Bu konu, tutunamayanlardaki daire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir yerde işlenebilir.

Shakespeare'i okurken -Hamlet- Polonius'un¹ II. Perdeyi başlatan konuşmaları (Reynaldo ile) bana, Macit'i hatırlattı. Bu adamı, ayrıca rüyamda bir fare şeklinde, odanın orasından burasından çıkarken görmüştüm. Her seferinde, kurnaz bakış-

1 Polonius: *Hamlet*'de kralın casusluğunu kabul eden, çekingen ve iki yüzlü soylu. Hamlet onu bilmeden (bir perde arkasında dinlerken) öldürür.

2 Sözü geçen II. perdede, kendi oğluna casusluk etmek üzere, Reynaldo'yu görevlendirir.

Çahov'un .6 No. lu Koşuş'da, deli adamlar kısaca iş-
lediği -insanın farkına varmadan suç işlemesi -
teni ya bu kitapta, ya da başlıbaşına bu kitapta
işlemek istiyorum. Kamuların karışıklığı, bazı sayfa-
nın sadece yapılmamasının bile suç olabileceği, sonunda
insanın sabaklara bu suç işlemiş hissiyle, (başgün,
bulantı gibi keshim bir duygu -sonki psikolojik
değil fizyolojik bir durum) ^{ışıkta} ~~görmek~~ görülen kâbusların
davane gibi yaşamaya başlaması, sonunda bir
bir şey yapmamaya karar vermesi, ya da "Kamui" a
başvurup "iyi ya da kötü" bu karışıklığa son vermek
istemesi; ve ne yazık ki sürüp giden karışıklık yü-
zünden buna da imkân bulamaması - bürokrasi, pis-
nemek, humiliation, ya da confession gibi kesin
küsüşlere de fırsat vermiyor - Bu konu, tutunama-
nınlardaki daire ve onunla ilgili rüya gibi uygun bir
yede işlenebilir.

Shakespeare'i okurken - Hamlet - Polonius'un II.
Pencere başlatan konuşmaları (Raynoldo ile) bana,
Maçit'i hatırlattı. Bu adam, aygır rüyamda bir
fare aklında, odanın ortasından duruyor. Yan ç-
karken görmüştüm. Her seferinde, kenar baş-
-

larıyla can sıkıcı ve insanın yüreğini ezen sözler söyliyordu. Lisedeyken Ankara'da ilk seyrettiğim Hamlet oyununda Polonius'u Salih Canan oynuyordu -Macit'e birden çok benzettim bu adamı da- Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünceye karşı söylediği 'denklemini kuramıyorlar' sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Dilâzer gibi bir tip). Toplantılarda çekimser oy kullanması, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu sık sık ileri sürmesi -yerinde kullanmaya çalışması- ve bütün insanlarımızda görülen 'çap düşüklüğü' (küçük çapta bir Polonius). Sonunda bütün 'müdebbirliğine' rağmen Polonius öldürülür.

24 Kasım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıklı hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğim ki şaşırıp öyle kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşınca, aklınıza gelmeyen öyle bir tutumla karşınıza çıkıyorlar ki gene siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kayıpları, kazanca çeviriyor. Herkes, karşısında başını önüne eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç durumlar yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zararlarını'.

Sevgi'nin üstünlükleri -maddi becerikliliklerini- Hikmet'in güven duygusunu yok ettiği için, yalnız kaldığı ilk gün-

loruyla can uhu ve insanına yüneğini ezen sözler söylüyordu. Tisedayken Ankara'da ilk seyahatini Hamlet oyununda Polonius'u Salih Canan oynuyordu - Macit'e biden çok benzettim bu adamı da - Burada, onun her zaman kullandığı ve ileri bir düşünceye karşı söylediği "dank lenüri kenamuyorlar" sözü de Poloniusvari mantığı karakterize ediyor. (Dilâzer gibi bir tip) Toplantılarda sekimler ay kullanması, Osmanlı perde arkası oyunculuğu, sağlığının bozukluğunu sak sak ileri sürmesi -yeni de kullanmaya çalışması - ve bütün insanların da görülen "şap düşüklüğü" (küçük çapta bir Polonius) Sonunda bütün "müdebbirliğine" rağmen Polonius öldürülür.

24 Kısım

İnsan kendini Polonius'lara karşı çok hazırlıkla hissediyor; onlara öyle sözler bulup söyleyeceğini ki şaşırıp, öğeler kalacaklar, diyor. Sonra, onlarla karşılaşınca, aklına gelmeyen öyle bir tutumla karşınıza çıkıyorsunuz ki gene siz kaybediyorsunuz. Hikmet, oyunlarında bu kayıpları, kayan- ca çeviriyor. Herkes, karşısında baktı ömür eğip susuyor. Bir yandan, kafasında olmadık güç düşümler yaratıp, boş yere 'kaybederken', öte yandan bu oyunlarla kapatıyor 'zararlarını'.

Serçi'nin üstünlükleri - maddi becerlilikleri - Hikmet'in güven duygusuna yok ettiği için, yalnız kaldığı ilk gün -

lerde, bu oyunları oynaması zor oluyor. İlk günlerde oyunlar, hep yarıda bozuluyor kafasında.

Gecekondu semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Önce kendine yakıştıramıyor. Hafif bir 'aziz' tavrı takınmak istiyor. Bir missionu var. Din kitapları getirmiş, orasından burasından okuyor. Sosyal kitaplardan usanmış; her şeyden usanmış, her şeyi yarım yamalak yaptığı halde.

Cinsel bir kapalılık içinde büyümüş Hikmet. Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında. Günah duygusu yüzünden, Sevgi ile evliliği sırasında, ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranamıyor. Bu nedenle pişmanlık duyuyor. Gecekonduya yaşarken bu kadını arıyor. Hayal kırıklığına uğruyor. Kadın, büyük bir romantizm yaşamak sevdasında. İstemediği halde kadına kırıcı davranıyor ve 'olay yerinden süratle uzaklaşarak' kadını ve kendini gülünç duruma düşüren kısa bir 'oyun' yazıyor. Bu kadın 'Asuman' olabilir.

Kitabın adı 'Tehlikeli Oyunlar'. İlk plan: Hikmet, gecekondu evine bir kamyonla gelir -basit eşyalarla; detaylı anlatılır- Kendi kendine uzun konuşmalar. Olaylar -geçmiş olaylar- parça parça verilir. Hüsamettin beyle tanışır. Ondan oyun yazma fikrini edinir. Alt kattaki kiracı da

1 Asuman: *Tehlikeli Oyunlar*'daki kişilerden biri.

leide , bu oyunlara oynaması zor oluyor. İlk günlerde oyunlar , hep yarıda bırakılıyor kafaşında .

Geçeköndü semtine neden geldi? Maddi zorluklar ve kendine güven duygusunu yeniden kazanma isteği zorladı. Önce kendine yakıştıramıyor. Hafif bir 'aziz' tavrı takınmak istiyor. Bir misyonu var. Din kitapları getirmiss , orasından burasından okuyor. Sosyal kitaplardan usanmış ; her şeyden usanmış , her şeyi yaum yamalak yaptığı halde .

Cinsel bir kapalılık içinde büyümüş Hikmet. Bu konuda bir tutuculuk var davranışlarında. Günah duygusu yükündür. Sevgi ile evliliği arasında , ona yakınlık gösteren bir kadına (mevcut kadın kahramanlardan biri olabilir) karşı istediği gibi davranmıyor. Bu nedenle pısmalık duyuyor. Geçeköndüde yaşarken bu kadın arıyor. Hayal kırıklığına uğruyor. Kadın , büyük bir romantizm yaşamak serdesinde. İstemediği halde kadına kısaca davranıyor ve ' olay yeniden sinatle uzaklaşarak ' kadını ve kendini gülmüş duruma düşüren kısa bir ' oyun ' yazıyor. Bu kadın ' Asuman ' olabilir.

Kitabın adı ' Tehlikeli Oyunlar '. İlk plan : Hikmet , geçeköndü evine bir kamyonla gelir - basit eşyalarla ; detaylı anlatılır - Kendi kendine uzun konuşmalar. Olaylar - geçmiş olaylar - parça parça rivâli. Hüsamettin beyin tanımı. Önden oyun yazma fiirini edinir. İlk kuttaki kirek da

evi ile ilgili geriye dönüşlere yolaçar. Hüsamettin beyle plânlar kurarlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar verirler. İçki içenler ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, büyük bir ihtilâl planı anlatır -arada geçmiş yaşantılarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunlar' dizisi için bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrimci arkadaşları onu daha canlı olmaya çağırırlar. Gene hatırlamalar, önderlik arzularının aklına gelişi... Bu arada onlardan kaçıp nasıl evlendiğini düşünür. Sevgi ile ilk günlerin kâbusu, sonra alışıp uyusuk bir düzene girişi, Sevgi'nin uyarısı ve onu bir toplum adamı yapmak, tekrar topluma kazandırma çabaları. Oyunlar. (Sevgi'nin kaybettiği oyunlar). Adam olmak için iş hayatına atılma çabaları, Poloniuslar ve başkalarının engellemesi, oyunlar: 'onların' kaybettiği oyunlar. Hüsamettin Bey bu arada olmadık çılgınca fikirlerle onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün Sevgi ile karşılaşır. Hikmet'in bitkin durumu Sevgi'ye ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçışı bile Sevgi için bir değişikliktir. Bu arada Asuman, tekrar Hikmet'e uğramaya başlar. Sevgi de, Hikmet farketmeden onunla uzaktan ilgilenir. Kadınlar, hangi erkek olursa olsun razı olacak duruma gelmişlerdir. İhtiyarlanmaktadır. Hikmet, Asuman'a, can sıkıntısından yakınlık gösterir. Bununla ilgili hatırlamalar. Eski kadınların yerine Asuman'ı

eri ile ilgili gerçeğe dönüşlere yol açar. Hüsamettin böyle
planlar kurarlar ve her şeyin hayal edilebileceğine karar
verirler. İki icatçı ve sarhoş bir gecesinde Hikmet, bü-
yük bir ihtilâl planı anlatır, - arada geçmiş yazan-
tlarını hatırlayarak. Bu ilk fantezi, 'oyunların' dizisi
olan bir işaret olur. Bu arada eve uğrayan eski devrim
arkadaşları onu daha canlı olacağı şüphelerle, garip
hatırlamalar, önderlik argümanının ahlaka geliş... Bu
arada onlardan kaçıp nasıl kendiğini düşünür.
Sergi ile ilk günlerinin kibirli, sonra alıp uyumak
bir düzene girisi. Sergi'nin uyarısı ve onu bir toplum
adama yapmak, tekrar topluma kazandırma çabaları.
Oyunlar. (Sergi'nin kaybettiği oyunlar) Adem olmak için
iş hayatına ahlaka çabaları, Poloniuslar ve baskala-
rının engellenmesi, Oyunlar: 'ınların' kaybettiği oyunlar.
Hüsamettin Bey bu arada olmadık selvaca fikirlerle
onu büsbütün tahrik eder. Sonra yolda bir gün
Sergi ile karşılaşır. Hikmet'in bitkin durumu Sergi'ye
ümit verir. Hikmet gene kaçarcasına uzaklaşır. Kaçış
bir devri için bir değişiklikler. Bu arada Asuman, tekrar
Hikmet'e uğranmaya başlar. Sergi de, Hikmet fark etmeden onun-
la uzaktan ilgilenir. Kadınlık, hangi erkek olursa olsun
rağı olacak duruma gelmişlerdir. İhtiyaçlanmaktadır, Hik-
met, Asuman'a, can sıkıntısından yakınlık gösterir. Bunun
la ilgili hatırlamalar. Eski kadınların yerine Asuman'a

koyarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden yararlanarak ona eziyet etmesi. Asuman kaçır. Hikmet kendi yarattığı öfkesiyle ve oyunlarla delirecek duruma gelmiştir. Bu sırada Sevgi gelir; çaresizlikle onu kabul eder. Asuman'ın birden dönmesiyle büyük bir kıyamet kopar. Asuman gider; Sevgi'ye hakaret eder Hikmet. Hüsamettin Bey de karışır olaya. Hikmet hepsini kovar ve bütün olayları düzelten oyunlar oynar kafasında. Sarhoş gibidir. eşyalara çarpar. Aruk -okuyan için de- oyun ve gerçek karışmıştır. Hüsamettin Bey'in katına çıkar. Onu evde bulup bulmadığı belli değildir. Kalbi sıkışır, balkona hava almayı çıkar ve balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsamettin Bey de bu olaya bir 'oyun' yazar. O da yarı delidir. Olayda orada mıdır? Belli değil. Hikmet, nasıl ölür? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin Bey'in oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir durumdur bu, olayı görenler de -kimse tam görmemiştir- çok değişik anlatırlar. Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanın içinde ifade edilmez bir eksiklik duygusu kalır. Her şey başka türlü olabilirdi sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynanmayabilirdi. Alt kattaki kadının, ortaokula giden çocuğu tiyatro sever. Öğretmeninin verdiği bir 'serbest tahrir' konusu olarak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'olayın' verdiği kötü duygularla oğlunu azarlar. Çocuk ağlayarak sokağa çıkar ve arkadaşlarıyla bilya oynamaya gider. Onun yaşındaki bir çocuk için fazla 'çocukça'

Arayarak oynanan oyunlar ve Asuman'ın çaresizliğinden
yarınlanarak ona erişti etmesi, Asuman kaçır. Hikmet, ka-
dı yaptıği ifkresiyle ve oyunda delinerek duruma gelmiştir.
Bu sırada Servis gelir; çaresizlikle onu kabul eder. Asuman'ın
bütün dönmeleriyle büyük bir kayanet kopar. Asuman gider;
Servis'e haberler eder Hikmet. Hüsamettin bey de karsı
dura. Hikmet hepini korur ve bütün olaylara düzeten
oyunlar oynar kafasında. Sarhoş gili diir, esyalara çarpar.
Akk - uyan iim de - oyun ve gerçek karsıdır. Hüsamettin
beyin kutuna çıkar. Onu erde bulup bulmadığı belli
değildir. Kallı sığın, balkona hara almaya çıkar ve
balkondan düşer, ya da atlar. Bu da belli olmaz. Hüsa-
mettin bey de bu olaya bir 'oyun' yazar. O da yan
delidir. Hayda orada mıdır? Belli değil. Hikmet nasıl
Hikmet? Bunu ancak Hikmet'in ve Hüsamettin beyin
oyunlarından öğrenebiliriz. Belli belirsiz bir durumdan bu,
Hayı görenler de - kimse tam görmemiştir - çok değişik anlatı-
lar, Tehlikeli oyunlar oynanmıştır. İnsanlar içinde ifade
edilmez bir eksiklik duygusu gelir. Hersey başka türlü
değildir. Sanki. Bütün bu oyunlar bu kadar kötü oynan-
mayabilirdi. Alt katlıki kadının, orta okula giden çocuğu
liyatır sever. Öğretmenin'in verdiği bir 'serbest tahin' konusu
olarak, bir oyun yazar ve annesine okur. Annesi 'olayın'
ndığı kötü duygularla oğlunu azalar. Çünkü ağlayarak
sokaka çıkar ve arkadaşlarıyla bilge oynamaya gider,
onun yazmadaki bir çocuk için fazla 'çocukca'

bir oyundur bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bey onun tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyrederek. Kolunu Hlikmet'in düştüğü balkona dayar. Çocukça, içinde meleklerin, perilerin olduğu, gökyüzünde geçen aptalca bir oyun düşünür. Hükümetin bu işi ele alma zamanı gelmiştir artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır. (Özlemli bir fantezi.) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektubu yazmaya başlar kafasında. Mektubun kelimeleri soluklaşır, kaybolmaya başlar. Kitap biter.

Daha önce yazdığım olay kırıntılarını ve kahramanları bu çerçevenin içine yerleştirmeliyim. Hlikmet için bu oyunların temel düğümlerinden biri, her zaman büyük işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir. Kendini uyutabildiği zamanlarda, böyle trajediler yazar ve sık sık -olayların baskısıyla- düşüşler gösterir ve gülünç roller almak zorunda kalır. Burada hayali bir tiyatro patronu ve rejisörü ile çekişmeler de yaşayabilir kafasında.

27.11

Hüsamettin Bey, önsözler ve ithaflar yazmaya çok meraklı. Karışık ve kimi övdüğü pek belli olmayan ithaflar karalıyor. Bazı zenginlere gönderip para kazanmak gibi bir düşüncesi de var. Eskiden nişanlarda konuşmalar yaparmış.

bu oyundan bu. Fakat tehlikesizdir. Hüsamettin Bay
ının tehlikesiz oyununu boş gözlerle seyrediyor. Kötüm
Hikmet'in düştüğü balkona dayar. Çocuğa, içinde melekler-
in, peşinin altında, gökyüzünde geçen aptalece bu oyun
düşünür. Hikmet'in bu işi ele alma zamanı gelmiştir
artık. Oyun yazarları artık korunmalıdır (Öğlenin
bu fantezi) Bu konuda gazeteye bir okuyucu mektu-
bu yazmaya başlar kafasında. Mektubun helinake-
ri solukları, kaybolmaya başlar. Kitap liter.

Daha önce yazdığım olay kırıntıları ve kahraman-
ları bu çerçevede içine yerleştireceğim. Hikmet için
bu oyunların temel düşüncelerinden biri, her zaman büyük
işler yapan bir trajedi kahramanı olmak istemesidir.
Kudini uyutabildiği zamanlarda, böyle trajediler yapan
ve uluk - olayları baskısıyla - düşünceler gösterir
ve gülmeye roller almak zorunda kalır. Burada hayali
bir tiyatro patronu ve rejisörü ile ilişkileri de
tasarlayabiliş kafasında.

27.11

Hüsamettin Bay, önsözler ve ithaflar yazmaya
çerke meki. Karşıke ve kimi önsözlere pek belli
olmayan ithaflar kuruyor. Buğra zenginlere
konuşuyor, para kıymetini gili bir düşünce. si de
var. Eskiden risankardın karnusutan yı parmas.

bazı 'vesileler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlattığı bazı 'oyunlar'a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor ve Hikmet'le kavgalar oluyor. (İlûsamettin Bey'in geçmişi üzerinde düşünmeli.)

1 Aralık

Tutunamayanlar'da, Turgut'un muhallebicide oturduğu sırada aklından geçenler arasında bir söz vardı: akıl büyük bir diktatör aslında (ya da buna benzer bir söz). Bugün Uğur'la konuşurken, bu sözü daha başka bütünlüğe vardırıdım galiba: *akıl tutucu (muhaşazakâr) ya da gerici, sevgi ilericidir (ya da devrimcidir)*. Bu herhalde tesadüf değildir. Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile kurtulacağını sanmış. Fakat her zaman 'silahına ilk davranan' karışısındaki olmuş. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanılma mı? Bunu anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat herhalde Hikmet'in yaptığı gibi her şeyi buna bağlamak mümkün değil.

Hikmet'te gittikçe acılaştan bir 'sense of humor' var. Önce fantezilere tatlı bir şekilde başlıyor. Mizah unsu-

bazı 'resiteler' için şiirler yazarmış. Hikmet'in anlatıldığı bazı 'oyunlar' a önsözler, ithaflar yapıyor ve bazı değişiklikler teklif ediyor. Hikmetle arkadaş oluyor. (Hikmet'in Bay'in geçmişte üzerinde dü. simmesi.)

1 Aralık

Tutunamayınlar'da, Turgut'un muhalleti'nde okuduğu suada aklından geçenler arasında bir söz vardı. Akıl büyük bir diktatör aslında (ya da buna benzeyen bir söz) Bay'in Uğur'la konuşurken, bu sözle daha başka bir düdüğe vardır dem gelibo. akıl tutucu (muhafazakâr) ya da geçici, sevgi ilâvî'sidir (ya da devrimci'dir) Büyük matematikçiler de çoğunlukla tutucu insanlardır. Bu herhalde tesadüf değildir.

Başka bir nokta daha: Hikmet 'sevgi' ile tutuculuğumu savunmuş. Fakat her zaman 'sila'kına ilk devranın' karşısındaki olmuştur. Olmuş mu? Yoksa Hikmet mi öyle sanmış? Bu bir yanlış mı? Bunu anlamak çok güç. Bir gerçek payı var. Fakat her halde Hikmet'in yaptığı gibi her sevgi buna bağlamak mümkün değil.

Hikmet'te gittikçe artan bir 'sense of humor' var. Bu fantezi'ye tatlı bir şekilde basıyor. Mizahımız

ru kuvvetli. 'Acknowledgement'ler¹ yazıyor, onu bu duruma getirenler için. Fantezilerde acılığa devamlı bu 'humoru' karıştırıyor işin içinden çıkamadığı zamanlarda. Sahte bir bilimsellik 'fake' bir bilimsellikle (Tutunamayanlardaki gibi olmamalı) sıkıntılarını alaya almaya çalışıyor. Hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarımıza kim karışabilir? Herkesi istedigimiz gibi yargılayabiliriz. Bütün yaşantıları, düşünceleri, her şeyi dilediğimiz gibi yorumlayabiliriz. Acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile hür olmak mümkün mü? Trajik çelişkiler her yanı sarmış mıdır? İşte sayın seyirciler, bu ve bunun gibi evrensel sorunların karşılığını bulmak için oyunumuza buyrun. Hiç bir şey elde edemezsiniz bizden. Aslında ekmek kavgası için yazıyoruz oyunlarımızı. Bir gün daha kafamızı besleyebilmek için, yarını ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan söylüyoruz, her şeyi tahrif ediyoruz, bilinci küçümsüyoruz, tarihi gülünç duruma düşürüyoruz, sanatı ayaklarımızın altında eziyoruz, ölüsünün üzerinde tepiniyoruz. Bize ne verdiniz ki ne bekliyorsunuz? Karanlık, çarpık, taşlı yolların kirli meyhanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekten aciz, hamur-ekmek ve biberli fasulyeye yatıyoruz. İşte size gecekondlu felsefesi. İnsana benzer bir tarafımız var mı? Dıştan bakınca kan-sefalet-şehvet-hırs-cinayet. İçten

¹ Acknowledgement: Bilgi, açıklama.

ru kuvvetli'. 'Acknowledgement' ler yazıyor, onu bu durum
getirenler için. Fantazilerde aklıya devanile bu 'humor'
konusu için içinde çıkamadığı zamanlarda. Sahte
bir bilimsellik 'fake' bir bilimsellik (Tutunamayınca
taki gibi olmamalı) siktirlerini alaya almaya çalışıyor
hiç kimseyi düşünmeden yaşamaya çalışıyor. Oyunlarını
kim kimsenin? Herkesi istediğimiz gibi yargılayabiliyiz.
Britiın yargutları, düşünmek, her şeyi istediğimiz gibi ya-
rmlayabiliiz. acaba gerçekten öyle mi? Oyunlarda bile
tür olmak mümkün mü? Trajik ediletiler her gün sını-
mıdır? İşte saygı saygıları, bu ve bunun gibi evrensel so-
namları kimseliğini bulmak için oyunumuza buğrur. Hiç
bu saygı edeneğimizi bizden. Aslında etmek kavgası için
yazıyoruz oyunlarımız. Bir gün daha hafanıza besleyeli-
mek için, yarın ve sizleri düşünmeden insafsızca yalan ö-
küzünüz, her şeyi takrif ediyoruz, bilini küçümseyiyoruz, tarihini
gülmeye duruma düşürüyoruz, sanati aydınlarımızın altında
eziyoruz, ölümlerinin üzerinde tepiniyoruz. Bu ne verdin-
ki ne bekliyorsunuz? Karanlık, garip, taale yolların
kilitli mağanelerinde iyi yarınları tasavvur etmekte aciz,
hanım etmek ve hiberli fanilyaya yatıyoruz. İşte size goce-
konde felsefe. İnsana beşer bir tarafımız var mı? Dıştan
bakınca kan - sefalet - schmut - kus - cinayet. İşte

bakınca can sıkıntısından boğuluyoruz. Sayın başbakan sefalet edebiyatı yapmayın diyor. Bir şey yaptığımız yok. İçimize düşenlere ilgisiz bir düşmanlık besliyoruz. Bizi kimse anlamadı, biz de kimseyi anlamıyoruz. Hikmet de iç dünyasıyla gecekondlu felsefesine uygun.

Hikmet'in başından geçenlerin gerçekliğini tam olarak bilemiyoruz. Birçok olayı sadece Hikmet'ten öğrendik.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bir insan, önemli bir olayı nasıl değerlendirir? Kendinden geçmesinin nedeni bu olay bile olsa, yarı deli bir insan bu olayı başka kurallara göre yaşamaz mı?

20 Ocak 1974

Babama mektup¹ için,

Sen üstüne başına dikkat etmezdin; bense ne kendime bakıyorum, ne de arabama. Senden söz alarak birçok şey kaptığım doğrudur; fakat bende senin tabiiliğin yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçimlere sokuyorum. Bazıları da bu yüzden beni bir şey sanıyor. 'Tedrici intihar' gibi (içki meselesinde). Oysa asıl olan sensin. Benim gibi şüpheler içinde yaşamadın sen; kendini yaşadın. Tutarlıydın. Ben senin huylarından beğendiklerimi gösteriş için aldım; beğenmediklerimi de kötü veraset olarak suçladım. Gene de bugünkü durumunu görseydin, bana belli etmeden öğünürdün benimle.

1 "Babama Mektup": Oğuz Atay'ın *Korlu'ya Beklerken* kitabında yer alan hikâyelerinden biri.

bakınca can sıkıntısından boğuluyorum. Sanırım başka
kan sefalit edebiyatı yapmayı düşünür. Bu say yaptığı
mı yok. İçinize düşümlere ilgisiz bir düşünceye gö-
teriyorum. Bizim kimsa aulamada, bir de kimsa aulamaya
mı. Hikmet de iş dünyasıyla geçtikten felsefeye uğru-
yor.

Hikmet'in basından gelenin gerçekliğini tam ola-
rak biliniyorum. Bir çok olayı sadece Hikmet'ten
bilenim.

22 Mart

Kendinden geçerek yaşayan bir insan, önemli
bir olayı nasıl değerlendirir? Kendinden geçmek
nin nedeni bu olay bile olsa, yani deli bir insan
bu olayı başka kimselere göre yaşamaz mı?

20 Ocak 1974

Babama mektup için,

Ben üstüne basına dikkat etmezdim; ben se ne
kendime bakıyordum, ne de arabama. Senden söz olarak
çok şey kaptığım doğrudur; fakat ben de senin tabiri-
liğini yok, senden aldıklarımı kendime göre güzel biçim-
lere sokuyordum. Bazıları da bu yüzden beni bir şey sanı-
yor. Tedrici in fiha' gibi (işki meselesinde). Oysa asıl olan
senim. Benim gibi düşümler içinde yaşamadan sen; kendini
yaşamadan. Tutarlıyım. Ben senin kimselerinden beğen-
diklerini gösterip için aldım; beğenmediklerini de kötü
örnek olarak suçladım. Gene de bugünkü durumunu
görseydin, bana belli etmeden öğünürdün benimle.

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşasaydın her şey başka türlü olurdu sanki; ya da dünyaya dönseydin kısa bir süre için. Çaresizlik yüzünden her şey anlamını kaybediyor. Sen olmadıktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar? Fakat ben artık meslek adımı oldum. Yakın çevremde seninle ilgili bir anımı anlattığımı zaman, 'ne güzel' diyorlar; bunu bir yerde kullansana. Onun için, çok özür dilerim sevgili babacığım, seni de bir yerde, meselâ bu mektupla kullanmak zorundayım.

Bugün, sen belki hatırlamazsın ama, senin ölümünden bu yana tam iki yıl geçti. Bu süre içinde ben daha iyi ve akıllı olamadım; bu fırsatı da kullanamadım. Oysa yıllar önce, bazı zamanlar, sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm. Şimdi artık suçun kendimde olduğunu görmek zorundayım. Evet babacığım, belki hatırlamazsın ama, bugün sen öleli tam iki yıl oluyor. Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yaşatmaya çalışıyorum. Bana kızınca -bu çok sık olurdu- "Senin aynadan gördüğünü ben 'divardan' görürüm," derdin. Annemle birlikte 'divar' sözünle alay ederdik. Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleleri kullanıyorum, gülüyorlar. Bu sözü kullanmakla aslında ne yapmak istediğimi anlamıyorlar tabii. Sen anlar mıydın acaba? Eski kuşaklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar. Herhalde ben tam belirtmiyorum ne demek istediğimi. Gülümsemenin içindeki sevgiyi anlatamıyorum belki. Şimdiki gençler başka türlü babacığım; her sözden tek anlam çıkarıyorlar. Belki ben daha güçlü

Sana bazı şeyleri anlatamadım. Bir iki yıl daha yaşarsaydın her şey başka türlü olurdu sanki ; ya da dünyaya dönsüydin kısa bir süre için. Garesizlik yüzünden her şey anlamını kaybediyor. Sen olmaduktan sonra sana yazılan mektup ne işe yarar ? Fakat ben artık meslek adımı oldum. Yakın çevremde seniyle ilgili bir amımı anlatırken zaman , 'ne güzel ' diyorlar ; bunun bir yerde kullanırsana , Onun için , çok özür dileyecek sergili babacığım , seni de bir yerde , mesela bu mektupta kullanmak zorundayım .

Bugün , sen belki hatırlamazsın ama , benim ölümünden bu yana tam iki yıl geçti . Bu süre içinde ben duha , yı ve akıllı olamadım ; bu fırsatı da kullanamadım Oysa yıllar önce , bazı zamanlar , sen olmasaydın birçok şey yapabileceğimi düşünürdüm . Şimdi artık benim kendimle olduğumu görmek zorundayım . Evet babacığım , belki hatırlamazsın ama , bugün sen öleli tam iki yıl oluyor . Kimseye asıl amacımı belli etmeden seni yazutmaya çalışıyorum . Bana kızınca - bu çok eskı oldu - "Senin aynadan gördüğünle ben 'divardan' görürüm , " derdin . Annemle birlikte 'devir' sözünü alay ederdik . Şimdi benden küçük olanlara karşı bu cümleleri kullanıyorum , gülüyorlar . Bu sözle kullanmak da aslında ne yapmak istediğimi anlatıyorlar tabii . Sen onlar mıydın acaba ? Eski kızıaklarla alay etmek istediğimi sanıyorlar . Herhalde ben tene belikliyordum ne demek istediğimi . Gülümsemenin içindeki sergiyi anlatanuyorum demek ki . Şimdiki gençler başka türlü babacığım ; her sözden tek anlam çıkarıyorlar . Belki ben daha güçlü

olsaydım bir şeyler yapılabilirdi. Seni onlara begendirmenin -bu çabanın- anlamsızlığını da sezmiyor değilim. Türkiye'nin -ülke- nin- en zengin adamı senin paltonu tutarken, ya da 'kimseye pal- tomu tutturmayıp, kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin his- settiklerini hissetmedikten sonra, o paltonun içinde kendileri varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni beğenmeleri hatta anla- maları neye yarar? Ya da Meclise ilk girdiğin sıralarda Başkan'dan birkaç gün izin istemeğe gittiğin zaman, 'Cemil Bey siz galiba ye- nisiniz' dediğini onlara anlatırken senin gibi utanmadıktan sonra böyle küçük ayrıntıların ne anlamı var? 'İstedığınız zaman izin yapabilirsiniz Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok' sözünü du- yunca kim senin gibi serahlayabilir? Kùrsùlerde nutuk atarak parti ileri gelenlerinin gözùne girmeğe çalışmadığın için bugün seni kimse hatırlamıyor babacığım. Ya da ikide birde parti değış- tirerek gazetelere geçmediğin için adını benden başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları böyle insanlar kötùlenerek, òr- nek gösteriliyor; ama ansiklopedilere gene onlar geçiyor. Ben de kimsenin samimiyetine inanmıyorum. Sen yanılmışsın babacı- ğım. Beni de yanıltın. Sessiz faziletlerin heykeli dikilmiyor. Daha başka ölçüler var; daha doğrusu her zaman varmış da biz bilini- yormuşuz. Özellikle ùlkemizde durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek mümkün değil. Ben bu hatadan styrılmağa çalışıyorum;

olsaydım bu şeyler yapılabilirdi'. Seni onlara beğen-
dirmeim - bu sabahın - anlamızlığına da seğmiyor
değilim. Türkiye'nin - ülkenin - en zengin adamı se-
nin paltonu tutarken, ya da 'kimseye paltonu tut-
turmayıp kendisi giydirmekte ısrar ederken' senin hisset-
tiklerini hissetmedikten sonra, o paltonun içinde
kendileri varmış gibi gururlanmadıktan sonra, seni
beğenmeleri hatla anlamalara neye yarar? Ya da Mes-
luse ilk giindiğin sıralarda Başkan'dan binas, giin
izin istemeğe gittiğin zaman, "Cemil Bey siz galiba
yenisiniz' dedimce dediğini onlara anlatırken senin
gibi utanmadıktan sonra böyle küçük aygıntıların
ne anlamı var? Ya da, 'istediğiniz zaman izin yapı-
lılsınız Cemil Bey; bana gelmenize lüzum yok"
sözünü duyunca kim senin gibi ferahlayabilir?
Kimselerde nutuk atarak parti ileri gelenlerinin
gizime girmeğe, salımadığın için bugün seni kimse
hatırlamıyor babacağım. Ya da ikide birde parti
değiştirerek gazetelere geçmediğin için adını bundan
başka bilen yok. Oysa senin gibilerin davranışları
böyle insanlar kötülenerek, örnek gösteriliyor; ama
ansiklopedilere gene onlar geçiyor. Ben de kimsenin
saniminiyetine inanmıyorum. Sen yanılsan babacı-
ğım Beni de yanılttım. Sessiz faziletlerin heykeli'
dikilmiyor. Daha başka ölçüler var; daha doğrusu her
zaman varmış da biz bilmiyormuşuz. Özetlikle ülkemizde
durum böyle. Sen de artık öldün, durumu düzeltmek müm-
kün değil. Ben bu hatadan rugulmaya çalışıyorum;

ama senden miras kalan beceriksizliğim yüzünden başarıya ulaşamıyorum. Sen hiç olmazsa tutarlıydın, olduğun gibi olmaktan gurur duyuyordun, her zaman olduğun gibi davranıyordun. Bense küçük hırslar yüzünden bocalıyorum, senin deyimimle 'iki cami arasında beynamaz' ya da senin gibi senden önce rahmetli olan Numan Bey'in deyimiyile 'Güreş güreş, Hacı Muhammet altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhitat' oluyorum senin anlayacağım. (Sen dememe kızırıyorsun biliyorum, daha samimi oluyor da, olmuyor mu, ne yapalım anlaşıyoruz. Biliyorsun sen de böyle davranışlarıma alışkıntı; sonra birdenbire kızardın: karşımda bacak bacak üstüne atıp sigara içiyorsun. Ama babacığım her zaman yapıyorum, onyüz bin yıldan beri. Bilirdim tabii bu ani öfkenin sebebi: Refik Bey 'vaziyeti tenkit etmişti'. Sen de Refik Bey'e kızdığın halde beni paylaştım.) Bunlar bildiğin şeyler; sana bilmediklerini anlatayım biraz: Meselâ cenaze töreninin nasıl oldu? Kimler geldi? Cenaze namazın nasıl kılındı? Genellikle bir aksilik olmadı. Ben ağladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar öğretim üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayatın boyunca hiç görmediğin kimseler, ellerini önlerine kavuşturarak ve başlarını eğerek ölümün anlaşılabilir gerçeği üzerinde düşünüyormuş gibi yaptılar mezarının başında. Annemin mezarına olduğu gibi büyük beton bloklar konuldu. Bu tekniği sevmiyorum; aşılmaz engellere karşıyım. Seni annemin yatığı mezarlığa gömmedik. Bazı yakınlarımı öyle uygun gördüler. İnsanlar arasında onlar öldükten sonra bile anlaşmazlıkların sürüp gitme-

ama senden miras kalan beceriksizliğim yüzünden
başarıya ulaşamıyorum. Sen his olmasa tutarlıydın,
öldüğün gibi olmaktan gurur duyuyordun. Her zaman
öldüğün gibi davranıyordun. Bence küçük hırslar
yüzünden localıyordun, senin deşiminle 'iki cami
arasında beynamaz' ya da senin gibi ^{senden ö'ye} 'rahmetli' olan
Numan Beyin deşimiyle : 'Güres güres, Hacı Muhammet
altta' bir durumdayım. 'Tedrici inhiyat' oluyorum
senin anlayacağı. (Sen dememe kızyorsun biliyorum,
daha seninle oluyor da, olmuyor mu, ne yapalım anla-
samıyormy. Biliyorsun sen de böyle davranışlarına
alıştın; sonra bu denbire kıyardın : Karşında ba-
cak bacak istime atıp iğara içiyorsun. Ama laba-
cığım her zaman yapıyorsun, onyüz bin yıldan beri.
Bilirdim tabii bu anı öfkenin sebebini : Refik
Bey 'vaziyeti tenkit etmişti.' Sen de Refik Beye kı-
zığın halde beni paylaştı.) Bunlar bildiğin
şeyler ; sana bilmediklerini anlatayım biraz :
Meselâ cenaze törenin nasıl oldu ? Kimler geldi ?
Cenaze namazın nasıl kılındı ? Genellikle bir ahilik
olmadı. Ben ağladım. Okuldan bir otobüsle bir miktar
öğretmen üyesi ve bir çelenk gönderildi. Hayaten boyunca
hiç görmediğin kimseler, ellerini ölerine karstıranak ve
başlarını eğerek ölünün anlasılmaz gerçeği üzerinde düşü-
nüyorlar gibi yaptılar mezarının başında. Annenin mezarına
idüğü gibi küçük beton bloklar konuldu. Bu teneği sermiş-
im : aklamaz engellere kırsam. Seni annenin yattığı mezarla-
ra gömmedik bazı yakınlarımız öyle uygun gördüler. İnsanlar
nasıl ^{oldu} öldükten sonra bile ^{nasıl} lazımsızlıklarını sürüp gitme-

sini istiyorlar. Bense bütünüyle seninle uzlaştığımı söyleyebilirim.

Bugünlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yaşantılarının unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyüyor. Onların nerelerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen hepsi önemsiz sayılan kişiler. Ne savaşlarda kahramanlıklar yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup çiftlikler kurmuşlar. Kimsenin doğru dürüst bir şey bilmediği bu ülkede belki ordan hurdan bir şeyler makaslayarak eserler verselerdi, iyi kötü bir ansiklopedide iki üç satırla anılmaları işten bile değildi. Onları tanıyanlar arasında benden başka bu sorunu düşünen olduğunu sanmıyorum. Dünya belirli bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile babacığım neden böyle bir ayırım yapıldığı konusunda hiç zihnini yormadınız. Geçenlerde bir arkadaşınızın biyografisini gördüm, ansiklopedinin birinde. İkinci tanıyan -gerçekten tanıyan- on kişiden dokuzunun, bir seçim yapmak gerekse oylarını size vereceğini ismim gibi biliyorum. Bu nedenle babacığım, günün birinde göreceksiniz bu ansiklopediyi tek başıma yazacağım. Buna benzer denemelerim oldu; ama onlar senin deyimimle 'uydurma' şeylerdi; annemin seyrederken ağladığı filimler ya da okurken uygulandığı romanlar gibi 'hepsi uydurma'. Sana yazdığım bu satırların da bir kısmı 'uydurma' olasıdır; üstelik bu mektubu benim hissettiğim şekilde anladığından şüpheliyim, hattâ anlayıp anlamayacağını da bilemiyorum.

Senin hayat hikâyene gelince babacığım: 1892'de doğdun, ülkeyi ortalama ömür sınırını çok aştın. Duyduğuma göre İsveç ortalamasını bulmuşsun. Köyde, kasabada, taşrada yetiştin. Ogunluk çağı denen dönemde ülkeyi yönetenler daha

şimi istiyorlar. Ben ise bütününle seninle uğraştığımı söyle-
bilirim.

Bu günlerde ilgi duyduğum, sevdiğim kimselerin yazantıları-
nın unutulup gitmesine karşı duyduğum tepki gittikçe büyü-
yor. Onların ne yerlerde anlatılacağını düşünüyorum; hemen
düşün özensiz sayılan kişiler Ne savaşlarda kahramanlıklar
yapmışlar, ne de ondan sonra bu başarılarının üstüne oturup
şiflikler kurmuşlar. Kimsenin doğru dürüst birşey bilmediği
bu işlerde belki oradan buradan birşeyler makaslayarak eserler
verilerdi, iyi kötü bir ansiklopedide iki üç satıra anlatılacak
şey bile değildi. Onları tanıyanlar arasında bundan başka
bu sorunu düşünen olmadığını sanıyorum. Dünya belki
bir düzene göre kurulmuş ve sizler bile kabacığım neden-
liyle bir aygıt yapıldığı konusunda hiç zihninizi yormadı-
mız. Geçenlerde bir arkadaşımın biyografisini gördüm, an-
siklopedinin birinde. İkinci tanıyan - gerçekten tanıyan -
on binden dokuzunun, bir seçimi yapmak gerekse oylanı size
vereyim isimim gibi biliyorum. Bu nedenle kabacığım, gö-
rümlerimle görecekiniz bu ansiklopediyi tek başıma yazaca-
ğım. Bana biraz denemelerim oldu; ama onları senin deyişimi-
le 'uydurma' sayıyordu; ananın reyederken ağladığı filmler
ya da okunken duyulandığı romanlar gibi 'hepsi uydurma'.
Bana yazdığım bu satırları da bir kısmı 'uydurma' olabilir;
mümkün bu mektubu benim kışkırtığım şekilde yazmadığından
şüpheliyim, hatta anlayıp anlamayacağımı da bilmiyorum.

Senin hayati hikâyene gelince kabacığım: 1892'de doğdum,
ilk eğitim ortaama ömür sürere çok aşım. Duyduğuma göre
bu ortalamamı bulmuşsun. Köyde, kışlada, tarlada yetistiri-
lmişler ki çağın denen döneminde ilk kez öğretmenim ^{Lola} ~~görmek~~,

kalabalıklmış gibi görünsün diye, onların (esas yöneticilerin) getirildin. İnsanın evrendeki yeri konusunda düşüncelere dalmadığın gibi, aynı ruh saflığıyla, büyük şehirde kendi yerin konusunda düşünmedin. Kendini çok beğendiğin halde, kusurlarını bilmediğin gibi meziyetlerinin de farkına varmadın. Sana yöneltebileceğim en kuvvetli tenkit şudur: kendini sunmasını hiç beceremedin. Sert, duygusuz ve bencil göründün. Bu özelliklerin bir çocuğun huylarına benziyordu. Çocukçaydı diyorum, çünkü kötü huylarından bir 'menfaat temini cihetine' gitmedin. Butun konularda çocukça fikirler ileri sürdün, yani her düşündüğünde samimiydin; bununla birlikte kötü davranışlarının ev içinde 'menfi neticeler tevliid ettiği' oldu. Ben bu sonuçlardan çok yakındım ve 'as evlâd' oldum. Şimdi başka türlü düşünüyorum. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız bırakmasın filân diyorum. Sana oranla daha 'münevver bir zat' sayıldığım ya da kendimi öyle saydığın için bu yargıya bir 'filân' sözünü eklemeyi de ihmal etmiyorsun. Aramızda bu bakımdan -görünüşte- bir fark olclugu doğrudur. Sen, böyle görünüm inceliklerini akıl edemeyecek kadar saftın yani benim gibi 'zıt kuvvetlerin muhasalası' değildin. Ben de zaten -bu mektubu yazma isteğim bunlardan biridir- samimiye buhranlarına kapılarak içimdeki Cemil Beyi bir ölçüde yaşatmağı çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içimde bir Cemil Beyin yaşadığını görüyorum. Buna 'tezyidi şahsiyet' mi denir yoksa 'taksim şahsiyet' mi? pek bilemiyorum.

Göruyorsun senin hayat hikâyesi bahane aderek gene kendimden bahsediyorum. Senin asaletini tevarüs etmedigim için şahsi yetim

onlarında kalabalık nes gibi görünürün diye, getirildim. İnsan evrendeki yeri konusunda düşünülere dalmadığım gibi, aynı ruh saflığıyla, büyük şehirde kendi yerin konusunda düşünmedim. Kendini çok beğendiğin halde, kusunlarını bilmediğin gibi nezaketlerinin de farkına varmadım. Sana öğretilileceğim en kuvvetli tenkit ^{şeyi} kendini sevmesini hiç beceremedim. Sert, duygusuz ve canil göründüm. Bu özelliklerin bir sonuçlu huylarına benzeyordum. Gıcıkça diye düşünürüm, çünkü kötü huylarından bir 'menfaat temini cihetine' girmedim. Bütün komlarda gıcıkça fikirler ibariydim, yani her düşündüğünde samimiydim, bununla birlikte kötü davranışların ev içinde 'menfi neticeler terlid ettiğ' oldu. Ben bu yüzden çok yakındım ve 'âsi evlâd' oldum. Şimdi başka türlü düşünüyorum. Daha doğrusu basit ve cahil halk gibi görüyorum durumu. Allah kimseyi genç yaşında anasız babasız bırakmasın filin diyor. Sana oranda daha 'münevver bi zat' sayıldığım ya da kendimi öyle saydığım için bu yarguya bir 'fıkân' sözünü eklemeye de ihtimal etmiyorum. Aramızda bu bakımdan - görünüşte - bir fark olduğun doğrudur. Sen, böyle görünüşün inceliklerini akıl edemeyecek kadar zafettin; bu benim gibi 'zât kuvvetlerin muhasalake' deyildim. Ben de bu bu mektubu yazma isteğim bundan biridir - samiyet buhranlarına kapılarak içindeki Canil Beyi bir ölçüde açatmağa çalışıyorum. Yalnız senden farkım, içinde bu canil huyun yaşadığını görüyorum. Buna 'teyyidi şahsiyet' mi desin diye 'fakimi şahsiyet' mi? pek bilmiyorum.

Görüyorum senin hayat hikâyeni bahane ederek genç kendinden alırsındır. Senin asaletini tervâis etmediğin için şahsiyetim

şu ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaafıtan kendin kurtaramıyor. Beni daha iyi yetiştirseydin, mesela ne bileyim ya bancı ülkelere filân gönderseydin, daha esaslı olmasam da, kendimi ifadede ve eşya ile münasebetimi tayinde daha becerikli olurum. Bununla birlikte bütün baskılarına rağmen 'hürriyet mefhumu'nu ve bütün saf inanışlarını bildiğim halde 'aklımı' senden aldım. Duygularımın bir kısmını da senden aldığımı hiç olmasa bugün biliyorum. Bazı duygularımı da, sen kızacaksın ama, anemden tevarüs ettim. Sinemada olup bitenlere kendimi kaptırmam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra 'sabit nazarlar'la boşluğa bakmam gibi.

10 Şubat 1974

, Nottlar

Kadın çok ihtiyarlamıştı, yürüyemiyordu. Daha geçen yıl durumundan yakımmıyordu, yalnız ayaklarını çalışmıyor, diyordu. Başka her şeyim tamam. Hafızam da eskisi kadar sağlam, her şey hatırlıyorum. Bu yıl durumu değişti: önce hafıza zayıfladı. Ben ne zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duruyor. Mutfığa geliyor, şimdi nereye gideceğim? Beni yalnız bırakmayın. Oysa geçen yıl öbür dünyaya gidip de ne yapacağım? diye gururlanıyordu. Şimdi kimseye güveni kalmadı. Anne biz evdeyim merak etme diyoruz ona, inanmıyor. Gece yatarsam sabah olacağın? Siz olacak mısınız? Sonra biraz iyileşiyor. Ölssem artık demiştim ya geçen gün. Siz insanlara inanmayın. Şimdi hiç ölmek istemiyorum.

İnsan bazı olayları yaşamamanın heyecanını kaybedince, aynı olaylar tekrar yaşarken daha ustalaşıyor; yaşamamanın akışına kapılmadığı için daha üstün bir yaratılmış gibi görünüyor başkalarına. Oysa duyarlık bitmiş.

Ya da bu nedenle kendini ileri sürmek gibi bir zaafıtan kendini kurtaramıyor. Beni daha iyi yetistireceğdin, mesela ne bilirim yabancı ülkelere filân göndereceğdin, daha yetenebli ~~ve~~ esareli olmasam da, kendini ifadede ve esya ile münasebetimi tayinde daha becerikli olurdum. Bununla birlikte bütün baskılarına rağmen 'hürriyet mefhumu'nu ve bütün saf inançlarına ~~ve~~ bildiğim halde 'ahleni' senden aldım. Düygularımın bu kısmı da senden aldığıma his olmasa bütün bilirim. Bazı düygularımı da, sen kıyacakmış ama, annemden tervasis ettim. Sinemada olup bitenlere kendini bapıtmam gibi, ya da bazı kitapları okuduktan sonra ~~kitabı~~ ^{kitabı} nazırlar'la başlıca lakmam gibi.

10 Şubat 1974

Notlar

Kaşın ~~ve~~ ihtiyarlamış, yürüyemiyordun. Daha geçen yıl derin münden yakınmıyordun, yalnız ayakların gıcık-mıyor, deyordun. Başka her şeyin tamam. Hafızam. Her eski hatıralar süzlüm, her şeyi hatırlıyorum. Bu yıl durumun müjdi ~~ve~~ infaşa zayıfladı. Ben ne zaman yemek yiyeceğim? ne zaman yatacağım? diye sorup duruyorsun. Mutfakta yalıyor, simdi neye gideceğim? Ben yalıyor inahmıyor. Öyle. Zaman yıl ölin diingaza gidip de ne yapmıyor? diye gıcıklandırıyordun. Simdi kimseye güveni kal-mıştı. Anne kız erdeğiz mesela. İme diyoruz ona, inanmıyor. Güç yutarırmı sulahi olacak mı? Siğ olacak mıssız? Sonra biraz iyileşiyor. Öhem ahih deniştirmeye geçen gün. Siz insanlara inanmıyor. Simdi hiç ölmek istemiyorsunuz.

İnsan bu olayları yapmanın keyifine kızılmıyor, aynı olayları tekrar yaparken daha mutlu oluyor; yasa-manın ahi, ne kupalmadığı sen daha bütün bir yasa-bilmiş gibi görünüyor baskılarına. Öyle duyuluk bitir.

Arabanın kapısını açtım arıza olunca. Sanki her şey eskisi gibiydi. Motordan anlamıyordum. Vidalar, teller, şişeler bana bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda da belki neler olmuştu? İnsan vücudundan da anlamıyordum. Yıllardır iyi kötü çalışması yeterli miydi? Arabada da daha düne kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji filan mı çalışsam? dedim. Tamirciler de söylüyor: Önceden belli eder diyorlar. Sesler değişirmiş. Pe-ki anlamayanlar ne yapmalı o halde? diye soruyorum. Belirli sürelerde bakım yaptırmalıymış. Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiç bir şey olmamış gibi kaldığım yerden yaşamaya devam ediyorum. Başıma gelecek olayları, yani yapmayı tasarladığım basit işleri gözönünde tutarak endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar erteliyorum. Bugünlerde umutsuzluk var: boyumdan büyük işlere giriştim galiba. Şimdi geri dönmesi de zor. Bu yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çabalıyorum. Ne olursa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum.

Bana istisnasız herkes kızıyor: kafalarındaki 'ben'i bozduğum için. Ben onların hayallerinde tutarlıyım. Belki kendi hayalimde de tutarlıyım. Yaşarken bu iki tutarlığın da dışındayım. Her şeyle sırasında alay ettiğim halde kendimi gülünç durumlarda buluyorum. Bu durumlar geçtikten E(1) kadar sonra kendimle de alay ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, bunun sonu yok.

Saatlerce hiç bir şey yapmadan evde oturuyorum; sonra, tain çıkarken, evde kalsaydım bir şeyler yapabilirdim

Arabanın kapağını açtım arıza olunca. Sanıkı kuzay co
si gibiydi. Motorundan aulanıyordum. Vidalar, teller, dişler
bir şey söylemiyordu. Sonra endişelendim: benim vücudumda
da belli neler olmuştur? İnsan vücudundan da aulanıyordum.
Yıldızdan iyi kötü çalışması yeterli miydi? Arabada da daha
düşüne kadar bir şey yoktu. Acaba anatomi ve patoloji filân
na çalışsam? dedim. Tamarçiler de söylüyor: Önceden belli
eder diyorlar. Sesler değişmiş. Peki anlamayanlar ne yapmak
• halde? diye soruyorum. Belirli sınırlarda bakım yaptırma
yım Ben de bir hastaneye mi yatsam?

Sonra hiç bir şey olmaması gibi kalbimin yerdan yasa
maya devam ediyorum. Başına gelecek olaylara, yani
yapmaya tasarladığım basit işleri göz önünde tutarak
endişeleri, kuruntuları önümdeki olayın sonuna kadar
erteliyorum. Bugünlerde umutsuzluk var: bozduğum
küçük işlere giristim galiba. Şimdi geri dönmesi de zor
Bu yüzden görünüşte bir şeyler olmak için çalışıyorum.
Ve olursa olsun bana saygı göstermelerini istiyorum.
? Bana istinasız herkes kızıyor; kafalarındaki 'ben'i
bozduğum için. Ben onların hayallerinde tutanıyorum.
Belki kendi hayalimde de tutanıyorum. Yaşarken
iki tutanlığım da dependayım. Her şeye sımsıkı
day ettiğim halde kendimi gültür, durumlarda buluyorum,
2. durumlara geçtikten otı kadar sonra kendimle de
day ediyorum. Yalnız, artık hissediyorum ki, bunun sonu
ok.

Sanki bir şey yapmadan erde oturuyorum;
ama tam sırtımdan, erde kalsaydım bir şeyler yapabiliyordum

gibi hissediyorum. Galiba hep acele ettim.

25 Mart 1974

Doktor Frankenstein'in savunması.¹ Ormanda ava çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktoru suçladı. Sonunda yakalananın beyaz perdede 'yaratık'ı canlandıran oyuncu olduğu anlaşıldı. Bu bir rüyadır. İnsan uyurken konuya bütünlük kazandıran ayrıntılar uyduruyor yarı bilinçli.

Yeni roman dizisi için notlar:

Bu dünya geçicidir. Bu dünyada elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömrü için gereklidir. Bunu unutmamalı. Mezarlıklar bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Evimizin bahçesinde, sokağın köşesinde tek mezarlar yer almalı. Her şey geçicidir. Belgeler gereksizdir, unutulacak ayrıntıları yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır. Öğrenmek, kendini tanımak mutsuzluktur. Bizden geri kalan eserler, birbirine benzer taşlar, yazılar, yapılar olmamalıdır. Putlar gibi ayırıcı özelliği olmamalıdır. Hristiyanlık da ikonoklast bir dönem yaşadı; ilk Hristiyanlar eski Yunan ve Roma'dan kalan anıtları yok ettiler. İslamlık, özellikle Osmanlı bu işi daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslamlığı ciddiye aldı. İslamlık put kırıcılığını ciddiye aldı. Osmanlı bunu İslamlığın ciddiye alınışından da öteye götürdü. Kuralları ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunların sayısını azaltarak mutluluğu arttırmaya çalıştı. Bütün değişimleri devlet eliyle gerçekleştirmek istedi. Nevzat Tandoğan,² yakalanıp yanına getirilen bir solcuya, 'Bu memlekete komünistlik gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne oluyor?' demişti.

1 Frankenstein'in savunması: Ünlü korku romanında cesetlerden aldığı parçalarla canavar yaratıp ona hayat veren doktor.

2 Nevzat Tandoğan: Tek-parti döneminin ünlü Ankara valisi

gibi hissediyorum. Galiba hep acile ettiim.

25 Mart 1974

Doktor Frankenstein'in sarımsı. Ormanda ara çıkan köylüler onu yakalayıp getirdiler. Belediye reisi doktora suçladı. Sonunda yakalarının beyaz perdesi 'yaratık'ın cımlı. Biran ayımsı olduğı anlaşıldı. Bu bir riğadır. İnsan uyandıran konuya bütünlük kazandıran ayarlar uyduruyor yarı bilimci.

Yeni roman dizisi için notlar:

İn dinya geçicidir. Bu dinya da elde etmek ve korumak bir insan için sadece kısa ömrü için gereklidir. Buna unutmamak. Mevaziler bu nedenle gözümüzün önünde bulunmalı. Erimizin baktığında, sıkışan köşesinde tek mezarlar yer almalı. Her şey geçicidir. Bizimle gereksizdir, unutulacak ayarlar yazmak anlamsızdır. Belki de unutmak esastır. Öğrenmek, kendini tanımak mutluğumuzdur. Bizden geri kalan esastır. Birbirine benzeyen kışlar, yazlar, yazılar olmalıdır. Pütler gibi ayımsı geçilgi olmalıdır. Hristiyanlık da ikonoklast bir dinim yapıldı; ilk hristiyanlar eski yunan ve Roma'dan kalan anıtları yok ettiler. İslâmîlik, özellikle Osmanlı bu işi daha ciddiye aldı. Osmanlı, İslâmîliğe ciddiye aldı İslâmîlik put kırılganlığına ciddiye aldı. Osmanlı buna İslâmîliğin ciddiye alıyandan da öteye geçirdi. Kurallara ciddiye aldı, insanı ciddiye almadı. Sorunların sayısına azaltarak mutluğuna arttırmaya çalıştı. Bütün değişimleri devlet şıfı gerçekleştirmek istedi. Nevzat Tandoğan, yakalayıp yunan getirilen bir sokuma, "Bu memleketi komünistlik gerekirse onu da biz getiririz. Sana ne olur?" demişti.

Bireye ne oluyordu? Yahya Kemal kendisine soru sorulmasından hoşlanmazdı. O, geleneği temsil ediyordu. Onunla tartışılmazdı. Kendisine bir toplantıda genç bir adam soru sorunca yanındakine dönerek, 'Kim bu adam?' demişti. Osmanlı gösterişi sevmiyordu. Küçük saraylarda, ahşap evlerde oturuyordu. Tiyatroyu soytarılık, resmi küfür sayıyordu. Bütün sosyal kurumlar, askerlik örgütü için birer araçtı. Bunun yanı sıra halk, kendi düzenini ayrı bir biçimde geliştirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili yeni düzen için esas oldu. Hiçbir ülkenin resmî dili, fermanların Osmanlıcası kadar insanların anlayamayacağı bir biçime sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanları için aşılmaz bir duvar olan bürokrasiye çok benzer. Lale Devri bir bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriye kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriye kapalıdır. Düşünce her türlü eleştiriye kapalıdır; felsefe yoktur. Tek felsefe bireyin yok oluşudur; vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divancılar 'biz' diye seslenir. Eleştiri çirkinî güzelden ayırır; oysa çirkin yoktur. Kapalı sistemdir bu. Ülkücü insan yoktur. Ülkücülük bireyciliktir. Özgün sanat yoktur. Usta-çırak ilişkisi içinde taklit vardır. Bir bakıma gelenek de yoktur. Usta, yaşantısını kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığın ayrıcalığı kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de canlı dünyanın gürültüsü duyulmaz. Batıya olduğu kadar, Doğuya da kapalı bir sistemdir bu. Orta Doğu'dur, Kenar 'Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer altında yaşayan hayvanı gibi,¹ kendisine doğru kazılan bir tünelin içindeki bilinmeyen düşmanı korkuyla bekler. Bizim 'ilk günah'ınız belki de budur: Kapalı sistem yaratıklarının dış dünyaya karşı beslediği korkudur.

4

1 Kafka'nın hayvanı: *Bir Savaşın Tüviri*. Çev: Kamuran Şipal. Deri Köşek adlı hikâye. Cem Yayınları, 1967.

Bireye de ne oluyordu? Yalnız Kemal kendisine soru soru-
masından hoşlanmazdı. Ö, geleceği temin ediyordu. Örnekle-
tirtiyelamıyordu. Kendisine bir toplulukla genç bir adam
sorur sorunca yuvarlakına dönerek, "Kim bu adam?" denirdi.
Osmanlı gösterisi sevmiyordu. Küçük saraylarda, alıcap-
erelerde oturuyordu. Tiyatroyu saytılarık, resmi külin' sayıyordu.
İstikrarı sosyal kurumlar, askerlik örgütleri için birer araçtı.
"Bunun yanısıra halk, kendi düzenini ayı bir biçimde
çevirirdi. Bugün Saray dili yaşamadığı halde, halkın dili
yeni düzen için susuk oldu. Hic bir ülkenin resmi dili, Perma-
nent Osmanlıca ise kutsal insanların anlayamayacağı bir biçim-
de sokulmamıştır. Bu bakımdan Devlet, Kafka'nın insanla-
rı için çıkmaz bir duvar olan bürokrasiye çok benzey-
er. Lâz Devri bir bakıma istisnadır. Devlet her türlü eleştiriyi
kapalıdır. Divan şiiri her türlü eleştiriyi kapalıdır. Değince
her türlü eleştiriyi kapalıdır. Felsefe yoktur. Tek felsefe
dineyin yok olmasıdır; vahdet-i vücud'dur. Şiirde, divancılar
'biz diye sekerir. Eleştiri çıkmaz güzellikler ayırır; ayıracıktır
yoktur. Kapalı sistemdir bu ülkücü insan yoktu: Ülkücü-
lük bir aydınlanmadır. Özgün sanat yoktur. Usta-sıra ilişkisi
sında tüketim vardır. Bir tüketim geleneği de yoktur. Usta,
yasaüstü kimseyle paylaşmaz; yaratıcılığının ayrıcalığı
kendisiyle birlikte ölür. Ne ruhun ölümsüzlüğü, ne de
evrenin değişmeyen zımmatlığı değişmez. Batıya olduğu ka-
dar, Doğu'ya da kapalı bir sistemdir bu Orta Doğu'dur,
Kıbrıs' Batı'dır. Ne Doğu'dur, ne Batı'dır. Kafka'nın yer-
altında yaşayan hayvanı gibi, kendisine doğru kuzulan
bir türünün içindeki bilinmeyen dünyayı korkuyla bekler.
Bizim' ilk günahı'ımız korku de budur: Kapalı sistem
yaratıcılığının dış dünyaya karşı baskınlığı korkudur.

Yaşama korkusudur. Fütuhât da, herkese ve her şeye boyun eğdirerek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyayı bir savaş alanına çevirdikten sonra, her yandan düşman saldırısı bekleyenlerin korkusudur. Bir şehire kapanıp, bütün ülkenin saldırısını bekleyen sarayın korkusudur bu. Sarayı kaleye çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülmeyi bekleyen Saray'ın korkusudur. Her davranışın devlete yöneldiğini sanan paranoyak yöneticilerin korkusudur. Kültür korkusudur. Matbaadan, şiirden, resimden, felsefeden, hattâ dinden korkmaktır bu. Halk Partisi'nin Köy Enstitülerinden korkmasıdır. Demokrat Parti'nin modern resimden korkmasıdır. Bazı solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korkmasıdır. Halkın içinde sivrilen esnafın, eşrafın, mollanın halktan korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazarların kelimeler icat ederek azınlık olma telaşıdır, toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur. Kavram kargaşası yaratarak temel kavramlardan uzaklaşma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği korkusudur. Korku ortadan kalkarsa postunu kaybedeceğinden korkan tekke şeyhinin korkusudur. Bunun için müeyyideler gevşektir; herkes korkmalıdır, ama ceza da uygulanmamalıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkutmalıdır; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin ne olduğu, hangi suçun cezası ne kadar olduğu bilinmemelidir. Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki başkaldıramasın. Her zaman, suç işlediği halde kendisine taviz verildiğini hissettiği için başı önünde dolaşır insanımız. Bizim 'ilk günah'ımız budur: cezalandırılmayan küçük günah-

Yazama korkusudur. Fütuhât da, herkese ve her işe ~~bu~~
 ezdirecek bu korkudan kurtulma çabasıdır. Dünyaya ~~bu~~
 savaş alanına girindikten sonra, her yandan düşman saldırı
 saldırıların korkusudur. Bir şehre kapamp, bütün ülkenin
 saldırısına bekleyen sarayın korkusudur bu. Saray kaleye
 çevirenlerin korkusudur. Kardeşleri tarafından öldürülme
 bekleyen Sarayın korkusudur. Her davanın devlete yöneldi
 ğini sanan paranın yöneticilerin korkusudur. Kültür
 korkusudur. Mat. adan, siirten, resimden, felsefeden, hatta
 dinden korkmaktır bu. Halk Partisinin Kiz Enstitülerinden
 korkmaktır, Demokrat Partinin modern resimden korkmaktır.
 Buze solcuların modern edebiyattan, modern sanattan korku
 sudur. Halkın içinde sivrilen sonafın, egrafın, mollanın halktan
 korkmasıdır. Korkunun sonucu yabancılaşmadır. Yeni yazan
 ların kelimeler yarat ederek azıcık olma telaşıdır,
 toplumsal sorunlara eğilerek kendini tanıma korkusudur
 Kavram kâğızına yatırarak, temel kavramlardan uzaklaş
 ma çabasıdır. Temel kavramların onu bir hiçe indireceği
 korkusudur. Korku ortadan kalkarsa postuna kaybedeceğin
 den korkan bekke seghinin korkusudur. Bunun için müey
 yideler gerektiler; herkes korkmalıdır, ama eza da uygulan
 malıdır. Müeyyideler hayatı zehir edecek kadar korkut
 maları; ama isyan ettirecek kadar kesin olmamalıdır. Neyin
 ne nehiye, hangi suçun cezası ne kadar olacağı bilinmemelidir.
 Fakat herkes her an suç işlediğini hissetmelidir ki
 beklentilerinden Her zaman, suç işlediği haberi kendisine
 ulaşmış olduğunu hissettiği için bu ise önünde bekleyen insaniyet.
 Bizim 'İk günah'ımız budur: cezalandırılmaya niyetli günah

ların toplamı. Hoşgörümüz de budur. Ayrıca devlet de aynı suçluluk duygusu içinde müeyyideleri uygulamaz. Bu bakımdan bağışlayıcıdır. Karşılıklı bir oyundur bu. Bağışlanmayan tek suç, bu oyunu farketmek, bu oyuna karşı çıkmaktır. Gerçeği aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bunun için tehlikelidir, 'deneme' bunun için tehlikelidir, roman ve hikaye bunun için tehlikelidir. Belirli kalıplar içinde kalan şiir bunun için tehlikesizdir. Taklitçi olmayan Batıcılık bunun için tehlikelidir. Gerçeği arayan Doğu bunun için tehlikelidir.

Bunun yanında, halkın 'oyunlar' dışında kalan bölümü başka türdür. Aynı biçimde hisseden aydın, başka türdür. Halk, her şeye rağmen sanatını sürdürmüştür. Fuzulî, rüşveti şikâyet etmiştir, Ramazan'ın yaşamasız düzenine karşı çıkmıştır, meyhaneyi övmüştür, Nedim de öyledir, Nefî de, Ruhtî Bağdadi de. Birçok insan, birçok söz de bu arada kaybolup gitmiştir. Bu bakımdan sözlü gelenek araştırılmalıdır. Yazılanlar, korkunun onayından geçtiği için, ağızdan ağıza dolaşan sözler önemlidir. Ayrıca bütün eski uygarlık kalıntılarını halkın mı yoksa başkalarının mı yok ettiği araştırılmalıdır. Halk içinde 'pagan' efsanelerin yaşaması önemlidir. 'Konuksever' olarak bilinen bir halk, kapalı bir sistem yaratabilir mi? 'Türk' kelimesi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca aşağılayıcı bir deyim olarak kullanıldığı halde, sonunda bu devlette Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkmıştır. Ayrıca, birkaç kafatası meraklısının dışında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil, Anadolu insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yaşayan Türkler, daha düzenli bir rejim içinde oldukları halde Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

en toplanan - Hışgörüniş de önder. Ayrica devlet de ~~aynı~~
mücadele dengesi içinde müessiselerine uygulamaz. Bu bakımdan
en faşist kaydedir. Kavgalı bir ayundur bu Bağıslama-
nın teki su, bu ayın faşistlik, bu ayın kavgı çıkarmaktır.
Gıyâğı aramaktır. Bilim bunun için tehlikelidir, felsefe bu-
nun için tehlikelidir, 'dereme' bunun için tehlikelidir, roman
içki için tehlikelidir. Belirli kavgılar içinde
bilim şir bunun için tehlikesizdir. Tehlikeli olmayan
Bağıslama bunun için tehlikelidir. Gıyâğı arayan Doğu
bunun için tehlikelidir.

Bunun yanında haikun 'ayınlar' denince kalan bölümü
başka tınılıdır. Aynı içimde kimden aydın, başka tınılıdır.
Halk her şeye rağmen simitleri sindirmişler Fuzuli, rüşveti
sıkıştır etmiştir, Remazanun yazmasız düzenine kavgı çıkma-
tır, meyhaneye örmüştür. Nelim de eğilim, Neşi de, Rehi Bağı-
slama de 'Büyük İnsan, küçük siz de bu arada kavgı olup gitmiş-
tir Bu bakımdan süslü gelenek araştırılmaktadır. Yazımlar,
korkunun omayından gıyâğı için, ayıdan ayıza dolayan süs-
ler önemlidir. Ayrica bütün eski uygarlık kavgıların halkın
bu yolda kavgıların ne çok etliği araştırılmaktadır. Haik
Ayrica 'pagan' efsanelerin yazımları önemlidir. 'Konuksever'
olarak bilinen bir halk, kupale bir sistem yaratılabildi mi?
'Türk' bilimi, Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca aygılayıcı
bu deyim olarak kavgımlardır kulde, sonunda bu devlete
Türkiye Cumhuriyeti sahip çıkmıştır. Ayrica, birçok kavgası
meraklıların dışında bu Türk, 'Turan' ülkesinin değil Anadolu'
nın insanı olarak önem kazanmıştır. 'Turan'da yazılan
Türkiye, daha değişik bir rejim içinde sivilleşen halde-
Anadolu insanı kadar varlık gösterememiştir.

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydındır; ama halkın bütünüyle onu anlaması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olmadığını bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler taşıdığını bilir, ama onda fazlalıklar da vardır, kahraman bilinçlidir. Yoksunluğun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksunluk içinde yetişenlerin çoğu, halka yabancılaşma çabası içindedirler. Toplumcu olanların çoğu böyledir. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında ünlü olmak ve rahat bir yaşantıdır umdukları. Dergiler çıkarırlar, aslında burjuvanın hizmetindedirler. Ulaşamayacaklarını düşündükleri güzellikleri de kötülerler... Bunlar da kahramandırlar, yaşantıları olmayan kahramanlar, insan taklitleri. Geçmişte de örnekleri vardır. Korku düzeninin vazgeçilmezliğine inanırlar bilinçli ya da bilinçli olarak. Yeteneksizdirler. Romanın bir kahramanı da yaşantısı renkli, ama bunun üstüne çıkamayan bir yarı aydındır. Duyarlığı kararsızdır, halktan uzaktır. Bir başkası da her şeye olumsuz öfke duyar, halka hırslanır. Yabancılaşmayı bilinçli olarak ister.

Romanda, birey olma düzeyine gelememiş olanlar, tek insan gibi değil, bir sürü olarak -biraz destansı- anlatılacak. Onlar zaman boyutunun da biraz dışındadırlar. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildirler. Oysa tek kahramanlar yer yer diyalektik bir sıçrama gösterirler zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını sürüye oranla daha çok taşırlar. Yalnız bunlar da toplumun evrensel korkusuna yabancı değildirler. Bu korkunun bilince varmış olsalar bile hareketlerinde çoğu zaman

Romanın kahramanı halkı içinde duyan bir aydın. Halkın bütünüyle onu anlaması mümkün değildir. Bununla birlikte onun kendilerine yabancı olmadığını bilirler. Kahraman onlardan bir şeyler tasavvufu bilir, ama ondan fazlası da vardır, kahraman bilimselidir. Yoksulluğun erdemlerini bilir. Ne yazık ki yoksulluk içinde yetişenlerin sözü, halka yitirilmiştir. Gâhî iktidarda olanlar sözü boğar. Küçük hesapların peşindedirler. Aslında acı çekmek ve rahat bir yaşamak isterler. Düşük çıkarlar, aslında buğurmanın hizmetindedirler. Ulaştırmayarak kurucu düşüncelerine güçlükleri de kötürler. Bunlar da kahramanlardır, yazarlara olmayan kurtarımlar, insan taktikleri. Geçmişte de örnekleri vardır. Kurucu düşüncenin vazgeçilmezliğine inanarak bilimsel olarak. Üstün sızdılar. Romanın bir kahramanı da yazarın ruhu, ama bunun üstüne çıkarmanın bir yönü aydındır. Düşüncesi kararsızdır, halktan uzaktır. Bir bakışta da her şeyi olumsuz öfke duyan, halka kurban. Gâhî iktidarda bilimsel olarak ister.

Romanda, bir şey olma düşüncesine gelince, o da insan gibi değil. Bir siir olarak - biraz destansı - anlatılacak. Otar zaman boyunca da biraz düşündürücü. Geçmişteki örneklerinden çok farklı değildir. Oysa tek kahramanlar işi gerçeğe bir sızma gösterir. Zaman boyunca. Kendi toplumlarının damgasını siirine vurarak daha çok tasvirler. Üstün kurtarımlar da toplumun evrensel kurbanına yitirilmiştir. Bu kurbanın birincisi bizim siirler ile kurbanımızdır, o da zaman

onun etkisinden kurtulamazlar. Bu bakımdan olumsuz tiplerdir. Bir de her dönemin başarılı kahramanları vardır. Bunların çoğu uzlaşımıcıdır ve bir sürü tipinin becerikli örnekleridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır. Sıçrama gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar. Bizim insanımız da başka türdür, devletimiz de. Onda tesüdüfi olan, rasyonel olmayan, keyfi unsurlar çoktur. Batıya benzemez. Sıcak bir görünüm alır aklın dışına çıkıkça; fakat bizde insana da devlete de güvenmeye gelmez; pahalıya mal olur sonra.

Bu, olaylı bir romandır. Fakat gene yer ve zaman pek belli değildir. Çünkü insanında henüz bu kavramlar tam olarak gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir, kafasında geçmiş, bugün ve gelecek tam ayrılmamıştır. Bu yüzden çeşitli dönemler bir arada verilir, bir arada yaşanır. Tarihi boyunca hemen hiçbir toplumu, belirli bir dönemin malı olduğu bilincine varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların toplulukları yer alır. Bu bakımdan karmaşık bir toplumdur. Bu toplumların ortak yanı onlara hakim olan dış etkenlerin aynı oluşu ve hepsinin de kendi içlerinde bile bir anakronizm yaşamakta oluşlarıdır. Hiç biri olduğu gibi olmaktan memnun değildir. Hepsi de kapalı sistemin kurbanıdır. Çünkü özelliklerini tanıyarak kendilerine göre bir yaşantı kuramamışlardır. Batıya hayır, ama ne yapmıştır bu olumsuz cevaptan sonra?

Halkın yaşantısı canlıdır; çünkü gerçek olmayan bir halk düşünülemez; ama burjuva olmaya çalışan, aydın olma özentisi içinde çırpınan azınlığın yaşantısı ölüdür. Yakıştırmadır. Büyük caddeler, yüksek yapılar suskunluk içindedir. Bu da

onun etkisinden kurtulamazlar. Bu bakımdan olumsuz
tiplerdir. Bir de her dönemin başında kahramanları vardır:
Bunların çağın uşaklarıdır ve siyasi tipinin becerikli örnek-
leridir. Bir de devlet var tabii. O da kolektif kahramandır.
Sırama gösterdiği ender zamanlarda başarısızlığa uğrar.
Bizim insanımız da başka türlüdür, devletimiz de. Onda
tesadüfi olan, rasyonel olmayan, keyfi unsurlar çoktur.
Batıya benzemez. Çünkü bu görünüm alır aklen desine
dikte; fakat böyle insana da devlete de güvenmeye gel-
mez; pahalıya mal alır sonra.

Bu, olaylı bir romandır. Fakat gene yer ve zaman pek belli
değildir. Çünkü insanında henüz bu kavramlar tam olarak
gelişmemiştir. İnsan henüz toprağa yerleşmemiştir; kafasında
yanlış düşünce ve gelecek tam aydınlanmıştır. Bu yüzden çeşitli
dönemler bir arada var, bir arada yaşayan. Tarihî boyunca
heren bir topluma, belki bu dönemin mali olduğu bilinci-
ne varmamıştır. Her yüzyılda, başka yüzyılların toplulukları yer
alır. Bu bakımdan karmaşık bir toplumdur. Bu toplumların ortak
yaşamı olan hakim olan dış etkilerin aynı olması ve hepsinin
de kendi içlerinde bile bir anarşizmin yaşanmakta oluşla-
rındır. Hiç biri olduğu gibi olmaktan mümkün değildir. Hepsisi de
kapalı sistemin kimbardır. Çünkü özelliklerini tanıyarak
tutuklarına göre bir yasağı kuramamışlardır. Batıya hayır, ama
ne yapmıştır bu olumsuz cemaatten sonra?

Halkın yasağına caddeler; çünkü gerçek olmayan bir halk
kışkırtılıyor, ama birjura olmağa salıyan, aydın olma özenti-
si içinde kışkırtılan anarşizmin yasağına bilincidir. Yakıştırmadır.
Büyük, küçük, zülmataş, zülmataş sistemleri içindedir. Bu da

kapalı bir sistemdir; üstelik kuralları yoktur. Her ailenin çocukları dağılır gider. Yaşantısızlıklarını gürültüyle örtmeye çalışırlar; partiler, araba yarışları, uyuşturucu maddeler, aşırı cinsel ilişkiler, para kazanma. Batılı ağabeylerinin sönük kopyalarıdır hepsi aslında. Boyutları küçüktür; bunların da kahramanları vardır; ama hemen soluklaşırlar, aleladeleşirler. Oyunu sonuna kadar götürecek güçleri yoktur. Çoğu bir 'turiſt' gibi yaşarlar ülkede. Gerçek kapitalistler bunların arasında görünmezler. En nadir kuşlar bunlardır. Devletin başında olanlardan daha özgün ve ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında çoğunlukla kolayca kaçıkları için bu bakımdan renksizleşirler.

Üçlü bir roman dizisi olursa insan-devlet-toplum temalarına göre ayrılabilir. (Bu ayrım kesin değil.) Devlet bölümünde savaş önemli yer tutar. Ayrıca savaş, bu üç temanın birbirine en çok yaklaştığı olaydır. Askerlik, insanı devlet içinde eriten en önemli etken olarak görülüyor. Kişiliğini bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kavram içinde ezilmekle, sanki onun kişiliğini ediniyor, öyle hissediyor. Bir şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemsizdir. O halde onun önemsiz bir kişiliği olması da önemsizdir. Menmür de bir bakıma öyledir. Halktan kopan her halk adamı da öyledir. Toplumcularımız da çoğunlukla aynı biçimde hissettiği için asker-aydın yakınlaşması belki de bu ruhsal temele oturuyor. Eskiden insanımız 'kapalı' olduğu için dünyanın farkında değildi. Bugün bütün dünyanın 'müktesebat'ının korkunçluğunu artık hissettiği için eskiye dönmek istiyor. Onu 'Kaybolan Cennet' gibi görüyor. Bakalım ne yapacak? (Acıklı).

Kapalı bir sistemdir; üstelik kenalları yoktur. Her türlü
fikirleri dengeli gider. Yabancılaşmalarını çinlikle itiraf
etmezler: partiler, araba yolları, uyumsuz maddeler,
asur cinsel ilişkiler; para kargaşası. Batılı ağızlarının
büyük kopyalarından hepsi aslında. Büyükleri küçüktür;
bunların da kahramanları vardır; ama hemen soluklanır-
lar, alkalelesirler. Oyunu sonuna kadar götürecek güç-
leri yoktur. Gözleri bir 'terist' gibi yarılar. İlkede. Gerçek
kapitaller bunların arasında görünmezler. En nadir kus-
ur bunlardan. Devletin başında olanlardan daha özgün ve
ilginç kişilikleri vardır. Yalnız iş dünyasında göçmümlü kılaya
karaklıklar için bir lükümdan reaksyondirler.

"İşleri bir roman dizisi olursa İnsan - devlet - toplum
temalarına göre ayırtabiliriz. (Bir ayırım kesin değil.) Devlet
töleminde savaş önemli yer tutar. Ayırmı savaşı, bu üç tema-
nın birbirine en çok yaklaştığı olaydır. Askerlik, insanın
devlet içinde ritin en önemli etken olarak görünüyor. Kışkırtıcı
bulamayan insan, daha büyük saydığı bir kavram içinde
bunlarla, sanki onun kişiliğini ediniyor, böyle hissediyor. Bir
şey adına hareket ediyor artık. Burada tek kişi önemizdir.
O halde onun önemiz bir kişiliği olması da önemizdir. Neden
da bir bakıma öyledir. Halktan kopan her hük adamı da öyledir.
Toplumdaki en büyük da çözümlükle aynı biçimde hissettirge için
aslında aydın yaklaşımlarına belki de bu ruhsal temelde oturuyor.
İsinden insanın 'kapalı' olduğu için dünyanın fakirinde değildi.
Bugün bütün dünyanın 'müktesebat'ının kırkınılığını
artık hissettirge için artık dönme. Hiçer Onu 'Kaybolan
Cennet' gibi görüyor. Bakalım ne yapacak? (Sanki)

Biz insanı anlatıyoruz, biz çıkmazı çözümlüyoruz. Onu seviyorsak, çizdiğimiz resim bir aydınlık getirir. Biz onu olduğu gibi sevimli buluyoruz. Nasıl olduğunu seziyorsak inandırıcı bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alırız. Burada insanı çok tezatlı yönleriyle belirtmek önem kazanıyor. Çağında yaşamayan ve tutarsızlıkları aynı anda hisseden insanımız, 28 M. Çelebi'nin¹ tiyatroya şaşırması gibi özelliklerinin yanısıra Aksaray'daki meyhanede rasladığım emekli Balikhane memurunun Gogol demesi gibi şaşırtıcılık da taşıyor.

27 Mart

Her törende, geçmişin bir anlam taşıyan -bir zamanlar- gelenekleri, artık o anlam unutulduğu için, absurd bir gösteri görünümünü vardır. (Birçok tören anlatılarak, geçmişe dönüş sağlanabilir.)

29 Mart

Bu kitaplarda gerçeği bütün acılığıyla yazmalı, onu hafifletme durumu ancak kahramanların kafasından geçmeli. Kişiliğin parçalanması meselesi teorik olmaktan çıkarılmazsa etkilemiyor insanı. Oyunların ötesinde bir gerçekliği var bu meselenin. Birden fazla kişiliği olmak, birçok insanı anlamayı sağladığı halde, tutarsızlık açısından yıpratıcı oluyor. Bunu ben mi yaptım? sorusu beyni kemirir, bir çılgınlık kabul edilir bu davranış. B hareketin sorumluluğunu yüklenmektense geçici bir delilik içinde olduğumu kabule hazırım.

9 Aralık 1974, Konya

Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler yaptım sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, kafamda duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bir oyun yazmak durumundayım. Bu notları okuyordum. 'Games people play'i yeni baştan incelemeliyim. Kahraman -adı Coşkun olacak- evdekilerle, onların yadırgaya-

1 28 M.Çelebi: Avrupa ülkelerine giden ilk Osmanlı elçisi olarak Fransa'ya anılarını yazan Yirmisekiz Mehmed Çelebi.

Biz insanı anlatıyoruz, bu çıkmazı çözümleniyoruz. Onu
beğiyorsak, çizdiğimiz resim bir aydınlık getirir. Biz onu
kötü gibi resimli buluyoruz. Nasıl öldüğünü seziyorsak
bundan önce bir resim çizeriz. Bir köşesinde biz de yer alıyız.
Burada insanı çok tesadüf yönleriyle belirtmek önem kazanı-
yor. Çağında yaşamayan ve tutarsızlıkları aynı anda hissedilen
sanımız, 28 N. Gideli'nin tiyatroya şaşırması gibi özelliklerinin yanı-
na. Akşamı'daki meyhane'de yaşadığım emekli Balıkehanne memu-
runun zımnı demesi gibi şairlik de taşıyor.

Her törende, geçmişin bir anlam taşıyan - bir zamanlar - gele-
cekleri, artık o anlam unutulduğu için, absurd bir göstere-
biyeni vardır. (Birçok tören anlatılarak, geçmişle denet-
siye yapılabilir.)

Bu kitaplarda geçeceği bütün aileleriyle yazmalı, onu ka-
rakterine durumu ancak kahramanların kafasından
görmeli. Kişiliğin parçalanması meselesi temelde anlatılan
vaka olmayıp etkilemiyor insanı. Aynı karede ötesinde bir ger-
çekliği var bu meselelerin. Niceden fazla kişiliği olmak, birçok
insanı anlatmayı sağladığı hâlde, tutarsızlık açısından ya-
pıya eliyor bunu ben mi yaptım? sonra aynı karakter, bir
olgu gibi kabul edilen bu durumun, Bu karakterin sorumluluğu-
nu yüklenmektense görsün bu düdükle içinde olduğu kabul
kaydını.

9 Aralık 1974
Aylar geçmiş. Bu arada gene bir şeyler ^{Konya} yazmam
sayılır: Biyografik romanı yeniden yazdım, kafam-
da duran üç hikâyeyi bitirdim. Şimdi bu ayın yazmak
durumundayım. Bu notları okuyordum. 'Garis people
play' i yeni baştan inceledim. Kahraman - cide
Çapkın olacak - evdekiyle, onların yadigarı -

cağı oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okumuş, toplumu ileri götürecektir fikirleri var kendince; sanat toplum içindir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var. Kalıp sözler kullanıyor. Adı -şimdilik- Saffet. Coşkun her hareketinde yanlış davrandığı için, artık hata yapmamak için, hiçbir şey yapmıyor. Genç yaşında emekliliğini istemiş. Karısı bir şeyler diyor, eve küçük işler alıyor, geçinmeleri için. Coşkun bu durumu görmezlikten geliyor, başkalarına karısının çalışmasını yalanlarla açıklıyor. Saffet, Coşkun'un pasif durumuna karşı çıkıyor, ona devrimcilerden örnekler veriyor: hata yapmayan insan hiçbir şey yapmıyor demektir, çamurlu yolda yürürsen elbette ayacağın kirlenecek. Karısı bu durumdan memnun değil. Saffet'i istemiyor. Zarar yok kocası çalışmasın. ama hayatlarında gürültü patırtı olmasın. Coşkun keman çalışıyor, Saffet'le de öyle tanıştılar. Aktör, aman çok ses oluyor dedi. daha gürültüsüz bir iş yapın, mesela oyun yazın. Önce kuşkulandı Coşkun. Karısı da -adı Cemile- Coşkun büyük ticaret işleri yapsın istiyor. Coşkun, gülünç olmaktan korkuyor, sanıyor ki ne yapsa gülünç olacak. Onun için kimseye görünmek, kimseyle görüşmek istemiyor. Sonra genç bir kız -Emel- onu kabuğundan çıkarır. Yeteneksiz bir oyuncudur. Saffet tanışır ikisini. Coşkun aşık olur ve bütün ihtiyatı elden bırakarak ortaya çıkar ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet'in

cağı oyunlar oynayacak. Alt katta bir aktör-
var. Saf ve iyi niyetli. Bazı kitaplar okunmuş, toplu-
mu eleri götüreceği fikirleri var kendince; sanat top-
lum içindir diye düşünüyor. Bazı formülleri de var.
Çalır sözler kullanıyor. Aile - şimdilik - Saffet. Çoşkun
er hareketinde yanlış davranmış. için, artık hata yap-
mamak için, hiç bir şey yapmıyor. Genç yanında emek-
liğini istemiyor. Karan bir şeyler bekliyor, çok küçük
işler alıyor, görünmek için. Çoşkun bu durumu görmez-
likten geçiyor, başkalarına karsısını gelişmesini yalen-
larda açıklıyor. Saffet, Çoşkun'un pasif durumuna
karşı çıkıyor, ona derinliklerinden örnekler veriyor: hata
yapmayan insan hiç bir şey yapmıyor demektir, amma
bu yolda yürüsen ellette ayazın kirlenecek. Karan bu
durumdan memnun değil, Saffet'i istemiyor. Zannar
çok kocası gelişmiş, amma hayatlarında giriltili
pulu da olmasın. Çoşkun kemani çalıyor, Saffet'le
de öyle tanışıyor. Aktör, aman çok sus alıyor dedi,
bunu giriltilisiz bir iş yapın, mesela oyun yazın. Önce
teatrinde Çoşkun Karan ile - adı Cemile - Çoşkun
küçük hizmet işleri yapmış istiyor. Çoşkun, gülmeye başla-
yor, sanıyor ki ne yapacak gülmeye başlıyor. Onun-
dan bir şey görünmek, kimseye görünmek istemiyor. Sonra
genç bir kız - Emel - onu kabininden çıkarır. Yetenek-
siz bir oyuncudur Saffet karıştırır ikisini. Çoşkun
aşık olur ve bütün ihtiyacı için bırakarak ortaya
çıkıyor ve bir oyun yazmaya cesaret eder. Saffet'in

de baskısıyla Coşkun bu oyun yazına işine iyice kaptırır kendini Hayatını oynamaya başlar. Odaya girerlerken Saffet'e "Soldaki kapıdan girerler, hava kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da onun karşı koymasına rağmen- kötü oyunlar var. Cemile ile ne istediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u hor görürken, Cemile sen önemlisin dediği için evlenmiştir. Şimdi oyunlar da bu yanlış birleşmeyi hicveder. Bir gün Saffet, Coşkun'u suçla yarak çocukça şeyler düşündüğünü, yazdığını, yaşadığını söyleti Coşkun da -uzun bir konuşmayla- örnekler vererek- inillemizii nasıl çocukça davrandığını gösterir (gazeteleri inceleyerek örnekler bulmalı).

Saffet ve Coşkun bir gün, zor hayat şartlarından söz ederle karşılıklı. O gün ikisinin de beş parası yoktur. Güzel yemekleri hayalini kurarlar ve yemekleri sayarlarken birden 'oyun'un bir bölümünü yazmaya başlarlar. Lugat, kitap karıştırırlar delice ve durmadan yemekleri dizerler alt alta. Bir çılgınlık yaşarlar. Sonunda yorulurlar, mideleri de tıka basa dolmuştur sanki. Coşkun bir soda yaz der, Saffet: bir de karbonat mide ilaçları saymaya başlarlar sonunda. (Belki de Cemile yemeğe çağırır: çorba ve etli-kıymalı-patates buyrun. Yok derler canımız isteniyor. Bir şey yemediniz ama. sanat der Saffet. Cemile kızar: Sanat filân değil, düpe düz oyun bu. Evet oyun).

de baskısıyla Coşkun bu oyun yazma işine iyice
kaptırır kendini. Hayatını vynamaya başlar. Olaya
giderken Saffet'e "Soldaki kapıdan girerler, hava
kararmaktadır," der meselâ. Karısıyla da - onun kışı
koymasına rağmen - kötü oyunlar var. Cemile ile
istediğini bilmediği için evlenmiştir. Herkes Coşkun'u
bu görünüşten, Cemile sen önemi dediği için evlenmiş-
tir. Şimdi oyunlarda bu yanlış birleşmeyi düzelter.
Bir gün Saffet, Coşkun'u suçlayarak çocukca şuy-
u düşündüğünü, yazdığını, yaşadığını söylei. Coşkun
- oyun bir konuşmayla - örnekler vererek - milleti-
zimin nasıl çocukca davranışına gösterir (Gazete-
ci inceleyerek örnekler bulmalı)

Saffet'e Coşkun bir gün, şu kayıt şartlarından
öz ederler karsılıklı. O gün kişinin de eş perası yoktur.
Fizel yemeklerin hayalini kurarlar ve yemekleri sayar-
larken binden 'uzun'um bir bölümünü yazmaya baş-
larlar. Lugat, kitap kurşuntıdan delice ve duymadan
şeyleri dizeleler alt alta. Bir çalgınlık yaparlar. Sonun-
da yorulurlar, mizeleri de tuka bası dolmaktan sanki
Coşkun, bir soda yaz der, Saffet. Bir de karbonat
nide ilâhîye saymaya başlarlar sonunda (Beşli de
Cemile yavaşça geçiş; Çorba ve kuyulu. parti-
ke buzum. denli canını istemiyor Bir şey ye-
medim ama, sanat der Saffet. Cemile kızar: sanat
bilim değil dışardık oyun bu. (Tart oyun.)

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatlarından bölümler kullanıyorlar: akılsızlıkları yüzünden içine düştükleri zor durumları canlandırıyorlar ve sonunda hep aynı yorumla bitiriyorlar sözlerini: talihin kudreti, kaderin oyunu. Karısı şikâyetlerine başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap karıcığım diyor, oyunlar oyna. (Elektrigi kesiyorlar bir gece ve karanlıkta konuşuluyor bunlar)- Coşkun parayı yatırmayı unutmuş.

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun karısından uzaklaşıyor. Cemile sinirli, durumu seziyor. Coşkun karşısında Emel varmış gibi bir oyun kuruyor kafasında ve karısına sarılıyor.

Aman evden çıkmayalım diyor Coşkun. Neden diye soruyor Saffet. Ben ne zaman canım sıkıldığı için evden çıksam, yolda güzel bir fikir gelir aklıma. Galiba hep acele ettim.

Oyun için ilk düşündüğüm son: Coşkun kalpten ölüyor. O sırada tiyatro patronu giriyor. Ne oldu? Gerçekten öldü mü? Yok canımı oyun. Peki şimdi ne yapacağız? Ne mi yapacağız. Oyun bittiğine göre seyirciyi selâmlayacağız. (Neden öldü? Kalpten öldü elbette. Yaa kalbi mi vardı. Evet, kalbi olduğu için öldü. Oyunları çok ciddiye aldığı için öldü. Ciddi olmayan başka biri hiç olmazsa bir baygınlıkla filan yetinebilirdi. Coşkun'un kötü huyu: her olayı büyütürdü.)

Coşkun ve Saffet, oyun parçalarında hayatların-
dan bölümler kullanıyorlar : akıllılıkları yüzün-
den içine düştükleri zor durumlara canlandırıyorlar
ve sonunda hep aynı yorumla bitiyorlar sözlerini :
talihin kudreti, kaderin oyunu. Kanun şikâyetlerine
başlayınca Coşkun, sen de benim gibi yap kaçacağım
diyor, oyunlar oynat. (Elektriği kesiyorlar bir gece
ve karanlıkta konuşuluyor bunlar) - Coşkun paray-
ı tutmaya unutmuş

Emel ile ilişkisi yüzünden Coşkun kausundan
uzaklaşıyor. Cemile sınırlı, durumu seziyor. Coşkun
kargısında Emel varmış gibi bir oyun kur-
yor kafasında ve karısına sarılıyor.

Aman erden çıkmayalım diyor Coşkun. Ne-
ten diye soruyor Saffet. Ben ne zaman ca-
nın sıklıkla içim erden çıkıyorsa, yoluda gü-
zel bir fikir gelmiş aklıma. Galiba hep acele
ettim.

Oyun : un ilk düşündüğüm son : Coşkun kalpten
ölüyor. O sırada Lyntro patlamı giriyor. Ne oldu ?
Kalktıktan öldü mü ? Yok onun oyun. Peki şimdi ne
apacağız ? Ne ni yapıyoruz ? Oyun bittiğine göre
ayrılmalıyız. (Neden öldü ? kalpten öldü
bette. Ama kalbi ni vardı Emel kalbi öldüğünü
bilir. Özgürlük çok cıvıltır. Niye içim oldu. Ciddi
olmayan başka biri hiç olmazsa in bağışlıkla
bilan zorluklarında Coşkun'ın kötü kuzay. Her
kayıp yüzünden.

Coşkun'un oğlu Ümit. Biraz az gelişmiş. Oyun, onun bir tahrir vazifesiyle başlıyor. Babası da devam ediyor: acıklı-gölünç bir makale oluyor ödev. Coşkun hep şahsiyetsizlikten yakınır: yazım bile durmadan değişiyor. İmzalarını bile birbirine benzemiyor. Geçen gün bankada şüphe ettiler benden. Ne oldu sonunda? Allah-tan o sırada gençten biri geldi de bankayı soydu, verecek paraları kalmadığı için kurtuldum. (Ucuz oyun diye eleştirirler sonra)

Coşkun ve Saffet oyunları yazarken -sahne de bir kenarda bunları canlandırırken yani- kişilerin düşünce ve hareketlerini belirten kısımları da yüksek sesle söylerler bir yandan.

Tiyatro patronu Servet Bey -bay kapital geldi derler onun için. Oyunun en romantik görünüşlü kişisi. Hep ağlatıcı sahnelerden, gördüğü, okuduğu acıklı sanat eserlerinden söz eder. Fakat bu romantizmin nasıl paraya çevrilebileceğini çok iyi bilir. Coşkun ve Saffet iyi aile çocuklarıdır. Servet çok yoksul bir çocukluk geçirmiştir.

Bir ihtiyar nine olabilir evde. Önceki notlarda belirttiğim gibi bir yaşamak istiyor, bir ölmek. Bir gün de evden bohçasıyla kaçıyor. Bir gün Ümit'e vals öğretirken düşerek bacağını kırıyor ve zatürreeden ölüyor. Coşkun: İhtiyarlar çok talihsiz, ilk tutuldukları hastalıktan bile ölemiyorlar. Coşkun korkuyor aynı zamanda: eve ölün girdi. Nineyi bahçeye gömelim diye tutturuyor: ölüm gözümüzün önünde olsun, hiç hatırimızdan çıkmasın, her an ölebileceğimizi unutmayalım. Ölüm geldiği zaman boş bulun-

[illegible]

mayalım. Atalarımız da öyle yapmış, her yer mezarlık.

Coşkun, karısının zoruyla ticaret işleri yapmış ve borçlanmış tır. Eve haciz memurları gelir. Hiç bir şeyi alamazsınız der. Bel oyun yazıyorum ve her şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamının mesleğini icrası sırasında yararlandığı şeylerin hiç birini hacze demezsiniz.

Emel-Coşkun ilişkisi. Coşkun onu üzer, eskiden yapamadıklarını onunla gerçekleştirmeye çalışır. Cemile bir gün onları birlikte görür. Evde Coşkun bir cehennem hayatı yaşar. Ölümü de belki bu yüzden olur. Önceleri Coşkun genç kıza bir arkadaş gibi davranır, fakat Cemile kuşkulandır ve Coşkun'a eziyet eder (üstün arar). Emel'e de aynı şekilde davranır. Bu baskı iki insanı birbirine yaklaştırır. İkisini birlikte gördüğü yerde Coşkun masum olduğunu anlatmaya çalışır, olmayınca karısını gönderir bağırarak Emel'le yalnız kalınca onu sevdiğini anlar. İlişki böylece sevgiy dönüşür. Biraz sonra Cemile geri döner ve kocasını alıp götürür Coşkun'un ilk büyük yıkılışı. Bu sahneyi çok başka şekilde oynunda yazar Coşkun.

OYUNUN PLANI

Coşkun, çocuğuyla birlikte tahrir vazifesi yapar. Ümit, bugün de keman dersi var mı diye sorar. Coşkun sıkılır. Keman hocası gelir, çalışırlarken Saffet kapıyı vurur ve abartmalı bir aktör davranışlarıyla Coşkun'u korkutmaya çalışır. Hoca telaşla gider. Saffet tavırlarının bir oyun oklugunu söyler ve hava yumuşar. Aktör bu gürültülü oyuncuğu bidadın oyun yazın, der. Bu teklif Coşkun'un hoşuna gider ve hemen oyuna kaptırır kendi-

Hayalem. Atalarımız da öyle yapmış. Her yer mezarlık.
Çoşkun, karısının zoruyla ticaret işleri yapmış ve
boşlanmışlar. Eve kocası memurları gelir. Hiç bir
şey alamazmışlar. Ben oyun yazıyorum ve her
şeyi kullanıyorum. Bir meslek adamının, mesle-
ğini crasi sırasında yandırdığı şeylerin hiç
biri bu yüzden değil.

Emel - Çoşkun ilişkisi. Çoşkun onu üzer, eskiden
yapamadıklarını şimdi gerçekleştirmeye çalışır.
Çünkü bu gün onları birlikte görür. Evde Çoşkun
bir cehennem hayatı yaşar. Ölümü de belli bu
yüzden olur. Önceleri Çoşkun genç kız bir arkadaş
gibi davranır, fakat Çemile kışkırlanır ve Çoşkun'a
ezgiyet eder (üstünü arar) Emel'e de aynı şekilde
davranır. Bu başka iki insanı birbirine yaklaştırır.
İkisini birlikte yordığı yerde Çoşkun mesum vakti-
neleri anlatmaya çalışır, otomayınca kendisine çöndü-
rür. Sonunda, Emel'e yalnız kendisi onu sevdiğini
anlatır. Üstü böylesi sevgiye dönüşür. Bir ay sonra
Çemile geri döner ve kocasını alıp götürür. Çoşkun
ın ilk büyük yıkılması. Bu sahneyi çok başka
şekilde oyununda yazar Çoşkun.

OYUNUN PLANI

Çoşkun, geciyiyle birlikte tahrir vazifesi yapar.
Emel, bugün de kımın üstü var ne diye sorar. Çoşkun
sıkılır. Kımın kocası gelir. Çoşkunla birlikte kımın
varır ve abartmalı bir aktör duruşlarıyla Çoşkun'u
kışkırtmaya çalışır. Hoca teatral gider. Saffet Çoşkun'un
in oyun vaktine gelir ve Hoca'ya çöndürür. Aktörün
günahları oyunun içine girer. Bu sahneyi
Çoşkun'un Hoca'ya gider ve kımın oyununa katılır kendi.

ni. Ailesini oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.

25 Aralık 1974

Tiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasında bunalıyor. Bu bunalım orta seviyede bir aydının duyarlığı. Ayrıca ülkemizde çeşitli kültürlerin çelişkili varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz aşırı fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, aranjman, klasik, modern müzik... Coşkun'un yazarak oynadığı piyesler de bu kültür çeşitliliğini verebilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duyarlıkları yansıtıyor: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Avrupa hattâ Amerika. (Napolyon piyesi okunacak). Coşkun'un özel dramı, Batı trajedisi biçiminde. Saffet'in takma adı Safoglan. Ümit, Cemile ve Saffet Yunan trajedilerinde koroyu canlandırırlar (Coşkun'un zorluğu).

Nine bir zamanlar çok otoritermiş. Cemile de bunu anlatır: onu çok korkutmuş. Cemile de Coşkun'la evlenmek istememiş, annesi diretmiş. İmzasız mektuplar geliyor eve: bu adamla neden oturuyorsun? Nine kocasına karşı çıkamadığı için hırsını Cemile'den çıkarmış. kocası ölünce evlenmemiş: Kötü oyunlar.

Coşkun gerek kendi, gerek başkalarının oyunlarının- oyundan sonra- tahlillerini yaparak -Saffet'le birlikte- sonuçlar çıkarıyor (kissalar, moraller): Mantık oyunları.

ni. Ailesini oyun kahramanları gibi Saffet'e tanıtır.
25 Aralık 1974

Fiyatro'da alaturka müzik kullanmak istiyorum. Genellikle sözsüz müzik. Coşkun, iki kültür arasında bir bunalıyor. Bu bunalım orta seviye de bir aydının duygarlığı. Ayrıca ülkemizde çeşitli kültürlerin geliştiği varlığını bir zenginlik sayıyor, yani öyle hissediyor. Kullanılan müzik de buna örnek olabilir. Ruhsal durumları yansıtan ve biraz ağır fon müzikleri: alaturka, hafif müzik, araform, klasik, modern müzik... Coşkun'ın yazarak oynadığı piyesler de bu kültür çeşitliliğini verilir. Farklı kültürlerin farklı kahramanları farklı ülkelerde farklı duygarlıkları yansıtır: Osmanlı, Bizans, Orta Asya, Avrupa, Kıtta Amerika. (Napolyon piyesi Okunacak) Coşkun'un özel dramı, Batu trajedisi biçiminde. Saffet'in tekna adı Saffoğlu. Ümit, Cemile ve Saffet yunan trajedilerinin de korosu anlatırlar (Coşkun'un yorumları). Nite bir zamanlar çok storikler. Cemile de bir çok aktörün, iki kökütörün. Cemile de Coşkun'la evlilik istemiyor, annesi direktör. İmzasız mektupları getiriyor ev: bu uyarıta neden oturuyorsun? Nite koasına karşı -ikmadığı için karam Cemile'den, karısı, kocası ölümüne evlenmesini: Köti oyunlar.

Coşkun genç iken, gerek başkalarının yorumlarının - oyunların örneği - tahlillerini yaparak - Saffet'e birlikte - yorumlar; karısı (kızları, oğulları): Montik oyunları

Berne,¹ çocuğun sırtının okşanmasından söz ederek inanışa göre belini ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Deyimler de bu hareketin temel nedenine uygun: "Sırtımı okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama). 'Her oyun hiç yoktan iyidir' ilkesine dayanıyoruz. (Çocuk kaldığımızı bir örnek). Oyunlar ciddi, hattâ vahim olabilir, insanların hayatı söz konusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ölesiye ciddi hissedebilirler, fakat bir oyun, gerçek yaşantının gerçek ilişkisinin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlamalar, çekinmeler oldukça bu gerçek işlerin varlığı tehlikededir. (Sevgi dolu yaratış eksikliği). Bütün kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın yol açtığı cansıkmamızın sonucudur. Tek kişi zamanını iki biçimde düzenler: eylem ve fantezi (Berne). Zamanı düzenleme yolları: 1- Vakit geçirme 2- Ayın 3- Oyun 4- Yakınlık kurma 5- Eylem.

Çocuk-olgun-ebeveyn üçlemesi ego'nun yönleridir (Berne). Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunları ıvanmak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne). Yapılan etkileri aynı doğrultuda karşılamak bu üç kişilik arasında çatışma doğurur. Burada doğrultu değiştirmek durumu düzeltebilir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkisinin 'ruhsal' ilişkiyle birlikte ve çelişik durumda var olmasıdır (Berne).

1 Berne: *Games People Play*'in yazarı Erich Berne.

Berne, çocuğun sırtının okşanmasından söz ederek insanı göze belini ancak böyle doğrultabileceğini söylüyor. İnsanlar karşılıklı okşamayla bir ilişkiye girebiliyorlar. Dayımlar da bu hareketin temel nedenine uygun: "Sırtını okşamak" ve "belini doğrultmak." Ülkemizde çok oynanan bir oyun: beni 'tanı', seni 'tanırım' (karşılıklı sırt okşama) Her oyun hiç şakıktan içidir' ilkesine dayanır. (Çocuk kulağına bir örnek) Oyunlar ciddi, hatta vahim olabilir, insanların kaygısı söz konusu olabilir; oynayanlar da kendilerini ilgisizleştirebilirler. Fakat bir oyun, gerçek yaşamın gerçek ilişkilerin yokluğunda onun yerine geçen bir şeydir. Sınırlar, kurallar, tehikeler. Bu her gerçekliğin varlığı tehlikeydedir. (Sergi dolu yaratıcı kişiliği) Bütün kötü oyunlar, iyi düzenlenemeyen zamanın bir ürünüdür. Tek kişi zamanı iki biçimde düzenler: eylem ve fantezi (Berne) Zamanı düzenleme yolları: 1- Sakit geçirme 2- Oyin 3- Oyun 4- Yalnızlık kurma 5- Eylem

Çocuk - oyun - eyleme ilişkisi ego'nun yönleridir (Berne) Çocuk özellikle yaratıcı yönü belirtir. Bunları tanımak önemli, kurtulmak (bunlardan) gerekli değil. Oyunlar, kişiliğin bu temel yapısına dayanır (Berne) Yapılan etkileri aynı doğrultuda karşılamak bu üç kişilik arasında uyuma doğrudur. Burada doğuştan değişimle durumla düzeltilebilir. Oyun, 'görünür' karşılıklı ilişkilerin 'gizli' ilişkisiyle birlikte ve ilişkiler durumunda ve, imandadır (Berne).

Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilaller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'le tanıştıktan sonra kişisel dramlar yazmaya başlar. Bir yandan da küçük şeyler yaşamış olmanın ezikliğini duyar ve bunlara bir yenisini eklemekten korkar. Bu arada günlük yaşantının büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketmeye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem içinde, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çocuk kaldığını gelişemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun neresinde gizli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandanlarla konuşur, onların ruhlarını çağırırlar Saffet'le birlikte. Sonra Cemile, Emel'le ilişki yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyar ninenin ölümü de moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulsam da -ölüm-cül bir hastalık- evden kaçarak Emel'le kısa bir süre yaşasam. Sonra korkar: Allaha karşı mı geliyorum? En tanrıtanımaz insanımızda bile var olan 'bilinmeyene karşı korku' Coşkun'u sarar. Oğlu kaza geçirir, kurban keser. (Ayinler). Sonra bir süre iskambil, tavlâ (vakit geçirme). Emel onu karısından ayrılmaya zorlar. Krizler sıklaşır. Ah! diye şikâyet eder Coşkun; büyük meseleler yüzünden harcamış olsaydım hayatımı; küçük dünya meseleleri yıpratmasaydı beni. İflas etmeden ticareti bırakabilen bir

30 Aralık 1974

"Önce tarihi piyesler yazarlar. Avrupa'da geçen savaşlar, ihtilaller... sonra yerli tarih, sosyal piyesler, Coşkun, Emel'le tanıştıktan sonra kişisel dramalar yazmaya başlar. Bir yandan da küçük şeyler yazması olmanın ezikliğini duyar ve bunlara bir yönünü eklemekten korkar. Bu arada günlük hayatın büyük bir bölümünün oyunlarla geçirildiğini farketmeye başlar ve bunu herkesin yüzüne vurur. Artık kendisine de bu konuda güvenememektedir: Ne zaman gerçek eylem içinde, ne zaman oynuyor? Sonunda ülkenin çoktık kaldığını hissedemediğini düşünür: Gerçeklerden korkan insanların vakit geçirme oyunları. Ülkenin ruhu bunun uresinde zifli? Eski ruhlarla, padişahlarla, kumandacılarla konuşur, onların ruhlarına çağırır Saffet'le birlikte. Sonra Canile, Emel'le ilişkisi yüzünden Coşkun'u bunaltır. İlk kriz gelir. İhtiyaç ninenin ölümü le moralini bozar. Büyük bir hastalığa tutulur ve -ölümün bir hastalık - evden kaçarak Emel'le kısa bir süre geçesim. Sonra korkar: Allaha karşı ne geliyorum! En tıynet meşaz insanıyda bile ar lan 'bilinmezene karşı korku' Coşkun'u sarar. Oğla kaza geçirir, kulan kırı... (Ayıklar) Sonra bir süre iskambil, rowla (vakit geçirme) Emel vna karısından ay- larına yorlar. Krizler sikloşur. He! diye şikâyet eder Coşkun; büyük meselele yüzünden harcanmış absorption harisatın; küçük dünya meseleleri spirit masayan lavi. iflâs etmeden ticareti bırakabilen bir

iş adamı gibi davranabilmiş olsaydım. Evden kaçan nine aklına gelir, evden kaçmaya hazırlandığı gün; karısı gelir. Bir intihar süsü verecektir ortadan kaybolmasına. Her şey anlaşılır. Karısı onu tehdit ederek çıkar gider. Saffet'le son oyununu oynarken kriz gelir. Dur, der Saffet. Olmaz bir kere olsun sonuna kadar gideyim, kahraman olmak istiyorum. Büyük oyuncular sahnede ölür (Moliere, Caruso).

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle verilecek. Mesela Coşkun'u Emel'le birlikte gören Cemile bir trajedi oynar; Coşkun ağzını açar, sahne kararır. Coşkun ve Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kalcığı yerden anlatmaya başlar. Ona bağırırdım, Saffet.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok 'sırtını okşama' oyununun üzerinde duruyorlar.

OYUN BİTTİ

Coşkun İrmiş	emekli tarih öğretmeni (45-50 yaş)
Cemile (karısı)	(aynı yaşta)
Ümit (oğlu)	(on dört yaşında)
Saffet Söylemezoglu	aktör (30 yaşlarında)
Servet Duygulu	tiyatro patronu (40 yaşlarında)
Emel Sevinir	aktris (25 yaşında)
Saadet nine	Cemile'nin annesi

Acıklı Güldürü

is adame gibi davranabilmiş olsaydım. Evden ka-
san nise aklıma gelir, evden kasmaya hazırlanmış
gim; karısı gelir. Bir intihar niyeti verecektir orta
an kaybolmasına. Her şey anlaşılar. Karısı onu
ohdit ederek çıkar gider. Saffet'le son oyununu oy-
narken kriz gelir. Dem, der Saffet. Olmaz bir kere
leim sonuna kadar gideyim, kalıraman olmak isti-
rum. Büyük oyuncular sahne de ölür. (Moliere,
'Karısı')

Oyunda olay ve anlatım ani geçişlerle ilerleyecek.
Kente Coşkun'u Emel'le birlikte gören Cemile bir tra-
di aynar; Coşkun ağzını asar, sahne kararır. Coşkun
e Saffet görülür. Coşkun arkadaşına olayı, kal-
gı yerden anlatmaya başlar. Ona Rağbetim Saf-
t.

Coşkun ve Saffet kişisel ve sosyal açıdan en çok
"tine okuma" oyununun üzerinde duruyorlar

Coşkun Ermiş emekli tarih öğretmeni (45-50 ya)

Cemile (karısı) (giriş yaşıta)

Ümit (oğlu) (on dört yaşında)

Saffet Söylemezoğlu aktör (30 yaşlarında)

Servet Dinyulu tiyatro patronu (40 yaşlarında)

Emel Severir aktris (25 yaşında)

Saadet nise Cemile'nin annesi

Ahlu Güldürü

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coşkun'un rüyası'nı oynarlar.

1- Sırt okşama
2- Kültür çorbası
3- Çocuklar ülkesi	}	sosyal seviye

1- Bana çok yazık oldu
2- Neden bir kahraman değilim?
3- Herkes oyun oynuyor
4- Bugün hastayım, oraya gidemem
5- Ölümle oynamaz.
6- Tanrı vardır, Tanrı yoktur. | } | kişisel
seviye |
|--|---|-------------------|

- Temalar
1- Ülkede kültür kargaşası
2- İnsanlarımız oynuyor.
3- Kimse acıyı ve sevinci yaşamıyor. |
|--|

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitaplara bakar Coşkun. Ümit'e Devrim ödevi yazdırırken oğlu Coşkun'a haba sen dersine çalışmayacak mısın? diye sorar. Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet (sonra): size emekli piyesi oynadım. Coşkun: hepimiz devrim çocuğuyuz. Ben ... devrimlerinde hazır bulundum. Saffet: ben hiç birine yetişemedim, üzgünüm, hepsi bitmişti.

Saffet, Coşkun'a piyesler verir; Coşkun da onlara benzeterek oyun parçaları yazar; köy oyunları, ev oyunları vs.

Coşkun, bu evin dışında yaşadığım her şey sanki oyun diye dert ya nar.

İkinci perdede bütün oyuncular birlikte 'Coshun'un hayatı'na oynarlar.

- 1 - Sınıt okşama
 - 2 - Kültür çorbası
 - 3 - Gouklar ülkesi
- } sosyal seviye

- 1 - Baba çok zengin idi
 - 2 - Neden bir kahraman değilim?
 - 3 - Herkes oyun oynuyor
 - 4 - Bugün hastayım, oranje yiyemem
 - 5 - Elimde oynamaz
 - 6 - Taire varır, Taire yokur
- } kişisel seviye

- Ternular
- 1 - Ülkede kültür kargaşası
 - 2 - İnsanlarımız oynamıyor
 - 3 - Kimse aynu a sevinci yazanıyor

Saffet onları korkutur, polis geldi diye kitap-
ara bakar Coshun. Ümit'e Devrim ödevi yazdunken
flu Coshun'da baba sen dersine çalışmayacak mıydın?
iye sorar: Baba ben Almanya'ya gitsem mi?

Saffet (onu): Sıfır anlı piyesi oynadım. Coshun: Kıpı-
nıy sevdim, mençuruyuz. Ben... çevrimlerinde hazır Coshun'da.
Saffet: Ben bir birine geli, medim işçimiy kipi lit-
niti.

Saffet, Coshun'a piyesler verir; Coshun da onlara
enetererek oyun paralarına yazar; kiy oyunlara,
v oyunlara v.s.

Coshun, bu sırada yazı yazarken her say
sanki oyun diye lent yazar.

İlk oyunlara örnekler: bir bulvar komedisi, bir tarih öncesi oyun (bugüne paralel). Şive taklidi (Coşkun yapamıyor, Saffet bu oyunların en önemli yanı diyor). Cemile annesine düşman. Bir gün Saffet'e dert yanyor; paraları varmış, Coşkun bir işte batır-
nış. Ben kime isteseydim varırdım diyor Cemile, Coşkun'un nesf
vardı. Fakir bir öğretmen. İçki içiyor. Benimle de sarhoş evlendi.
Eskiden günlerce odasından çıkmazdı. Peki sizin ne meziyetiniz
vardı? Gençtim, güzeldim. Bir kadın daha ne olabilir?

Coşkun, Emel'in hayali ile karısına sarıldıktan sonra kirlendim
ben diyor, bir daha yatak odasında yatmıyor. Kanape, divan olma-
h salonda.

SAHNELERİN PLANI

1. PERDE

1- Coşkun Ümit	Devrim ödevi 2-5)
2- " "	Reklam programlar ı(5-6)
3- " "	keman hocası, keman dersi (7-8)
4- Coşkun, Keman hocası, Saffet	korkutma oyunu (8-9)
5- Coşkun, Saffet	oyunların başlangıcı (9-12)
6- Coşkun, Cemile	oyun yazma I (12-13)
	(zil çalıyor)
7- Coşkun, Saffet	ilk oyunların eleştirisi (13-15)
8- " "	ilk karşılıklı oyun oynama
9- " "	Cemile, komşu kadın, ninenin gelişi
(2 prova birden)
Saffet, nine	Emel'le tanışma, Servet'le tanışma
10- Coşkun, Saffet	önce tiyatro, sonra meyhane
11- " "	meyhanede hayat oyunları, yakınlaşma
12- Coşkun, Cemile	ilk kuşku, ilk ayrı gece, hayat oyunu

II. PERDE

1- Saffet, Cemile	Evlilikten dert yanma
2- Coşkun, Saffet	Oyunlar, dert yanma
3- Coşkun, Emel	İlk yalnız buluşma

- 4- Nine, Ümit dans dersi, kaza
- 5- Coşkun, Saffet evde, yemek oyunu
- 6- Coşkun, Saffet, Cemile nine ölür, ölüm oyunu
- 7- Coşkun, Emel 2. buluşma
- 8- Coşkun, Emel, Cemile baskın
- 9- Coşkun, Saffet baskının devamı, baskı oyunu
- 10- " " icra memuru, haciz ve haciz oyunu
- 11- " " tiyatro patronu Servet, romantik oyunlar
- 12- Coşkun, Cemile sevişme oyunu
- 13- Coşkun, sonra Ümit, Cemile evden kaçına
- 14- Coşkun, Saffet, Servet oyunlarda tâtîlat
- 15- Coşkun, Emel ayrılmaya teşvik
- 16- Coşkun, Cemile, sonra Saffet kriz
- 17- " " " , Servet son.

Nine, Saffet'e bütün aileden şikâyet eder, bana yemek vermiyorlar, bunak muamelesi yapıyorlar, durmadan konuşur.

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale -yani ilk makalem; Türk milleti -ya da halkı- evrenseldir. Osmanlı İmparatorluğunun anlamı bundadır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır. Batıcılar da, Ortaçağ karanlığını yaşayanlar da gerçeği bir yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyutlarıyla kendisine sahip çıkacak aydınları bekliyor. Türk halkı kimseye düşman değildir, Türk aydını, bütün

- 4 - Nire, Ümit dans derisi, kaza ✓
- 5 - Çekim, Saffet ede, yemek oyunu
- 6 - Çekim, Saffet, Cemile nire zikir, diğer oyunu ✓
- 7 - Çekim, Emel 2. buluşma ✓
- 8 - Çekim, Emel, Cemile baskın ✓
- 9 - Çekim, Saffet baskının devamı, baskın oyunu
- 10 - Çekim, Saffet, İsmail memura / Kız ve Kız oyunu
- 11 - " " Kızın patronu romantik oyunlar
Seyit
- 12 - Çekim, Cemile sevgiye oyunu
- 13 - Çekim nure ümit, Cemile ciden kaza -
- 14 - Çekim, Saffet, Seyit oyunlarda radikal
- 15 - Çekim Emel ağılmaya seşik
- 16 - Çekim, Cemile nure Saffet kırık
- 17 - " " " Seyit son

Nire Saffet'e bütün aileden şikâyet eder, bana
yemek veriyorlar, bence muamelesi yapılıyorlar, duyma-
san konuşur,

5 Ocak 1975

Yeni yılda yeni makale - yani ilk makalem: Türk
ülkeli - ya da halkı - ümitsizdir. Osmanlı İmparatorluğunun.
dama bundadır. Türk aydını ülkesine yabancılaşmıştır
batıncılar da, Ortadoğu karanlığını yaşayanlar da gerçeği
in yönünden görmek istiyorlar. İnsanımız bütün boyut-
larıyla kendisine sahip çıkacak aydınları bekliyor.
Türk halkı kimsesiz düşman değildir, Türk aydını, bütün

eksiklerine rağmen dünyayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir soyluya benzetilebiliriz ancak. Araç ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacağını, parasını nasıl kullanacağını bilmiyor. Amerikalı, Avrupalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim samimiyetimiz ve sıcaklığımızla benimsemez. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerin istismar etmek ister. Bu yüzden kaliteyi sömürür. İnsanla ilgisi sadece kendi insanı bakımındandır. Bir Afrikalıyı, Bir Hintliyi, bir Çinliyi, bir Rus'u, bir Türk'ü hissedemez içinde. Her şeyi bir ana tonu masasına yatırır, kusurları ortaya koyar, sahip olabileceklerini alır -mülkiyet duygusu-. Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Puşkin'i anlayamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaştığı gibi yaklaşamaz. Bir Steinbeck'in pamuk ve şeftali toplayan işçileriyle birlikte acı çekeriz, Hamlet'in meselesine katılırız. Paltı bizi derinden sarar. Batılı değerlendirir, biz severiz. Yalnız Batıya karşı olmak da bu evrenselliğimize uymuyor. Türk olarak başka türlü olduğunuzu, barbar ve geri kalmış olmadığınızı hissetmek için Batıya karşı çıkıyoruz sanki. Biz Doğuya da Batıya da sahip çıkabiliriz oysa. Kültürümüzü zenginletirecek bu evrensel özelliğimiz belki bilmeden baltalıyoruz. Çocukça samimiyetimizi gizlemeye

çocuklarına rağmen dünyayı tanımak istiyor. Biz geri kalmış bir ülke değiliz, fakir düşmüş bir sığına benzetilebiliriz ancak. Arap ülkeleri bütün petrol gelirlerine rağmen ne yapacaklarını, parasını nasıl kullanacaklarını bilmiyor. Amerikalı, Avustralyalı kendi dışındaki kültürleri sadece inceler; bizim saniminizimiz ve sıcaklığıyla benimsenmez. Bu soğuk ve mesafeli bir davranıştır. Öğrendiklerini istismar etmek ister. Bu yüzden kuliteji sömürür. İnsanla ilgili, sadece kendi insanı bakımındandır. Bin Afrikalıyı, Bin Hintliyi, Bin Çinliyi, Bin Rus'u, Bin Türk'ü hissedemeyişinde. Her şeyi bir anatomi masasına yatırır, kurur. ortaya koyar, sahip olabildiklerini alır. mülkiyet duygusu. Edebiyatta bile çıkarına bakar. Bir Пушкин'i okuyamaz. Dostoyevski'ye, Tolstoy'a yaklaştığı gibi yaklaşmaz. Biz Steinbeck'in pamuk ve seftali toplayan çocuklarıyla birlikte acı çekiyor, Hamlet'in meselesine katılmıyor, Falto bizi derinden sansar. Batılı değerlenirir, biz severiz. Yahuz Batıya karşı olmak da bu evrensellikimize uymuyor. Türk olarak başka türlü düşünürüz, barbar ve geri kalmış olmadığımızı hissetmek için Batıya karşı çıkıyoruz sanki. Biz Doğu'ya a Batıya da sahip çıkabiliriz veya. Kültürümüzü eninelemestirecek bu evrensel özelliğimizi belli bilmeden baltalıyoruz. Çünkü saniminizimizi gütmeye

kalkışarak Batılı çürümüş diplomatları taklit etmeye çalışıyoruz. Batılı gerçekten hesaplıdır, dostluk, yardımlaşma gibi sözler kalıplardan ibarettir. Biz de onlara özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz. Bayramlar, törenler anlamını kaybetmiştir. Aydınımız ülkesinde kendini yabancı hissediyor. (Dostoyevski'den örnekler) Ülkemizi sevmiyoruz, kaçıp gitmek istiyoruz. Kötü yöneticiler, aydınlar halkla ilişki kurmasını becerebildiği halde, biz halkı sevmemediğimiz için kendimizi ülkemizde istenmeyen bir misafir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak, onun derinliğini, ruhunu hissetmek istemiyoruz.

Bayramlar gibi sosyal sloganlar da aslında anlamını kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı istatistiklerin rakamları ya da kitaplardaki teorilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batıdan korkuyoruz, bazımız Doğudun ve en çok halktan kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlar bile hemen burjuvalaşıyor, burjuvalara kendini beğendirmek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yamalak öğrendiği görülmemiş burjuva biçim inceliklerine özeniyor ya da halkının şivesini taklit ederek halkını burjuvaya turistik bir eşya gibi satmaya kalkıyor. İstiyor ki burjuva halkın acılarını, topraksızlığını

Halkı, sanak Batılı mimarîs diplomatları taklit
etmeye çalışıyoruz. Batılı geyiklerden besaplıdır, dost-
luk, yardımlaşma gibi sözler kelimelerden ibaret-
tir. Biz de onlara özeniyoruz. Nihilistler çıkarıyoruz.
Bazıamlar, töremler aulamına kaybetmiştir. Aydın-
larımız ilkinde kendini yabancı hissediyor. (Docto-
ralskiden örnekler) Ülkenizi sevmiyoruz, kayp gitmek
istiyoruz. Kötu yöneticiler, aydınlar halkla ilişki
kurmasını beceremediği halde, biz halkı sevmadığı-
mız için kendimizi ülkenizde istenmeyen bir misa-
fir gibi hissediyoruz. Bu yüzden onu tanımak,
anlamak derinliğini, ruhunu hissetmek isteniyoruz.
Bazıamlar gibi sosyal sloganlar da aulamıza aıla-
mam kaybetmiştir. Toplumcu aydınlar da halkı
tadistiklerin rakamları ya da kitaplarıdaki teo-
rilerin örnekleri olarak görüyorlar. Bazımız Batı-
an korkuyoruz, bazımız Dağdan ve en çok halk-
ın kopuyoruz. Halkın içinden gelen aydınlardan bile
imen binjuralaşıyor, binjuralara kendini beğen-
mek için romanlarında, hikâyelerinde yarım yoma-
k öğrendiği ^{gözetimlis} binjurala biçim inceliklerine özeniyor
da halkın sinisini taklit ederek halkın
uzayına tınıstık lın esya gibi satmaya kalkıyor
stiyor ki binjurala halkın aularını, topraklılığını

susuzluğunu, tıpkı duvarına astığı kilim, çorap, boyunduruk gibi karşısına alıp seyretsin. Çarıklı erkânıharplik yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük memur ve yani ezilenler adına yapılan edebiyat kültür heyecanı biriktiren rahatı yerinde burjuva sahip çıkıyor Böylece şehirli aydın gibi, köyden gelen aydın da köklerinden kopuyor, bir salon serserisi, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu özümleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın halkın öncüsüdür gibi bir söz vardır; oysa artık aydın kendi halkının yapmaya başladığı atılımların gerisinde kalmaya başlamıştır. İlerici, gerici her türlü akımların tekeli ni ellerinde tutan bir küçük yarı-aydır çetesi, yıllardır kendini yenileme gerçeğini duymadığı için bugün artık yerini kaybetmemek için ancak bezirgân oyunları ile ayakta durmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın potansiyelini hiç görmediği için kendini geliştirmek için parmağını oynatmamıştır. Bugün haksız olarak gaspettikleri yerler gerçek sahiplerini beklemektedir. Halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine tanımaya çalışan gerçek bir aydın topluluğu bu kültür gangsterlerinin yerini almazsa toplumun, çağın çok gerisinde kalacaktır Türk

susuzluğunu, tıpkı duvarına asacağı kilim, sorap, boyunduruk gibi karşısına alıp sürettiği. Çaruklu ankânaharplik yapıyor yani. Köylü ve işçi ve küçük penun ve yani. ezilenler adına yapılan edebiyata ^{kin} heyecanı ~~halk~~ buruktiren rahatı yerinde burjuva sahip çıkıyor. Böylece şehirli aydın gibi, köyden gelen aydın da köklerinden kopuyor, bir salon serseri, bir meyhane gezgini oluyor. Oysa halk artık kendini tanıma, kendi bilincine varma, kendi ruhunu özümleme çabası içindedir, buna başlamıştır. Aydın hâkim öncüsünün gibi bir söz vardır; oysa artık aydın kendi halkının yapmaya başladığı atılımın gerisinde kalmaya başlamıştır. İleri'ci, geri'ci her türlü akımların tekelerini ellerinde tutan bir küçük yarı-aydın çetesi, yıllardır kendini yenileme uçuşu denemadığı için bugün artık yerini kaybetmek için ancak bezirgân oyunlarıyla ayakta durmaya çalışmaktadır. Yıllardır halkı ve aydın itensizliğini hor gördüğü için, ^{kendisi} geliştirmek için romanı uynatmıştır. Bugün halıya oturarak asptikleri yerler yerçek sahiplerini beklemektedir. Halkın evrensel ruhuna inanan, onu derinliğine anımsayan gerçek bir aydın topluluğuna bütün gangsterlerinin yerini alması aşkının, çağın çok genelde kılacaktır Türk

edebiyatı. Birbirlerine öclöl dağıtan, oyunun kurallarını bozmayı cesaret edemeyen bu kuru kalabalık aslında tek bir kütledir; ilerici-gericilik kavgası görünüşte bir çekişmedir. İlericiler, yerlerinde kalmak için değil namuslu bir sosyalistin, sahtekar bir bezirgânın yapmayacağı oyunlarla uğraşırlar, kendilerini övenler pay verirler. Ne yazık ki halkın değerlerine sahip çıkmaya çalışanlar da -kendilerine bir isim vermedikleri halde- gerici ya da sağcidenilen ve orta çağın karanlığında yaşayan zavallılardır. Sanat sanat içindir - sanat toplum içindir kısır çekişmesine karşı sanat insan içindir parolasıyla çıktıkları halde insanın, gerçek insanın farukunda değillerdir. Gerçekten 'korkak bir karanlık içinde'dirler. Yaşamaktan, eğlenmekten korkarlar. İnsanı, özellikle kadını tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağ dışı boş inançlar yüzünden tepirler. Aslında bir ruh hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettikleri nimetlere kapılmaktan korkan bozuk ruhların tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi ahlâksızlık sanırlar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistlerimiz de özel yaşantılarıyla onlara hak verdirecel durumdadırlar. Bir sosyalist eleştirmenimizin dediği

deliyati. Birbirlerine ödül dağıtan, oyunun kenar-
larını bozmaya cesaret edemeyen bu kuru kalabalık
toplumda tek bir küttedir; ilericilik - gericilik karga-
şası görünüşte bir şekilsizdir. İlericiler, yurterinde
kalmak için değil namuslu bir sosyalisttir, sahte-
bir bir beziğinün yapmaya çağır aygıtlarla uğra-
şanlar, kendilerini övencilere pay veriler. Ne yazık
ki halkın değeriğine sahip olmaya çalışanlar
ka - kendilerine bir isim vermedikleri halde -
perin ya da sağı denilen orta çağın karanlığın-
la yaşayan zevallilerdir Sanat sanat iktidarı -
sanat toplum iktidarı kısıt gelişmesine karşı
sanat insan iktidarı parolasıyla siktikler halde
insanın, gerçek insanın farkında değillerdir.
Gerçekten korkak bir karanlık içinde dirler. Yaşo-
naktan, öğrenmekten korkarlar. İnsan, özelliikle kadı-
nı tanımaktan korkarlar. Dünya nimetlerini çağlar
boz insanları yüzünden tepirler Aslında bir ruh
hastasının tepkisidir bu; daha doğrusu reddettiler-
leri nimetlere kapılmaktan korkan loşluk ruhla-
rın tepkisidir bu. Bu yüzden sosyalizmi alkışlay-
lık sanırlar, bu yüzden emperyalizm ile sosyalizmi
birbirine karıştırırlar. Allah için bazı sosyalistleri-
ni de özel yazanlarıyla onlara hak verdire-
cek durumdadırlar. Bir ^{sosyalist} eleştirmenim dediği

gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce sabaha kadar içmiştir.' Bu insanlardan Türk halkı artık bir şey beklememeli. Üç kağıtçılıkla ne devrim olur, ne de ümmeti islâm kurtulur. Bunlar 'çürüyen et, dökülen diş' gibidirler. Bayrak yaptıkları inançlarına rağmen, aslında inançsızdırlar. Kim hangi kapıdan ekmek yiyorsa, o kapının kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının kötü bölümü olan kapıkulu kurumunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmasını, haksız yere işgal ettikleri görüşlere karşı hakaret sayarlar. Kendini sosyalist sayan biri, suçunu ortaya dökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz hırsızlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes güler; hay'di ordan çılsuz derler, züğürt kapitalist olur mu? Nedense kendisini sosyalist sayanlardan kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme sempati duyan' yani özel deyiimiyle 'sempatizan' sayılması gerekenler ortalığı kasıp kavurmaktadırlar. Sonra solda ve sağda hayli kalabalık olan bu çıkarcı zümre, bütün gösterişine rağmen kim parayı bastırırsa ona hizmet etmektedir. Ele güne karşı, hele sağcılara karşı ayıp olmasın diye de kabahatlar örtbas ediliyor. 'Kol kırılır yen içinde.'

gibi 'Türk solu geç kalkar, çünkü bir gece önce
sabahı kadar ısmıştır.' Bu insanlardan Türk halkı
artık bir şey beklememeli. Üç kâğıtsızlık ne derim
den, ne de ümmeti ^{İslam} ~~muhtarm~~ kurtulur. Bunlar
'çürüyen et, dikülen diş' gibidirler. Bayrak yap-
tıkları inançlarına rağmen, aslında inansızdılar.
Kim hangi kapıdan ekmeğe yijorsa, o kapının
kulluğunu etmektedir. Bunlar Osmanlı İmparatorlu-
ğunun mirasının kötü bölümü olan kapı kulu kur-
umunun temsilcileridir. Kendilerine karşı çıkılmaması,
halkın yere işgal ettikleri görüşlere karşı hakaret
yayınlar. Kendini sosyalist sayan biri, suyunu ortaya
tökeni halk düşmanı olarak suçlayarak yavuz
insanlık oynar. Kendini kapitalist olarak ilân eden
birinin serveti, fabrikası yoksa böyle birine herkes
güler; haydi oradan gulsuz derler. Züğürt kapitalist
den mi? Nedeuse kendisini sosyalist sayanlardan
kimse ehliyet sormamaktadır. Olsa olsa 'sosyalizme
empatı duyan' yani özel deyişle 'sempatizan'
anlaşılır. Gerçekleri ortalığı karıştırmamaktadırlar.
Ona solda ve sağda hayli kalabalık olan bu sığır-
çürme, bütün gösterisine rağmen kim parayı bastı-
rsa ona hizmet etmektedir. Ele göre karşı, hele
ağzına karşı ağız olmanın diye de kabahatlar
ortas ediliyor. 'Kol kolları yeni içinde.'

Artık her yerde, hangi kampın adamı olurlarsa olsunlar bunları teşhir etmenin, önce halka örnek olabilmek için aydının kendisiyle hesaplaşma vakti gelmiştir. Yazarlar da romanında hikâyesinde şiirinde bu hesaplaşmaya girişmelidir. Kendinden korkanlara bir diyeceğimiz yok tabii.

6 Ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda. Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve şematik olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın devri kapandı.

EMEL. (gülerek): Bunu anlatmakta biraz geç kaldınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL.: Bir reklâm filminde oynayacağım. (Servet'e döner). Önce bir buzdolabının karşısında şaşıracagım, sonra çamaşır tozuna sarılacağım. Bankamızda bir de ikramiye kazanmışım (yapmacıklı bir tavırla içini çeker) yarın saatte böylesine değişik kişiliklere bürünmek bir sanatçı için ne güç.

SERVET (içini çeker): Tiyatro da farklı bir şey mi oldu sanki. Geçen gün arkadaşlarınızla sanat propagandadır diye tartışıp duruyordunuz.

EMEL. (Güler): O başka...

SERVET: Tiyatro kutsal amaçlarından gittikçe uzaklaşıyor. Şiirden anlamı kaldırdılar önce, sonra müzikte melodi kalmadı, arkasından resimde figür kalmadı.

Artık her yerde, hangi kampın adamı olurlarsa bunlar bunlara teşhir etmenin, önce halka örnek habilmek için aydınların kendisiyle hesaplaşma vakti elmiştir. Yazanlar da romanında, hikâyesinde şiirinde bu hesaplaşmaya girmelidir. Kendinden korkanlara bin diğereğini yok tabii.

6 Ocak 1975

Tiyatronun kulisi. Soyunma odası. Bir divan bir ayna, bir komodin, bir iki tabure. Servet ve Emel. Emel ayna karşısında oturuyor. Servet divanda. Not: ev dışında bütün dekorlar çok sade ve sematik olacaktır.

SERVET: İşler iyi gitmiyor artık. Tiyatronun altın devri kapandı.

EMEL (gülberek): Bunu anlamakta biraz geç kaldınız galiba. (Süslenmeye başlar)

SERVET: Bu ne hazırlığı? Bugün prova yok ki.

EMEL: Bir reklam filminde oynayacağım. (Servet'e döner) İnce bir lugololabirun karşısında süzülüyorum, sonra pıncır tozuna sarılacağım. Bankamızda bir de ikramıye kazanmışım (yapmacıkla bir tırımla işi, dar) geçen hafta biziyle değişik kızıllara binmiş bir senatör için ne güç.

SERVET (icini çeker): Tiyatro da fakih bir şey mi oldu sanki. Geçen gün arkadaşlarımızla sanat pro-
vadan daha diğeri tartışıp duruyorduk.

EMEL (güler): O ha, ha.

SERVET: Tiyatro hırsal amaçla olmaktan gittikçe uzaklaşıyor. Şiirden anlamı kaldırılan örne, sonra müzikle melodi kalmadı, hikâyesinden esinde figür kalmadı.

Geçen gün genç bir adam gelmiş. Bir oyun getirecekti. Nerde, dedim. Oyunda konuşmayı kaldırmış kendisi.

EMEL: Pandomim!

SERVET: Yok canım, 'Anlayış tiyatrosu'ymuş. Seyirci tembel tembel oturamaz artık diyor. Oyuncunun içinden geçenleri anlatmalıymış. (Ayağa kalkar.) Ne yapсам? Ben de gaz sobası reklâmını yapсам? Elimden gelmez ki. Ben romantik dönemi temsil ediyorum tiyatroda.

EMEL: Yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey. Geçmiş olsun.

SERVET (Heyecanlı): Hayır! Romantikler ölmez. İnsanlar acıklı olaylara her zaman ilgi gösterirler. Şimdi kimsenin ilgi göstermeyeceği orta halli vatandaşlar, mesela silik emekliler, fakir memurlar, saatlerce sahnede seyircinin merhametini uyandırmaya çalışıyorlar. (Elini sallar) İnsan, kendi gibi olanlara merhamet gösterir mi hiç? Nerde eski dilenciler, serseriler, sarhoşlar? Ya da fakir düşmüş asiller! Hayır insanlar ya düşkünlere acır, ya da yüce varlıkları kıskanır. (Üzgün). Eskiden tanrılar varmış, insanların kaderine hükmeden tanrılar! Ve onların yeryüzünde gölgesi sayılan kırıllar, imparatorlar. Onlar bir iç çekti mi bütün millet inlermiş.

EMEL: Siz Eski Yunan'da yaşamalıydınız.

SERVET (Heyecanlı): Her yıl bütün turistik yerlerimizi geziyoruz. Eski ve yerle bir olmuş taşların arasında dolaşıyorum (Oynar). Orada her şey büyüktü. Tanrılar çizerdi kaderimizi. Oyunlarımızı

Güçün gücü genç bir adam gelmiş. Bir oyun getirecekti.
Nerde, dedim. Oyunda konuşmaya kaldığını kendisi.
EMEL: Pandomim!

SERİT: Yok cumun, 'Anlayış tiyatrosu'ymuş. Seyirci
tombel tombel otınmaz artık diyor. Oyun cumun
içinden gelenleri anlatabilmiş. (Hayya kalkar.)
Ne yapsam? Ben de gaz sobası reklamı mı yapsam?
Ülkenin gelmez ki. Ben romantik dönemini temsil
ediyorum tiyatrodaki.

EMEL: Yüz yıl önceydi sözünü ettiğiniz şey. Geçmiş
dün.

SERİT (Hayranca): Hayır! Romantikler ölmüş. İnsan-
lar artık haylara bu zaman ilgi gösterirler. Fimdi
kimlerin ilgi göstermeyeceği ota halli vatandaşlar,
mesela ilik emekliler, fakir memurlar, saatlerce sah-
rede sayısının merhametini uyandırmaya çalışıyor-
lar. (Elleri sallar) İnsan, kendi gibi haylara merhamet
gösterir mi hiç! Nerede eski dulcanlar, seseriler, sarhoz-
lar! Ya da fakir lüsnüğü arırlar! Hayır insanlar
a lüskünlere arar, ya da güle vakitlere kışkırır.

(Üzgün) Eskilerin tavrı varmış, insanların ha-
vine hükmeden tavrılar! Ve onların yeryüzün-
de gılgisi sayılan kırıltılar, inşaatörler. Oskar bir
gösterir ki bütün millet interaktif.

EMEL: Oysa Eski yunanda yasamıştık ki.

SERİT (Hayranca): Her yıl bütün turistik
yerlerini geziyoruz. Eski ve yeni bir olmanın tas-
arın arasında dolanıyoruz. (Syras) Orada her
şey binyıldır. Tavrılar sizdi kaderinizi. Oyunlarımızı

on bin kişi seyrederdi bir gecede. Taştan koltuklarına kurulmuş kıralların hemen karşısında, onlarla aynı seviyede oynardık oyunlarımızı. Sonra Barbarlar geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağılık oyunları için, kaderin pençesinde kıvranan soylu oyuncuların yerini. aslanların pençesine atılan zavallı köleler aldı. Ve o günden beri halkı oyalamak için daha nice zavallı böyle alanlarda kurban edildi. Türlü sıkıntıların pençesinde kıvranan on binlerce zavallı uzaktan onları seyrederek ferahladı. Alanlarda kan gövdeyi götürürken kalabalık çılgınca eğleniyordu (Sesini değiştirir). Benim bulunduğum yere uzak olduğu için göremiyorum. Galiba bir sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatıyor. Hakem, saha dışındaki- lere, yaralıyı alandan kaldırım, her şeye rağmen oyunun devam etmesi gereklidir, oyunu daha fazla durduramam gibi bir işaret yaptı. Seyirci bağılıyor, yaralıyı kaldırım, oyunu sürdürün! Hakem de halkın isteğine boyun eğiyor. Kanlar içinde yatan Selim'i kaldırıyorlar, bir sedyeye koyarak oyunun dışına taşıyorlar. Selim yarı ölü bir durumda. Hakem olaya sebebiyet veren Katil II'ye kırmızı kart gösteriyor (Sesini yükseltir). Oyun yeniden başladı. Soldan hücum ediyorlar. Hücum! İleri! (Yere düşer).

EMEL (Gölerek alkışlar): Bravo!..

SERVET (Mahzun): Onun için bizi kimse seyretmiyor. (Cebinden mendilini çıkarır, terini siler):

onbin kişi seyrederdi bu gece. Taştan koltukla-
ma kurulmuş kerâhların hemen karşısında, oylara
aynı seviyede aynardık oyunlarımız. Sonra Barbar
bu geldi, sahneyi aşağı indirdiler aşağılık oyunlara
işin, Kaderin pençesinde kurbanan soylu oyuncu-
ların yerini, aslanların pençesine utılan zavallı
köleler aldı. Ve o günden beri halkı ayalamak
için daha nice zavallılara böyle alanlarda kurban
kıldı. Tükli süntülerin pençesinde kurbanan on
binlerce zavallı upaktan onlara seyrederik şevh-
râde. Alanlarda kan gövdeyi götürürken kalabalık
, lüncâ eğleniyordu (Seşini deşistir) Banim bulun-
luğun yere uzak olduğu için görünmüyorum. Galiba
bu sakatlanma oldu orada. Selim yerde yatar.
Hakem, saha dışındakilere, yaralıyı alandan
kaldırın, her seye rağmen oyun devam etmesi
meklûd, oyunu daha fazla durduramam gibi
bu izaret yaptı. Sejici bağırıyor, yaralı kaldırı-
yın! sündürün! Hakem de halkın isteğine boyun
güyor. Kanlar içinde yatan Selim'i kaldırıyor-
lar, bu sedyeye koyarak oyunun dışına taşı-
rlar. Selim yaralı bu durumda. Hakem olaya
ilbâyet veren Kafil II'ye kuruze kart gösteri-
r. (Seşini yükseltir) Oyun yeniden başladı. Soldan
üçüm ediyorlar. Hücum! İleri! (Yere düşer)
EMEL (gülmek alkışlar): Bravo!
SERVET (Malizim): Onun için bizi kimse seyre-
tmiyor. (Cebinden mendilini çıkarır, terini siler):

Bir de (Elindeki mendili açar) mendil kadar bir perde çıktı üzerinde teksirle basılmış gibi silik görüntüler (Elleriyle kendini göstererek) canlı, hareketli, yaşayan, gülen ve ısırap çeken insanlardan kaçıyorlar ve evlerine sığınarak çorap reklâmları arasında hapisane kaçkını gölgeleri seyrediyorlar. Evet! Gölgeler!..

Saffet ve Coşkun girer. Servet önce Saffet'i görür. Coşkun girmekten çekindiği için bir kenarda kalmıştır.

SAFFET: Merhaba Bay Sermaye.

SERVEET: Merhaba gençlik. (Başını çevirir). İşler kötü gidiyor para yok (Coşkun'u görür. Şaşırır). Özür dilerim.

SAFFET: Sizi tanıştırmadım. (Coşkun'a döner). Tarih yazar Coşkun Bey. Patronumuz ve dolayısıyla baş oyuncumuz Serve Duygulu. (Gülümser). Memnun oldunuz. (Emel'e döner). Emel Sevinir hanım. Büyüyünce aktris olacak.

EMEL: Sersem!

SAFFET (Coşkun'a): Son oyunda bana böyle diyordu da. Kötü oyuncular bir süre rollerinin etkisinden kurtulamazlar.

COŞKUN (Yabancılık çektiği için sıkılmıştır): Şey... Saffet size.. Ben yazar fılân değilim, emekli tarih öğretmeniyim.

SAFFET (Yapmacık bir kızgınlıkla): Ben size böyle mi öğrettin Coşkun Bey? Patron emeklilerden hoşlanmaz demedim mi sizel. Sonra da sizi bir oyun yazarı olarak takdim edecektim. (Servet oynar) Ben ancak ölünce emekliye ayrılacağım.

Biri de (Blindeleli mendili olan) mendil kadar bir
pude çıktı, işinde tekniğe basılmış gibi silik
siirttiler (elleriyle kendini göstererek) Canlı, ha-
vatlı, yazayan ^{filan} şatrap geçen insanlardan ka-
rılar ve evlerine uğunarak cırap reklamlara
manında hapisane karkını gölgeleri saydılar.
İst! gölgeler!

Saffet'e Coşkun girer. Servet'ince Saffet'i
görür. Coşkun girmekten çekindiği için bu kanarda
kalmıştır.

SAFFET: Merhaba Bay Sermaye.

SERVET: Merhaba gençlik. (Basını çevirir) İşler
kötü gidiyor, para yok (Coşkun'u görür. Şaşırtır)
Bilin dekim.

SAFFET: Sizi tanıtmadım. (Coşkun'a döner)
Tarih yazan Coşkun Bay. Patronumuz ve dolay-
ısıyla baş oyuncumuz Servet Deygulu. (gülmüşe.)
Nemmen edunuz. (Emel'e döner) Emel Severim karımı.
Büyük yime aktiris olarak.

EMEL: Sersem!

SAFFET (Coşkun'a): Son oyunda bana böyle diyor-
du. Kökü oyuncular bir süre rollerinin etkisinden
kurtulamazlar.

COŞKUN (falançlık çektiği için sikişmiştir): Sey... Saffet
işe... Ben yazan filan değilim, emekli tarih öğre-
tirim.

SAFFET (falançlık çektiği için kızılgınlıkla): Ben işte böyle
in öğrettim (Coşkun Bay'a Patron emekli'lerden kızılgınlık
çekmedi) ^{ne yazık ki} işte bir oyun yazan olarak öldüm
sonra da ^{cazantim} ^{cazantim} ^{cazantim}
(Servet'i görür) Ben ancak ilimle emekliye geçileceğim.

SERVET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değilizdir.

COŞKUN (Kaçamak bir bakışla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, birlikte bir şeyler karalıyorsunuz da.

EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerçekten?

COŞKUN (Utanarak gülümser): Yok canım, gerçek değil oyun.

SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyoruz demek istiyor.

COŞKUN: Saffet eksik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda sözlerimi seyirci pek anlamayacakmış. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün sözlerimi benden sonra açıklıyor. (Saffet güler).

EMEL (İlgilenerek): Nasıl oyunlar yazıyorsunuz?

COŞKUN (İlgiden hoşlanır): Şimdilik zararsız oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.

EMEL: Ne gibi? Yani ne tür oyunlar demek istiyorum.

COŞKUN: Hangisinin beğenileceğini bilemediğimiz için şimdilik her tür oyun yazıyoruz: Tarihi trajediler, bulvar komedileri...

SERVET (Atılır): Bence şöyle kuvvetli ve keskin karakterlerin olduğu dramlar yazmalısınız. Biliyor musunuz bu tür oyunların henüz iyileri yazılmamıştı, daha yeni yeni alışıyoruz...

SAFFET (Tamamlar): Fedakâr analara, hayırsız evlâtlara, zalim babalara.

SERVET: Evet, ne olmuş yani? Böyle renkli, böyle

ŞERVET (Coşkun'dan utanır): Kusura bakmayın. Biz her zaman böyle değilizdir.

COŞKUN (Kaçamak bin bakışla Emel'i süzer): Hayır, benim için çok değişik bir hava. (Sıkılarak) Saffet'in dediği gibi, bilhikta bir şeyler karalıyoruz da.

EMEL: Oyun mu yazıyorsunuz gerçekten?

COŞKUN (utanarak gülünür): Yok canım, gerçek değil oyun.

SAFFET: Oyun yazarlığı oynuyunuz demek istiyor.

COŞKUN: Saffet elistik olmasın bana çok yardımcı oluyor. Söylediğine göre oyunlarda söylemini seçici pek anlamaya çalışır. Gördüğünüz gibi bu endişeyle bütün söylemini kenden omma aklıyor.

Saffet güler.

EMEL (İlgilenerek): Nani oyunlar yazıyorsunuz?

COŞKUN (İlgiden hoşlanır): Simdilik zararsız oyunlar yazıyoruz, yani tehlikesiz şeyler.

EMEL: Ne gibi? Yani ne tür oyunlar demek istiyorsun.

COŞKUN: Herhangi bir beğenileneğini bilmediğimiz için simdilik her tür oyun yazıyoruz: tarihi trajediler, bulvar komedileri....

ŞERVET (Anılır): İseniz söyle kuvvetli ve keskin karak - tistik olduğu dramalar yazmaktasınız. Bilmiyor musunuz bu tür oyunların henüz işleri yazılmamış, daha yeni yeni alınıyorlardı...

SAFFET (Tamonlar): Fedakâr emellere, hayranı evlatlara, zalim babalara.

ŞERVET: Evet, ne olursun yani! Böyle renkli, böyle

güçlü kişilerle bütün sahneyi bir anda doldurmak mümkündür (Durur). Benim için insanlar arasındaki büyük meseleler önemlidir. Ben insanı hayatını sarsan büyük fırtınalar içinde tanımak isterim.

SAFFET (Aynı tonda tamamlar): Emekli tarih öğretmenlerini küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Canım bi Coşkun Beyin hayatından değil, yazacağı oyunlardan söz ediyordum şimdi.

SAFFET (Yarı ciddi): Unutmayın ki azızım HAYAT DA BİR OYUNDUR!

SERVET: Ben onu bunu bilmem. Hayatımızın büyük dalgaları inalarının daha yeni yeni farkına varıyorduk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık. Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsatını bulamamıştık. İşte tam bu sırada Avrupalı ustalarımız insan ruhunun yorulduğunu, insanın dehşet verici bir ortam içinde kaybolmaya yüz tuttuğunu ithal ettiler bize. Bunalır dediler. Biz daha ferahlananın özlemini çekiyorduk. Fedakâr anılarımız ve yıkıcı gençlerimiz daha sahneye çıkmamıştı. Birden ev kâf memurluğundan emekli Dilâver... (Coşkun'a döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Boğazın kurudu patron. Bizim de içimiz. Avans olarak bize bir içki ikram et.

SERVET (Coşkun'a döner): Dünyanın hiçbir yerinde meselâ bir tiyatro kulisinde böyle heyecana tesadûf edilemez artık. Artık dünya kurudu.

güçlü kipiyle bütün sahneyi bir anda doldurmak
mümkündü. (Durur) Benim için insanlar arasındaki
büyük meseler önemlidir. Ben insan hayatını sa-
ran büyük faturalar içinde yaşamak isterim.

SAFFET (Ayne tonda tamamlar): Emekli tarih öğ-
retmenlerinin küçük dramları beni ilgilendirmez.

SERVET (Özür diler gibi): Onu demek istemedim. Benim
biz Coşkun Beyin hayatından değil, yazacağı oyun-
lardan söz ediyoruz şimdi.

SAFFET (yarı ciddi): Unutmayın ki ağızdan HAYAT
VA BİR OYUNDUK!

SERVET: Ben onu bunu bilmem. Hayatımızın büyük
dalgalanmalarının daha yeni yeni farkına varıyor-
duk. Daha insan olduğumuzu tam anlamamıştık.
Millet olduğumuzu hissetmemiz için henüz bir fırsatı
bulamamıştık. İşte tam bu sırada Atatürk usta-
larımız insan ruhunun görüldüğünü, insanın de-
vet ruhi bir ortam içinde kaybolmaya yüz tut-
tuğunu ihtar ettiler bize. Dunalım dediler. Biz daha
karamanlığımızın öfkesini çekiyorduk. Fedakar ana-
larımız ve yekün gençlerimiz daha sahneye çıkamamıştı.
Birden evsaf memurluğundan emekli Dilâver....
(Coşkun'a döner) tekrar özür dilerim.

SAFFET: Projayın burada patron. Bizim de işimiz.
Hans olarak bize bir işi ihram et.

SERVET (Coşkun'a döner): Dünyanın his bir içinde
6 muntâ bir tiyatro kulübünde böyle hayranca
icadüf edilemez artık. Artık tiyatroya kurtuluş.

Bizden başka (bağırarak). Bizden başka.

SAFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargaşalık yoktur. Dünyada bizden başka hiçbir ülkede serbest teşebbüs böyle birden heyecanlanıp oyuncularını meyhaneye götürmez.

SERVET: İnsan kardeşlerim! Hepinizi seviyorum.

SAFFET (başını önüne eğer): Ve bizden başka hiçbir ülkede bir oyuncu iki aydır doğru dürüst para alamadığı halde patron onu meyhaneye götürüyor diye birden her şeyi unutup yola koyulmaz. (Odadakilere döner) Kaderimizi kötü bir oyun gibi yaşıyoruz artık. Sağdan çıkarlar (Çıkarlar, Coşkun önden giderken hafifçe başını çevirerek Emel'e bakar.)

Meyhane. Uzunca bir masa. Coşkun, Saffet, Emel, Servet oturmuşlar. Emel ve Coşkun yanyana, Saffet ve Servet masanın kısa yanlarında karşı karşıya. Bir garson ara sıra girerek servis yapar. Garsonu. müzik hocasını oynayan aktör canlandırır. Müzik hocası gibi siyahlar giyinmiştir ve papyon kravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler, tabaklar. Oldukça içilmiş olduğu kişilerin yüzlerinden belli olur. Garson girer.

COŞKUN (Saffet'e): Bu garsonu sanki bir yerden tanıyorum. (Garsona bakar) Sanki daha önce bu adamı çok başka bir iş yapıyordu. Son günlerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten.

Bizden başka (bağınarak) Bizden başka.

SAFFET: Öz değerlerimizi tanıyalım. Dünyada bizden başka böyle kargasalık yoktur. Dünyada bizden başka hiç bir ülkede serbest tezgahlıs böyle biden hayran-
amp oyunlarını meyhaneye götürmez.

SERVET: Hoşan kadeşlerim! Hepinizi ~~ben~~ seviyorum.

SAFFET (başını öüne eğerek): Ve bizden başka hiç bir ülkede bir oyunca iki aydır doğru dürüst para alamadığı halde patron onu meyhaneye götürüyor diye biden her şeyi unutup yola koyulmaz. (Odadakiler döner) Kadınına kötü bir oyun gibi yapıyor artık.

Sırdan çıkarlar (Çıkartlar. Çoşkun önden giderken hafifce başını çevirerek Emel'e bakar.)

Meyhane. Uzunca bir masa. Çoşkun, Saffet, Emel, Servet oturmuşlar. Emel ve Çoşkun şarapara, Saffet ve Servet musaman kısa şaraplarında karpı karsuya. Bir garson ara sıra girerek servis yapar. Garson, müzik hocasını oynayan aktör canlandırmış. Müzik hoası gibi siyahılar giymiştir ve papyon iravat takmıştır. Masada bardaklar, şişeler, tabaklar. Eldulica içmiş olduğu kişilerin gözle-
rinden belli olur. Garson girer.

ÇOŞKUN (Saffet'e): Bu garsonu sanki bir zenden tanıyorum. (Garsona bakar) Sanki daha önce bu adam çok başka bir iş yapıyordu. Son günlerde herkesi birbirine karıştırıyorum zaten.

(Tekrar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırıyorum (Başını sallar) Galiba evde oturmaya o kadar alışmışım ki sanki evden çıkmıca gerçek bir dünyada yaşamıyorum. Evin dışında her yer sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine benziyor. Ne acıklı değil mi?

10 Ocak 1975

Coşkun'un nutku: Bu kadar az mutluluk için böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir avuç insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlarca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler. İnsanlar, sizin de gülünecek duruma gelmenizi istiyorum. Herkes benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülükleri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır. Vakti vardır artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 Ocak 1975

COŞKUN: Neyse böyle tehlikeli hayat oyunlarını bırakalım şimdi. Meyhanede verdiğim nutukların ben de çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar yazmaya başladım.

SAFFET: Daha önce ne yazıyordun ki?

COŞKUN: Şu zavallı milletime yabancı gelen oyunlarla uğraşıyordum. (Kâğıtlara bakar.) Fakat Napolyon da iyi gidiyordu; onun duygularını, aşklarını anlat-

(Telmar garsona bakar) Hayır, herhalde karıştırmış-
tum. (Başını sallar) Galiba evde oturmayı o
kadar alışmışım ki sanki evden çıkınca geyiş
bir dünyada yaşıyorum. Evim dışında her yer
sanki aynı, sanki bütün insanlar birbirine
benziyor. Ne acı değil mi?

10 Ocak 1975

Coşkun'un nutku : Bu kadar az mutluluk için
böylesine didinmek, bu kadar çalışmak olur mu? Bir
arab insan, piyango sonucu mutlu olacak diye, milyonlar-
ca kişi içinde mutluluk piyangosunu kazanacak birkaç
kişi arasına girme ümidiyle böylesine öldürücü bir
çaba gerekli mi?

Bana gülecekler, benimle alay edecekler insanlar,
sizin de gülünecek duruma gelmenizi istiyorum. Horkes
benim gibi bu duruma düşmekten korkmayacak kadar
cesur olmalı.

Not: Bütün hayatı boyunca evinde, işinde yaptığı kötülük-
leri itiraf eder. Onu durduramazlar. Sonra ümitlerini anlatır.
Vakti varlar artık her şeyi düşünüyor. Kendiyle hesaplaşıyor.

13 Ocak 1975

COŞKUN : Neye böyle tehlikeli hayat oyunlarını
brakalım şimdi. Meyhanede verdiği nutukların ben-
te çok tesiri altında kalmış olmalıyım ki yerli oyunlar
azmaya başladım.

SAFFET : Daha önce ne yazıyordun ki?

COŞKUN : Su zavallé milletine yabancı gelen oyunlarla
yaşıyordum. (Kâğıtlara bakar.) Fakat Napolyon
la iyi yidiyordun ; onun duygularını, aşklarını anlat-

mak kolay oluyordu. Baltacı Mehmet Paşa'nın aşk ve his hayatını biraz zor düşünüyorum doğrusu (Kâğıtları inceler). Bir de şu şiv taklidi zoruma gidiyor. Halkımızın duyarlığını belirtmek için onu muhakkak kaba bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldırır). Gız Anşa, ben seni essahtan seviyon.

SAFFET: Bu neden gerekli?

COŞKUN: Yedinci Ordu'nun Kutbul Sahra seferi sırasında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir neferle konuşuyor da. (Tekrar kâğıtları eğilir) İkisi de kendi şivelerini taklit ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa: Ey nefer-i bihaber, muharebe-yi azamın bu şedit lâhzasında böyle gâflet ve delâlet içinde ne hâlediyorsun? Nefer: Düşman topçusun gozluyon paşam.

SAFFET: Paşa'nın sözlerini nasıl anladı bu cahil nefer?

COŞKUN (Güler): Yalnız son kelimesi yetti fakire. Merak etme. Bu sahneyi okumaya devam etmeyeceğim. (Kâğıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yani zamanın ne içinde, ne de dışındayız¹ bir şairimizin çok yerinde olarak belirttikleri gibi.

Coşkun bazı kâğıtları Saffet'e verir. Karşılıklı okumaya başlarlar.

SAFFET: Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzır. Nâzır zile basar. Zırrrr. Odacı; Buyur. Nâzır: Bana görüşmek üzere bekleme odasında oturan Hüsnü Cenap Bey'i gönderin. Hademe çıkar.

¹ Ahmet Hamedî Tanpınar'ın "ne içindeyim zamanın, ne de dışındayım" dizesine atıf.

ake kolay oluyordu. Baltacı Mehmet Paşanın
k ve his hayatına biraz zor düşürüyorum doğrusu.
Kâğıtları inceler.) Bir de şu şive taklidi' zoruma gidiyor.
Halkımızın duyargılığına belirtmek için onu muhakkeke
kale bir dille mi konuşturmak gerekli (Başını kaldı-
rır.) Giz Anşa, ben seni essahitan seviyorum.

SAFFET : Bu neden gerekti ?

COŞKUN : Yedinci Ordunun Kutbül Salha seferi sıra-
rında Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa bir neferle konuşuyor
da. (Telrar kâğıtlara eğilir) ikisi de kendi şivelerini tel-
lit ediyorlar. Hüseyin Sıtkı Serdar Paşa : Ey nefer-i
bihaber, muharebe-yi âzaman bu sedit lâfzında
böyle gaflet ve delâlet içinde ne hallediyorsun ?

Nefer : düşman topcusunu gözleyen paşam.

SAFFET : Paşanın sözlerini nasıl anladı bu cahil
nefer ?

COŞKUN (güler) : Yalnız son kalimesi yetti fakire. Merak
etme. Bu sahneyi okumaya devam etme gelecek. (Kâ-
ğıtları karıştırır.) İşte buldum. Önce şunu belirtmek
isterim. Bu oyunda zaman önemli değildir. Yani zamanın
ne içinde, ne de dışındayız bir sairinizin çok yerinde
olarak belirttikleri gibi.

Coşkun bazı kâğıtları Saffet'e verir. Kar-
şılıklı okumaya başlarlar.

SAFFET : Bir devlet dairesi. Büyük bir masa. Bir nâzir.
Nâzir zile basar. Zırrrr. Odacı : Buyur. Nâzir : Bana
görüşmek üzere bekleme odasında oturan Hüsnü
Cenap Paşayı gönderin. Hâdeme çıkar.

COŞKUN: Hüsni Cenap Bey girer. Hüsni Cenap Bey: Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.

SAFFET: Ahmet Fehim Bey: Canım sıkılıyor dostum. Kenan Refik gene münasebetsiz bir makale yazmış.

COŞKUN: Gene tramvay şebekesindeki arızayı mı tenkit ediyor?

SAFFET: Devir değişti artık Hüsni Cenapçığım. Resmen kabineyi tenkit ediyor.

COŞKUN: Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Rumeli Kulübünde lazım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

SAFFET: Hayrola, seni hangi rüzgâr attı buraya?

COŞKUN: Bizim mahdum bey gene Lâleli'de beyannamane dağıtmış da. Zabıta beyannamelere ve mahduma el koymuş. Tahkikatı Refik Şeffaf Bey idare ediyormuş.

SAFFET: Üzülmeyin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkîye Kulübünde lazım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

COŞKUN: Rasim'in son kitabını gördünüz mü?

SAFFET: Bizim Rasim mi?

COŞKUN: Evet...

SAFFET: Hangi kitabı?

COŞKUN: Cemiyetin kalkınması ve cinsî inkılâp.

SAFFET: Toplattık. Ama bende bir tane var. Kitabı neşreden bir dostumdur. Bu sabah uğramıştım. Bak yeni çıkan öteki kitaplarını da verdi.

(Birlikte okurlar)

COŞKUN: Gangster Al Kapon'un gizli aşkı. Neden Cemiyetçilik?, Turgut Reis'in Malta Seferi. Aşk ve Kin. El Fetih ül Ahlak. Parma Manastırı.

COŞKUN : Hüsnü Cenap Bey girer. Hüsnü Cenap Bey.
Biraz yorgun görünüyorsunuz Ahmet Fehim Bey.

SAFFET : Ahmet Fehim Bey; Canım arkadaşım dostum.
Kenan Refik gene münaseletsiz bir makale yazmış.

COŞKUN : Gene tramvay sebekesindeki arzayı mı tenkit ediyor?

SAFFET : Devir değişti artık Hüsnü Cenap'ı değil. Rasmen kabineyi tenkit ediyor.

COŞKUN : Üzülmeysin. Ben ona bu akşam Rumeli Kulübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

SAFFET : Hayrola, seni hangi rüzgâr attı buraya?

COŞKUN : Bizim mahdum Bey gene Lâkeli'de beyanname dağıtmış da. Zabitâ beyannamelere ve mahduma el koymuş. Takhikate Refik Şeffaf Bey idare ediyor.

SAFFET : Üzülmeysin. Ben ona bu akşam Vilâyeti Şarkîye Kulübünde lâzım olan ikazda bulunurum. Merak etmeyin adamımızdır.

COŞKUN : Rasim'in son kitabını gördünüz mü?

SAFFET : Bizim Rasim mi?

COŞKUN : Evet.

SAFFET : Hangi kitabı?

COŞKUN : Cemiyetin kalkınması ve cinsî inkişaf.

SAFFET : Toplatmışlar. Ama bunda bir tane var. Kitabın neyreden bir dostumdur. Bu sabah uğramıştım. Bak yeni çıkan ^{İtalya} kitapları da vardı.

COŞKUN : Gangster Al Kapon'un gizli aşkı. Neden Cemiyetçilik? Tanguet Reis'in Altın Seferi. Aşk ve Kim. El Feth ül Ahlak. Parma Manastırı.

Garplılaşmanın Zararları. Kırkayak veya bir cinayetin Anatomisi. Bir Çağrı: Batıdan Örnek Almalıyız Baylar. Kağnı Gıcirtısı: Mill Roman. Fabrikaların Gölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Nele Bilmelisiniz? Hamlet. Kanlı Para. İblis. Siyasi İktisadın On Eσα Kaidesi. Sevişme Usulleri. Yahu bunların hepsini aynı matbaa mı neşrediyor?

Not: Karşılıklı okurlar sesleri gittikçe yükselir. Son kitap: Kül tûr çorbası.

SAFFET (içini çeker): Cemiyete faydalı kitaplar çıkarabilmek için çok satan kitaplar basmaya mecbur kalıyor. İhsnû Cenapcım senin başka bir istediğin var mıydı?

COşKUN: Vardı galiba, ama bu kitap isimleri aklıma karıştırdı. Yahu Ahmet Fehim, insanlarımızı gene takdir etmeli. Bu kültü çorbası içinde yollarını...

Saadet Nine girer. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NINE: Bana gene o çorbadan verilmedi. Neden butun yiyecekler ortadan kaldırılıyor?

COşKUN (Kaynanasına döner. Sinirlenmiştir): Yahu anne, ben çalışırken ikide birde rahatsız etmeyin demedim mi size.

SAADET NINE (Bastonunu yere vurur): Huzurumda böyle konuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?

COşKUN: Bir daha böyle munasebetsiz bir zamanda gelersen, bu evde kalmazsınız artık!

SAADET NINE: Huzurumda bana hakaret edemezsin! (Saffet'i döner.) Ben senin için

İarplılaşmanın Zararları. Kırkayak veya bir cinaye-
in Anatomisi. Bir ağrı : Batıdan Örnek Almalıyız
Baylar. Kağıt Güçlüğü : Milli Roman. Fabrikaların
ölgesinde. Evliliğin İlk Gecesinde Neler Bilmelisiniz?
İamlet. Kanlı Para. İblis. Siyasi İktisaden On Esas
İaidesi. Sevisme Usulleri. Yahı bunların hepsini
ayrı matbaa mı neşrediyor? [Not : karpılılı ckarlı sısları
gittikçe yükselir. San kitap: faklı
AFİET : ^{İigini çekti} Vamıyete faydalı kitapları çıkartıl-
mak için çok satan kitaplar basmaya mecbur
kalyor. Hüsnü Cenapsığım sizin başka bir işte-
liğin var mıydı?

COŞKUN : Vardı galibi, ama bu kitap isimleri aklı-
na karıştırdı? Yahı Ahmet Fehim, insanların
zene takdir etmeli. Bu kültür çorbası içinde
yollarını...

Saadet Nine gıner. Bastonuyla yere vurur.

SAADET NINE : Bana gene o çorbadan verilmedi.
Neden bütün yiyecekler ortalardan kaldırılıyor?

COŞKUN (Kaynarana döner. Sınırlanmıştır). Yahı
ııne, benı galırsınken ilüde bide rahatsız etmeyin
lemedim mi size.

SAADET NINE (Bastonunu yere vurur). Herzürümde
böyle konuşmaya nasıl cesaret ediyorsun?

COŞKUN : Bir daha böyle münaaceletsiz bir zaman-
la gelirsiniz bu evde kalamazsınız artık!

SAADET NINE : Herzürümde bana hakaret
denmezsin! (Saffet'e döner.) Ben sarım leme

gelmiyorum ki hem buraya. Misafirler için geliyorum. Ben misafirler istiyorum anlıyor musun? (Söylenerek çıkar. Çıkarken döner. Beni bu evden kimse çıkaramaz anlıyor musun? İstersem kendimi çıkarım (Çıkar).

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet; biraz durgun. İçine canlı bir olay koymalısın bence.

COŞKUN (Dalgın): Olay... evet olay gerekli (Silkinir). İstersen çıkalım, olur mu? Ben geç kalıyorum.

Kapıya yürürler. Sahne kararır.

Bir küçük masa üstünde yeşil örtü, iki sandalye. Kırmızı ışık. Coşkun ve Emel girerek otururlar.

Tarık bin Ziyad.

Kitap adları için notlar

İslamda Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları, Büyük Felsefecilerin Aşkları. Aşk Felsefesi. Artık Savaşmalıyız. Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdaşı: Cami Safent. Jan Val Sol; bir Fransız savaşçısı. Gönülündeki Yabancı. Yabancı Sermaye ve 1881 Dünyanın Umumiye Evrakı ile Toprak Mülkiyeti. Arjantin'de Halk Hareketleri. Hint ve Hindistan'da Paryalar. Berlin'i Bombaladım. Zavalı Behçet. Köy Kalkınması. Tavuklar Uçarken. Şehirdeki Dehşet. Köyün Ağası. La Senfoni Pastoral. Pasırma Günlüğü. Günün Kadını. Kadınlarda Sosyal Dayanışma. Las Salinas Vadisi. Çukurova Ekmegi. Ekmek ve Şarap. İş Adamlarının Sevdikleri Yemekler. Kültür Çorbası.

Az gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

gelmeyorum ki hem buraya Misafirler için geliyorum.
Ben misafirler istiyordum auluyor musun?
(Söylenerek çıkar. Giderken döner.) Beni bu evden
kimse çıkaramaz auluyor musun? İstersem kendim
çıkarım. (Çıkar)

COŞKUN: Oyunu nasıl buldun?

SAFFET: Hangisini? Ha, evet; biraz dengün. / Güne
canlı bir olay koymalıyım bence

COŞKUN (Dalgın): Olay... evet olay geneli (Sıkkin)
İstersen çıkalım, olan mı? Ben geç kalıyorum.

Kapuya yirünler. Saline kararır.

Bir küçük masa üstünde ^{iki sandalye} yeşil örtü Kırmızı ışık.
Coşkun ve Enel otururlar.

Tonk Bin Ziyat.

Kitap adları için notlar

İslâm'da Cihat. Futbolcu Cihat'ın Hatıraları. Büyük
Felsefelerin Aşk. Aşk Felsefesi. Artık Savaşmalısınız.
Barış Yolları. Savaş ve Barış. Bir Gönül Sırdası; Cami
Saferi. Jan Val Sol; bir Fransız savaşçısı. Gönlimdeki
İbrence. Yabancı Sermaye ve 1881 Dünyanın Ummanize
Evrake ile Toprak Mülkiyeti. Ajanların'de Halk Hareket-
ni. Hint ve Hindistan'da Paryalar. Berlin'i Bombakladın.
Zavallı Beket. Köy Kalkınması. Taruklar Uçarken. Şehirdeki
Aşk. Köyün Ağırısı. La Senfori Pastoral. Pastırma
İnküğü. Gönün Kadını. Kadınlar'da Sosyal Dayanışma.
S Salinas Vadisi. Gukurova Ekmegi. Ekmek ve Sarap.
Adamlarının Sevdikleri Yemekler. Kültür Sorbası

92 gelişmiş ülkelerde geri kalmış sorunlar. Çok gelişmiş

lkelerden sevgilerle. Piyer ile Meri. Kelile ve Dinne. Tanzanya'dan Geliyorum. Yurdumuzu Tanıyalım. Cinsel Inkılâp. Inkılâp Cinsleri.

15 Ocak 1975

İnsan senfonisi: Emel. Coşkun, Servet söz söyleyen çalgılar Saffet orkestra şefi. İdare eder. Hepsi birden Yunan tiyatrosu korusu olurlar.

Not: Bu araya baskın oyunu konulabilir.

26 Ocak 1975

COŞKUN: Ben de Saadet Nine gibi evden kaçmalıydım. Bazı işleri yapmakta demek ki insan hiç geç kalmış sayılmaz. Yeni oyunlar gerekli.

SAFFET: Eve gelince hepsini yırttım diyordun.

COŞKUN: Eski oyunlarla vakit geçiremem artık. Çok vaktim kalmadı. Üç gündür evden çıkmıyorum ve düşünüyorum, yazıyorum. Hemen hiç uyumuyorum. Zaten Saadet Nine bütün gece inliyor. Bacağı galiba iyileşmeyecek. Zatürriye oldu üstelik.

SAFFET: Cemile evde yok mu?

COŞKUN: İçerde uyuyor. Geceleri annesine bakmak yüzünden hemen bütün geceyi onun odasında geçiriyor.

SAFFET: Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde çalışmamız uygun olmaz, ne dersin?

COŞKUN: Çok az vaktim kaldı, anlamıyor musun? Artık cesur olmanı gerekiyor, hiç olmazsa düşüncelerimi yaşanmalıyım.

Kapı çalınır. Coşkun açar. Servet görünür.

SERVE: Bizi ciddiye almadınız galiba Coşkun Bey, kaç gündür sizi bekliyorum.

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utangaç): Şey... bir kaza oldu da... Kendimi de ciddiye almıyorum herhalde.

lkelerden sevgilile . Piyer ile Meri . Kelile ve Dimne .
Tanzanya'dan geliyorum . Yurdu muz u Tan yalı cı n .
Cinsel inkılâp . inkılâp Cinsleri .

15 ocak 1975

İnsan senfonisi : Emel , Coşkun , Servet söz söyleyen
alıklar . Saffet Orkestra Şefi . İdare eder . Hepsi bir-
den Yunan tiyatrosu korosu olurlar .

Not : Bu araya başka oyun konabilir . 20 Ocak 1975

COŞKUN : Ben de Saadet Nine gibi evden kaşmalıy-
ım . Bazı işleri yapmakta demek ki insan hiç geç kal-
mı ş sayılmaz . Yeni oyunlar gerekli .

SAFFET : Eve gelince hepsini yitirdim di yordun .

COŞKUN : Eski oyunlarla vakit geçiremem artık . Çok vakit
kalmadı . İ ki gündür evden çık mıyorum ve düşünüyorum ,
yazıyorum . Hemen hiç uyumuyorum . Zaten Saadet Nine
bütün gece inli yor . Banağı galiba iyileşmeyecek . Zaten
ie oldu üstelik .

SAFFET : Cemile erde yok mu ?

COŞKUN : İ çerde uyuyor . Gece leri anı sı ne ^{hatırlamak} yüzünden hemen
bütün geceyi onun ~~anılarında~~ ^{okladında} geçiriyor .

SAFFET : Belki böyle bir zamanda oyunlar üzerinde
alışt ırma z uygun olmu z , ne de isin ?

COŞKUN : Çok az vaktim kald ı , aulunuyor musun ? Artık
esim olmam gereki yor , hiç olmasa da düşünce leri mi yazma-
ğ ım .

Kapı salınır . Coşkun aşar . Servet görünür

SERVET : Bir i iddi ye almada nız galiba Coşkun Bey , Kaş
ndr ri zı bekliyorum .

COŞKUN (Biraz şaşkın ve utangaç) : Say . Bu kaza oldu
ku . . . Kandı nı de iddi ye al nuyorum . Belki de

SERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.

SAFFET: Şey... o söz öyle değildi galiba.

SERVET: Seni ciddiye aldığımı söylememiştim.

COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırlamıştım. İsterseniz size vereyim, okursunuz.

SERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam. (Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli oyun sıkıntısı çekiyoruz zaten; sizi tam zamanında seyirciye sunmuş olacağız. (Kâğıtları inceler.)

COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafam son olaylardan biraz karışık da.

SAFFET (Servet'in yanına sokulur, kâğıtlara bakar): Hemen okuyalım birlikte patron, Coşkun Bey'in zamanı az.

SERVET (Başını kaldırır): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bey?

COŞKUN: Saffet saçmalıyor. (Gülümser) O kaclar acele değil.

SERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet.

Sokak kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMIT: Saadet Nine nasıl?

COŞKUN: İçerde gürültü etme, annen uyuyor. Bizim biraz işimiz var.

ÜMIT: Tiyatro mu? Ben de isterim.

COŞKUN: Saçmalama. Ninen hasta, sen içeri git, ana kapıyı da kapa.

ÜMIT: Neden yalnız siz gürültü edecekmişsiniz. (Gülümser) Hem ben son yazdıklarını okudum. (Oynar) Ey talih!

Coşkun oğlunun üstüne yürür. Saffet araya girer.

SAFFET: Canım Ümit de bize katılır. Senin sözlerin için bir sakınca yok.

Coşkun omuz silker. Saffet, Servet ve Ümit aynı kâğıdın üzerine eğilirler. Coşkun başka bir kâğıt tutar.

BERVET: Siz bana gelmezseniz, ben size gelirim.

SAFFET: Say. - o söz öyle değildi galiba.

BERVET: Seni ciddiye aldığını söylemeni istem.

COŞKUN (Masasından kâğıtlar alır): Bir şeyler hazırladım. İsterseniz size verayım, okursunuz.

BERVET: Sizi yakaladım bir kere, artık bırakmam.

(Kâğıtları alır) Bugünlerde yerli aygırı sıkıntısı çekiyorsunuz; sizi tam zamanında seynaise sunmuş olacağız. Kâğıtları inceler.)

COŞKUN: Pek iyi olmadı galiba, kafam son olaylardan biraz karışık da.

SAFFET (Servet'in yanına seküler, kâğıtları bakan): Hemen duyguları bulukta, patron, Coşkun Bayın zamanı az.

BERVET (Baqını kaloları): Bir yere mi gidecektiniz Coşkun Bay?

COŞKUN: Saffet sasmalıyor. (Gülümser.) O kadın acile değil.

ERVET: Biz seninle şu kâğıdı alalım Saffet

sohabe kapısı açılır, Ümit girer.

ÜMIT: Saadet N'ne naml?

COŞKUN: İçerde gümbüşle etme, annen aygır. Bizim biraz işimiz var.

ÜMIT: Tiyatro mu? Ben de istem.

COŞKUN: Sasmalama. Nixen kaata, sen işi git, ara kapıya a kapa.

ÜMIT: Neden yakıy siz gümbüşle edelekiniziniz. (Gülümser) ben ben son yazdıklarımı okudum. (aynar) Ey talih!

Coşkun ağlunun iotüne jünü. Saffet araye qner.

SAFFET: Cunen Ümit de tye kâbler. Senin söplerim için bir sakınca yok.

Coşkun omuzlarına silker. Saffet, Servet ve Ümit aynı üfeden tüzene eğililer. Coşkun kâğıda bir kâğıt fether.

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkemde bir yabancı gibi yalnız bıraktım. Bütün ümit kapılarını yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanrılarının sonsuz armağanlarıyla gözümü kamaştırdın. Bütün bilginlerin görkemli dünyasını tanıttın bana, en yüce bilginlerle tanıştırdın. Ülkülerle besledin beni. Evimde başıma buyruk ve sorumsuz yaşamama izin verdin...

SERVET: Bir dakika. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatılamaz mıydı? Yani bizim seyirci bakımından demek istiyordum. Ne bileyim, tanrılarla başlamak...

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yüksek seviyede oyunları istemez miydin?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendim, bu oyunda herkese göre...

SAFFET (Coşkun'un sözünü keser): Ey talih!..

SERVET: Bu kısmı daha önce okumamış mıydınız?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih! Neden mutluluğumu kısa sürdürdün? Neden Şüphe Tanrılarını içime salarak Bilginin yüceliğini bozdun? Neden ülkeme verdiğin armağanları geri aldın? Önce birbirimizin dilinden anlamaz yaptın bizi? Sanki hepimiz ayrı ülkelerin insanı olduk. Yabancı diller öğrenmek isterken kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Ümit koro olurlar.

KORO: Çünkü ey insanoglul! Büyük medeniyetler kurduğunu çok çabuk unuttun. Kendi zenginliklerini

COŞKUN: Ey talih! Beni kendi ülkenide bir yabancı gibi kabul etmektен. Bütün ümit kapılarını yüzüme kapadın. Bunu neden yaptın bana? Önce bilgi tanelerinin sonuy armağanlarıyla gözümü kamaştırdın. Bütün bilgilerin görkemli dünyasını tanıttın bana, on yüce bilgilerle tanıştırdın. Ülkelerle beledin beni. Evimde başıma büyük ve sorumsuz yaşamama izin verdin.

SERVET: Bir dakika. Acaba daha elle tutulur örneklerle anlatabilirdi miydi? Yani bizim sevgi bahçesinden demek istiyordum. Ne biliyorsun, taurularla başlamak --

SAFFET: Aman patron, sen hep böyle yürek sevirgele. Oğullar istemey miydin?

SERVET: Onu demek istemedim.

COŞKUN: Hiç merak etmeyin efendim, bu oyunda herkeş göre --

SAFFET (Coşkun'un sözünü keser): Bir kere sonuna kadar kuyalım da.

COŞKUN (Okumaya devam eder): Ey talih! --

SERVET: Bu kısımi daha önce okumamı mıydı?

COŞKUN: Hayır, bu ikinci talih. (Okur) Ey talih!

Neden mutlu olduğumu keş sündümdün? Neden Şişke Taurularını içime salarak Bilginin yüce lizini bağdın? Neden ülkeye verdiğin armağanları geri aldın? Önce bir-
birinizin dilinden anlamaz yaptın lizi? Sanki hepimiz aynı ülkelerin insanı olduk. Yabancı diller öğrenmek isterken kendi dilimize yabancı kaldık.

Servet, Saffet ve Ümit koro dinler.

KORO: Çünkü ey insan oğlu! Bugün medeniyetler
kendiğini çok saluk tanıttım. Kendi zenginliklerini

inkâr ederek Buzlu Çöllerin Karanlık Dünyasındaki ilkelliğine dönmek istedin.

COŞKUN: Ey talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin? Neden anlamadığımız ülkülere, düşüncelere köle ettin bizi?

KORO: Çünkü ey Cemil!

SERVET: Neden Cemil oldu birdenbire?

SAFFET: Canım yerli oyun isteyen sen değil miydin patron? Ey Oedipus diyemezdi ya.

COŞKUN: İsterseniz Ey Topus! diyelim.

SAFFET: Hayır, hayır devam edelim.

KORO: Çünkü ey Cemil! Ülkedeki insanlar kendi evlerini düzene koymadan başkalarını yönetineye kalktılar.

COŞKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

KORO: İşte Cemil gene kendine acıyor. Dünyasını kurmak için ne yapacağım biliniyor. Çünkü evinde ölüm ve ihanet dolaşıyor. Fakat artık Cemil kaderin önüne geçemez. Bir kere acıyı ve hayatın kudretini tanıdı. Artık geri dönemez. Ve Cemil hissediyor ki artık hayatı çığırından çıktı. Onu yolundan çeviremez. Büyük karanlıklar görüyorum. Sıcak yazların yakıcı güneşinde korkunç kaderinin soğukluğu ile ürperiyor artık o.

COŞKUN: Geleceğin beni çağırıldığını duyuyorum. Dondurucu kaderimin sesi beni büyülüyor. Aklımın ötesinde...

Cemile ağlayarak girer. Ne yapıyorsunuz?

CEMILE: Annem... (onları görür.) Çıldırдың mı siz? (Ağlayarak) Annem öldü annem... (Coşkun'un donmuş haline bakar. Korkuyla) Ne oluyor?

COŞKUN: (Bir süre şaşkın ve hareketsiz kalır. Sonra donuk bir sesle): Gerçeği oynuyorduk... geleceği... her şeyi.

Sahne kararır.

İhtiya ederek Büyük Göllerin Karanlık Dünyasındaki
kulluğuna çıkmak istedin.

OSKUN: Kendi erimde bile kuyruğum çok gördüm bana.

OSKUN: Ey Talih! Bizi neden birbirimize düşman ettin?
Neden anlamadığımız ülküleri, düşünceleri köle ettin bizi?

ORO: Çünkü ey Cenil!

İRFET: Neden Cenil oldu bindenbine?

İRFET: Camm yerli oyun isteyen sen değil miydi patron?

Oedipus diğersizdi ya.

OSKUN: İsterseniz ey Topus! diğelim

İRFET: Hayır, hayır devam edelim.

ORO: Çünkü ey Cenil! Üikeninli insankar kendi erlerini
güne koymadan işgahlarını yönetmeye kalktılar.

OSKUN: Şimdi Ben ne yapacağım?

ORO: İşte Cenil güne kendine ayır. Dünyasını kurmak
ne yapacağım biliyor. Çünkü erimde ilim ve ihsan
ayırıyor. Fakat artık Cenil kadehin önüne geçemeyiz.
Kere ayağı ve kuyruğum kadehini tımdı. Artık geri
ayır. Ve Cenil hissediyor ki artık hayatı eğerdenan

ne erimden geçiriyor. Büyük karanlık lar görü-
m. Sıcak yağmurun yakıcı güneşinde korkmuş kadehinin
jüklüğü ile ürpertiyor artık o.

OSKUN: Geleceğin beni sağındığını duyuyorsun. Dondurmuş
erimin sesi beni büyütüyor. İhtilam öksünde...

Cenile ağılayarak girer ne yapacağımı?

EMILE: Anem... (inlan çürer) Geleceğimizi on siz?

ayırarak) Anem ölece annem... (aykırı - u nall
kale - u nall) Ne düşün
kale) Sonra düşün

OSKUN (Ben erimden ve kadehinin
scale): Geçmişini özlemiyorduk... geleceği... her şeyi

Sahne karanlık.

Coşkun'un evi, Coşkun, Saffet, Ümit, Cemile, Servet.

Coşkun pencereden dışarı bakar.

COŞKUN (Titrek bir sesle): Anlamıyorum. Oyun nerde bitti anlamıyorum. (Cemile ara sıra hıçkırır) Neden ölümün bize kadar yaklaşmasına izin verdik anlamıyorum. Tedbirlerimizi almıyorduk. Onun bizi böyle habersiz yakalamasını önlemeliydik. (Öldüklerine döner.) Bu hepimize bir ihtardır. (Pencereye döner) Başka neye neçlen bakıyorum biliyor musunuz? Ölümü seyrediyorum.

SAFFET yaklaşır.

SAFFET: Yeter artık Coşkun.

COŞKUN: Artık aynı hatayı bir daha yapmam. Biliyorum ki artık ölümü gözden kaçırmaya gelmez (Servet'e döner.) Biliyor musunuz, bazı geleneklerinizi ihmal etmekle ne tamir edilmez feketler karşısında kalıyoruz (Servet anlamadan bakar). Mesela ölümle birarada yaşama geleneğimizi unuttuğumuz dehşet ver neticelerle karşılaşılıyor.

SERVET (Anlamadan): Efendim?

COŞKUN: Eskiden insanların ölümü bir arada yaşamış olduğunu nasıl unutursunuz Saffet Bey? Eskiden evlerimizin bahçesine kadar mezarların sokulduğunu biliyor musunuz? İşte tarihini yaşatmayan bir milletin fertleri olarak sonunda bu durum düşüldü.

SAFFET: Ne söyluyorsun Coşkun?

COŞKUN (Başını sallar): Bu sokakta da bir iki küçük mezarlık olsaydı, her gün işimize giderken ölümlerle selâmlaşsaydık bir ihtiyar kadının ölümü bizi böyle sarsmazdı.

CEMILE (Biraz öfke, biraz korku ile): Sana ne oluyor Coşkun?

COŞKUN (Kimseyi duymamış gibi): Bazı eski mezarlıklar var tabii; ama onlar artık, ne bileyim - eski sanat eserleri gibi oldular, pek tesir etmiyorlar bize. (Hepsi biraz hayretle ona bakarlar.) Biz de daha yenileri gerekli (Pencereye bakar.) Biliyor musunuz ne düşünüyorum: Saadet Nine'yi bizim bahçeye gömmeliyiz.

CEMİLE (Korkuyla): Delirdin mi sen?

COŞKUN (Duymamış gibi): Evet, mahallede şu kiraz ağacının altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy verdi, meyvaları bir işe yaramıyor. (Sesini yükseltir.) Ayrıca, Saadet Nine'nin uzaklaşmasına dayanamıyorum. Ölümün anlaşılmaz yok ediciliğine katlanamıyorum. (Sesi yumuşar.) Böylece eskisi gibi yaşarız.

Kapı çalınır. Ümit açar. Garson v.s. olan adam görünür. Coşkun donuk gözlerle adama bakar.

ADAM: Coşkun Ermiş Bey'in evi mi?

ÜMIT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yaklaşır.

COŞKUN: Buyrun benim.

ADAM: Ben icra memuruyum. (Elindeki kâğıda bakar.) Bir vergi borcundan dolayı haciz için geldim.

COŞKUN (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

ICRA MEMURU: Borçla ilgili olarak...

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum yok. (Adama dikkatle bakar) Sizi bir yerden tanıyorum ben. (Düşünür) Tanım! Siz garsonsunuz.

ICRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kanun adamının

COŞKUN (Kıvrakı duymanus gibi): Bize eski mezarlıklar
var tabii, ama onlar artık, ne bileyim - eski sanat
menleri gibi oldular, pek tesiri etmiyorlar bize. (Hepsi
hıç haşmetle ona bakıyor.) Bize daha yenileri gerekli
! Pencereye baksın) Biliyor musunuz ne düşünüyorum: Saadet
vizesi bizim bahçeye gömmeliyiz.

EMİNE (Korkuya): Delirdin mi sen?

COŞKUN (Duymanus gibi): Evet, muhtakkak şu kıvrak
ağacın altına gömmeliyiz. Zaten ağaç çok boy vereli,
meyvaları bir işe yarayıyor, (Sesini yitiriyor) Ayrica,
saadet vizesi için uğraşmama dayanıyorum. Üstü-
nün anlaşılmaz yok ediliğine katlanıyorum.
(Sesi yemiyor.) Böylece eskisi gibi yazayım.

Kayı salın. Ümit açar. Garson, v.s.

olan adam görünün. Coşkun dönüp gözlele adama bakar.

ADAM: Coşkun Ermiş Beyin evi mi?

ÜMIT: Evet ne istiyorsunuz?

ADAM: Kendisi burada mı?

Coşkun yutuklar.

COŞKUN: Beyim beşerim.

ADAM: Ben işim memuruyum. (Elindeki kağıda bakar.)

Bir vergi borcundan dolayı haciz için geldim.

COŞKUN (Anlamadan): Ne yapacaksınız?

İCRA MEMURU: Borşla ilgili olarak -

COŞKUN (Memurun sözünü keser): Benim kimseye borcum
yok. (Adama dikkatle bakar) Sizi bir yenden temin eden
(Düşünür) Tamam! Siz garsonunuz.

İCRA MEMURU: Çok rica ederim, bir kânen adamın

karşısında bulunuyorsunuz, ona göre hareket edin.

COŞKUN (Memuru duymamış gibi): Evet ama hangi garson? Meyhanedeki mi, Amerikan bardaki mi?

ICRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret edemezsiniz.

COŞKUN (Düşünür): Evet bu sesi tanıyorum. Saffet'in kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi.

ICRA MEMURU: Buraya haciz görevimi yapmaya geldim. Lütfen...

COŞKUN (Sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazarıyım.

ICRA MEMURU: Canını efendim bütün bu sözlerin ne gereği var?

COŞKUN: Görevinizle ilgilidir sözlerim. (Sesini yükseltir) Sanatını çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğumu için bu evde hiçbir şeye dokunamazsınız. Ne kitaplara, ne eşyaya, ne de insanlara -hatta ne de ölümlere. Çünkü sayın bayım sanatın için her şeyi kullanmak zorundayım. Anlıyor musunuz her şeyi. Belki sizi bile...

ICRA MEMURU: Bir dakika...

COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra etmek için kullandığı hiçbir şeye dokunamazsınız sayın icra memuru. (Hıçkıkla oclada her şeye bakarak dolaşır.)

Saffet yavaşça memura yaklaşır.

SAFFET (Memura): Dün sabah annesi öldü. Sinirleri çok bozuk. Hem daha ölü evde.

ICRA MEMURU (Biraz toparlanır): Anlıyorum. biliyorsunuz görevimiz.

SAFFET (Telaşla): Evet, evet. Acaba başka bir zaman.

MEMUR (Yumuşak): Olur, tabii (Coşkun'a bakar). Ben

-kaynanda bulunuyorsunuz, ona göre hareket edin.
COŞKUN (Memuru duymanmış gibi): Evet ama hangi garson?
Mezhanedeki mi, Amerikan bardaki mi?

İCRA MEMURU: Görev başında bir memura hakaret ede-
mezsiniz.

COŞKUN (Düşünür): Evet bu sesi tanıyorum. Saffet'in
kapı dışarı ettiği Müzik hocasının sesi,

İCRA MEMURU: Binaya haciz görevini yapmaya geldim.

İhtifan -

COŞKUN (Sözünü keser): Ben büyük bir tiyatro yazıyorum

İCRA MEMURU: Oamın efendim bütün bu sözlerin ne
geceği var?

COŞKUN: Görevinizle ilgilidir sözlerim. (Sesini yükseltir) Sayın
mu çok ciddiye alan bir tiyatro yazarı olduğum için
bu evde hiç bir şeye dokunamazsınız. Ne kitaplara, ne es-
pasye, ne de insanlara - hatta ne de ölümlere. Çünkü
aynı benim sanatım için her şeyi kullanma hakkım-
ayım. Anlıyorsunuz her şeyi. Belki siz bile.

İCRA MEMURU: Bir dalıka -

COŞKUN: Evet. Ve bir sanatçının mesleğini icra etmek
için kullandığı hiç bir şeye dokunamazsınız sayın icra
memuru - (Herşeyiyle odada her şeye bakanlı dalarır)
Saffet yarınca memura yaklaşıyor.

SAFFET (Memura): Dün sabah annesi öldü. Sınırları
da büyük. Hem dalıka ^{öle} evde.

İCRA MEMURU (Biraz toparlansın): Anlıyorum, bil-
diriyorsunuz görevimi

SAFFET (Telâşlı): Evet, evet. Acaba böyle bir zaman

MEMUR (Yunusah): Olan, tabii (Coşkun'a bakarak) Ben

başka bir gün geleyim o halde (Sesini yükseltir). Yalnız, görevini yaptığımı da unutmayın. (Çıkar)

COŞKUN: (Ellerini oğuşturur): Çok iyi, çok iyi işler kızışıyor.

SAFFET: Ne oluyor?

COŞKUN: Olaylar hızlanıyor. Göreceksiniz daha neler olacak (Düşünür) Göreceksiniz daha neler olacak. Bu sözü bana kim söylemişti? Bir yerde mi okumuştum? Buldum, Saffet!

SAFFET: Gene ne var?

COŞKUN (Ciddi): Şey, benim bir yere kadar gilmem gerekiyor. Bu ... olayların hızlanmasıyla ilgili. Lütfen bugün yapılması gereken törenle siz ilgilenin.

SAFFET (Endişeyle Cemile'ye bakar): Nereye gidiyorsun şimdi?

COŞKUN: Siz kendi sırrınızı saklarken, benim kendimi ele vermemi beklemezsiniz herhalde. siz tiyatrocusunuz bu sözlerin ne den olduğunu anlamışsınızdır. (Esrarlı bir gülümsemeyle odadaki kilere bakar, onların hayret dolu bakışları arasında çıkar.)

Salıne kararır.

Emel'in evi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel biraz hayretle başını çevirir. Kapıyı açar, Coşkun görünür. Emel şaşırır.

EMEL: Evimi nerden biliyorsun?

COŞKUN: Bilmek, yapmak demekse, şimdi öğrendim. Yok eğer düşünce de eylem sayılıyorsa aylardır...

EMEL (Coşkun'un sözünü keser): Saçmalama, biliyorsun sen gördüğüme sevindim. (Yürür. Biraz gücenmiş gibi). Neredeydin? Kaç gündür ne yapıyordun?

COŞKUN (Çocukça bir ifadeyle): Ben bir şey

Bu bir gün gelayım o halde (Sesini yükseltir.) Yalnız, görevi-
yaptığını da unutmayın. (Gıkar.)

DOŞKUN: (Ellerini oğusturur): Çok iyi, çok iyi eller
mıyos.

ATFET (Nestleyor ?

DOŞKUN: Olaylar bızlamyor. Göreviñiz daha neler ola-

7 (Düşünür) Göreviñiz daha neler olacak. Bu sizin

kim söylediği? Bir yerde mi okumuştun? İffet!

ATFET: Gere ne var?

DOŞKUN: (Ciddi). Şey, benim bir yere kadar gitmem gerekiyor.

Rayların bızlanmaıyla ilgili. Lütfen bugün yapıl-
ması gereken törende siz ilgilisin.

ATFET (Endişeyle Cemile'ye bakar). Nereye gidiyorsun
emeli?

DOŞKUN: Siz kendi sürenize saklanırsınız. <sup>Siz de saklanırsınız bu
süremi ne kendinizi</sup> Benimmi beklemeniziñ bir halde (Emeli bir gülüm-
seyle odatalılara bakar onların hayret dolu baka-
nı arasında gıkar)

Sahne kapanır.

Emel'in eşi. Emel kitap okur. Kapı çalınır. Emel
kaygı ile başını çevirir. Kapı açar, Coşkun
münir. Emel sarılır.

EMEL: Evimi nerden biliyorsun?

DOŞKUN: Bilmek, yapmak demelice, şimdi öğren-
miş. Yok eğer düşünce de aklım sağlıyorsa
glanır. --

EMEL (Coşkun'un sözünü keser): Sasmakama bilgin
ne gördüğüne seimdim. (Yürür. Biraz geçmesini
bi) Vereceydin? Kas giydin ne yapuyordun?

DOŞKUN (Gömbece bir ifadeyle): Ben bir şey

yapmıyordum. (İsrarlı) Ama gene de çok şey yapıldı sayılır.

EMEL: Ne demek istiyorsun?

COŞKUN (Biraz utanır): Bir kere Cemile'ye haddini bildirdim.

EMEL (İnanmayan bir ifadeyle): Nasıl?

COŞKUN: Yani, bunu nasıl yaparsın filân, dedim.

EMEL (Alaylı): Canına okumuşsun kadının.

COŞKUN (Çocukça bir heyecanla): Ama asıl, yazdığım kısa oyunda rezil ettim onu. (Gururla) Hem de gerçek isimleri kullanarak.

EMEL: Bu oyunu gören var mı?

COŞKUN (Utanarak): Şey... Saffet'le okuyorduk. (Durur.)

EMEL: Evet?

COŞKUN: Araya bazı olay'lar girdi. Merak etme bana bir şey olmadı.

EMEL (Gülümseyerek Coşkun'a bakar): Anlaşıyor. (Sabırsız) Bütün bunlar. -mesela piyes okumanız- çok mu heyecanlı böyle?

COŞKUN: Hayır hayır. Bazılarını oldukça etkileyen şey'ler oldu. Mesela Saadet Nine daha önemli bir eylemle karşılaştı.

EMEL: Ne oldu Saadet Nine'ye?

COŞKUN (Suçlu bir çocuk gibi): Öldü.

yapmıyordum. (Esvareli) Ama gene de çok şey yapuldu sayulu.

EMEL : Ne demek istiyorsun ?

COŞKUN (Biraz utanır) : Bir kere Cemile'ye haddine bildirdim.

EMEL (İhan mayan bir ifadeyle) : Nasıl ?

COŞKUN : Yani, bunu nasıl yaparsın filân, dedim.

EMEL (Hayli) : Canına okumuyusun kendine.

COŞKUN (Çocukca bir hevesle) : Ama aul, yaz-
dığım kusa oyunda rezil ettim onu. (Gururla) Hem
de gerçek isimleri kullanarak.

EMEL : Bu oyunu gören var mı ?

COŞKUN (Utanarak) : Say... Saffet'le okuyorduk
(Durur.)

EMEL : Evet ?

COŞKUN : Araya bazı olaylar girdi. Merak etme
bana bir şey olmadı.

EMEL (gülmeye sererek Coşkun'a bakar) : Anlaşıyor.
(Sabırsız) Bütün olayları ^{meseli} ^{prizler} ^{offmanus} ³ çok mı hevesle
böyle ?

COŞKUN : Hayır hayır. Bazılarını oldukça etkileyen
fevri oldu. Meseli Saadet Nire daha önceli bir
eylemlerle karıştı.

EMEL : Ne oldu Saadet Nireye ?

COŞKUN (Suslu bir sesle) : Öldü.

Oyun'un son sahneleri

- 1- Coşkun-Emel sevişme sonrası / Coşkun evine gider.
- 2- Coşkun'un gece evden kaçması /
- 3- Coşkun-Cemile evden gidemezsin /
- 4- Coşkun-Emel evden ayrılmalısın, kendin için /
- 5- Coşkun Emel'e gelir birlikte olmanın zorluğu
- 6- Coşkun, Saffet ortada kaldım oyunu. Beni eve götür.
- 7- Coşkun, Saffet sonra Servet evde ölüm.

1. 4, 3, 2, 5, 6, 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i anma gününde ben de konuşacağım. Halit¹ teklif etti.

Kemal Tahir Üzerine Notlar:

"Rahmet Yolları Kesti" ile en üst noktasına ulaşan olay anlatımı -tabiat birleşimi 'YORGUN SAVAŞCI'da ustalıkla sürdürülüyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştirdi, deniyor. Hepiniz değiştiriyoruz, ne var ki biz bunu kendimizde bağışlıyoruz, başkalarında affetmiyoruz. Yalnız kendimiz değişimelerimize kulp takıyoruz sanki, başkalarının elleri aynut devşiriyor.

Kemal Tahir'de mizah kuvvetli, ucuz değil, yerine oturuyor. Kişilerin karakterlerini ortaya çıkarıyor. Meddahın sanatıyla, bir batı düzeni olan roman

Oyun'un son sahneleri

24 Ocak 1975

- 1 - Coşkun - Emel sevişme sonrası -
Coşkun evine gider.
- 2 - Coşkun'un gece evden karnesi .-
- 3 - Coşkun. Cennile evden gidenizsin -
- 4 - Coşkun - Emel evden apolmalism, kendin için -
- 5 - Coşkun Emel'e gelin birlikte olmanın zorluğu
- 6 - Coşkun Saffet ortada kaldım oysa
Beni ee götür
- 7 - Coşkun Saffet sonra Sennet evde ölüm

1, 4, 3, 2, 5, 6, 7

22 Mart 1975

Kemal Tahir'i anma gününde ben de konuş-
acağım. Talit teklif etti.

Kemal Tahir üzerine Notlar :

" Rahmet yolları Kesti" ile en ist noktama ulaşan
day anlatımı - talit birleşimi YORUK SAKATIN'da nota-
lıkla sürdürülüyor.

Kemal Tahir durmadan görüşlerini değiştirdi, deri-
yor hipiniz değiştiriyoruz, ne var ki biz buuu kendin-
izde bağışlıyoruz, fuskalarında affetmiyoruz. Yalnız
kendiniz değişimimize kulüp tutuyoruz sanki; bas.
kollarının elleri armit değiştiriyor

Kemal Tahir'de nizam kuvvetli, uany değil, yeme-
stunyor. Kışilevin karalıklılığını ortaya çıkarıyor.
Meditasyon sunatıyla, bu kate düzeni sanı varan

kuruluşu Kemal Tahir'de ustalıkla birleştirilmiş. Sırf mizah yapan yazarlarımız gibi, geçici durumların güldürücülüğüne dayanmıyor. (Bozuk bir makina, alaya alınıyor, düzelirse ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu yanları üzerinde duruyorum? Genellikle bir yazarın bana -ya da bir okuyucuya- olumsuz gelen yanları aslında benim kişiliğimle onun kişiliğinin uyuşmayan yanlarıdır ve kişisel yargılardır bunlar. İki tarafa da bir şey kazandırmaz bu tür eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu yanları üzerinde duracağım. Bana da zaman zaman ters gelmemiş midir davranışları, düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup, gelişimini izleyemedim ki. Ayrıca herkesten önce kendisine bir önceki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu herkesten önce kendisi söylemiş (gene yanıldık). Bu çok önemli. *Hesaplaşma*, bizdeki inanların ne kadar ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir yandan kendisiyle hesaplaşabilmeli ki, başkalarıyla ve tarihle hesaplaşma cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling.¹ Batı sömürebilmek için Doğu'nun zayıf yanlarını v.b. yönlerini anlar, ama özünü hiç anlayamaz. Doğu da Batı'yı yavaş yavaş anlıyor. Ve artık Kipling'in yaşadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindistan'ı pençelerinde tutabiliyorlar, ne Çin ne de Orta Doğu üzerinde oyunlar oynayabiliyorlar.

3

1 Kipling: Hindistan üstüne yazdığı *Kurt Çocuk Moughl*, *Kim* vb. kitaplarıyla ünlü ve emperyalist bakış açısını büyük ölçüde benimsemiş İngiliz yazarı.

kuruluşu Kemal Tahir'de ustalikle birleştirilmiş. Sırf mi-
zah yapan şayhlarınca gibi, geçici durumların gül-
dürücülüğüne dayanmıyor (Büyük bir makina alaya al-
mıyor, değilse ne olacak?)

Neden Kemal Tahir'in olumlu gençlere üzerinde duruyorsun?
Genellikle. En yazgın bana - ya da en okuyucuya - olum-
lu gelen gençlere aslında benim kişiliğimle onun kişi-
liğinin uyumlayan gençlerdir ve kişisel gençler de-
sünler. İki tarafa da bir şey kazandırmaz bu tür
eleştiriler.

Kemal Tahir'in hep olumlu gençlere üzerinde duracağım.
Bana da zaman zaman ters gelmesi midir davranışları,
düşünceleri? Elbette gelmiştir. Her an onun yanında olup
geçimini izleyemedim ki. Azıca herkesten önce kendisine
bir önceki görüşleri, anlayışları ters gelmiştir ve bunu
herkesten önce kendisi sorgulmuş (gene yanlışlık) Bu çok
önemli. Hesaplama, bizdeki insanların ne kadar
ihtiyacı var buna. Kemal Tahir gibi insan bir sandan
kendisiyle hesaplayabilmeli ki, başkalarını ve böyle
hesaplama cesaretini gösterebilsin.

24 Mart 1975

Doğu doğudur, Batı da batı, ikisi de birbirini
hiçbir zaman anlayamaz diyor Kipling. Batı, sömür-
ülebilir için Doğu'nun zayıf gençlerine v.b. gençleri-
ni anlar, ama özünü hiç anlayamaz. Doğu da
Batıya yavaş yavaş anlıyor. Ve artık Kipling'in
başadığı dönemde olduğu gibi İngilizler ne Hindis-
tan'ı penselerinde tutabiliyorlar, Ne Çin ne de
Orta Doğu üzerinde güçleri oynatabiliyorlar.

Ben Batı'nın ne gibi bir özü olduğunu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de Batı'nın bizi hiçbir zaman anlayamayacağını hissediyorum. Onların mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Tahir'de Batı'ya anlaşılmaz geleceğini hissettiğin insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı duygulukta kimseler vardır ve bu kimseler de Batı değildir.

Batı diyen insanların -çevremde-gittikçe bir ruh tembelliğine, düşünme tembelliği içine düştüğünü görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Siyah, Kırık Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya, insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kırık Hayatlar ve hâlâ Mai ve Siyah'taki 'tutunamayan' tiplerle bir duygu benzerliği de söylenebilir. Ahmet Cemil büyük hülyalarının yanı sıra küçük hesapların da etkisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarının sürekli olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleleri ve önleyemedikleri kaderleri sonucu bu

Ben Batı'nın ne gibi bir öze olduğunu çok iyi hissettiğimi sanıyorum ve bu yüzden de Batı'nın bizi bu zaman anlayamayacağına hissediyorum. İnsan mantığı ile bizi kavramak mümkün mü? Biz de onların mantığını kullandıkça kendimizi bütün derinliğiyle anlayamayacağız.

Kemal Tahir'de Batı'ya anlaşılmaz geleceğini hissettiğim insanımızın davranış ve duygularını gördüm. Belki Batı'da aynı dengasızlıkta kişiler vardır ve bu kişiler de Batı değildir.

Batı diyen insanların - gerinde - gittikçe bir ruh tembelliğine, düşünme tembelliği'ne düştiğini görüyorum. Orijinal düşünceden kaçmak ve kolayca haklı çıkmak için böyle oluyorlar sanki.

8 Nisan 1975

Sanıyorum iki gün sonra Halit'le Aşk-ı Memnu üzerine televizyonda bir konuşma yapacağız. Mai ve Sıyah, Kuruk Hayatlar, Aşk-ı Memnu'yu arka arkaya okudum. Halit'in de dediği gibi Halit Ziya, insana ve onun ruhsal durumlarına eğilmek bakımından bana benziyor. Ayrıca Kuruk Hayatlar ve hatta Mai ve Sıyah'taki 'kütüratmayan' tiplerle bir doğru benzerliği de söyleyebiliriz. Ahmet Cemal bugün hülyalarının yarısına künne hesaplarının da etkisiyle sönüp gidiyor. Halit Ziya'da bana yakın gelen bir yön de, kahramanlarımızın sinikli' olarak kendileriyle hesaplaşmaları. Evet, zayıf iradeleri ve önleyemedikleri kaderleri sonucu bu

hesaplaşmadan yenik çıkıyorlar ama, onlar için tesadüflerin oyuncacı denilemez. bilinçsizce kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olayların akışı içinde ve sonunda içinde bulundukları durumları kendilerine açıklayarak suçlu olduklarını ve sonuçtan sorumlu olduklarını hissederler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü bir anlatım ve çözümleme -tahlil- yeteneği gösterir. Edebiyat-ı Cedide'nin süslü anlatım geleneğinden böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kırık Hayatlar'ı çizerken onları bütün gerçekçiliğiyle ve ayrıntılarıyla canlandırır. Ve ruhsal bir çatışmaya doğru olayı geliştirirken, insanların davranışlarındaki kaçınılmazlığa okuyucuyu inandırır. Bütünüyle gerçekçi -realist- bir tavır içindedir, romantik hayaller, görünüşler daha çok gerçekleri zaman zaman görmek istemeyen kahramanlarının sadece ulusal durumlarını yansıtır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl kadar öncesinin Batı'ya yönelen aydın topluluğunun bilinçli bir insanıdır. Onun kahramanları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle. Günlük yaşayışları, kılıkları, düşünceleri ve okudukları kitaplarla geleneksel Osmanlı davranış ve duyusunun dışında kalırlar. Ahmet Cemil divan edebiyatının kalıplaşmış biçim ve ifade anlayışına karşıdır, onu şiirleriyle değiştirmek ister, Nihal yalnız klasik parçalar çalar ve

hesaplaşmadan yenik çıkıyorlar ama, onlar esin
tesadüflerin oyuncacı denileniz, bilingsizce
kaderlerine kapılıp gitmezler bu insanlar. Olayların
akışı içinde ve sonunda içinde bulundukları
durumları kendilerine anlattıkları süzlu oldak
lorine ve sonuştan sorumlu olduklarını hissē-
duler. Halit Ziya böyle durumlarda daha güçlü
bir anlatım ve gözümlenme - tahlil - yeteneği göste-
rir. Edebiyat. Cadede'nin mizali anlatım geleneğİN-
den böyle anlarda oldukça uzaklaşır. Kuruk
Hayatları çiziken onları bütün gerçekliğiyle
ve ayıntılarıyla canlandırır. Ve nihai bir
çatışmaya doğru olayı geliştirirken, insanların
davranışlarındaki kaşınmazlığa okuyucuya
inandırır. Bütünüyle gerçek - realist - bir tavır
içindedir, romantik hayaller, görünüşler daha
çok gerçekleri zaman zaman görmek istemeyen
kahramanlarının sadece ruhsal durumlarını
yaıştır. Halit Ziya toplumumuzda 100 yıl
kadar öncesi için Batıya yönelik aydın toplu-
luğunun bilimsel bir insanıdır. Onun kahraman-
ları da bu yönelişin temsilcileridir genellikle.
Günlük yaşayışları, kılık-kıyafetleri, düşünceleri ve
okudukları kitaplarla gerçekçi Osmanlı davra-
mı ve düşünüşünün dışında kalırlar. Ahmet Cemil
divan edebiyatının kalıplaşmış biçimi ve ifade
anlatışına kargıdır, onu şiirleriyle değiştirmek
ister. Nihai yalnız klasik parçaları şair ve

özellikle düğün sahnesinde çevresini seyrederken, bu alaturka geleneksel eğlencenin ve insanların davranışlarının dışında kalır, bunları çok yadırgar. Melih Bey takımı yaşayış bakımından özellikle geleneksel ahlak anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yaşayışlarını açıkça ortaya koymaktan çekinmez. Yalnız Firdevs Hanım da, Bihter de, henüz tam Avrupai olamamışlardır. Düğünde Firdevs Hanım çok eğlenir, Bihter ut çalar.

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminden çekindiği için, eserlerinde sosyal ortamı, kökünden sarsılan Osmanlı Devletini ve bu sarsıntıları söz konusu etmez. Yalnız hatıralarında çökmekte olan imparatorluğu, onun ihtişamının nasıl sönmeye yüz tuttuğunu özellikle Sarayı anlatırken belirtir; kendisi de siyasetin dışında sayılmaz. İttihat Terakki'ye girmiş ve 1908'de güvenilir bir kişi sayıldığı için Sultan Reşat'a başkâtip olarak verilmiştir.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batıya açılışın insanını vermekle bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatınak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, nasıl hissettiği, bir insan olarak nasıl bir duyarlık içinde olduğu belirgin değildi. H. Ziya'nın kahramanları

"Özellikle düğün sıklığında çaresini seyrederken, bu alattaki geleneksel söyleminin ve insanların davranışlarının dışında kalır, bunları çok yadırgar. Melih Bey takımı yasayış bakımından özellikle geleneksel ahlak anlayışının dışında kaldığı gibi, değişik görüş ve yasayışlarını açıkça ortaya koymaktan çekinmez. Yahuy Firdes Hamon da, Bilker de, kendi tam Avrupa romançılarıdır. Düğünde Firdes Hamon çok söyler, Bilker ut çalar,

Halit Ziya, Abdülhamit yönetiminin içinde olduğu için, eserlerinde sosyal ortamı, köhünden sarsılan Osmanlı Devletini ve bu sorunlara söz konusu etmez. Yahuy hatıralarında çoknetice olan imparatorluğa, onun iltizamının nasıl sönmeye yüz tuttuğuna özellikle Samiye anlatırken belirtir; kendisi de dışarıya karşı değil, içine karşı yazıyor. Hıfzı Topraklıya göre ve 1908'de çıkan bir kişi yazıldığı için Sultan Paşa'ya yazdığı, vakti vaktine yazmıştır.

Halit Ziya, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Batıya açılış ve insanın umutla bugünkü Türkiye'nin de önemli bir bölümünü aydınlatmak bakımından ilginç bir edebiyatçıdır. 1900'lere kadar Türk insanının ruhsal durumu, nasıl hissettigi, bir insan olarak nasıl bir duygu ile içine alduğu belgin değildi. H. Ziya'nın kahramanlara

ne kadar piyanoda Chopin çalsalar, Alexandre Dumas okusalar, redingot giyseler ve XIV Louis mobilyalarıyla evlerini döşeseler de bizim insanımızdır. 100 yıl sonra biz kendimizi daha iyi tanımak için, Batı'ya yöneldiğimizi, bütün kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımızı ileri sürdüğümüz bu sıralarda bu kahramanları daha iyi tanımalıyız. Halit Ziya da onları bize anlatmak için elinden geleni yapmıştır. Ve bu çabasındaki samimiyeti ve iyi niyetli olduğunu ifadeden çekinmiyor:

“Ben ne yapmışsam iyi yapmak kastıyla yaptım; muvaffak olmadıysam bunun kabahatı niyetimde değildir.”

Eserlerinin çoğunu da beğenmediğini söylüyor Halit Ziya. Ancak Türk insanında ve bana kalırsa gerçek sanat adamında görülen bir alçakgönüllülük, bu endişe de Halit Ziya'dan öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten kahramanlar da bir bakıma bu özellikleri taşırlar. Kendileriyle hesaplaşabilirler, çünkü kendilerini oldukları gibi hatta, bunalım anlarında olduklarından da aşağı görürler. Gerçek insanımız gibi birçok şeye katlanırlar ama, sonunda gene bizim insanımız gibi gösterdikleri tepki, başkalarına isyan değil, kendini cezalandırma.

ne kadar pırasada Chopin şalvarlar, Alexandre
Dumas okusalar, redingot giyseler ve XIV
Louis mobilyalarıyla evlerini düzenler de bizim
insanımızdır. 100 yıl sonra biz kendimizi daha
iyi tanımak için, Batıya yöneldiğimizi, bütün
kurumlarımızla Batılı olmaya çalıştığımızı iddia
ettiğimizi bu sıralarda bu kahramanlar
daha iyi tanımalıyız. Halit Ziya da onları
biye anlatmak için elinden geleni yapmıştır.
Ve bu çabamızdaki samimiyeti de ifadeden
cekinmiyor:

"Ben ne yaparsam ~~afatını~~ iyi yapmak kastıyla
yaptım; muvaffak olamadıysam benim kaba-
kati riyetinde değildir."

Eserlerinin çoğuna da değinmediğini söylüyor
Halit Ziya. Ancak Türk resamında ve hatta
khususla gerçek sanat adamında görülen bu
aleahgörümlülük, bu endişe te Halit Ziya'dan
öğrenilecek çok şey olduğunu gösteriyor. Zaten
kahramanlar da bu bakıma bu özelliklerini
taşıyor. Kendileriyle ~~akıllı~~ ^{akıllı} hesaplaşabilirler
ama kendilerini okudukları gibi hatla, bunaları
alarında ~~okudukları~~ ^{okudukları} da aşağı görüyorlar. Ger-
çek insanımız gibi birçok suya katkılarla ama,
sonunda yine bizim insanımız gibi gösterdikleri
tepkisi, başkalarına inşan değil, kendileri cezalan-

dırmaktır. Ömer Behiç tutkularından -büyük acı duyduğu halde- vazgeçer, Ahmet Cemil uzak bilinmeyen sıcak bir ülkeye gider. Bihter kendini öldürür. Bunlar hep kırık hayatlardır, bir bakıma tutunamayanlardır; ama öyle boş, kişiliksiz, zavallı kuklalar değildirlerdir. Kuvvetli ya da zayıf ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli düşüncelerini söyletmek için köle gibi kullanmaz, âdeta onlarla birlikte onların maceralarına koyulur gider ve onların gözünüyle anlatır her şeyi.

Bu kahramanlar genellikle büyük aşk, şöhret, zenginlik gibi hayaller kurarlar ve her zaman sezgileriyle hayal kırılganına uğrayacaklarını hissederler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kuşaklar için ağır. Sinema onun tanıtılması için bu bakımdan yararlı. Ayrıca tasvirler uzun ve fazla süs ve benzetme dolu. Sinema bu zorluğu da yenebilir. Ayrıntılar ve resim gibi tasvirler sinemaya uygun. Sinematik bir anlatımı var. Olay örgüsü için de aynı şey söylenebilir.

Aşk-ı Memnu ruh dünyaları çatışan insanların romanı. Bence en trajik unsur Nihal. Wagner çalmasıyla -ve Chopin- H. Ziya bunu sembolize etmek istemiş. Behlül operet müziği filan seviyor. Bihter alaturka-alafranga

dumaktır. Ömer Beliz tutuklarından - büyük
an duyduğu halde - vazgeçer, Ahmet Cemil yak
bilinmeyen neşek bir ülkeye gider. Birtakım kendisini
öldürür. Bunlar hep kırıktır hayattandır, bir bakıma
tutunamayandır; ama öyle boş, kişiliksiz,
zavallı kuklalar değillerdir. Kuşvetli ya da zayıf
ama gerçek karakterlerdir. Yazar onları, belirli
düziçmelerini söyletmek için köle gibi kullanmaz,
adeta onlarla birlikte onların mavalalarına
kapulu gider ve onların gözüyle anlatır her şeyi.
Bu kahramanlar genellikle büyük aşk, söh-
ret, zenginlik gibi hayaller keşifleri ve her
şeyden sevgileriyle hayal kırıklığına uğrayan
saklılar hissediler.

Halit Ziya'nın dili bugünkü kışaklar için
aynı. Sinema onun tamtilmesi için bu ba-
rından yararlı. Ayrica tasvirler uzun ve
fazla süs ve benzetme dolu. Sinema bu zorluğa
da yenilir. Ayuntılar ve resim gibi tas-
virler sinemaya uygundur. Sinematik bir anlatı-
ma var. Olay örgüsü için de aynı şey söy-
lenebilir.

Askı, menem ruh dengeleri çetken insan
korum romanı. Benim en trajik roman Nihal.
Wagner çalmasıyla - ve Chopin - H. Ziya bu
sembolize etmek istemiş, Belküll operet
müziği filan sevir. Birtakım alabildiği. Lafazan

karişik. Adnan Bey bütün batılılığı yanında Bihter'i arzu ediyor Ortanı da Batı özentisi¹ Pygmalion, Bazar Allemand, Konkordiya Odeon, Lüksemburg, Patriano, Gambrinus gibi mağaza ve eğlence yerlerinin adları geçiyor sık sık. (Tam bir yarı-sömürge dönemi)

Nihal, Halit Ziya'nın hayal ettiği gerçek anlamıyla Batılı kadın bir serap, Bihter dogulu gerçeklere dönük ortada.

Not: Filim sözü (sinema yerine) kullanılacak.

10 Nisan 1974

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın esasları

1- Halit Ziya'nın kendisinden önce ve sonra gelen edebiya akımları içinde yeri (kısaca).

Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların Batı'ya açılışlarını yetersiz bulan gençler Edebiyatı Cedide denilen akımı meydana getiriyorlar. (Tenkit yok - Abdülhamit baskısı - insana gerçek insana yöneliş).

Sonra günümüz ile Halit Ziya arasındaki bağ ve özellikle benin duyarlılığım ile Halit Ziya'nın duyarlılığı arasındaki benzerlik.

2- Halit Ziya'nın duyarlılığı ve romancılığı insan, kadın, drama tik unsur, Batı v.s. Bu arada tekniğı ve dil meselesi. Romanları.

3- Filim olarak Aşk-ı Memnu'nun yönetmene sağladığı imkanlar

1 İstanbul'da, Beyoğlu'nda çeşitli lokanta, otel, lokal ve mağazalar.

karışık. Adnan Bey bütün bakiyeliğe yemur
Bihker'i arzu ediyor. Ortam da Bati ozantısı
Pygmalion, Bezar Allemant, Konkordiya,
Odeon, Lüksömling, Patriano, Gambrius gibi
mağara ve eğlence yerlerinin adları geçiyor
sık sık. (Tam bir yarı-Sömürge dönemi)

Nihal Halit Ziya'nın hayal ettiği gerçek aile-
myle Batili kadın, bir serap. Biliriz Doğulu
gerçeklere dönük ortada.

Not: fi'lim sözü (sinema yerine) kullanılmak

10 - 11 Aralık 1975

Halit Ziya ile ilgili konuşmanın eseri

1 - Halit Ziya'nın kendisinden önce ve sonra gelen
edebiyat akımları içinde yeri (kısa)

Burada Tanzimat edebiyatından söz edilecek. Onların
Batıya ağıllarını yetersiz bulan gençler Edebiyatı Cedide
adını almış meclislerde toplanıyorlar. (Tenzit grubu - Abdül-
hamit baskısı - insana, gerçek insana yönelik)

Sonra günümüz ile Halit Ziya arasındaki ilişki ve
farklılıklar üzerine tartışılacak

2 - Halit Ziya'nın duygulu ve romantikliği - insan, kadın,
vatanlık teması, Batı vs. Burada deliliği ve dil mese-
lesi Romanlara

3 - Fikrim denince Aşk - Memnu'nun yönetimi
ve kadınlığı inkılabı

Kemal Tahir'le ilgili yazının esasları

1- Kemal Tahir dinamik bir yazardı. Kendini yenileyen, kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu davranışını eserlerinde ve yaşantısında hayatı boyunca sürdürdü. Bu yüzden görüşlerini, dış-tan bakılınca durmadan değiştirdi denebilir.

2- Doğu-Batı meselesi de böyle dinamik bir değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için okumuş-yazmış bir yazar olarak Batı kültürünün verilerini okudu, etkilendi. Sonra kendi kültürümü-zün kaynaklarına eğildi. (Romanlarından örnekler verilecek.)

3- Doğu'ya Batı'nın nasıl girdiği ve Doğu'nun Batı'ya nasıl açıldığı gerçeği. Bir sanatçı olarak Batı'yı ve onun ürünü olan romanı bilmeli. Kemal Tahir bunun örneğidir.

22 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den dün alındı. Dün akşam üzeri, Yıldız Hanım'ın öğrencisi genç bir oyuncu bize (Y.K. Şükran Güngör, ben, Pakize) oyunu baştan sona sürekli okudu. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları okunurken herkes yer yer çok güldü - ben bile güldüm. Sonra bir sessizlik oldu. Sonra Yıldız Hanım tipleri ve olanları ve her şeyin nedenini pek anlayamadığını söyledi. Genellikle başka şeylerle. Şarlo (?) - benzerlikler buldu. İkinci perde-

16 - Nisan - 1975

Kemal Tahir ile ilgili yazının esasları

1 - Kemal Tahir dinamik bir yazardır. Kendini yenib-
yen. kendisiyle hesaplaşan bir yazar olarak bu
dönemini eserlerinde ve yazın hayatında hayatı
boyunca sürdürmüştür. Bu yüzden görüşlerin; destan
takiben, dümanlardan değişirdi denilebilir.

2 - Doğu - Batı meselesi de böyle dinamik bir
değişim gösterir. Kültüre önem verdiği için okumas-
yazması bir yazar olarak Batı kültürünün veri-
lerini okudu, etkilenmiş. Hatta kendi kültürümüzün
kaynaklarınıca eğildi. (Romanlarından örnekler
verilecek.)

3 - Doğu'ya Batı'nın nani girdiği ve Doğu'nun
Batı'ya nani ağıldığı gerçeği. Bu sanatçı ola-
rak Batı'ya ve onun ürünü olan romana bilmedi
Kemal Tahir bunun örneğidir.

2 Temmuz 1975

Hayat bir oyundur, Yıldız Kenter'den alınır. Dün
kşam izeri, Yıldız Hanımın öğrencisi genç bir oyuncu bize
Y.K. Dürken (Güngör, Ken, Parkız) oyunu bastan sonra simkli
kendi. Özellikle ilk perde ve ikinci perdenin başları oku-
rken herkes yer yer çok güldü - Ken bile güldü. Sonu
bir resimle oldu. Sonra Yıldız Hanım tipleri ve olmaları ve
araları... resimlerini öyle anlatmıştık dedi. Genellikle
usku payıldı - Sarı(?) - tematikler buldu. İkinci perde.

nin daha tekrarlarla dolu ve sönük olduğunu söyledi. Şükran Güngör etkilendiğini belirtti, ama neyin gerçek neyin oyun olduğunu anlayamamış. Ben de bunu yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hanım'a göre Saffet'in ilgisi, Coşkun'un tepkisi gibi davranışlar birden oluyor, Cemile çok renksiz ve ilgi uyandırmıyor, Emel-Coşkun ilişkisi Coşkun'un renkli karakterini yansıtmıyor, ikinci perdedeki olaylar, ilk perdedeki parlak konuşmalardan sonra alelade görünüyor. Genellikle 2. perde sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yatma isteklerini oldukça yersiz görüyor, bir yama gibi duruyormuş.) Anlaşılan esprilerin dışında olumlu bir şey yok. Ben ilk tepki olarak -sonradan bu anlayışım değişebilir- Emel-Cemile-Coşkun üçlüsünü ve ilişkilerini daha renkli, canlı, çarpıcı vermem gerektiğini ve ikinci perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur

BİRİNCİ PERDE

(1. yazılışın şeması)

Sayfa 1-5: Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Devrimleri yazarlar. (Bazı kısıtlamalar gerekli. Sürekliliği sağlayan cümleler eksik.) (Ümit'in durgunluğu ve geçirmiş olduğu ruh hastalığı üzerinde düşünülecek.)

Sayfa 5-7: Ümit'in reklam programları.

(Sürekliliğin daha iyi sağlanması gerekli. Ümit sözleri çabuk söyleyebilineli.)

(Coşkun'un da reklamlara katkısı olabilir.)

ın daha tekrarlarla dolu ve sönük olduğunu söyledi. Zühan Gıngör etkilediğini belirtti, ama neyin gerek neyin oyun olduğunu anlayamadı. Bende bunu yapmak istediğimi söyledim. Yıldız Hanım göre Saffet'in kişi, Coşkun'un tepkisi gibi davranışlar binden alıyor, Canile çok renkli ve ilgi uyandırıyor, Emel-Coşkun ilişkisi Coşkun'un renkli karakterini yansıtmıyor, ikinci perdedeki olaylar ilk perdedeki parlak konuşma-binden sonra alabildiği görünüyor. Genellikle 2. perde sönük bulundu. (Yıldız Hanım, Coşkun ve Emel'in yama ilişkilerini oldukça yersiz görüyor, bir yama gibi duruyormuş, bulasıkam esprilerin deninden olumlu bir şey yok. Ben ilk tepki olarak -süratlen bu anlayışın değişebilir- Emel-Canile-Coşkun ilişkisini ve ilişkilerini daha renkli, canlı, garipce yorum gerektirdiğini ve ikinci perdede bazı tekrarlar ve durgunluklar olduğunu söyleyebilirim.

Hayat Bir Oyundur

(1. yazılışın sonası)

BİRİNCİ PERDE

Sayfa 1-5 : Sahnenin tanımı, Coşkun-Ümit Derinleştiği yarımlar.

(Biraz kısıtlanabilir gerçekli. Sönükliliği süzgeçten geçen-
deler için)

(Ümit'in durgunluğu ve geçimsiz olduğu ruh hastalığı üzerinde düşünülerek)

Sayfa 5-7 : Ümit'in reklam programları

(Sönükliliğin daha iyi süzgeçlenmesi gerekli. Ümit sözleri daha sıkı süzgeçlenmeli)

(Coşkun'un da reklamlara katkısı olabilir)

Sayfa 7-8: Keman dersi.

Sayfa 8-9: Saffet girer. (Oyun 1)

(Saffet'in sözleri daha güldürücü olabilir.)

Sayfa 9-12: Oyunlar yazmalısınız Coşkun Bey.

(Coşkun kendini hemen ele veriyor. Duyarlığını hemen belirtiyor. Bunu ilerde çok tekrarlayacağına göre belirsiz bir iki sözle yetinebilir şimdilik.)

(Burada şöylece bir geçirtilen -Saffet- hayat oyundur mesele -senaryoda eklenecek- geliştirilebilir.)

Sayfa 12-13: Coşkun yazar (Cemile gelir).

(Cemile biraz tanıtılmalı.)

23 Temmuz

Sayfa 13: Coşkun kendini anlatır. (Çapkın koca ve sevgilisi).

(Coşkun korku ve pişmanlıklarını çok sık anlatıyor. Bunu bölmeli.)

Sayfa 14-15: Saffet gelir, onu azarlar, neden yürümüyor? Coşkun oyunun sonunu hayal eder.

Sayfa 16-17: Napolyon piyesi.

(Biraz daha komik ve anlaşılır olmalı)

NOT: Genel olarak devrik cümleler fazla. Sürekliliği bozuyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylenirse söylensin, heyecanlı, gergin ve yüksek tonda olmalı.

Sayfa 17: Cemile ve komşu kadınla prova.

(Cemile'yi tanıtmak bakımından daha iyi işlenmeli.)

Sayfa 18-19: Saadet Nine girer - monolog.

(Bu monolog biraz sıkıcı, öyle bir düzen içinde

Sayfa 7-8 Keman derisi

Sayfa 8-9 Saffet girer. (Oyun I)

(Saffet'in söylediği daha güfeli bir şekilde olabilir)

Sayfa 9-12 Oyunlar yazmalarını Çiğdem Bay.

(Çiğdem kendini hemin ele veriyor. Duyarlılığını hemin belirtiyor. Bu bir şekilde çok tekrarlayacağına göre, belki iki iki sözle yetinebilir şimdilik.)

(Burada söylece bir geçişten - Saffet. Hayat oyunlar müsaiti - sermaye de okunacak - geliştirilebilir)

Sayfa 12-13 Çiğdem yazar (Cemile gelin)

(Cemile biraz tamtamladı.)

Sayfa 13 : Çiğdem kendini anlatır. (Çiğdem kocası ve kızları) ^{23 Temmuz}

Çiğdem kocası ve kızlarıyla çok sık anlatıyor. (Cemile anlatmalı.)

Sayfa 14-15 Saffet gelir, onu azarlar, neden yurumuyor? Çiğdem oyununu sürmesini hayal eder.

Sayfa 16-17 : Napolyon piyesi

(Biraz daha konuş ve anlatılır olmalı)

NOT: Genel olarak derin cümleler fazla süslülüğü bırakıyor. Düzeltilecek.

NOT: Konuşmalar - ne söylense söylensin, ne yapsan, gergin ve yürekli tonla olmalı.

Sayfa 17 : Cemile ve kocası kadınlar prouca

(Cemile iyi tamtamladı bakımından daha iyi işlenmeli)

Sayfa 18-19 Sadet Nine girer - monolog

(Bu monolog biraz sıkıcı, öyle bir olursa içinde

verilmeli ki, acıklı ve gülünç olsun aynı zamanda.)

(Nazırlar meselesi başka türlü verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu.

Sayfa 21-23: Kuliste Emel-Servet. Tiyatro üzerine yorumlar. Eski oyunlar. Romantik oyunlar.

(Gladyatörden futbolcuya geçiş daha kesiksiz olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tanışma eski oyunların özlemi. Bizde insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirmeli.)

('Bizde tiyatro ve duyarlık nasıl gelişti' kısmı daha canlı ve akıcı olmalı.)

(Avrupa'dan bunalım ithali iyi verilmemiş.)

(Heyecanlanıp meyhaneye gitme meselesi havada kalıyor.)

Sayfa 25-26: Meyhane, garson ve ayrılık temi. Coşkun Emel'le konuşur.

(Coşkun'un korkusu gene ortada; fazla deliberate¹ biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen görev ve alaturka müzik: her şeyi seziyorum. Ben seni sevdim seveli.

(Humour biraz az, fazla ciddi.)

(Emel çok havada, Coşkun'u heyecanlandıracak bir şey yapmıyor, silik.)

(Gene korku meselesi. Ayıklanmalı.)

(Şarkı ve alımı söndür meselesi, laf kalabalığı içinde biraz kayboluyor).

1 Deliberate: İngilizce, "bilinçli", "kastını belli eden" anlamında.

verilmeli ki, oukeli ve gütiş olsun aynı zamanda
(C. Nazırlar meselesi Sarık tınılı verilmeli.)

Sayfa 19-20: Cemil Paşa oyunu

Sayfa 21-23: Kuliste Emel-Servet. Tiyatro üzerine
görüşler. Eski oyunlar Romantik oyunlar.

(Gladıtyörden futboka goşis daha kosi kiz
olmalı.)

Sayfa 23-25: Coşkun ve Saffet girerler. Tamsma
eski oyunların izlenimi. Bizde insanlar.

(Coşkun'un Emel'e ilgisi belirlenmeli)

(Bizde tiyatro ve duyguluk nasıl gelişti? kısmı daha
canlı ve aktıcı olmalı.)

(Tutupa'dan bunalmış istihali iyi verilmiştir)

(Hayatın meşhurlarına gitme meselesi harika kaly)

Sayfa 15-26: Meşhurlar. Garson ve duyguluk teması.
Coşkun Emel'e kızıyorsa.

(Coşkun'un korkusu gene ortada; farla delibozda
biraz gizlenmeli.)

Sayfa 26-27: Coşkun'a verilen görev ve ulatılma
mizik: Her şeyi seziyorum. Ben seni sevdim sevdi

(Memur biraz az, farla ciddidir)

(Emel sok harada, Coşkun'u hayranlandırma-
lık bir say feryat. bilik.)

(Gene korku meselesi. Hayatın malı.)

(Sarı ve altın sünlük meselesi, far kalaba-
ğı içinde biraz kalyat.)

(Turgut'u arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunlar yadırganıyor. Bu bakımdan çok gerçek görünen konuşmalar ayıklanmalı. Her şey anlatını olarak da bir rüya hissi vermeli. İnsan bu meselede olduğu gibi mantığıyla "bu nereden çıktı?" dediği halde (Yıldız Hanım gibi) hissiyle buna pek karşı çıkmamalı.

Mustafa Çavuş'la Turgut arasında ilişki kurulmalı: COŞKUN: Turgut mu? Mustafa Çavuş gibi biri. Hayatı hakkında hiçbir şey bilmediklerimizden biri.

Sayfa 28: Bizim gerçeğimizi buldum. Büyük ve çocuk bir milletiz.

(Saffet'in sözü silik ve renksiz.)

(Coşkun milletimiz sözleri zevksiz ve dağınık.)

Bu yüzden şiire geçiş güzel değil.

Sayfa 29: Coşkun'un şiiri.

Sayfa 30: Coşkun'un nutku.

(Aydınların karanlığı ilk satırlardaki etkiyi azaltıyor.)

(Nutkun sonunda Coşkun'un Cemile meselesi yama gibi kalıyor.)

Sayfa 31: Coşkun'un kendisiyle hesaplaşması.

(Baştan yazılmalı.)

(Rituals iyi verilmemiş.)

(Tengut'u arama özlemi tam verilememiş.)

NOT: Bunun gibi daha birçok şey havada kalıyor. Galiba söz olarak da genel akışın içinde bunlar yadengamıyor. Bu bakımdan çok geçik görünen konuşmalar ayıklanmalı. Herşey aulaten olarak da bir rüya hissi vermeli. İnsan bu mesafede olduğu gibi mantığıyla "bu neyden çıktı?" dediği hali (Yıldız Hanım gibi) hissiyle bunu pek kavrayamaz.

(Mustafa Çavuş'la Tengut arasında ilişki kurulmalı: ÇÖŞKÜN: Tengut mu? Mustafa Çavuş gibi biri Hayati hakkında hiç bir şey bilmediğimizi mi dedin biri)

29 ÇÖŞKÜN: Bizim geçişimizi buldun. Büyük vesetmek bir auladır.
(Saffet'in sözü silile ve renkleri)

(Çöşkün millîtiniz sözleri renk ve derinlik.)
Bu yüzden şiire geçiş güzel değil

Çöşkün 29: Çöşkün'ün şiiri

Çöşkün 30: Çöşkün'ün nutku

(Aydeniz'in karantığı ilk satırlardaki etkiyi azaltıyor.)

(Nutkun sonunda Çöşkün'ün Camile meselesi yama gibi kalıyor.)

Çöşkün 31: Çöşkün'ün kendisiyle hesaplaşması

(Baştan yazılmalı)

(Nutkals iyi verilememiş.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor. Zayıf verilmiş. Ruhsal derinlik yok.)

NOT: Yapmak istediğim bazı şeyleri, her şeye rağmen çok düz vermişim. Açıklama çok var bir de. Fikirlerin yaşaması önemli aslında. Düşünce bir olay gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni sevmeyin, ben endişe içinde yaşamalıyım. İkinci perdedeki meyliane sahnesinde de aşağı yukarı aynı biçimde yer alıyor. Üstelik NOT'ta yazdığım gibi psikolojik açıklama gibi. Didaktik!)

Sayfa 32: Coşkun'un bildirisi.

(Korkuyorum. İkinci perdede gene var. Buradan çıkarılmalı ve ikinci perdede kalmalı yalnız.)

* (Bir kere başladınız (SAFFET) Bir kere... bir kere... olmalı.)

(Coşkun'un son konuşması iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33: Coşkun, Saffet'e gece evine döndüğü zaman olanları (Cemile ile) oynar.

Sayfa 34: Emel konusu. asker-general oyunu. Yerli oyunlar sorunu.

(Emel konusu başka türlü işlenmeli.)

Sayfa 35-38: Kültür ve kitap oyunu.

(Bazı kitap adları -sürekliliği sağlamak bakımından - değiştirilebilir.)

(Biz seni seviyoruz - işte bu yüzden işler karışıyor
Tuzak verilmiş. Ruhsal derinlik yok.)

NOT : Yapmamak istediğin bazı şeyleri, her şeyi
başarmak çok düz vermişim. Aşık olma çok var bir de
Fikirlerin yaşamaya önemi altında. Değerince
bir şey gibi etkilemiyor böyle yerlerde.

(Beni sevmeyin, ben endişe içinde yaşamalıyım.
İkinci perdedeki meyhane sahnesinde de aşağı yukarı
aynı biçimde yer alıyor. Üstelik NOT'ta yazdığım
gibi psikolojik sahneler gibi. Didaktik!)

Sayfa 32 : Çizim'in tiddiri

(Kırkaygı, ikinci perdede gene var. ^{redolent} By ^{redolent} Siko-
nmalı ve ikinci perdede kalmalı ya'nız.)

(Bir kere bağlandınız (SAFFET) Bir kere bir kere...
olmalı.)

(Çizim'in son konusunu iyi değil. Sahneyi uzatıyor.)

İKİNCİ PERDE

Sayfa 33 : Çizim, Saffet'e gece evine döndüğünü
aman olmaları (Görüle ile) oynar

Sayfa 34 : Emel konusu, asker - general oyunu. Yeter
yeter sorunu

Emel konusu başka türlü işlenmeli

Sayfa 35-38 : Kültür ve kitap oyunu

(Bazı kitap adları - süsle ilgili sağlamak
aktenenden - değiştirilebilir.)

Sayfa 38: Saadet Nine'nin öfkesi. İstersem giderim.

(Biraz cansız ve yersiz.)

Sayfa 38-40): Coşkun-Emel buluşması.

Ümit-Saadet Nine.

(Coşkun gene ana temalarını işliyor. Bu temaların eylemle bi ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde oyun yavaşlıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine'nin davranışları uygun, sözleri biraz daha ilginç olabilir. Genellikle daha önce söylediklerini tekrar ediyor.)

Sayfa 40-41: Karakol ve kaçma olayı.

(Karakol olayı daha absürd olabilir. Komiser, Saadet Nine'ye bi eşya gibi davranabilir meselâ.)

Sayfa 42: Coşkun-Cemile. Neredeydin? Neler dönüyor?

Sayfa 42-44: Saadet Nine ile gazino ve dans oyunu.

Sayfa 45-46: Coşkun-Cemile. Bu tiyatro işi bitecek. Ticaret.

(Cemile'nin sertliğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir biri kim olmadı için, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1971

"Türkiye'nin Ruhu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da başkafiye (alliteration)¹ kullanıldığına göre, geriye dönüşlerin kabuslu havası verilirken bundan yararlanılabilir.

Büyük şehrin ve Büyük Ülkenin kahramanımıza özel önemli görünen yerleri, insanları ve beylik sözleri üzerinde durulmalı.

1 Alliteration. Bir bölümde yer alan kelimeler içindeki seslerin tekrarlanmasıyla sağlanan müzikal etki.

Sayfa 38: Saadet Nine'nin öfkesi. İstersem giderim.

(Piraz canı ve yersiz.)

Sayfa 38-40: { Coşkun - Emel buluşması
Umüt - Saadet Nine

(Coşkun gene una tomalarını işliyor. Bu tomaların içinde bir ilişkisi yok; bu yüzden böyle yerlerde uyum yapıyor, durgun ve sıkıcı oluyor.)

(Saadet Nine'nin davranışları uygun, sözleri biraz laka ilginsiz olabilir. Genellikle daha önce söylediğini tekrar ediyor.)

Sayfa 40-41: Karakul ve kama olayı

(Karakul olayı derin absurd olabilir. Komiser, Saadet Nine'ye bir esya gibi davranabilir mesele.)

Sayfa 42: Coşkun - Cemile Neredeyden? Neler düşünüyor?

Sayfa 42-44: Saadet Nine ile gizli ve dans oyunu.

Sayfa 45-46: Coşkun - Cemile Bu tiyatrosu bitecek. Traut.

(Cemile'nin sektiğini ve anlayışsızlığını gerektirecek bir birikim olmadıysa işin, sözleri boşlukta kalıyor.)

15 Ağustos 1975

"Türkiye'nin Ruhu" üzerine teknik notlar. Orta Asya'da baskafiye (allikration) kullanıldığına göre, genç müslümanların kitlesel kavası verilirken bundan yararlanılabilir.

Büyük sekrin ve Büyük Ülke'nin kahramanına özel önemli görünen yerleri, insanlara ve belyetvazları üzerinde durulmalı.

İkinci perdenin yeni planı

1- Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine

Saadet Nine Coşkun'u çekiştirir.

2- Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın resimlerine bakar

Cemile alay eder.

3- Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "tören" oyunu oynar

Komşu kadın şaşkın, memnun. Coşkun sonunda deliliğe vurur

Komşu kadın biraz şaşkın, aceleyle gider.

4- Coşkun giyinmeye gider. Ümit gelir, Cemil Paşa oyunu. Coşkun, Saffet çıkarlar.

5- Emel-Coşkun. Aşk ve seks oyunu.

6- Tiyatroda. Emel Coşkun Saffet Servet - Coşkun'un oyunu

Servet'in öğütleri.

7- Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.

8- Saadet Nine kaçar.

9- Emel - Coşkun. Evden ayrılmalısın Coşkun.

10- Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte tarih oyunu. Saadet Nine düşer.

11- Coşkun-Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer. Sonra ilk yazı

lıştaki olaylar.

24 Aralık 1975

Oyun yeniden yazıldı, Kenterlerle birlikte okundu ve bir sonu

alınmadı. Üç aydır yeni bir şey yapılmadı, yazılmadı. Yalnız ge

çenlerde -bir ay kadar önce- bir gece roman dizisi için rüyamda

bir ipucu gördüm ve Sevin'e

İkinci perdenin yeni planı

18 Eylül 1975

- 1 - Cemile - Komşu Kadın - Saadet Nine
Saadet Nine Coşkun'u sekiştirir.
- 2 - Coşkun girer, moda dergilerindeki kadın
resimlerine bakar. Cemile alay eder.
- 3 - Saffet gelir. Yeni oyun sorar. Coşkun "Tören"
oyunu oynar. Komşu kadın şaşkın, memnun.
Coşkun sonunda deliliğe vurur. Komşu kadın
linaz şaşkın, aceleyle gider.
- 4 - Coşkun gizinceye gider. Ümit gelir. Cemil Paşa
oyunu. Coşkun, Saffet çıkarılır.
- 5 - Emel - Coşkun. Aşk ve seks oyunu.
- 6 - Tiyatroda. Emel Coşkun Saffet Sevet. Coşkun'un
oyunu. Sevet'in öğütleri.
- 7 - Evde Cemile ile tartışan Coşkun çıkar.
- 8 - Emel - Coşkun. Evden ayrılmaması Coşkun.
- 9 - Saadet Nine kaçar.
- 10 - Saadet Nine, Saffet, Coşkun, Ümit. Birlikte
tarih oyunu. Saadet Nine düşer.
- 11 - Coşkun - Cemile. Coşkun gider. Yolda düşer.
Sonra ilk yazıdaki olaylar.

24 Ekim 1975

Oyun yeniden yazıldı, Kontenlele birlikte okundu ve
bir soru alınamadı. 63 aydır yeni birşey yapılmadı, yazıl-
madı. Yalnız gençlerde - bir ay kadar önce - bir gece
manî diziş can rüyamıza bir ipucu gördüm ve Sevin'e

yazdım: Roman dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir. Bu ara da iki aya yakın okul kapalı kaldı. Bir şey yapamadım (şimdi genel açıldı). Okumaya çalışıyorum, Wittgenstein,¹ Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Halit Ziya, Freud... hepsinden az biraz. Bu sabah Toynbee'ye² başladım. Tarihi küçük parçaları ve ayrıntılı belgeler içinde bir laboratuvar araştırmacısı gibi görenler, bir bütün olarak görenleri karşılaştırıyor. Ben bu işin acemisiyim herhalde. Kitaplarında tarih, çok sözü edilen -Albay- ama ne olduğu tanımlanmayan bir şey. Bazen -Hikmet- tarihi kurtluğuyla alay ediliyor, bazen de -gene Hikmet- eskiden yana bir tutum... Belki de 322 tevellütleri³ -Kars tepelerindeki kemikler- mirliha Hasan'ın notlar gibi şeyler Toynbee'nin takıldığı "ara sokaklar"ı belirtiyor. "Anı yollarda dolaşan bir tarihçi bu kırk yarıcıların küçük sokaklarından tesadüfen geçerse, aman ne hatalar yaptı diye kıyamet koparırlar" diyor Toynbee ve bu küçük işçilerin çabasını "Tarihse düşüncenin sanayileşmesi" olarak nitelendiriyor (iş bölümü v.s.) Bir 'scholar'⁴ hangi konuda işlenmemiş ve sol sayıda malzeme varsa o konuyu önemli sanıyor. Sanayici de en kolay işleyebildiği bol kaynaklı hammaddeyi işliyor (Ve topluma bir ürünün gerektiği olduğu temasını reklamlarla işliyor). Kilinin kölesi olan çömlekçi diyor Toynbee. Sanayi cansız maddelerle ilgilenir, tarih canlıları bilimidir. 'Patetik Hata' (yani cansızları hayat dolu olarak hayal etmek nasıl yanlışla yol açarsa) 'Apatetik Hata' da tehlikelidir (Bugün özellikle ansiklopedik dil ikinci hatanın belirgin bir örneği oluyor. Demir ve Demirel altalta aynı duyarsızlıkla

1 Wittgenstein: Çağdaş Alman filozof

2 Toynbee: 1889-1975 yılları arasında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi. Bir tarih felsefesini dayanan *Study of History* adlı kitabı, *Tarih Bilinci* adıyla Türkiye'de yayımlanmıştır.

3 322 tevellütleri... Muhremelen "tevellütçüler" olacak. ... doğumcular.

4 Scholar: Araştırmacı, bilim adamı.

yazdım: Roman dizisi bir detektif hikâyesi gibi gelişebilir.
Bu arada iki aya yakın okul kapalı kaldı. Bu sayı
yapamadım (Şimdi gene açıldı) Okumağa salıyordum.
H. H. Genskin, Berne, Camus, Ahmet Hamdi, Halit Ziya, Freud... hep-
cinden az biraz. Bu salak Toynbee'ye Başladım Tarihi küçük
mısraları ve ayrıntılı belgeleri içinde bir laboratuvar araştırmacı
gibi görümlerle, bir bütün olarak görüşleri karşılaştırıyor. Ben
bu işin acemişim herhalde Kitaplarında tarih, çok
sözle edilen - Albany - ama ne olduğu tam açıklanmayan
bu şey. Bazen - Hikmet - tarih kurduğumla alay ediliyor,
Bazen de - gene Hikmet - eskiden yana bir bütün. Belki
de 312 kütükleri. Kars tepelerindeki kömürler - malıva Hasan'ın
notları gibi Şeyler Toynbee'nin tahdidleri "ara sokakları" a
belirtiyor. "Ana yollarında dolayan bir tarih" bu küçük k-
pucuların küçük sokaklarından tesadüfen geçerse, aman
ne hatalar yaptı diye kehanet koparılar" diyor Toynbee
"bu küçük işlerin sabasına "Tarihsel düşüncelerin
anayazması" olarak nitelendiriyor (İş bölümü v. s.)
"scholar" hangi konuda işlenmemiş ve bol sayıda
yalızma varsa o konuyu önemli sanıyor. Sanayici de
bu kolay işleyebildiği bol kâğıtlı ve ham maddeleri toplu-
yor (ve topluma bu ürünün gerekli olduğu temasını reh-
berlerle yapıyor) bilimin kölesi olan gömlekçi di-
yor Toynbee. "Sanayi çağının maddelerle ilgilenen, tarih
anılarının bilimidir. 'Pateklik Hata' (yan yanlışları
kayıt dolu olarak taşıyarak nasıl yanlışla yola çık-
ar 'Apateklik Hata' da tehlikelidir. (Bugün özellikle
anıklogedik dil ikinin hatırlan belirgin bir örneği
oluyor. Demir ve Demirel üst üste aynı duygusallıkla

anlatılıyor.

İş bölümü tarihçiyi öyle önemsiz bir duruma getirmiştir ki, diyor Toynbee, 'Millî Görüş'e sarılarak çalışmalarına bir bütünlük kazandırır. (Millî ilkedен yola çıkan bir devlet de Tarih'in sadece bir bölümünde ve dünyanın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zaman ve yer bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kâfî bir anlayışı yurttaşlarına sunar.) Örnek: Fransız Tarihçisi Julian¹ (1922'de) Fransa hakkında hissettiği ateşli duyarlığı geçmişe yansıtıyor. Öyle ruhsal bir Fransa ki onu hayat tecrübesiyle öyle sarıyor ki, bütün Dünya ortadan kaldırılırsa, bir tek Fransa bile kalsa Mösyö Julian ruhsal hiçbir fakirlik duymayacak. Bu öyle kesin sınırlı bir Fransa ki, Fransız milletinin vatanseverliğiyle sürekli olarak istilalardan korunmuş bu sınırlar... ...Mösyö Julian geçmişin hangi bölümüne gitse -yüz yıllar, bin yıllar- bu Fransa anlayışını da birlikte götürüyor. Fransa kavramı olmadan yüzyıllar öncesini incelerken bile bu bölgeyi gözönünde tutuyor. Toynbee belirli bir bölgenin -millî görüşle sınırlanmış olan- incelenmesiyle sonuca varılamayacağını, bu anlayışı aşan bir 'araştırma alanı' seçilmesi gerektiğini söylüyor.

30 Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde koparılan gürültü ile ilgili yazıları karıştırıyordum. Anladığıma göre yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye elverişli olmayan, fakat duydukları ve sezdikleriyle gerçeküstü ya da gerçek otesi denilebilecek şeyleri yer yer yakalamışlar; sonunda hepsi bir yana dağılmış. Neyse, bence önemli olan ülkede her çeşit akımın, atılımın iyi kötü ortaya çıkması. Meselâ bir Bulgaristan ve bugünkü Rusya için böyle bir durum sözkoşusu değil. Çok çeşitli

1 Julian: Milliyetçi bir Fransız tarihçi.

auriculiger.

İş bölümü tarihçisi öyle önemsiyor ki deruma getirmişti ki, diyor Toynbee, 'Milli Görüş'e sarılarak salımlarına bir Britanlık kazandırır (Milli iktiden yola çıkan bir devlet de 'ariden sadece bir bölümünde ve dünyanın sadece bir bölümünde yaşadığı halde zaman ve yer bakımından evrensel bir görüş getirmek gibi dar kafalı bir anlayışa yerleştirilmez'). Örnek Fransız Tarihçisi Jullian (1922'de) Fransa hakkındaki hissettiği ateşli duygularla geçmişe yansıtıyor öyle ruhla ki Fransa'ya onu kaybetmekle birlikte öyle sarıyor ki, Britan - dünya ortadun kaldırsa, bir ^{tek} Fransa ile kalacak. Nözyo Jullian muhtemelen bir fakirlik duyuyordur. Bu öyle kesin suretle ki Fransa ki, Fransız milletinin vatansızlığıyla sonuçlanarak kılalardan korunmuş bu suretler. Nözyo Jullian geçmişin bazı bölümlerine girse - göz yollar, bir yollar - bu Fransa an - sını da birleştirebilir. Fransa kavramı olmadan yollar önce sınırlardan birleştiren bir bölgeyi göz önünde tutuyor. - önce belki bir bölgenin - milli görüşle sınırlandırılan. - sınırlarıyla sonra varılmayacağına, bu anlayışa geçen bir 'evrensel alan' sevilmesi gerektiğini söylüyor.

30 Aralık 1975

İki gün önce "İkinci Yeni" denilen akımın çevresinde toplanan gençlerle ilgili yazılara karıştırdı. Anladığımız ve yaşları, kültürleri ve dünya görüşleri gelişmeye başlamış olmamış, fakat duydukları ve sevdikleriyle gersik-
sin ya da gerçek ötesi denilebilecek şeyleri yer yer yaka-
ronlar, sonunda Pepsi bir yana dağılmış. Napsa, benve
vanti olan ilkede her şeyi akımın, atılımın iyi kötü
kaya çıkması. Mesela bir Bulgaristan ve buğuntür
ına cum. ıngile bir durum söz konusu değil. Çok çeşitli

ırk, din, kültür v.s. karışımı çok yönlü, belki de zengin bir olguyu çıkarıyor. Yalnız burada ihtiyatlı olmalı. Halit v.d. gibi bundan ül-ke lehine bir birikim çıkarmada acele etmemeli. Batı'nın sağlam ve köklü akımları yanında bunların yerini, gücünü tayin etmek kolay değil. Mesela 2. yeni konusunda karşılıklı eleştiriler öyle köksüz, mantıksız ve çocukça düşüncelere dayanıyor ki. Batılı de-neme ve inceleme yazarlarının kişilikli ve güçlü yorumları (Ulam gibi) karşısında bunlar acıklı ve gülünç. Mahalle çocuklarının çe-kişmesine benziyor. Sonra ortaya konulan ve bu birikime dayan-dığı söylenen eserler -X'in son televizyon filmleri gibi- derinlikten yoksun, biçim soyutlamaları dolu şeyler. İşin alında neler yattığı-nı galiba kimse sezemiyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küf-retseler de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye çalı-şan, felsefe filân vaziyetleri -X- çok acıklı.

17 Ocak 1976

Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiçbir şey yapmadım bir yıldır. Sadece 'Oyun'u ikinci defa yazdım, o kadar. Oysa yapılacak çok iş var: Halit'in senaryosu, büyük roman, Kemal Tahir-Halit Ziya-Ahmet I laındi Tanpınar incelemeleri, hikâyeler... İçim bir şey istemiyor ne var ki. İnsanlarımızın ilgisizliği, uzaklığı da canımı sıkıyor. Bir şeyler gelip gidiyor, rüyalarımnda bir şeyler oluyor. Günlük kaygı-lara kapıldım anlaşılan. Okul da yok. Aslında çok vaktim var, içim karışık. Oturup çalışmaya başlasam bir şeyler olacağını sanı-yorum. Programlar filan yaptım. Ama başladım denemez. Bir şey-ler okumaya çalışıyorum. Bakalım ne olacak? ..

ork, din, kültür v.s. kavramı çok yönlü, belki de zengin
bir olguyu çıkarıyor. Yalnız burada ihtiyatlı olmalı. Halit
vd gibi bundan önce lehine bir birikim çıkarmada acele
etmemeli. Batının sağlam ve köklü akımları yanında bunların
yeni, gücünü taşıyan etnek kolay değil. Mesela 2. yeni konu-
sunda karşılıklı eleştiriler öyle kökünü, mantığını ve sonuçları
düşüncelere dayanıyor ki. Baki deneme ve inceleme gözör-
darının kiplik ve gıstli yorumları (Ulam gibi) karşın-
da bunlar ahenk ve giliş. Mahalle çocuklarının şekime-
ne benziyor. Sıra ortaya konulan ve bu birikime da-
yandığı söylenen eserler - ~~1976~~ 'ın son televizyon filimleri
gibi - derinlikten yoksun, biçim soyutlamaları dola-
şıyor. İşin altında neler yatıyorsa galiba kimse seze-
miyor. Taklit yani oyun. Batılı amcalara küfürseler
de, gizlice - kendilerinden gizli - onlara benzemeye
çalıyor. felsefe filân vaziyetleri - ~~1976~~ - çok ahenk

17 Ocak 1976.
Yeni yılın ilk kelimeleri. Hiç bir şey yapmadım bir
neler. Sadece 'çün'ü ikinci defa yazdım, o kadar.
Çıpa yapılacak çok iş var. Halit'in senaryosu, büyük
roman, İsmail Talih - Halit Ziya - Ahmet Hamdi Tanpınar ince-
lemeleri, tükürmeler. Kim bir şey istemiyor ne var ki. İsmail
tarafından ıstıslığı, ıstıklığı da canımı sıkıyor. Bir şeyler
yapıp çidiyos, ruğierimda bir şeyler oluyor. Çünlük kay-
ıtlara kiplikim çıkarabilişim. Okul da yok. İncelemeler çok
müktem var, kim kenizik. Otuzup çalısmaya başlıyorum.
Bir şeyler olacağını sanıyorum. Proğramlar filân yaptım.
Ama başkeden denemiyiz. Bir şeyler okumaya çalı-
şıyorum. Baki kim ne olacak?

Edwin Muir'den¹ (Romanın Yapısı)

Scott'un (Walter) kahramanları, istisna olarak, savaştıkları (ugruna) davalara meraksızdırlar; ve böylece *Old Mortality*'de² kendisi de (Scott) Prelatistler ile Covenanter'ler arasında hayran oluncak kadar tarafsızdır. Aslında o (Scott) onlarla pek ilgili değildir, hareket, düşüncesiz kaçıştır (?) esas olan. Bunun üzerinde düşünmeli (önemli).

30 Ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yıl önce gitmiştik (22 Şubat 1975) son olarak. 7 Kasım'dan beri yani 2.5 ay kapalı okul. İliç olmazsa düşünebilseydim. Günlük sıkıntı ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin tamiri, para hesabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden çevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenecek bir şey yazmadım, yapmadım. Sadece yazı hayatı denilen çamura bulaşım, yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak bir şeyler bulurdum. Oyunlar seyrediyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarlığı sürdürmek mümkün. İstemiyorum. Şu Türkiye'nin ruhu için yapacak ne kadar çok işim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Gecekondu araştırması için Turan³ söz verdi. Sonra İsmet Sungurbey...⁴ Günlerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Sinemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Avcısı, Doktorlar, Üç

1 Edwin Muir: Roman teorisi üzerine incelemeleriyle de tanınan İskoçyalı şair ve yazar *The Structure of the Novel* (Romanın Yapısı) 1926'de yayımlandı

2 *Old Mortality*: Walter Scott'un bir romanı (1816): Prelatist ve Covenanter'ler, 17. yüzyılda İskoçya'daki kilise kavgalarında çatışan iki taraf. Romanda bu kavgayı yansıtan kişilerin, aslında entelektüel bir anlamda katıldıkları tarafa bağlanmadıkları belirtiliyor.

3 Turan: Yazarın kızkardeşinin kocası

4 İsmet Sungurbey: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk kürsüsü profesörlerinden.

Edna Muir'den (Romanın yapısı)

24 Ocak 1976

Scott'un (Walter) kahramanlara, istisna olarak, savastıkları (uğruna) devralara merkezi diler; ve böylece Old Montego'da kendisi de (Scott) Prelatistler de Covenanters'ler arasında kavganın oluncuk kadar tanınmazlar. Aslında o (Scott) onlarla etkileşimi deyişin, hareket, di: ünsüz kasıstın (?) coss olan Bunun üzerinde düşünmeli (Önemli.)

30 Ocak 1976

Bir hafta sonra İngiltere'ye gideceğiz galiba. Bir yek önce gitmistik (22 subat 1975) son olarak. 7 Kasımdan beri yani 2.5 ay kapalı olduk. Eliş olmasa düşünülseydim. Günlük sekente ve öfkelerle geçiyor hayat. Otomobilin 'anırı, para hesabı, neden yazdıklarımı anlamıyorlar, neden çevrede kimse yok v.s. Belki de anlaşılacak, önemsenicek lın say yazmadım, yapmadım. Sadece yaza hayatı denilen çamıra buluştım, yeni öfkeler edindim o kadar. Beni akıl yazarı bulanlar var, öyle olsaydım hep yazacak lın şeyler bulurdum. Oyunlar seydiyorum, kitaplara göz atıyorum - bizim yazarların kitapları. Böyle şeyler yapabilirim gibi geliyor. Biraz düşün, bir konu - karakterler filân. Böylesi içimden gelmiyor. Sıradan biri olarak yazarlığı sürdüirmek mümkün. İstemiyorum. Şu Türkiye'nin ruhu için yapacak ne kadar çok işim var. Eski yazı öğrenmek bile var. Geçkonde araştırmam için Tınan söz verdi. Sonra İsmet Sungur'uz ... Günlüklerimi her kitaptan 5-10 sayfa okuyarak geçiriyorum. Senemaya bile gitmiyorum. Televizyonda İnsan Aracı, Doktorlar, Ne

Silahşörler, Tatlı Sert, Dolu Dizgin... Haberler. Birkaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Oysa -sanki- okuyabildiğim zamanlar, eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler sezebiliyorum. Sürekli gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok içten, nasıl bu sürekli duyarlığı becermişim, hayret ediyorum, fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki aklımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama piyes olmadı işte, dün Avşın¹ tekrar diyordu. Bu bakımdan, kendimi aşabilecek bir sarsıntıdan yoksunum. İlin kötü tarafını da okurken ya da düşünürken bir kenara yazmıyorum. İnsanın geliştiği filan yok. Yalnız kusurlarına alışıyor, o kadar. Sonra genel olarak da edebiyatı değerlendiremiyorum galiba. Elias Canetti,² Jean Rhys,³ Jacob Lind,⁴ Paul Bailey,⁵ John Fowles⁶ filan kimseyi ilgilendirmiyor. Akademik isimler ve akademik önemler var. Yalnızlığını burada da belli oluyor. Cevat⁷ tutuyor John Barth,⁸ Kingsley Amis⁹ filan diyor. Rhys mesela onu hiç ilgilendirmiyor. Bizim yazarlar da içimi eziyor. X bir X yazmış, yürekler acısı. Mantık ve köy romanı karışmış. Yılın en iyi bilmem nesi diyorlar. Bir Halit var belirli konularda konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin mesela *Finnegans Wake*'in¹⁰ öneminin anlatılması mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylenmedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazınca biraz oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Bir de polis hafiyeleri var X'in karısı gibi. Şimdi Türkiye'nin Ruh'u'nu yazsam (ah nerde!) çaktım FW'den hemen. Ahmaklar her ükede var -yani her ükenin edebiyatını bilenler arasında var. Yabancı kitapları kapışıyorlar. Benden haberleri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan kurtulu bir okuyucu kalabalığı bekliyorum. Çok aptallık.

1 Avşın (Baysal): Yazarın askerlik arkadaşı/ 2 Elias Canetti: Bulgaristan'da doğan (1905), 1981 Nobel Edebiyat Ödülü'ne kazanan Yahudi yazar/ 3 Jean Rhys: Galli bir doktor ve Batı Hint adalarından bir kadının kızı olarak, önce Avrupa hayatı ve otuz yıllık bir aradan sonra da Karaibler üstüne yazmış kadın romancı/ 4 Jacob Lind: Yahudi asıllı Alman romancı, 1938'de Hollanda'ya kaçtıktan sonra Filistin'e göçtü. Şimdi Londra'da. *Tahtadan Ruh* adlı hikayeleri ve *Beton Manzara* adlı bir romanı var./ 5 Paul Bailey: İngiliz tiyatro oyuncusu ve oyun yazarı. *At the Jerusalem* (Kudüste) ilk romanıdır./ 6 John Fowles: Kerküç Koleksiyoncu filminin dayandığı romanla ün yapan İngiliz romancı/ 7 Cevat: Cevat Çapan/ 8 John Barth: Eserlerinde felsefi derinlikle mizahi kaynaştıran çağdaş Amerikalı romancı/ 9 Kingsley Amis: Özellikle *Jucky Jim* (1954) romanıyla ün yapan, daha çok akademik çevrelerin hayatını ele alan İngiliz romancı/ 10 *Finnegans Wake*: James Joyce'un son romanı. Bir rüyayı anlattığı için bilinçsizlik akışı tekniğini son haldine kadar uyguladığı, dolayısıyla anlaşılması çok güç bir eser.

Silahsözler, Tatlı Sert, Dolu Dışın... Haberler. Bir kaç sayfa okuyunca kafam karışıyor. Opa - sanki - okuyabildiyim şamanlar, eskisine oranla sanki daha iyi bir şeyler söylebiliyorum. Sürekli gücüm yok. Eski yazdıklarımı okuyorum. Çok içten, nasıl bu sürekli duygulara becermişim, hayret duyuyorum. fakat acemice ve düzensiz buluyorum. Şimdiki aklımla daha iyisini yazardım gibi geliyor. Ama pişmanlıkta değil, diğ. Aşkın tekrarı diyorlar. Bu bakımdan, şimdiki asayişle bir sarsıntıdan yoksunum. En kötü tarafım da okunken ya da düşünürken bir kenara yazmıyorum. İnsanın geliştiği filân yok. Yalnız keşiflerine ulaşıyor, o kadar. Sonra genel olmak da edebiyatı değerlendirmiyorum galiba. Elias Canetti, Jean Rhys, Jacob Lind, Paul Bailey, John Fowles filân kimseyi ilgilendirmiyor. Akademiğin isimleri ve akademik öneriler var. Yalnızlığım burada da belli oluyor. Levat tutuyor John Barth, Kingsey Amis filân diyor. Rhys mesela onu hiç ilgilendirmiyor. Bizim yazarlar da içini çiziyor. ~~...~~ bir ~~...~~ yazıyor, yüneler acısı. Mantık ve küy romanı karışmış. Yine en iyi bilimsel diyorlar. Bir Hint var belki konularda konuşulabilen. Ona da bazı şeylerin mesela Finnegan Wake'in öneminin anlatılmak mümkün değil. Çünkü bazı insanlara sezgiler, matematik kesinlikle söylemedikçe iletilmesi mümkün değil. Ben de bu konuda çok yetersizim. Yazınca biraz oluyor da konuşunca hiç olmuyor. Pır de polis kafuzları var ~~...~~ karışıyor. Şimdi Türkiye'nin Ruhu'nun yazsam (ah nerede!) şakım F.W. der konan imkânlar her ülkede var - yani her ülkenin edebiyatına bilene arasında var. Yabancı kitapları kapıyorsunuz. Benden abicileri bile yok. Ben de sözüm ona, bu adamlardan önce bir okuyucu kalabalığı biliyorum. Çok aptallık

Conrad filân (ya da James¹) hiçbir şey demiyordur onlara. Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra, yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok. Herkese de karşı olamazsın ya. Olunmuyor. Konur² benden Türk Romanının Sorunu gibi bir şey sormuş. Türk Romanının Sorunu kişiliktir. İnsanımızın kişilik kazanma savaşının önemini henüz kavramamış olmasıdır. Kendisiyle hesaplaşma diye bir kavramın varlığından habersiz oluşundandır. Bunun için romanımız düzmecedir. Diyalektik gibi gerçekten büyük kavramların gerisine sığınan cüceler ordusu oluşundandır. Köylünün sefil yaşayışı olgusu büyük roman yazmayı gerektirmez. Buna benzer sözler söyleyenlerin de aslında sözlerinin anlamını kavramamaları da daha aklı bir durumdur. Halka büyük doğrular adına yalan söylemekten kurtulamamaktır sorunlardan biri. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi ne kendini ne gerçeği sezememektir. Sezgisizliktir. Duyarsızlıktır. Kültür kopukluğudur. Kendilerinden yirmi yıl önce yaşamış bir romancıdan yirmi yıl ilerde olduğunu düşünme yanılgısıdır. Kötü romanları, büyük sözlerle yutturacağını sanma yanılgısıdır. Bir iki toplumsal gerçeği bir yerden duyan insanın başka şeyleri duyamamasından ileri gelen bir cahillik coşkuluğudur. Bir edebiyat çetesine yaslanmanın verdiği rahatlıkla yıllar boyunca bir arpa boyu ilerleyememenin zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemekten korkmanın böcekçe korkusudur. Lavuz edebiyatıdır. Yüzeyde çırpınmanın verdiği korkunun edebiyat heyecanı sanılmasıdır, böcek yanılgısıdır. Öyle bir çıkmazdır ki düzenden yana olanın da, düzene karşı olanın da aynı sulara çırpınmasıdır. Haksız olana karşı çıkanın da haksız olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da

1 Conrad, James: 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başının, modern romana geçişi sağlayan önemli teknikleriyle yazmış iki romancısı; Polonya asıllı İngiliz romancı Joseph Conrad ve Amerikalı romancı Uleruy James.

2 Konur: Eleştirmen Konur Ertop.

Conrad filân (ya da James) hiç bir şey demiyordun onlara
Bütün bunları bildikten sonra ve anlatamadıktan sonra
yazmanın ne önemi var? Tatsız bir mücadele. Düşman bile yok.
Herkes de karşı alamazsın ya. Olunmuyor. (Konur bundan
Türk Romanının durumu gibi bir şey soruyor. Türk Roma-
nının durumu kısıtlıdır. İnsanımızın kısıtlı kazanma savaşının
önemini henüz kavramamış olmasıdır. Kendisiyle hesaplaşma
hiç bir kazanım varlığından habersiz olusundanadır. Bunun
için romanımız düzensizdir. Düzensizlik gibi gerçekten büyük
kavramların gerisine sığan cüceler ordusu eleisindenadır.
Köşkünün içiyle yazayız vlgusu büyük roman yazmaya
güçtenmiş. Buna benzer sözler söyleyenlerin de aslında söyle-
min anlamını kavramamaları da daha önceki bir denemeler.
Halka büyük doğrular adına yalan söylemekten her dula-
mamıştı sorunlardan biri. Kültürsüzlüktür. Ve en önemlisi
ne kendisini ne gerçeği sezeceklerdir. Sezgisizliktir. Deneyimsiz-
liktir. Kültürün kopukluğudur. Kendinden yirmi yıl önce yaz-
mış bir romanından yirmi yıl ilerde olduğunu düşünme
anlaşılır. Kötu romanlar, büyük söyleyiş yetkilerinden
ama yamalgıdır. Bir iki toplumsal gerçeği bir yerden
yana insanın başka şeyleri düşünmesinden ileri gelen
i. cahillik çöküntüsüdür. Bir edebiyat getirme yaşıyan
anın verdiği rahatsızlıkta yeller boyunca bir mupa boynu
ileyememiş zavallılığıdır. Derinlikten, derinliğine ilerlemek
korkmanın ötesinde korkusudur. Halkın edebiyatıdır.
üzgüde girip inmanın verdiği korkunun edebiyat kaynamı
almazdır, ötekiler yamalgıdır. Öyle bir sıkımdan ki
yenden yana olan da, düzene karşı olan da aynı
tandadır. İmparatorasındır. Halkın ulana karşı çıkması da
alışmış olduğu bir ortamdır. Bunları yazmanın da

da bir yararı yoktur aslında. Kişilik kazanmamış bir yarı aydınlar ortamında kimsenin yarını yamalak düşünce ve duygu 'müktesebatı'nı irdelemeye, kendi edinimleriyle hesaplaşmaya niyeti yoktur çünkü. Herkes kendinden o kadar memnundur ki, bütün endişesi esnaflığını nasıl sürdürebileceğidir, dükkânda mallar eksik olmasın, reklâm da iyi yapılsın yeter. Bu mal, köylünün sefaleti, işçinin direnmesi, ya da küçük burjuva aydının bunalımı olabilir farketmez. Esnaf ve tezgâhtar için bütün mallar satılabildiği ölçüde makbuldur. Köy romanı piyasasında durgunluk mu var, biz de şehire taşınırsız olur biter. Esnaf için, yani mal üretmeyen için, yani acıyı sevinçli duyarlığı, insan derinliğini yaşamayan için hepsi birdir. Esnaf için bu sözlerin sarsıcı bir etkisinin olacağını sanmıyorum. Ancak henüz çetelerin şartlamadığı gençler varsa, yaşı ne olursa olsun, kafası yüreği genç kalmış olanlar varsa belki bu sorunlar üzerinde düşünür diye umuyorum. Belki henüz gerçekleri okuyarak düşünerek kendi bilinci ile sezecek insanlar vardır bu ülkede. Belki -bir dostumun dediği gibi- kitabı karşısına alıp, araya hiçbir bezirgân sokmadan, kitapla tek başına hesaplaşacak insanlar vardır. Sahte eleştirmenlerin koltuk değneklerine dayanarak yürüyenlerin, edebiyat reklâm ajanslarının gürültüsüne kapılarak şartlananların dışında kalanların varlığına inanmak istediğim için yazıyorum bunları. Belki -Kemal Tahir'in dediği gibi- günde 24 saat romancı olmanın gereğini duyanlar ya da duyacak olanlar vardır. Halit Ziya'nın, Tanpınar'm (hatta Peyami Safa'nın) roman diye bir gerçeği birçok gürültücüden daha çok hissettiğim,

da bir yararı yokken altında. Kısıtlı kazanmaları bu
yarı aydınlar ortamında kimsenin yarım yamalak düşünce
ve duygularını ifade etmeye, kendi edininleriyle
tesadüflemeye iyeti yokken çünkü. Herkes kendinden o kadar
memnundur ki, bütün endişesi esnaflığın nasıl sürdüre-
bileceğidir, diyetinde mallar eksik olmasın, ve hani da
yazı yapalım yeter. Bu mal, kızlarının sefaleti, işinin
sürmesi, ya da küçük bir işe aydınların buraları alabilmek
kalktığını Esnaf ve İzzet için bütün mallar sahnelendiği
ölecekte mahkûmlar. Küçük romane piyasasında dengunsulu
mu var, hiç de şahane tasarımlar olan biter. Esnaf için,
yeni mal üretmeyen için, yani oğru serinci dengunsulu, insan
devidiğini yazmamayan için hepsi birdir. Esnaf için bu
büyük emsallerin bir etisinin olacağı sanıyorum. İnat
kenny getelerin mükemmelleri vardır varsa, yarı ve dursa
olsun, kafan güneyi genç kılınç olanlar varsa belki bu
konular üzerinde düşünün diye umuyorum. Belki kenny
gerçekleri okuyarak düşünerek kendi biteri ile sözcele
vurular vardır bu ülkede. Gözki bir destanının dediği
plis - kitaba kuyruğa alıp, araya bu bir beziğin
bilmeyen, kitaplar ile başına tesadüf, cark, insanlar
andırı. Sahle elektromerkin kültürel değneklerine darga-
mak, ^{günümüz} edebiyat ruhunu ajanslarının güncel kısımlarına kapa-
mak sanatların her yanında icatların varlığına
namak istediğin için yazıyorum bunları. Belki Kemal
atın'ın dediği gibi - 24. yüzyıl 24 saat romanı, olmanın
piyazını dengunsulu ya da kuyruğa olanlar vardır. Halk tipi
m, Temizlerin (Halkın Edebiyatı Sanatı) romanı diye. Bu
işin her, cark, günümüzden daha sık kılınçların,

Kemal Tahir'in çok başka yoldan aynı gerçeği yaşattığını, daha doğrusu nasıl yaşattığı üzerinde düşünecek 'meçhul asker'lerin varlığına inanarak yazabilir insan ancak. Bu da Kemal Tahir'in dediği gibi kültür işidir, yani sadece bazı şeyleri bilmek değil, yeni deyimlerle özümsemek işidir. Yani çok fırın ekmek işidir. Küçük kafa ve beden yaşantılarıyla büyük fırtınalar koparılamayacağımı sezmeştir. Romanın bir ömür tüketmek işi olduğunu kavramaktır. Şu ya da bu formüle yaslanmak işi değildir. Köyden şehire, şehirden köye taşınmak işi değildir. Bu işi dert edinmektir; ama hangi malı piyasaya sürersem daha iyi iş yaparım diye dertlenmek değildir. Joseph Conrad'ın dediği gibi "her satırında haklı çıkmak" gibi zor bir amaca yönelmektir. Ezilen insanlardan yana görünüp onlara kuklalar gibi bakmak değildir. Bir dava için haklı haksız acı çekenlere tanrısal bir hoşgörüyle bakıp onlara küçümseyerek acımak hiç değildir. Hele bu lafları durmadan ederek, bir yandan da insanın gözüne baka baka yalan söylemek değildir. Romanın temel sorunu "moral" ("ahlak" gibi, ama daha geniş kapsamlı bir söz) bir sorundur. Bizim romanımız başlangıçta ve bir süre bunu sezmiştir: "Moral" sorun aslında bir felsefe, kültür, sosyoloji, psikoloji sorunu olduğundan -gene Kemal Tahir'in deyimleriyle- romancı kendisinin felsefecisi, sosyologu, psikologu olmak zorunda kalmıştır. Ama bugün -şükürler olsun- bu zorluklar ortadan kalkmıştır; çünkü sözünü ettiğim sorunlar artık yok sayılmaktadır. Romanımızın bugünkü temel sorunu bu temel sorunların inkârıdır. Bu aşama hepimize kutlu olsun.

[illegible]

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı"nı¹ okuyorum. Best-seller olmuş. Batı'nın çıkmazı için ilginç bir araştırma çünkü. Çünkü Batılı motosikleti ile -teknolojisi ile- Zen'i -yüce değerleri- bağdaştırmak istiyor. Pirsig. İstiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyarlığı bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma -alienation- kalksın, motosiklet de Buda -the Buddha- olsun istiyor. Teknoloji le sevgi birleşsin istiyor, John Sutherland'in yaptığı işle bütünleşmesini -bilinçli olmadığı için- istemiyor.

Bu satırlara 12 saat kadar ara verdim. Çünkü önce gazetede Kuzgun'un² ölüm haberini gördüm. Sonra Altay v.s. Şimdi gece 11. Yarın sabah Londra yolculuğu başlıyor. Yukarıda demek istiyorum ki teknoloji olmasa da "rationality" Batı'da insanı kavıyor. Mesela Sevin, 'Pirsig'i ilginç bulurken sanıyorum bu 'objection'lar³ aklına gelmiyor. Bu "Walden"⁴ yaşantısı için gerekli minimum teknolojiyi aslında tabiatla birlikte yaşamasını bilmektir. Sanıyorum burada ben kendimi dışarıda bırakılmış hissediyorum ve humour ile bu atılmışlığı örtmeye ve onun acısını çıkarmaya çalışıyorum. Bir yere varmaz bu davranışın, biliyorum; gene de, belki başka çare -şimdilik- göremediğim için direniyorum. Korkarım sonunda ben de teslim olacağım; bu daha acıklı olacak. "Rationality" tehlikeli. Sevin de belki bunun ağında -yani duyarlı insanlar için bence- tehlikeli. Çünkü duyarlığın da 'rational' olmak gerektiğini, ya da -daha tehlikelisi- 'rationally' yorumlanması gerektiğini düşünür insan sonunda.

1 Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı: Robert M. Pirsig'in gençlere yönelik popüler bir kitabı. Kahramanı oğluyla birlikte motosikletle Amerika'yı dolaşiyor. John Sutherland romanın ikinci kahramanı. Sylvia karısı. Otomobil bakımından fevkalade anlıyor. Tam bir mekanik.

2 Kuzgun: Heykeldi Kuzgun Acar.

3 "Objection": İtiraz.

4 Walden: Amerikalı yazar Henry Thoreau'nun ünlü kitabı. Puritan ahlaka ve aynızamanda devlete karşı olan Thoreau ayrı adı taşıyan bir gölün kıyısında kendine bir kulübe yapmış ve iki buçuk yıl burada kendi başına yaşamış.

6 Şubat 1976

"Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı" nı okuyorum. Best. seller olmuş. Batının çıkması için ilginç bir araştırmaya çünkü. Günün Batılı motosikleti ile - teknolojisi ile - Zen'i - yüce değerleri - bağdaştırmak istiyor. Pirsig, istiyor ki, Plato ve Buda uzlaşsın. "Rationality" ile duyguları bağdaştırmak istiyor. Yabancılaşma - alienation - kalksın, motosiklet de Buda - the Buddha - olsun istiyor. Teknoloji ile sevgi birleşsin istiyor. John Sutherland'ın yaptığı ile bitkinleşmesini - bitkinli olmadiği için - isteniyor.

Bu kitabı 12 saat kadar um verdim çünkü önce gazetelerde Kezgin'in itim haberini gördüm. Sonra Altay v.s. şimdi geç 14 yaşın altına London'ya gönderileceği yazıyor. Yukarıda önceki istiyordum ki teknoloji olmasa da "Rationality" Batıda insanı kaçıyor. Meteki Serin, Pirsig'i için bulurken umuyordum bu "objektör"ler aklını yitiriyor Bu "Walden" yaparken insan gerekli minimum teknoloji altında tabiatla birlikte yaşamak istemekte. Sanıyorum burada ben kendimi dışardan baktık mı hissediyordum ve bunun ile bu atılımıma çıkmaya ve onun üzerine çıkarmaya galeliyordum. Bu ya da değil, bu durumun. Biliriz mi; ya da, teki başka sa - şimdilik - görmediğim için. duvarıyordum. Kezgin'in sonunda ben de teslim oluyordum; bu başka. ... ki de "Rationality" bitkinli. Serin de bu ki bunun dışında - yani duyguları insaniyet için - önce (tehi) - belki çünkü duyguların da "rational" olması gerektiğini, ya da - daha tehlikeli - "rationality" yorumları ise gerektireceğini düşünür isen sonunda.

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi.¹ Olayların ortasında bir sevgi ilişkisi. Öğretinin anlamazlığı ve yarım kalan isteklerin acıklı yaşantısızlığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde hareket ihtiyacı ve eylem açısından canlı geçmiş sayılabilecek bir yaşantının cılız bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel eğilimleri. İçki ve kötü beraberlikler. Çevresine boş bakışlar: asistanlar, doçentler ve küçük ihtirasların ortamı. Eylemin içinde korku ve ilgisizlik.

1 Mayıs 1976

TÜRKİYE'NİN RUHU²

(üzerine notlar)

Kitap üç bölümden -her biri ayrı kitap olmak üzere- meydana gelebilir. Bu bölümlere şimdilik *Devlet*, *Toplum* ve *İnsan* adları verilebilir. Bu başlıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış üç belirli temayı işlemekten çok, her kitabın hakim unsurunu belirlemek bakımından seçildi. Aslında bu üç bölümün, girişimlerle daha karmaşık olmasını istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde olmalı. Yani kasıtlı olarak her bölümün ana teması öne çıkarılamamalı; sorunlara değişik yerlerden bakıldığı için, ya da değişik açılardan bakıldığı için, ana temanın daha belirgin görünüşü, aynı yerin çeşitli açılardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi öne çıkışı tabii olmalı.

Türkiye'nin Ruhu'nun temel yapısı bakımından çeşitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklığına uygun olacak; yani olaylara, durumlara, aynı yerde birleşen çeşitli yollardan yaklaşmak, gerçeğin çok yönlü oluşunu belirleyebilir. Tarihte,

1 Bir profesörün hikâyesi: *Eylemsizliğin* karakteri olan profesör

2 Türkiye'nin Ruhu: Ögüz Atay'ın yazmış olduğu tasarlardaki bir eser olduğu anlaşılıyor.

11 Mart 1976

Bir profesörün hikâyesi. Olayların ortasında bu sergi
iştir. Öğretimin aulamaşı ve yarım kalan işlemlerin
aıklı yaşıntılaşığı. Kişisel sorunların verdiği yorgunluğun içinde
hareket ihtiyacı ve sistem açısından canlı gelişmiş yapılabilecek
bir yaşıntının alız bir tekrarı. Matematik hocasının irrasyonel
eğilimleri İki ve köbir belalilikler. Çerçesine bir balıdır: a
lınlar, do, antler ve küçük iştirakların ortası. Eğlencim içinde
porku ve ilgizlik

1 Mayıs 1976

TÜRKİYEİN Ruhu.

(üzerine notlar)

Kitap üç bölümden - her biri ayrı kitap olmak
üzere - meydana gelebilir. Bu bölümlere simdilik
Devlet, Toplum ve İnsan adlara verilebilir. Bu baş-
lıklar üç ayrı durumu, yani, birbirinden kesin çizgilerle
ayrılmış üç belirdi temayı işlemekten çok, her kitabın hâ-
kim unsurunu belirlemek bakımından suldi. Aslında
bu üç bölümün, girişimlerde daha karmaşık olmasına
istiyorum. Bu karmaşıklık, organik bir yapı içinde
olmalı. Yani, kasıtlı olarak her bölümün ana teması
öne çıkartılmamalı; sorunlara değişik yerlerden bakıl-
dığı için, ya da değişik aulardan bakıldığı için, ma-
temanın daha belirgin görünüşü, aynı yerin çeşitli
aullardan bakılarak yapılan resimlerinde olduğu gibi
öne çıkartılmalı.

Türkiye'nin Ruhu'nun, temel yapısı bakımından
çesitli yaklaşımlara açık olması, sorunun karmaşıklı-
ğına uygun olacak; yani olaylara, durumlara,
aynı yerde birleşen çeşitli yollarla yaklaşmak,
gereğin, çok gönlü oluşunun belirleyicisi. Tarihî,

olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin gerçek olması şartıyla, sonsuz çeşitlemeler gösterir. Bu çeşitlemeler yazara ve okura inandırıcı geldiği ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakış açısından verilirse, durumu zenginleştirmesi bakımından, üzerinde durmaya değer bir etkidir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmazsa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarını yansıtmaları açısından bir renklilik taşır. Ayrıca bu olgu, kendi içinde bir çeşitleme olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir detektif hikayesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani mesela Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, orada ne olursa olsun, İstanbul'un alınmasıyla sonuçlandığına göre, her detektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu durum da her şeye rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Yani, kişiler ve toplumlar için, sonuca yaklaştıkça, bağımsız davranma imkânları gittikçe kaybolmaktadır; belki de her devrimin sonunda yobazca bir yönetime yol açmasının nedenlerinden biri de budur. Yani yalnız devrimde değil, bir savaş, bir reformda bile -bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen- olay bir kere meydana gelince, tek bir sonuçtan hareket

olaylar tek bir çözüme ulaşmakla birlikte, etkenlerin gerçek olmak suretiyle, sonuç çapıtlamalar gösterir. Bu çapıtlamalar yazara ve okura inandırıcı geldiği ölçüde gerçeklik kazanır. Bu arada, gerçek görünmeyen ihtimaller bile olayı yaşayan kişilerin bakiş açısından verilirse, durumu zenginleştirir mesî bakımından, üzerinde durmaya değer bir etkidir, yani, bu çeşit yorumlar hiç olmasa olayı yaşayan kişilerin ruhsal ve düşünsel durumlarına yansıtılmasî açısından bir renkîlik taşır. Ayrıca bu ölçü, kendi içinde bir çapıtlama olmasından öte gerçeklik taşır.

Konu genel olarak bir araştırma, soruşturma ya da bir detektif hikâyesi biçiminde gelişecektir. Yalnız, sonuç tek olduğuna göre, yani meselî Fatih Sultan Mehmed'in Bizans Seferi, vada ne olursa olsun, İstanbul'un alınmasûya sonuçlandığına göre, her detektif aynı sonuca varmak zorundadır. Bu durum da her şeyi rağmen bir determinizmi kapsamaktadır. Yani, farklı ihtimaller burada farklı sonuçlar doğurmamak tadır. Aynı ^{kişiler} şartlar için, sonuca yaklaşıpça, bağımız devrimde imkânları zittikçe kısıtlanmaktadır. Yani, sona yaklaşıpça kırıyîet zittikçe kabul maktadır; belki de her devrimin sonunda yalnızca bir yönetime yol açmasının nedenlerinin biri de budur. Yani, yuluz devrimdeyîl, bir savaş, bir reformlarla bu olguyu yaratan kişilerin ve toplulukların farklı yerlerden hareket etmelerine rağmen - olay bir here meydana gelince, tek bir sonuca hareket

etme zorunluluğu yüzünden çatışmalara yol açtığı için durumu en iyi -kendi açısından- istismar eden topluluğun diktatörlüğü ile ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanır. Burada olayı yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaşıtları ileri sürülenmez. Biz sonradan onları daraltan, etkenleri yukarıda bir yerden gözetleyebiliriz; zaten birçok topluluğun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki aynı hürriyet içinde hareket ediyorlarmış gibi davranmaları onlar için trajik sonuçlara yol açmıştır. Ne var ki bazı topluluklar da bir ölçüde bilinçlidir. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada şematik yorumlar tehlikelidirler - mesela bir savaşın, bir çatışmanın nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez- Hatta uzun bir süre gözönünde tutulursa, savaşı kazandığı kesinlikle söylene-
mez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, gerçeğin karmaşıklığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncelenecek olan belgeler aynı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile çeşitli açılardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde ayrı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı göndermelerle bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında göndermeler yapmak gibi bir şeydir bu - çünkü aslında hiçbir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılamaz.

Biçim sorunu: İki ihtimal var -ya konular yanyana dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilir.

etme zorunluluğu yüzünden çatismalara yol açtığı için durumu en iyi - kendi açısından - istismar eden topluluğun diktatörlüğü ile, ya da sonuçları kendi yararına kullanmasıyla sonuçlanmaz. Burada olayın yaratan bütün toplulukların aynı bilinçle sonuca yaklaştıkları ileri sürülemez. Biz sonradan onlara daraltan etkileri yukarıda bir yerden gözetleyebiliriz; zaten birçok topluluğun bu kısıtlamanın farkında olmaması ve sanki aynı kıvrımda hareket ediyorlarmış gibi davranmalarına onlar için trajik sonuçlara yol açar. Ne var ki bazı topluluklar da bir ölçüde bilinci vardır. Sonuçtan yararlanan genellikle onlardır. Tabii burada sematik yorumlar tehlikelidir - meselâ bir savaşın, bir çatismanın nerede bir tarafın lehine döndüğü kesin bir çizgiyle belirlenemez - Hatta uzun bir süre göz önünde tutulursa, savaş kimin kazandığı kesinlikle söylenemez. Bütün mesele, durumu büyük bir karanlığa itmeden, gerçeğin karmaşıklığını yansıtabilmektir.

Konunun işlenmesi önce sistematik bir araştırmayla başlayacaktır. İncalenecek olan belgeler aynı yaklaşımlar için sınıflandırılacaktır. Böylece tek bir belge bile istitli aulardan birkaç kere ele alınacak ve her seferinde aynı bir yönü not edilecektir. Sonra, karşılıklı gönderimlerde bu bölümler arasında organik bir bağ kurulabilir. Bir ansiklopedinin maddeleri arasında gönderimler yapmak gibi bir şeydir bu - çünkü aslında bir konu ötekinden kesin çizgilerle ayrılmaz.

Bicim sorunu: İki ihtimal var - ya konular yansana dizilerek, bilinen klasik düzen içinde verilir,

ya da aslında olaylar ve etkenler iç içe olduğu için çağrışımlar serbest bırakılarak organik ve ruhsal bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinci yaklaşımı, gerçeği bu biçimde algıladığım için, kendime daha yakın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit durum söz konusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler ve olaylar roman kahramanlarının ve onların yaşantılarını anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani, Fatih Mehmet'le Yeniçeri Hasan aynı anlatımla verilemez. Aynı biçimde, Yeniçeri Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in başından geçenler aynı üslup içinde anlatılamaz. Bu kişiler her üç kitapta -gerekiyorsa- ayrı yönleriyle ele alınabilir. Bence tarihteki kişiler destansı bir üslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada ters çevirmeler de yapılabilir. Bazen de kitabın gelişmesi içinde Yeniçeri Hasan bir destan kahramanı kişiliğine bürünürken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılır.

Önemli tarihsel olaylar yaklaşırken, bu olayların biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlerle doğru dağılarak devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kaybolmaz, bir bayrak yarışı gibi düşünceler ve duyarlıklar kuşaktan kuşağa geçirilir: Bir çeşit kolektif bilinçaltıdır bu. Gününüz insanı da bütün zenginliğiyle geriye doğru izlenebilirse, onun köklerinin geçmişte bulmak mümkün olabilir. Bu süreç içinde başarı el değiştirebilir. Mesela, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplulukların gelişerek daha ilerideki dönüm noktalarında

ya da aslında olaylar ve etkenler iş içe olduğu için
gaguzumlar serbest bırakılarak organik ve doğal
bir gelişim gerçekleştirilebilir. Ben ikinci yaklaşımı,
gerçekçi bu biçimde algıladığım için, kendine daha ya-
kın buluyorum. Kişiler ve olaylar verilirken iki çeşit
durum söz konusu - Gerçek ve hayal. Gerçek kişiler
ve olaylar roman kahramanlarının ve onların yasan-
malarının anlatımından farklı biçimde verilmeli. Yani,
Fatih Mehmet'te yenicisi Hasan aynı anlatımla veriliyor,
aynı biçimde, yenicisi Hasan'ın maceralarıyla Fatih'in
yasından geçenler aynı üslup içinde anlatılamaz. Bu
kişiler her üç kitapta - gerekçiyorsa - aynı yöntemle
ele alınabilir. Bence tarihi kişiler destanları bir
üslupla verilirse daha iyi olur. Tabii burada, ters
cehinmeler de yapılabilir. Bazen de kitabın gelişmesi
içinde yenicisi Hasan bir destan kahramanı kişiliğine
çinirken, Fatih de sıradan bir adam gibi anlatılabilir.
Önemli tarihsel olaylar yaklaşırken, bu olayların
biçimlenmesinde etkenliği olan kişiler ve topluluklar
olaydan sonra gelişimlerine, farklı yönlerle doğru
dağılılarak devam ederler. Yani kişilerin yok olmasıyla
ya da toplulukların dağılmasıyla onların ruhu kay-
bolmaz, bir kayrak yarısı gibi düşünceler ve duyur-
luklar kışkırtan kışkırtı geçirir. Bir çeşit kolektif
bilinçtedir. Bu türün insanı da bütün zenginliğiyle
geniş doğru izlenilebilir, onun köklerini geçmişte bulmak
mümkün olabilir. Bu süreç içinde başarı el değiştirilebilir.
Mesut, bir devrimin harcadığı kişilerin ya da toplu-
luğun gelişerek daha ilkel dönüm noktasında

hakim gücü ellerine geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan soruşturma, bugünden başlatılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak gözönünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: Ülkemiz bugün; fakirleştirilmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumdadır. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkenler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aşırı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişe, bütününü olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmak da aynı derecede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir varlık olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilkel bir topluluk değil, servetini kaybetmiş soylu bir topluluk denebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanmamış bir güçtür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğunu, yani hangi doğrultuya akıtılması gerektiğini, hangi hareketin yaratılabileceğini bulmak içindir. Bu da ancak nasıl bir güç yaratılmış olduğunu ortaya çıkarmakla sağlanabilir.

Fanon'a¹ göre ayaklanma taşrada başlıyor, kökleri ve yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere sızıyor; yerinden atılmış köylülerle lümpenproletarya aracılığıyla oluyor bu. Kemirecek bir kemik bulamayanlar arasında yayılıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız ayaklar', pezevenkler, orospular ve küçük suçlular

1 Fanon: Fransız sömürgeci Martinique'de doğmuş, ama hayatının en önemli yıllarını Cezayir'de, Bağımsızlık Savaşı sırasında geçirerek, Afrika ve ulusal kurtuluş hareketlerinin bir çeşit teorisyeni olmuş yazar Franz Fanon.

hâkim gücü ellerine geçirmeleri mümkündür. Romanın ana teması olan soruşturma, bu yüzden bağlantılacak olursa, geriye doğru götürülürken ilk olarak göz önünde tutulacak temel gerçek şöyle özetlenebilir: İlkemiz bugün fakirleşmiş ve eski gücünü kaybetmiş durumdadır. Bütün buna rağmen gene de ayakta durabilmişse bunu sağlayan olumlu etkiler geçmişteki olumlu davranışların sonucu olmak gerekir. Tabii burada aynı tek yönlü yorumlardan kaçınılmalıdır. Fakat gene de geçmişle olan gerçek bağların araştırılmasında geçmişle, bütünüyle olumsuz olaylar ve niyetler zinciri olarak bakmak da aynı dercede tehlikelidir.

Özet olarak, insanımıza, geri kalmış ya da az gelişmiş değil; fakir düşmüş, yani gücünü kaybetmiş bir millet olarak bakmak düşünülebilir. Yani, ilk bir topluluk değil, servetini kaybetmiş son bir topluluk denilebilir.

İnsanımız henüz potansiyelini kullanamamış bir güçtür. Bütün araştırma da bunun nasıl bir güç olduğuna, yani hangi doğrultuya akıtılman gerektiğine, hangi hareketin yaratılacağı ile ilgili bulmak iştir. Bu da orak nasıl bir güç yaratmış olduğuna ortaya çıkarılabilir. Sağlanabilir.

Fanon'a göre ayaklanma taşıda başlıyor, kökleşir, yapısı orada belirleniyor. Sonra da şehirlere yayılıyor; yerinden alınmış köylülerle lumpenproletarya arasında oluyor bu. Keninecek bir kenik bilmeyenler arasında yayılıyor bu hareket. Bu 'sınıfsız ayaklanmalar', perşenkler, orospular ve küçük suçlular

'kendi gözlerinde ve tarihin önünde yeniden itibar kazanıyorlar' (iadeyi itibar). Şehir alevler içinde yanarken lanetliler de bu ateşle temizliğe ulaşıyorlar; güzel ve kutsal oluyorlar.

Tabii Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçlanıyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmalı tarihinde lümpenproletaryanın önyak olduğu çok ayaklanma var.

2 Mayıs 1976

Spengler'in¹ 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın her şeyin merkezinde kendini görmesini eleştirisi gibi. Yalnız çok yeni bir şey (Türkiye için): Spengler. Büyük şehir ve taşra diye bir kültür-uygarlık ayrımı yapıyor; biz bu ayrımı öyle unutmuşuz ki. Taşra, merkeze benzeyebildiği ölçüde bizim için değerli sanki (Bu arada sakallı bir gencimiz TV'de İspanyolca melodiler söylüyor, bir İngiliz yapar mı bunu? İlginç bir konu).

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği, Yunanlılarınkinin uzantısı değildir; Yunanda sayı ve şekil ölçülebilen, bütünlükleri olan kavramlardır, ikisi de somuttur. Avrupa bu kavramları soyutlaştırmıştır. Acaba bizim matematiğimiz nasıldı? Daha doğrusu bizim kültürümüzün temelindeki matematik nasıl bir şeydir? Arap matematiği midir? Bizde orijinal matematikçi yoktu; ama -gene Spengler'in dediği gibi- matematik, kültürün verilerinde görülür. Bizdeki -özellikle mimari- eserlere bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

1 Spengler: Oswald Spengler. Yirminci yüzyıl başlarının Alman filozofu. İbni Haldun ve Vico gibi, tarihin ilerlemeyip, yükseliş ve çöküş döngüleri oluşturduğunu savunan karamsar felsefesiyle tanınır. Başlıca eseri *Batının Çöküşü*'dür. (*Decline of the West*)

'Kendi gözlerinde ve tarihin önünde yeniden itibar kazanıyorlar' (iadeyi itibar) Şehir alemler içinde yanarken lanetliler de bu destle temizliğe ulaşıyorlar; güzel, kutsal oluyorlar.

Talib Fanon, hayalcilikle, romantiklikle ve sınıfları birbirine karıştırmakla suçlanıyor. Fakat çok ilginç bir tema; üzerinde durulmalı. Ayrıca Osmanlı tarihinde kömpenproletaryanın önayak olduğu çok ayıklama var

2 Mayıs 1976

Spengler'in 'Decline of the West' adlı eserini okuyorum. İlginç görüşler var: Batı'nın herşeyin merkezinde kendini göstermesini eleştirisi gibi. Yalnız çok yeni bir şey 'Türkiye için': Spengler, Büyük şerh ve tasara diyor bir kültür - uygarlık aşırısı yapıyor; biz bu aşırımı öyle unutmuşuz ki. Tasara, merkeze beşeyebildiği ölçüde bozulan değerli sunuk (Bu arada sakallı bu gençimiz TV'de pangula melodiler söylüyor - bir İngiliz yapar mı bunu? gineş bir konu)

10 Mayıs

Spengler, her medeniyetin kendi matematiği vardır diyor. Avrupa'nın matematiği, Yunanlılarınkının uzantısı da. Jüden; Yunanda sayı ve şekil öleülebilir, bir bütünlükleri olan aralarında, ikisi de soğuktur. Avrupa bu kavramları soğut aştırmıştır. Acaba bizim matematiğimiz nasıldır? Daha öznen bizim kültürümüzün temelindeki matematik nasıl bir şeydir? Arap matematiği nedir? Bizde orijinal matematik yoktu; ama - gene Spengler'in dediği gibi - matematiği, kültürün veirlerinde yonulur. Bizdeki özellikle mîmarî - sanata bakarak nasıl bir matematiğimiz olduğu keşfedilebilir mi?

8 Haziran 1971

"Eylembilim"¹ diye başlayıp yarım kalan hikâyeyi kısa bir roman haline getirmek istiyorum: Bir hocanın öyküsü. İki değişik hayat yaşayan bir yarı aydının macerası. İki dünyasında da uyku da gezer gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilmek için silkinmeye çalışıyor, davranışları eylem olarak nitelendiriliyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Saklırılar ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihteki savaşlar.

16 Haziran

Stendhal: "Almanlar düşünceye daldıkları (meditation) zaman yatışacakları yerde büsbütün tahrik oluyorlar." Camus bunun 'ölünmüşleştirmiş' bir millet olan Ruslar için daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyetle ilgili ideolojik yönlerin Rusya'ya itiraz yolu ile girmesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri kanlı bir biçimde ortaya koyuyor (bizim ülkede olduğu gibi). Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği topluluk da 'insanlığın kurtuluşu'nun önderliğine en şiddetli bir biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deyiminin -hence- Fanon'un lümpenproletaryası ile bir benzerliği var. Bunlar genellikle öğrenciler. Yalnız XIX. yy. anarşistleri ya da nihilistleri şiddet ve baskıya karşı özgürlük savunucusu olarak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütlenmi yok. Canını çekinmeden veriyor. Yani hayatını bu biçimde ortaya koymak, gerçek özgürlük adına oluyor. Bugünün eylemcileri hazırlıklarında çok ideolojik görünüyorlar, ama davranışlar romantik. Rusya'da şiddet hareketlerinin ideolojik kaynağında Alman İdealizmi -Hegel v.b.- var. XIX. yy. Alman felsefesinin ağır bastığı bir dönem, fakat Rusya'da mevcut bir felsefe olmadığı için hemer

1 Eylembilim: Yazanın son başladığı ve tamamlayamadığı ügünç bir roman denemesi.

"Eylemlilik" diye başlayıp yaren kalan hikâyesini kusa
8 Haziran 1976
n roman haline getirmek istiyorum. Bir hocanın öğrencisi.
i değişik hayat yaşayan bir yarı aydının macerası. İki dünya-
nda da uyku dâğızeri gibi yaşıyor. İradesi ile kendine gelebilmek
in silkinmeye çalışıyor, davranışlara eylem olarak nitelendi-
liyor. Hayatı bir savaş olarak görmek zorunda kalıyor. Sak-
ırlar ve ihanetlerle dolu bir savaş. Ordular, tarihi savaşlar.

İsyan üzerine notlar:

16 Haziran

Skandhal: "Almanlar düşünmeye daldiklerini (meditation)
paman yatıracaklara yerde bir bütün tahlil oluyordur."
Camus bunun 'dünlaşmamesi' bir millet olan Ruslar
için daha gerçek olduğunu söylüyor. Bütün medeniyet
i ilgili ideolojik yönlerin Rusya'ya ihal yolu ile
pimesi felsefe geleneği olmayan bu ülke bu etkileri
kendi bir biçimde ortaya koyuyor (bizim ülkede
lduğu gibi) Dostoyevski'nin 'yeraltı proletaryası' dediği
oplenlik de 'insanlığın kurtuluşu' için önderliğine en siddetli
i biçimde sahip çıkıyor. Bu 'yeraltı proletaryası' deşiminin
ıce-Fanon'un kumpen proletaryası ile bir benzerliği var.
ımlar genellikle öğrenciler. 1968'de 44 anarşistleri ya da
kilipleri siddet ve baskıya karşı özgürlük savunması
arak çıkıyorlar. İdeolojik bir örgütleniş yok. Camus çok in-
iden veriyor. Yani hayatın bu biçimde ortaya koy-
uk, gerçek özgürlük adına oluyor. Bugünün aykırı-
i hazırlıklarında çok ideolojik görünmüyorlar, ama dav-
ımlar romantik. Rusya'da siddet hareketlerinin i de-
jek kaynağında Alman idealizmi - Hegel - k. - var.
E. 44 Alman felsefesinin ağır bastığı bir dönem.
ahat Rusya'da merut bir felsefe olmadığı için hemen

ülkeyi işgal ediyor Alman felsefesi. Önce Hegel - sonra Marx (1872). Belinsky¹ önce dünyayı olduğu gibi kabul ediyor. Kendi acılarına da aynı sessizlikle boyun eğiyor. (Herkes kendi acısına katlansın. Dünyanın mantığı böyle) Fakat başkalarının acı çekmesini kabul eden insan, aynı güçle sürdüremez yaşantısını. Ve eğer insan başkalarının acı çekmesini kabul edemiyorsa dünyada haksız olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla bağdaşmaz. Belinsky "mutlak akıl"ı değil hayatın bütünlüğünü istiyordu," Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor; çünkü birey tarihi olduğu gibi kabul edemez. Kendi varlığını kanıtlamak için onu tahrip etmelidir. Böylece bir gelecek -bambaşka- kurmak için, geçmiş toptan inkâr ediliyor. 1860'ların nihilistleri ya da anarşistleri, bütün değerlere karşı çıktıkları halde, faziletli olmaktan vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların devrimcileri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral dışı hareketlerden, yaşlanmaya başladıklarında da küçük hesaplardan bir türlü kurtulamadılar. Rus anarşistleri Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemişler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a² hain demişler. Bizde bu, ne kadar ünlü eylem adamı varsa onları hainlikle -oturdıkları yerden- suçlamak şeklinde ortaya çıkmış.) Her şeyi görmeye çalışan insanın ümitsizliği, her çeşit insanı karanlık çabalar içinde görmenin verdiği bezginlik, zavallı karanlık insanların devrimlere yapışarak doğrulmaya çalışması, sefalet içinde öğrenciler, eylem dışınca hiç tutunacak bilgi-görgü-sevgi vb. dalları olmayan ümitsiz gençler, bu arada toplumun 'craze'leri³ televizyon,

1 Belinsky: 19. yüzyılın milliyetçi ve radikal Rus yazar ve eleştirmeni.

2 Lamarck: Evrimcilik teorisine bazı katkıları olan öncü Fransız biyolog. Edinilmiş özelliklerin soyaçekimiyle aktarılabilceğini savunmuştu. Darwin onun bazı teorilerine karşı çıkmıştı.

3 "Craze": "Çılgınlık", "moda" niteliğinde sağımlar, tutkular.

ilkeyi ıssak ediyor Alman felsefesi. Önce Hegel - sonra
Marx (1812) P. elinsky örne dünyayı olduğu gibi kabul edi-
yor. Kendi aularına da aynı sesizlikle boyun eğiyor.
(Herkes kendi aasına kattı. Dünyanın mantığı böyle)
Fakat başkalarının bu ukmesini kabul eden insan,
aynı güçle sindiremez yapantı. Ve eğer insan başka-
larının bu ukmesini kabul edemiyorsa dünyada hakıy
olan bir şey vardır ve tarih bu noktada mantıkla bağla-
sı. "Belinsky 'mutlak akıl' değil hayatın bütünlüğü-
ni istiyordu," Hegel'den yola çıkan B. ona karşı çıkıyor;
çünkü bir şey tarihi olduğu gibi' kabul edemey. Kendi
varlığını kanıtlamak için onu kabir etmelidir. Baş-
lıca bir gellek - Cambak - kurmak için, geçmiş
baptan, inkâr ediliyor. 180'lerin nihilistleri ya da
anarsistleri, bütün değerlere karşı uktekları halde,
fıçiletli olmaktan vazgeçemiyorlar. (Bizim 1940'ların
devrimleri aynı ilkelerden yola çıkarak, her türlü moral
den hareketlerden, yuslanmaya başladıklarında da kü-
çük hesaplardan bu türlü kurtulamadılar. Rus anarsistleri
Darwin için başlarını vermeye hazır olduklarını söylemiş-
ler; Darwin'i haklı gördükleri için Lamarck'a hain de-
mişler. Bizde bu, ne kadar yanlış eylem olsaydı varsa onları
mantıkla - otundukları yerden - suçlamak şeklinde ortaya
konus.) - Kısık görmeye çalışan insanın iimetsizliği, her
şeyt insanı kuruntuk sabaklar içinde görmeyin verdiği
icqinlik, zevalli kuruntuk insanların devrimlere yapacak
düşünümeye sakıması, sefakat içinde öğreniler, eylem
dışında hiç tutunacak ilgi-görün-sagi. 6 dalları olmayan
sınırsız gençler, bu cüada iupünümün 'crase'leri. telazıyor,

seks, futbol, araba, kat, deniz kıyısı, geziler, gençlerin bölünüşü: eyemciler ve hippi kılıklı züppeler, tüketim sanayiinin dört nala gidişi, reklamlar, tüccarın birikim endişesi, miskin ve ruhsuz hocalar, öğrencinin başına geçerek büyük adamlık komplekslerini tatmine çalışan hocalar, Demireller ve onlar gibiler, küçük aydının moralist çabası, Ecevit, burjuva aydının ezilişi, esnaf ilerici yazarlar. sevgi propagandası yapan nefret dolu insanlar...

Uzun hikâyeyi bir profesör oturup yazmış olabilir; Edebiyat meraklısı bir yarı-aydın. Bir arkadaşı, sorunları daha derin incelemeyi seven biri onun yarım kalmış notlarını buluyor. Bunlar yarı notlar-yarı edebiyat parçaları. Arkadaşı profesörün bazı olayları tahrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları soruşturur. Arkadaşı profesörü pek sevmemiştir. Onun yaşantısını öğrendikçe, gene onu sevmemekle birlikte ona acır.

Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Meselenin içinden çıkamadığı için ülkesinden kaçır. hayatı boyunca her şeyden kaçmıştır. Arkadaşı onun hayatında bazı garip özgürlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir topluluk kurmuştur. Orada XIX. yy'ın meseleleri tartışılmıştır. Kadın kızmıştır bu topluluğun çağ dışı ciddiyeti yerine ilerici arkadaşlarının gürültülü tartışmalarını getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'u¹ (The Nature of the Physical World) okuyorum. Yıllar önce okumuş olduğum 'entropi' sorunu yine ilgimi çekti. Benjamin'in² Kafka'yı anlatırken, Eddington'un sözleriyle benzetme yapması ve entropi.³ Einstein'e göre milyarlarca yıl sonra evren bir ısı ölümüyle karşılaşacak -maksimum entropiye ulaşacak. Bize ne? denebilir. Kafka'nın delişetinde bu entropiyi

1 Eddington: İngiliz matematikçi, fizikçi ve astronom. Bilim ve bilim felsefesi üzerine de yazmıştır/ 2 Benjamin: Yahudi asıllı Alman Marksist yazar ve eleştirmen. En çok Frankfurt Okulu içinde görülmekle birlikte, özgün yaklaşımıyla tanınır/ 3 "Entropi": Termodinamik yasalarına göre, bir sistem içinde enerji azalışından dolayı her şeyin durması.

seks, futbol, araba, kat, deniz kuyusu, geziler, gençlerin
bölünüşü : eylemler ve hippi kulükle züppeler, tüketim
sınayinin dört nala gidisi, reklamlar, ticaren birikim
midesi, miskin ve miskin hocalar, öğrencinin basına geçmek
için adamlık komplislerini tatmire galip hocalar,
mireller ve onlar gibiler, küçük aydınlar moralist sakası,
cevit, burjuva aydınlar ezilişi, emsal ilerici yazarlar,
uzgi propagandanı yapan nefret dolu insanlar...

Uzun hikayeyi bir profesör oturup yazmış olabilir. Edebiyat
meraklisi bir yarı-aydın. Bir arkadaşın, sorunlara daha derin in-
ciemeyi seven biri onun yarım kalmış notlarına buluyor. Bun-
lar yarı notlar - yarı edebiyat parçaları. Arkadaşın profesörün
bazı olayları takrif ettiğini görür, kendisi de bazı olayları
konuşturur. Arkadaşın profesörü pek sevmemiştir. Onun yazan-
tımını öğrendikçe, gene onu sevmemekle bililite ona acır.

Hoca, bir kadın ilişkisi yüzünden üniversiteden uzaklaşmak
ve yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Evlidir. Mesleğin
içinden çıkamadığı için ülkesinden kazar, hayata bo-
junca her şeyden kaçmıştır. Arkadaşın onun hayatında bazı
gariip özgünlükler de bulur. Hoca, arkadaşları ile bir topluluk
kurmuştur. Orada XIX yy.ın nüfuzları tartışılmaktadır. Kadın
! zorunlu bir topluluğun sağ diye ciddiyeti yine ilerici
arkadaşlarının gümbülük tartışmalarına getirir.

22 Haziran 1976

Eddington'un (The Nature of the Physical World) okuyorum.
Her öne okumamış olduğum 'entropi' sorunu yine ilhamı sağladı.
Benjamin'in Kafka'ya andaktiken, Eddington'un sözleriyle benzer
u yapması ve entropi. Einstein'a göre milyarlarca yıl sonra
en bir in ilimle karşılaşacak - maksimum entropiye
ulaşacak. Biz ne? denilebilir. Kafka'nın dilinde bu entropiyi

sezmesinin payı var. Ayrıca insan yaşarken 'sezgi' ile bu, milyarlarca yıl sonra olacak sıcak ölümün dehşetini duyabilir. Bence en korkuncu enerjinin her noktada aynı olması; 'Dehumanization'¹ denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'nın insanlarında gittikçe bu ilgisizlik, farksızlık başlar. Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfi unsurun (random element) artışını sezmiş olmalı. Kafka'nın duyduğu dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü - ya da dışı- keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki başaşağı gidişin farkındadırlar sanki; bu yüzden bir yere ulaşamayacağını (olumlu bir yere) bilirler. Aslında K. (romanların kahramanı) olumlu bir tiptir: ümitlidir, savaşır kazanamayacağını bildiği halde. Bu, asil bir savaştır. Ümitsizliğe karşı savaştır. Entropiye karşı savaştır. Kafka'nın karşısında olanlar, aslında onun bu derin sezgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sezgiye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için sözkonusu bir yasa değil. Toplulukları yöneten fizik yasalarda keyfilik zamanla artışına dayanıyor; buna göre bireyin entropik sezgisi topluma karşı tepkileriyle gelişebilir hence. Gene Kafka buna örnek. Böylece Kafka'nın bireyci olmadığı, evreni algılamak 'insanın yalnızlığı ve Tanrı karşısında güçsüzlüğü' gibi yorumların tutarsızlığı ortaya çıkıyor. Nitekim Dostoyevski de toplumla, özellikle kendi toplumuyla derinden ilgili. (Bizim 'intelligentici' toplumla gerçek ilişki kurmayı nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeninde keyfi eleman zaman + ∞ 'a² doğru gittikçe arttığına göre, geriye zamanın başlangıcına doğru gidildikçe entropinin azalması ve yok olması gerekiyor. Yani her şeyin kesin ve belirli bir düzene bağlı

1 Dehumanization: 'İnsansızlaşma, insanlıktan uzaklaşma ve kopma.

2 Zaman + ∞ : 'artı-sonsuz'a doğru...

insanların payı var. Bunu insan yazarken 'sevgi' ile bir,
başlanca yıl sonra olacak sırat olümün dehşetini duyuldu.
B... en korkuncu enerjinin her noktada aynı olması;
'Des. organization' denilen şey gerçekte bu olmalı. Kafka'
nın insanlarında gittikçe bir ilgisizlik, farkınlık başlar.
Entropi başlar yani. Kafka evrendeki keyfi unsurların
(random element) artmasına sezmis olmalı. Kafka'nın duyduğu
dehşet, metafizik bir dehşet değildi yani. Son derece düzenli
görünen, ama aslında akıl dışı olan toplumda, gerçeküstü-yoldo dışı
keyfilikler yer alır. İnsanlar evrendeki başaşağı gidisin farkın-
dadılar sanki; bu yüzden bir yere ulaşamayacakları (olumlu
bir yere) bilirdiler. Aslında K. (romanların kahramanı)
olumlu bir tiptir; iimittir, sıratı kazanamayacakları
bilirdiği halde. Bu, asıl bir savastır. Ümitsizliğe karşı savastır.
Entropiye karşı savastır. Kafka'nın karşısında olanlar, as-
lında onun bu deun sevgisine karşı çıkıyorlar; yani bu sevgi-
ye sahip olmadıkları için onu yanlış yorumluyorlar.

Entropi, bireyler için söz konusu bir yasa değil. Toplulukları
företen fizik yasalarda keyfilik zamanla artmasına
ganyor; bunu göre bireyin entropik sevgisi toplumla
rize tepkileriyle gelişebilir önce. Gene Kafka buna örnek.
Öylece Kafka'nın bir yeri olmadığı, evreni okuyarken 'insanın
aynılığı ve Tauri kısımlarda güçsüzlüğü' gibi yorumların bu-
nuzlu ortaya çıkıyor Nitekim Dostoyevski de toplumla, özel-
likle kendisi toplumla derinden ilgili. (Bizim 'intelligentiya'
toplumla gerçek ilişki kurmaya nasıl farklı yorumluyorlar.)

Evrenin düzeninde keyfi eleman zaman + x'a doğru gittik-
e artmasına göre, geçen zamanın başlangıcına doğru
iddetle entropinin azalması ve yok olması gerçik-
tir. Yani her şeyin kendi ve belirlenmiş bir düzene bağlı

olduğu bir dönem vardı. Bu Tanrının varlığını kanıtlamak için kullanılmış bir zamanlar. (Cennet ve Cennetten kovulma da aynı esasa bağlanabilir.) Fakat ihtimal kanunları da başlangıca doğru gittikçe nasıl kesinlik kazanır? Yani bir zar atılınca şaş gelmesi ihtimali 1/6'dan 1'e gidebilir mi? Olamaz. Bu kesinlik taşır. $+\infty$ zamana doğru da 1/6 yeren nasıl 1/12 olmayacaksa geriye doğru da değişmez. Fakat böyle olunca da bu ihtimal kanunlarına bağlı keyfilik nasıl artar ya da azalır? Ya da biz bunun artıp azaldığını nasıl bilebiliriz?

4 Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkçede sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Türkiye için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewis'te¹ rastlamıştım bu deyme. Daha önce de beni ilgilendiriyordu; özellikle 'Tehlikeli Oyunlar'da, bu fakirlerin dünyasını, bana etkileri açısından canlandırmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da lumpenproletaryanın yüceltilmesi teması ilgimi çekti. Tutunamayanlar'ın hiçbir zaman çok zengin olmadığını sanıyorum. Hiç olmazsa bir süre için fakirleşmeleri sözkonusu. Ben genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa işyerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilinçli olarak sezemedikleri iç dünyalarını biraz anlayabildiğimi sanıyorum. İçlerinde kötülerine de rastladım, ya da çoğunun kötü oldukları anları gördüm. Çok açık olarak biliyorum ki benim sezgilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve hele yazdıklarımın hemen hepsi onlara uzak kalacaktır. Fakat meselâ 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve ruhsal sorunları tartışmalarında 'sembolik' oluşun ötesinde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefa-

1 Oscar Lewis: *Kırsal ve Sanayi Çocuğu*, *İşte Hayat* adlarıyla Türkçeye de çevrilen Amerikalı antropolog

olduğu bir dönem vardı. Bu durumun varlığını kanıtlamak için kullanılmaya bir zamanlar (Cennet ve Cennetten korunma da aynı esasa daylanabilir) Fakat ihtimal kanunları da başlangıçta doğru göttikçe nasıl kesinlik kazanır? Yani bir zar atılınca ses gelmesi ihtimali $\frac{1}{6}$ den $\frac{1}{2}$ e gidebilir mi? Olamaz. Bu kesinlik tasarıma zamanla doğru da $\frac{1}{6}$ yerine nasıl $\frac{1}{2}$ olamazsa doğru da değişmez. Fakat böyle olunca da bu ihtimal kanunlarına bağlı hayfîlik nasıl artar ya da azalır? Ya da hiç bulunur olup azaldığını nasıl bilirdik?

4 Temmuz 1976

Fakirliğin Kültürü (The culture of poverty) Türkiye'de sefaletin kültürü demek daha iyi olacak sanki. Bu kavram özellikle Türkiye için çok ilginç. Bir iki yıl önce Oscar Lewis'te rastlamıştım bu deyimle Daha önce de ben ilgilendiriyordum; özellikle 'Tehlikeli Oyunlar' da, bu fakirlerin dünyasını, bane etkilere açısından canlandırmaya çalışmıştım. Sonra Fanon'da Lumpenproletarya'nın yüceltilmesi teması ilgimi çekti. Tutsaknamayanlar'ın hiçbir zaman çok zengin olmadığını sanıyorum. Hiç olmazsa bir sınıfa için fakirleşmeleri söz konusu. Ben genellikle fakirlerin 'aktif' olanlarıyla meyhanelerde, ya da az da olsa iş yerlerinde ilişki kurabildiğim için onların bilimsel olarak sezmedikleri iş dünyalarını biraz anlatabildiğimi sanıyorum. İşlerinde köhnelere de rastladım, ya da çoğunun kötü oldukları anlara gördüm. Çok sık olarak biliyorum ki benim sevgilerimin, duygu ve düşüncelerimin ve fikirlerimin hemen hepsi onlara uzak kalacaktır. Fakat mesele 'Tehlikeli Oyunlar'daki 'Son Yemek' bölümünde fakirlerin de moral ve mîsal sorunları tartışmalarında 'sembolik' durum ötesinde bir gerçeklik var sanki. Sanki bu sefa.

letin kültürü, dünyaya donuk ve zevksiz burjuvaların veremeyeceği bir canlılık getirecek; gecekonduların sefil renkliliği gibi. Ayrıca Avşin'in yazıhanesinde çalışan ve 'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan sağcı genç; 'Hareket' dergisinde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı olarak niteleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz etmedi) evet bunlar, şartlanmış burjuva -kendilerini solcu sanan- aydınları gibi uzak hissetmediler kendilerini bana. Belki benim yarı alay yarı ciddi övündüğüm 'taşralılığım'ın payı vardır bunda. Neyse şimdi Oscar Lewis'i okuyalım.

Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmaların ötesinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağıdaki şartlara bağlamış: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik (emek) ve kar için üretim. 2) Becerisiz emek için az istihdam ya da işsizlik. 3) Düşük ücret. 4) Düşük gelirli nüfus için, gönüllü ya da resmi organizasyon (sosyal, politik ve ekonomik) başarısızlığı. 5) Bilateral² akrabalık (ana-baba karışımı). 6) Yükselme ve sınıf değiştirme hirsının körüklenmesi -fakirlik yetersizliğin ve aşağılığın ürünüdür. Fakirliğin kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist) uyma çabası ve tepkisidir. Bu kültür içinde bulunduğu şartları değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade biçimidir.

Fakirliğin kültürü, aile, din, ahlak bağlarının gevşek olduğu topluluklarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de Orta ve Güney Amerika'nın şartlarının bulunduğu kuşku. Yalnız geleneklerin zayıflaması bakımından ve kapitalizmin başlangıcının yaşandığı düşünülürse, bizim gecekondularımızda da bu kültüre uygun bir ortam yaşandığı söylenebilir. Ancak haberleşme ve ulaşım araçlarının gelişmesi, bu toplulukların tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belki uzak Anadolu topluluklarında, geleneksiz olan küteller için bu kültür sözkonusu olabilir. Beni ilgilendiren Türk insanının yabancı etkilerle en az bozulmuş birimlerini inceleyebilmek. Tabii burada Oscar Lewis'in

1 Hareket: Nurettin Topçu'nun yönetiminde 1939-1982 yılları arasında çeşitli aralıklarla 7 devre halinde yayımlanan ve sağın seçkin entelektüel üyelerine yer vermesiyle tanınan dergi.

2 "Bilateral": "Bilateral" da olabilir: İki yanlı ya da iki köklü.

Latin kültürü, dünyaya, donuk ve renksiz burjuvaların
veremeyeceği bir canlılık getirecek; geçekonduların safil
renkliliği gibi. Ayrıca S.S.S.'in yazıhanesinde satışta ve
'Tutunamayanlar'ı okumaya çalışan safil genç; 'Hareket' der-
ginde 'Tutunamayanlar'ı bizim halkımızın romanı ola-
rak nitelleyen yazar (ne var ki 'Tehlikeli Oyunlar'dan söz
etmedi) evet bunlar, satılanmış burjuva - kendilerini satan
sanatçı - aydınları gibi uzak hissetmediler kendilerini bana.
Belki benim yanı alay yanı addı övündüğüm 'tasarılığım'ın
paye vardır bunda. Vaypa şimdi Oscar Lewis'i okuyalım.
Lewis, bu kültürün, bölgesel ve ulusal farklılaşmaların öte-
sinde benzerlikler gösterdiğini ileri sürüyor. Gelişimi de aşağı-
daki şartlara bağlayıyor: 1) Nakit para ekonomisi, ücretli işçilik
(emek) ve kâr için üretim 2) Bileniz emek için az istihdam ya da
yoksulluk 3) Düşük ücret 4) Düşük geliri nüfus için, gömülü ya da
resmi örgütleniş (sosyal, politik ve ekonomik) baskınlığı
5) Politik alınlık (ana-baba karışımı) 6) Yoksulluk ve sınıf
işbirliği hüsusu köriklenmesi - farklılık yoksulluğu ve aşağılık-
lık ürünüdür. Farklılığın kültürü, kişilerin çevreye (kapitalist)
uyuma çabası ve tepkisi. Bu kültür, içinde bulunduğu şart-
ları değiştirme konusunda, bireyin ümitsizliğinin de bir ifade
biçimidir.

'Farklılığın kültürü', aile, den, öklük bağlarının geçek olduğu toplu-
luklarda gelişiyor Oscar Lewis'e göre. Türkiye'de öklük ve güney Ame-
rika'nın şartlarının bulunduğu keser. Yalnız geleneklerin zayıf-
laşması bakımından ve kapitalizm başlangıcının yapıldığı düşün-
ülünse, bizim geçekondularımızda da bu kültürün uygun bir ortam
yapıldığı söylenebilir. Ancak habileleme ve ulaşım araçlarının geli-
şmesi, bu toplulukların tecrit edilmesini güçleştiriyor. Belli uzak medale
mülklerinde, geleneksiz olan kitleler için bu kültür söz konusu
isilim. Benim ilgilendiren Türk ırsınının yabancı etkilerle en az
yabancı birimlerini içine alarak. Tabii burada Oscar Lewis'in

dediği gibi, durumu idealize etme tehlikesi var. Burjuva aydınları onların olumsuz yanlarının önem taşıdığını düşünüyor bunun tersine. Ama Lewis, "Fakirliği övmek, onun içinde yaşamaktan kolaydır," diyor. Bununla birlikte sefaletin renkliliği ve burjuvanın donukluğu konusunda bana yakın düşünceleri var:

"Bugünü yaşamak, kendi gibi olmak ve macera yeteneğini geliştirebilir; duygusal yaşantıdan zevk almak ve itkilere kapılmak gibi orta sınıftan olan ve geleceğine bağlı insanlarla körleşen davranışlardır. Belki de bu gerçek -anın gerçeği- ekzistansiyalist yazarların ümitsizce yakalamaya, tekrar ele geçirmeğe çalıştıkları, fakat fakirliğin kültürü tarafından tabii, günlük olgu olarak yaşanan şeydir." Oscar Lewis gene de bu kültürün ferahlatıcı unsurlarını yetersiz buluyor: "Fakirlik kültüründe yaşayanlarda büyük acı çekme ve boşluk duygusu vardır. Uzun süreli tatminler sağlamak zordur. Gerçekte fakirliğin kültürü, kültürün fakirliğidir."

Bence bu incelemede en önemli görüş (Lewis'in): Fakirliğin ortadan kaldırılmasıyla fakirliğin kültürü silinmez. Bir önemli gözlem de: ruh bozukluklarına en çok bu kültür içinde hoşgörülle bakılması.

Bu kültür, az gelişmişliğin sonucu değildir.

Fakirliğin ortadan kalkmasıyla fakirliğin kültürünü hemen yok edemezsiniz diyordu Lewis. Sosyalist ülkelerde -Küba gibi- toplumu organize ederek daha fakirlik ortadan kalkmadan onun kültürünü yok etmek mümkün oluyor.

6 Ağustos 1976

Bir rüya -bir paralel: O. Henry,¹ "Ameli Gazetecilik Mektebi" Türkiye'yle paralel: "Ameli Edebiyat Mektebi". Para vererek kitaplarını bastırıyorlar önce, Sonra isim yapıyorlar ve ülkenin başına belâ oluyorlar.

1 O. Henry: Aslında W.S. Porter olan, bitiş sürprize dayanan hikâyeler yazmakla anlı Amerikalı yazar (1862-1910)

[illegible]

22 Ağustos 1976

Beş gündür Bodrum'dayım. Yolculuk yeni bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazacağı roman için dostluk, ahbablık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Onlara anlatıyor, kötü niyetli yani. Yanında bir kadın, hasta; onu da kullanıyor - Abdülhakhamit gibi. Onun için elemli şiirler yazıyor. İlişkilerinden anlaşılıyor ki hiçbir tutkusu yok, tutkuyu romanları, hikâyeleri için araç olarak kullanıyor, yerleri de: Eski eserleri, kalıntıları inceliyor aynı amaçla. Dönüp dönüp bakıyor aynı yerlere: *maddi hata yapmamış olmak için*. Hesaplı bir yazar, işine yaramayanlarla da ilgilenmiyor ve işi bitince de ilişkiyi kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma gecesi (28) döndüm. Yolda, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyenin kahramanı, hem romancı olmak, hem de hikâye -roman- kahramanı olmak zor iş diye düşünüyor. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir v.s. tarihi yerler geziyor. Bu arada antik-eski-yeni çelişkisini yaşıyor, ama 'amacı' yüzünden her şeyi pek farkedemiyor. Gene de bazı anlarla, taşra insanının onu isyan ettiren davranışları yüzünden bazı gerçekleri seziyor, büyük şehir ve taşrada yaşayanları, ayrı milletler olarak görüyor: Hiçbir ülkede görülmeyen bir fark var aralarında.

Kale-ihtiyar kadın, kızı ve gayrimeşru çocuğu. Köylünün tepkisi... Türbe beçkisi ve turist kılavuzu olmayı hayal eden ihtiyar (kriko) - Kroki. Dillerimiz bile ayrı diye düşünüyor hikâyeci.

5 Eylül

İnsan yarımymalakların hikâyesini ömür boyunca anlatabilir mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerginliği ömür boyunca yaşamakla mümkün olur. Böyle bir sınırlılığa ne kadar katlanılabilir? İnsan her an kendini

22 Ağustos 1976

Bes gündür Bodrum'dayım. Yolculuk, yani bir hikâye için bazı düşünceler getirdi: İnsanlarla, yazacağı roman için dostluk, ahbaplık eden bir yazar. Sadece bu amaçla ilişki kuruyor. Onlara anlatıyor, kötü niyetli yarı yamurla bu kadın, hasta; onu da kullanıyor. İmtihankhanim gibi. Onun için elemler şiirler yazıyor. Üstlerinden ulaşılıyor ki hiç bir tutkusu yok. Tutkusu romanları, hikâyeleri için araç olarak kullanıyor, yerler de: Esti' esenleri, hatıratları inceliyor aynı amaçla. Dönüp dönüp bakıyor aynı yerlere: maddi hata yapmaması için. Herşeyi bir yazma işine yaramayınca da ilgileniyor ve bu kitiye de ilgisini kesiyor.

30 Ağustos

İstanbul'a cuma günü (18) döndüm. Yolda, yukarıdaki hikâyeyi düşündüm: hikâyesinin kahramanı, hem romancı olmak, hem de hikâye-roman-kahramanı olmak zor iş diye düşünüyorum. Bir yolculuk yapıyor bu amaçla. Kasaba, şehir v.s. buraları yerler geziyor. Bu arada antik-edil-yeni gelişmesini yazıyor, ama 'amaç' yüzünden her şeyi pek farkedeniyor. Genç de bazı anlarda, tıyra insanının onu isyan ettiren davranışlarına yüzünden bazı gerçekleri söylüyor, büyük selin ve tıyradan yazımları, aynı milletler olarak görüyor: Hiç bir ülkede görülmeyen bir fark var aralarında.

Kah-ı ihtiyar kadın, keçe ve gümüşü gövdesi. Köylünün tepkisi. Türke bekisi ve turist kılavuzu olmaya hazal eden ihtiyar (Kriko)-kroki. Dillerini bile aynı diye düşünüyor hikâyeci.

5 Eylül

İnsan yarıymamutların hikâyesini ömür boyunca anlatabilen mi? Bu belki de dayanılmaz bir gerginliği ömür boyunca yazmakla mümkün olan. Böyle bir sınır-biçge n. kadar katlanabilir? İnsan her an kendini

parçalayarak, kendi etinden kanından vererek yaşayabilir mi? Gerçeği aramak bu mudur? Böyle olanları görüncce, bu sinirin insanı nasıl dondurduğunu gözledikçe, dehşet içine düşünüyorum. Herşeyi yarım yapmış olmanın dehşeti de var bunun içinde. Yeni bir şık belki de tam bilmekle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta (Raban¹ -*Technique of Fiction*) Oscar Lewis'in edebiyata getirdiği yeni soluktan söz ediyor. Truman Capote², ve William Manchester'in³ de adı geçiyor: "Belgelerden roman yazmak, ya da belgeseli romanlaştırmak. Belki de benim 'Mustafa İnan'da yapmaya çalıştığım şey. Birçok şeyi sezdiğimi sanıyorum, hatta yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımın köşelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Maurice'in⁴ 'Art and Life' meselesinde bunlar yeni değil demesi gibi önemsizleştiriyor bazen de. Halit de mektubunda yazmıştı: Batılılar aydınların sızlamp durmasından bıkmış, dil özellikleri gösteren kitaplarını onlar için yeni bir şey değilmiş. Dogu'dan yeni bir ışık getirebilirim... v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor; anlatmak istediğimi tam -ya da hiç-veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey işte anlattıklarım. Yaşarken unutulup gitmek. Bense neler düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum. Neyse -Sevin'in dediği gibi- herhalde bu endişeleri bir yana bırakmalı. Tam yoğunlaşmadan başka çare yok anlaşılan. (Vakit de yok.)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam -kişiliğini parçalayan adamı. Başkalarına davranışını, içindeki farklı bir adam durmadan eleştiriyor. Kendine güvenen tavırları hep bu adamın gücüyle oluyor. Sonra ani düşüşler. Ruhunu

1 Raban: *Technique of Fiction* (Romanın Tekniği, ilk baskı 1968) adlı eleştiri kitabının yazarı, Oğuz Atay'ın da ilgisini çeken Oscar Lewis, Capote, Barth gibi yazarları incelemiş ekşilimen.

2 Truman Capote: *Tiffany'de Kahvaltı* ve *Grass Harp* (1951) gibi romanları dilimize de çeviren Amerikalı romancı.

3 William Manchester: Gazeteci-romancı bir yazı tarzını deneyen Amerikalı bir yazar.

4 Maurice: Yazarın arkadaş, Oxford'dan felsefe mezunu bir kişi.

parçalayarak, kendi etinden kemundan vererek yazmaya bilir mi? Gerçeği aramak bu mudur? Böyle olanlara görünce, bu sinirin insanı nasıl döndürdüğünü gözledikçe, dehşet içine düşüyorum. Hissiy yarım yapmış olmanın dehşeti de var bunun içinde. Yeni bir sık belgi de tam belnekle mümkün olur.

Son okumaya başladığım bir kitapta (Robert Tackman of Fiction) Oscar Lewis'in edeliyata getirdiği yeni solukton söz ediyor. Truman Capote ve William Faulkner'in de adı geçiyor. Belgelerden roman yazmak, ya da belgeseli romanlaştırmak. Belki de benim 'Mustafa İnen'da yapmaya çalıştığım şey. Bırak sevgi sevgisini sanıyorum, hatıra yazıyorum; sonra pek kimsenin okumadığı kitaplarımdan köşelerinde sıkışıp kalıyor bunlar sanki. Geçen akşam Harvia'nın 'Art and life' meşalesinde bunlar yeni değil demesi gibi önemsişliyor bazen de. Halit de mektubunda yazmıştı. Batılılar aydınların sevgilisi demesinden bekler, dil özellikleri gösteren kitaplarını onları için yeni bir şey değildir. Doğrudan yeni bir sık getirebiliriz...v.s. Bu sözler de beni dehşete düşürüyor; anlatmak istediğimi tam - ya da hiç - veremiyorum demek ki. Ya da öyle bir şey iste anlatıktır. Yazarken unutulup gitmek. Ben de neler düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu işkide herkes kafa tutuyorum. Neyse - Sem'in dediği gibi. Keşhalde bu endişeli bir yana lenekmali. Tam yoğunlaşmadan başka care yok anlatılan. (Vakit de yok.)

18 Eylül 1976

Kendini parçalayan adam - kişiliğini parçalayan adam. Baskalarına davranışları, içindeki farklı bir adam durumundan eleştiriyor. Kendine güvenen tavrı her şey bu adamın yüzüyle oluyor. Sonra anı düşüyor. Kibiri

şeytana satan adam hikâyesi aklıma geliyor: Şeytan gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde -genellikle- oturmaya ve kendimi yaşantı ve kafa olarak çevreden tecrit etmeye niyetliyim. İnsanların "casual"¹ sözleri beni fazla incitmeye başladı. Aynı zamanda yazmalıyım. Kafanda gelip giden şeyler kayboluyor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazına durumu içinde değerlendirilebilir. Mesela son hikâyemde (Bir Rüya) elbette rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın da anlamı kalınıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.

22 Eylül

Bir kişilik nasıl bölünür? Kaça bölünür? Mesela eylembilimin kahramanı bu bölünmeyi nasıl yaşar? (Dün gece bir rüya: saatim patlıyor, sonsuz küçük çarklar, dişliler ortalığa yayılıyor, toplayamıyorum, saat camı bir iç basınçla şişiyor, dağılıyor). Profesör her şeyin bilincinde midir? Hesaplaşmalar ona ne getiriyor? Bir taslak düşünüyorum: Prof. evli, erken evlenmiş. Yaşantısında, insanımı-zın sıradan sayılan fakat bana göre acıklı olan beceriksizliğinin örnekleri dolu. Sonunda bir buhran geçiriyor ve evleniyor ve üniversiteye kapılanıyor. Üniversitede ve mezun olduktan sonra kısa bir süre eylem kırıntılarına bulaşmış. Karısı onun düzenli olmasını istiyor. Bir "hayat" kadını tanıyor, ona yaşamayı öğretiyor, bir de üniversiteli genç kız eylemden yana, eylemin şöyle böyle içinde. Birden kadınlar doluyor Prof.un dünyasına, şaşıyor. O güne kadar okulda onu sessiz çekingen biliyorlar. Birden bir forumda kendini kaybediyor (traji-kornik).

4

¹ "Casual" sözler: Geçerken, önem vermeksizin söylenmiş sözler.

seytana satan adam hikâyesi aklıma geliyor: Seytan
gidince adam sanki varlığını kaybediyor.

19 Eylül 1976

Bir süre evde -genellikle- oturmaya ve kendimi yasanti
ve kafa vlarake çevreden tecrit etmeye niyetliyim. İnsan-
ların "casual" sözleri beni fazla incitmeye başladı. Aynı
zamanda yazmalıyım kafama gelip giden şeyler kaybolu-
yor. Bunlar ancak uzun süreli bir yazma sürecini im-
de değerlendirebilirlik. Meselâ son hikâyemde (Bir Rüya) illâti
rüyada görmediğim bir sürü ayrıntı vardı. Okumanın
da aklıma kalıyor böyle ayrıntılar kaybolunca.

22 Eylül

Bir kinitik naml bölünür? Kana bölünür? Meselâ
symbiolimin kahramanı bu bölünmeyi nasıl yapar?
(Dün gece bir rüya: saatim patlıyor, sonuy küçük saatlar,
dişliler ortaltığı yazılıyor, toplayamıyorum, saat come
ter is, barınla zıxıyor, dağlıyor) Profesör her şeyin
biliminde midir? Hesaplamalar ona ne getiriyor?
Bir kastak düşünüyorum: Prof. eli, erken çıkmış.
Yapantısında, insanın uzun eradan sağlan fakat bana
göre anlâ olan beşirizliğinin örnekleri dolu. Sonunda
bir buhran geçiriyor ve evleniyor ve üniversiteye
kaplanıyor. Üniversitede ve mezun olduktan sonra
bir süre eylem kurutularına bulasın. Kana onun
düzenli olmasını istiyor. Bir "hapt" kadını tanıyor,
ona yazıyordu. Öğretiyor, bir 12 üniversiteli genç kız-
lardan yana, öğrenen işle böyle içinde. Birden
adamlar doluyor Prof. ın dünyasına, konuşuyor. O gıta
adamlar okulda onu sessiz schingen biliyorlar. Birden
bir forumda kendini kaybediyor (trajedi-komik)

Onu kullanıyorlar. Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadınlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakça davranışları oluyor, ama hesaplı davranamadığı için başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı içine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla katıldığı eyleme aklını veriyor, bilimsel olarak meseleye yaklaşıyor ve herkesin -kendince- yanlığı içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı çıkışlar korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Onun üzerine tek başına bilimsel -kendine göre- eyleme geçiyor, yani kendini aşıyor. Önce okulda garip bir kişi, zararsız bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büyütüyor ve her eyleme kendi açısından katılıyor. Karşılıklı silahların çekildiği bir çatışmada, iki tarafın da adamı olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve torenden önce ona sahip çıkıyor (Trajikomik). Su arada karısı -sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı Prof.'un son davalarındaki avukatı bir önsözle açıklıyor: Prof. notlar bırakmış, bazen birinci tekil şahıs, bazen üçüncü. Kasten mi yapmış? Olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özentisi olabilir. Avukata son zamanlarda bazı roman vs. okuduğundan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölüm-den sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda Prof. notlarında herkese çatıyor, herkesten çılgınca hesap soruyor. Herkesi bu ülkede yer alan akıl almaz olayları öğrenmeye çağırıyor. Kafasında ihtilaller yapıyor, arkadaşlarını toplayarak hükümetler kuruyor. Memleketi kısa sürede kurtarıyor. Bu arada ütöpik görüşler de

Onu kullanıyorlar. Bu arada ülkede olaylar genişliyor. Prof. kadınlar ve olaylar arasında bocalıyor. Korkakca davranışlara oluyor, ama hesaplı davranmadığı işin başına iş açılıyor. Fakat onu, bir yaşantı işine girmiş olması cesaretlendiriyor; biraz rastlantıyla katıldığı eyleme aklını veriyor, bilimsel olarak neyleye yaklaşıyor ve herkesin - kendince - yanlış içinde olduğunu görüyor. Fakat bu nedenle yaptığı çıkışlar korkaklık ve ihanet olarak nitelendiriliyor. Onun üzerine tek başına bilimsel - kendine göre - eyleme geçiyor, yani kendini aşıyor. Önce okuda garip bir kişi, sonra bir deli olarak tepki görüyor. Sonunda işi büyütüyor ve her eyleme kendi açısından katılıyor. Karşılıklı silâhların çekildiği bir çatışmada, iki tarafın da adanmış olmadığı halde öldürülüyor. Ertesi gün iki taraf da basın organlarında ve törenden önce ona sahip çıkıyor (Trafikörük) Bu arada karısı - sevgilisi ve üniversiteli kız çeşitli nedenle ondan uzaklaşmışlardır. Ona çok başka bir kadın sahip çıkıyor.

Olayı prof. un son davalarındaki avukate bir önsözle anlatıyor: prof. notlar bırakmış, bazen kişiyi felik salmış, bazen üzmüştü. Kasten mi yapmış? Olabilir. Belli değil. Kafasının karışıklığı, ya da edebiyat özenti olabilir. Avukata son zamanlarda bazı roman vs okuduğunu dan söz ediyormuş. Avukat da notların sonuna ölümünden sonraki olayları, gazete vs. haberlerini ekliyor.

Sonunda prof. notlarında herkese satıyor, herkesten çıkışın ca hesap sonuyor. Herkesi bu ülkede yer alan akıl almaz olayları öğrenmeye satıyor. Kafasında itidiller yapıyor arkadaşlarına toplanarak kutumutlar kuruyor. Namaketi kısa sürede kutuyor. Bu arada ütöpik görüşler de

-ülkede yer almış- yarı ciddi ortaya konuluyor. Prof. bir gün devri daim motoru bulduğunu ileri süren siyahlar giymiş adamlarla, onun rakibi Ermeni usta arasında, sergi sırasında olan tanışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu arada iyi -dünyayı kurtaran- ve kâbuslu rüyalar görüyor.

- Hiç çalışmayan adam - pesimist oldukça kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müzik dinleyen adam- insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çökeceğini açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini (Buraya psikopat ve işsiz doktor da konulabilir.)

Prof. kadınlarla, arkadaşlarıyla konuşamadıkça onlara derdini anlatamadıkça yazmaya, onlarla yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bir kısmı böyle. Bu yüzden notlar gittikçe karışıyor.

Prof. soruyor: Neden bizde eskilerin biyografileri yok?

Çok soruyor Prof. sorular birikiyor. Cevap alamıyor. Sonra onlar için biyografiler icat ediyor. Matematik esaslara göre. (Prof. matematikçidir.)

- Hikâye, filim gibi olmalı: renkli, görüntüsel -Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Hep tahmin, galiba, herhalde. Kesinlik yok.

- Türkler uzun yüzyıllar boyunca garip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra- Mevlevi ayinleri, Tekkeler, Bektaşiler. Harem, Mevlud, resim yasağı, eski yazı, Türbe, kılık v.s. bunu bırakıp alelade şapka, ceket kuklaları oluşlarının acıklı görünüşleri - Toynbee.

- Ülkede yer almış- yarı ciddi ortaya konuluyor. Prof. bir gün devri daim motora bulduğunu ileti süren siyah- lar yığın- adamla, onun rakibi ermeni usta arasında, sergi sırasında olan tartışmayı hatırlıyor. Hayır ben öyle değilim diyor. Bu arada iyi - dünyaya kurtaran - ve kâbuslu rüyalar görüyor.

- His çalışmayan adam - pasivist olduğuna kendini mutlu hissediyor: banyo yapıyor, köpeği, en iyi müzik dinleyen adam - insanlığın neden battığını açıkladıkça neden çökeceğini açıkladıkça daha rahat hissediyor kendini. (Buraya psikopat ve ıssız doktor da konulabilir.)

Prof. kadınlıkla, arkadaşlarıyla konuşamadıkça onlara dardını anlatamadıkça yazmaya, onları yazılı olarak konuşmaya başlıyor. Notların bu kısma böyle. Bu yüzden notlar gittikçe karışıyor.

Prof. soruyor: neden bizde eskiler, biyografileri yok?

Çok soruyor prof. Sorular birikiyor. Çırap alıyoruz. Sıma onları için biyografiler icat ediyor. Makineli esaslara göre. (Prof. matematikçidir.)

- Hikâye, film gibi olmalı: renkli, görüntüsel -

Biyografilerde en çok "tahmin edilmektedir" sözü geçiyor. Her tahmin, galiba, herhalde. Kesinlikle yok.

- Türklere uzun yüzyıllar boyunca girip, exotic bir topluluk olarak dikkati çektikten sonra - Merleri ayırtın, Tekkeler, Bektaşiler, Harâm, Mevlâd, fesim yasağı, eski yazı, Türkçe, kelime v.s. bunu bırakıp aldatıda sapka ceket kullanan ulusların aklı görürüzleri - Topyuz.

Bir hafta kadar önce 'eylembilim'e başladım, önceleri notlarda yazdığım şekilde. Dün gece 'Mehmet Akif'i okudum. Sanıyorum bu konlarda hem gerçeğe -yaşanan gerçeğe- uymayan, hem de düşüncede saplantılara kapılan insanları anlatmalıyım. Bu arada Lukacs'ı da yer yer okuyorum. Çözümleri her zaman inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zaman ilginç. Prof.'un eski eylem arkadaşıyla konuşmaları ve geçmişi hatırlaması sırasında bunları vermek istiyorum. Lukacs topluma karşı çıkışın bir dünya görüşünden yoksun olması durumunda 'boğuntu' 'kaos' gibi karamsar kavramların ortaya çıktığını, Henry Miller gibi yazarların da bu karanlıkta birçok şeyi görmezlikten gelerek mesela bütün yaşantıyı cinsel ilişki gibi tek olgulara indirgediğini söylüyor.

İnsan ilk gençliğinde topluma karşı duyduğu ilk tepkilerinde, ona karşı çıkmış bilinçsiz kişileri (fahişeler, lumpen proletarya, serseri edebiyatçılar v.b.) gözünde yüceltiyor. Bu arada toplumcular da, kişilikleri çoğu zaman gözönünde tutulmadan - hayran olunacak kişiler arasına giriyor. Sonra onların kötülükleri görüldünce bu sefer toplumculuktan soğuma gibi bir aykırı sonuç çıkıyor. Ya da kural dışı ne varsa, kendini yok etme pahasına insan onları yaşantısına alıyor. Evli erkeklerin küçük kaçamaklarından öğrenen biri ya evliliği anlamsız bir püritenlikle benimsiyor. Ya da kurduğu evlilik dışı ilişkileri sonuna kadar sürdürerek hayatındaki kadınların sürekli olarak değişmesine yol açan toplum dışı ve bunalımlı bir yaşantı içinde bocalıyor. Prof. Server, bu karmaşıklıkla yaşantısında ve çevresinde görerek anlatabilir. Yeni -toplumcu- bir ahlak düzeni kurulmadan, eski düzeni kişisel hayatımda yıkmaya çalışan insanların dramıdır bu.

31 Eylül 1976

Bir hafta kadar önce 'eylem bilim' e başladım, önceki
notlarda yazdığım şekilde Din geçi 'Mehmet Akif'i okudum.
Samsun'un bu konularda hem geçiş - yavaş yavaş - uyum-
yan, hem de düşünceci saptamlara kapılan insanlara anlatma-
lıym. Bu arada Lukacs'ı da iyi yer okuyorum. Şöğütleri her za-
man inandırıcı olmasa da, analizleri çoğu zaman ilginç. Prof. un
eski eylem arkadaşlarıyla konuşmaları ve geçmiş hatırlanması sıra-
sında bunları vermek istiyorum. Lukacs topluma karşı çıkışın
bir dünya görüşünden yola çıkması olmasa da, 'büyüme'
'kaos' gibi kuramsal kavramların ortaya çıkışını, Henry Miller
gibi yazarların da bu kuramla ilgili sevgi görüşlerinden gele-
rek muhtemelen bütün yapıtları bu şekilde ilgili gibi tek olgulara indir-
ilmediğini söylüyor. [İnsan ilk kez, hiçimde topluma karşı duy-
muş ilk tepkilerinde, önce karşı çıkışın bilimsel kişileri (fahiş-
ler, kampenproletarya, sessiz edebiyatçıları v.b.) gözünde yücelti-
yor. Bu arada toplumcular da. kişilikleri çoğu zaman göz
önünde tutulmadan - hayran olunacak kişiler arasına gir-
iyor. Sonra onların kişilikleri görüldükçe bu sefer toplumcu-
luktan soğuma gibi bir aşırı sona, çıkıyor. Ya da kural dışı
ne varsa, kendini izleyen pahasına insan onları yapantısına
uluyor. Evli erkeklerin küçük kuzenlerinden öğrenenleri
ya evliliğe anlamsız bir piirizentlikle biniyor. Ya da ken-
dini ahlak dışı ilişkileri sonucu kendisi sindirerek hayatındaki
kaidelerden sıyrılarak değişimine yol açan toplum dışı ve
bunların bir yansıması içinde buluyor Prof. Sever bu kurama
ahlaka yapantısında ve çevresinde görenek ahlak tabiri. Yeni
toplumcu - bir ahlak dışı düşünce kuramından, eski düşünce ki-
mi hayatında çekmeye çalışan insanların dramıdır bu

1 Ekim 1976

Prof.'un gençlik heyecanları iyi verilmeli. Özellikle lumpenproletarya'ya verdiği önem belirtilmeli. Bir arkadaşı fahişeleri savunurken Prof. da dilenci, deli v.b. tiplerin etkisiyle onları kurtarmaya çalışıyor (sözle)- Bu arada Fanon'un bu çeşit proletaryayı yüceltmesi motifi ilginç olabilir. Özellikle bu romantize etme ya da hayranlık temalarının bireyciliği ile benimsenen sosyalizmin çoğulculuğu arasındaki çelişki renkli biçimde anlatılabilir. Psikolojik problemlerin yarattığı bunalımların, toplumcu eğilimlere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli. Prof. bir süre sonra bunu fark ediyor - bilinçli. Bilinçsizce bu çelişkiyi yaşayanların durumu daha acıklı. Ne var ki bu bilinçsizlik onları sertleşmeye ve bazılarında da aşırı gevşekliğe götürüyor. Ama ikinciler de bu dağılmalarını örtbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız otokritikler yapıyorlar. Eski yaşantıların tecrübeleri bu durumun çizilmesinde yararlı olabilir (Genellemeler tehlikeli). Prof. böyle acıklı çelişkileri yaşamış olanların yıllar sonra karşısına birer kahraman olarak çıkarıldığını görüyor - gençler tarafından. Bu arada üniversiter hayatı canlı ve ayrıntılı bir yaşantı olarak çizmek istiyorum.

28 Mart 1977

Londra. Bir hikâye başlığı: *Geleceği elinden alınan adam*.¹ Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde 'Karşıdan karşıya geçerken neredeyse ezilecek kadın' adlı bir hikâye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere, dergilere yazarken onunla mektuplaşan biri geliyor yazarın evine. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık çok yaşamayacağını düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile ilgili hayaller kuramıyor. Gazetede meselâ yazı otelimiz-

1 "Geleceği Elinden Alınan Adam" Oğuz Atay bu hikâyeyi Londra'da tasarlamaştır.

Prof. un gençlik heyecanları iyi verilmeli. 1 Ekim 1976
problemlere ya verdiği önem belirlenmeli. Bir arkadaşın fikirleri san-
nırken prof. da dilenci, deli vb tiplerin etkisiyle onları kurtar-
maya çalışıyor (sözle) - Bu arada Fanon'un bu sınıf proletaryaya
güçlenmesi motifi ilginç olabilir - Özellikle bu romantize etme ya
da hayranlık temalarının birleşimi ile leninsever sosyalizmin
çözümü arasındaki ilişki reel biçimde anlatılabilir.
Psikolojik problemlerin yaratıldığı bunalmaların, toplumcu eğitilim-
lere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli.
Prof. bu sene sonra bunu fark ediyor - bilinci. Bilinçsizce
bu ilişkiyi yaşayanların durumu daha açık. Ne var ki
bu bilinçsizlik onları susturmuş ve bazılarında da aşırı
geceklere götürüyor. Ama ikinciler de bu dağılmalarını
ortbas etmek için sertlik gösterileri ya da anlamsız
otokritikler yapıyorlar. Eski yasantıların tecrübeleri
bu durumun çözülmesinde yararlı olabilir (genellemeler tehli-
keli) Prof. böyle açık ilişkileri yaşamış olanların yollar
sıra karşısına buer kahraman olarak sıkılabileceğini
görüyor - gençler tarafından. Bu arada üniversite
hayatı canla ve ayakla bu yasanti olarak çizmek
stiyorum.

28 Mart 1977

Londra. Bir hikâye başlığı: Geleceği elinden alınan adam.
Hikâyeci uzun başlıkları seven bir sanatçı. Geçenlerde
Karsıdan karsuya geçerken ne kadarca çizilecek kadın
ile bir hikâyeye yazmayı düşündüm diyor. Gazetelere
reklamlara yazarken onunla medetuplaşan biri geliyor
varım diye. Bir hastalık geçiriyor bu okuyucu. Artık
okuyamayanı düşünüyor. Bu nedenle geleceği ile
bilgi hayaller kuramıyor. Gazetede meseli yazı okutuyor.

de geçirin diye bir ilân görse -mevsim kış- ilgilemmiyor. Beni anla-
tın diyor yazara. Yazar ayrıntı istiyor. Meselâ diyor haslahığınızın
ayrıntılarını açıklayın diyor. Üstelik ayrıntılar teknik olsun isti-
yor. Ansiklopediler açılıyor, ayrıntılar bulunuyor. Yazar bununla
da yetinmiyor: Hastalığım en ağır döneminde neler hissettiniz?
Çevrenizi gözlediniz mi? Öteki hastalarla sosyal ilişkiler kurdu-
nuz mu? Sonra hastaneye giderken, doktoru beklerken - öteki
hastalarla durumlarınızı yeniden gözden geçirdiniz mi? Hastalığı-
nızı onlarla tartıştınız mı? İyileşmeğe nasıl başladınız? Hikâyesini
anlatan adam geleceği ile ilgili duyarlıklarının üzerinde durmak
istiyor, anlaşıyorlar. Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye tuttu-
ruyor. Adımı bir de bürokrasi çok sıkıyor; bir dairede memur. Ra-
ponlar; izinler - karar? Çalışabilir mi? Çalışamaz mı? Doktorlar
çalışamayacak kadar hasta, fakat tedavi edilemeyecek kadar da iyi
buluyorlar onu. Devlet ne yapabilir? Ona boşuna para verse ol-
muyor. Raporlar da hep kısa süreli. Yazar gerçeklerin belgelenme-
sini istiyor. Bunları yazabilmem için noterden tasdikli suretler is-
terim diyor. Onun da başı belâda çünkü: Eleştirmenler, yazarın
gerçekleri yansıtmadığını ileri sürerek onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eylembilim üzerine notlar (Prof. gece yarısı düşünüyor, klasik
müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda) S. -Prof.- kültürümüz-
le, Batının kültürünü düşünüyor. Nasıl trajikomik bir durumdur
bu. Aydınların bir bölümü alaturka (ve folklor müziği) sevme-
mekle yüceltir kendini - bir kısmı da tersiyle - bir kısmı da ikisini

de geçirin diye bir itân görse - mevsim his - ilgilenmiyor
Beni aurlatın diyor yazara. Yazar ayırtı istiyor. Mesel
diyor hastalığınızın ayırtımlarını açıklayın diyor. Hastalık
ayırtımlar teknik olan istiyor. Ansiklopediler alıyor, ayırtı
lar buluyor. Yazar bunlarla da yetinmiyor: Hastalığın
en ağır döneminde neler hissettiniz? Gevceği gözlediniz mi?
"iki hastalarla sosyal ilişkiler kurduğunu mu? Sonra hastare
pe giderken, doktora beklerken - öteki hastalarla durumlarınıza
yeniden gözden geçirdi mi? Hastalığınıza nlarla tanıştığını
mı? İyileşmeğe nasıl başladığını? Hikâyesini anlatan adam ge
ceği ile ilgili duyguluklarının üzerinde düşünmek istiyor. Anlaş
mıyorlar. Yazar, bugün bugün ve geçmiş diye tutturuyor. Adam
bir de bürokrasi çok sikiziyor: bir dairede memur. Raporlar,
izinler - karar? Gâlibilebilir mi? Gâlibilemez mi? Doktorlar sale
samayacak kadar hasta, fakat tedavi edilemeyecek kadar
da iyi buluyorlar onu. Devlet ne yapabilir? Ona başına
para verse olmuyor. Raporlar da hep kısa süneli. Yazar
geçmişlerin ilgilenmesini istiyor. Bunları yazabilmenin için noter
den tasdiqli senetler isterim diyor. Onun da başe belâda
çünkü: Eleştirmenler, yazarın gerçekleri yansıtmadığını
deği süren. K onu suçluyorlar.

3 Mayıs 1977

Eğilim bilim üzerine notlar (prof. geçe yarısı düşün
üyor, klasik müzik dinliyordu ilk 30 sayfanın sonunda)
S. - prof. - kültürümüzle, Batıdan kültürünü düşünüyor
Nasıl trajik komik bir durumdur bu. Aydınların bir
bütünü ulatırken (ve folklor müziği) seremoniyle yüceltir
kendini - bir kısım da tersiyle - bir kısım da ikisini

de tolearansla (!) karşılayarak ve özellikle halktan yana hissederek (!) geniş görüşlülük. Başka bir ihtimal olmadığı halde S. bu davranışların hiçbirini sevmiyor. (Pikabı olmadan 9. senfoni alan toplumcu) Edebiyatda da durum aynı. Neden hiçbirini olmuyor? Neden Fuzulî ve Bakî v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutarı, yayan, açıklayan kimseler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize gelince yürümüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyım diyor S. Yarın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyını hiç olmazsa. (Heyecanla!) Lisedeki öğrencilik yıllarını hatırlıyor: edebiyat dersleri, matematik, sınıfın kabadayıları ve S.'in itilip kakılması... (Sonra toplumcuların arasında ezilmesi ileriye gidişle hatırlanabilir.) Toplumcuların arasına ilk katıldığı zaman da ona, burjuva çocuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. İçkiye de belki sırf bu yüzden alışmıştı. Bütün serseriliklere, hatta kötülüklere eğilimli olduğunu göstermek istemişti. Geneleve de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta gerçekten serseri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gerçek ka-tillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S.'ye ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de acaba aynı

de toleransla (!) karşılayarak ve özellikle halktan yana hissederek (!) geniş gönlünlük. Başka bir ihtimal daha olmadığı halde S. bu davranışların hiç birini sermiyor. (Pikabı olmadan 9. senfoni alan toplumcu) Edebiyatla da durum aynı. Neden hiç biri olmuyor? Neden Fugali ve Baki v.d. büyük adamlar oldukları halde bu kültürü tutan, yayan, aekhlayan kim-seler S.'nin gönlüne göre değil? Neden bize plince yürünüyor? Bunu birilerinden soruşturmalıyız diyor S. Yaın sabah hemen birini bulup sormalıyım. Bu insanları nasıl bulacağımı sormalıyım hiç olmasa. Heyecan!) Lisedeki öğrenilik yıllarını hatırlıyor: edebiyat dereleri, matematik, sınıfın kabadayıları ve S.'in itilip kakılması... (sonra toplumcuların arasında ezilmesi ileriye gidişle hatırlanabilir) Toplumcuların arasma ilk katıldığı zaman da onu, binjewa göcuğu bu işler sana göre değil, demişlerdi. S. de onu küçümseyenlere yaranmak için ne kadar çırpınmıştı. İskiye de belki sınıf bu yüzden alıp mıştı. Bütün ser-seriliklere, hatta köhürlüklere sızılmalı olduğıunu göstermek istemişti. Genelde de gitmişti onlarla birlikte, bara da; hatta yersikten sereri bir toplumcuyla kumarhaneye gitmişti. Gençlik katillerle birlikte kumar bile oynamıştı. S. ya ve arkadaşına, kültürlü oldukları için saygı gösteriliyordu. Şimdi de auala aynı

karışıklıkların içine yeniden düşecek miydi? Yatmalıyım diye söylendi. Belki sınıftaki genç kıızı düşünürsem gerginliğim geçer uyur kalırım.

3 Ekim 1977, Londra

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a gideceğim. ilaç v.s. için görüşeceğim. İçim karışık - düşüncelerle değil, bulanık. Yalnız, vaktim ve kafa gücüm olursa 'Eylembilim' ve 'Geleceği Elinden Alınan Adam' adlı hikâyelerimi bitirmek istiyorum. İkisinin de ana hatlarını bu deftere yazmıştım, ama yazacak kuvveti ve düşünme çabasını kendimde bulamıyorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir yerden yürütmeye başlıyorum - başlayacağım- diyebilirim. Bu çaba bana çok anlamlı görünmüyorsa da bütün günümü aynı sonuçsuz düşüncelerle geçirmekten daha yararlı olabilir. Üstelik 'Eylembilim'in belki Türkiye için -iyi yazılırsa- bir şeyler ifade etmesi mümkün olabilir. Tabii önce bana gelmesi şartıyla. Artık kafamın bulanıklaştığını ve saçmaladığını düşünsünler istemiyorum. 'Onlar' için bir şey yazmanın gerginliği değil bu; ama gene de -düşünme zorluğunun dışında- bir gerginlik duyuyorum bu nedenle. Biraz önce 'Eylembilim'in son sayfasını da -yarım kalınıştı- bulamadım. Bu küçük evde kâğıtların kaybolması olur şey değil. 36 sayfa cümlelerin, hatta kelimelerin ortasında kesilip kalmış. Neyse bu hiç önemli değil. Bu deftere gerçekten bir şeyler not edebilirseim - Papi benden bir hafta on gün önce

konsolidasyonun içine yeniden düşecek miydi?
yatmalayım diye söylendi. Belki sııftaki gına
kına düşünürsem gerginliğim geçer, uyur kalırım.

5 Ekim 1977

andra

Yakında İstanbul'a dönüyorum. Bugün Dr. Morgan'a
gideceğim, ilaç v.s için görüşeceğim. İşim karışık -
düşüncelerle değil, bulanıklıkla yaşıyorum. vaktim ve kafa
gücüm olursa 'Eylem bilimi' ve 'geleceği Elinden
Alınan Adam' adlı hikâyelerimi bitirmek istiyorum.
İkisinin de ana hatlarını bu deftere yazmışım, ama
yazacak kuvveti ve düşünme cabasını kendimde bulamı-
yorum. Belki bu deftere bazı ayrıntılar yazabilirsem bir
yeniden gözden geçirebilirim - başlayacağım - düşebilirim.
Bu çaba bana çok anlamlı görünüyor da bütün
günümü aynı sorularla düşüncelerle geçirmekten daha
yararlı olabilir. Üstelik 'Eylem bilimi' in. belki Türkiye
için - iyi yazılırsa - bir şeyler ifade etmesi mümkün.
Tabii önce bana tamamlanması şartıyla. Artık
kötümün bulanıklığı ve sosyalizme düşüncelerim
istiyorum. Öbür için birşey yazmanın gerginliği değil
bu; ama yine de - düşünme zorluğunun dışında - bir
gerginlik duyuyorum bu nedenle. Biraz önce 'Eylem bilimi'nin
son sayfasını da - yarım kalmıştı - bulamadım. Bu
küçük evde kağıtların kaybolması olur şey değil. 36 sayfa
cümlelerin, hatta kelimelerin ortasında kesiлип kalmış. Neye
inmiş anlamı değil. Bu deftere gelsek bir şeyler not
edebilirsem. Tapi bundan. bir kafa mizin önce

gidecek - kendi başıma hikâyeyi biraz yoluna koyabilirim. Tabii bugüne kadar neler kurdum, ne kadarını gerçekleştirebildim ayrı mesele. Belki, bir iki kişinin dediği gibi ancak kendini ve aklına nasıl geliyorsa öyle yazan biriydim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla inanıyorum. Oysa Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik şeyler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlatmayı deniyordum. Düşüncem geç gelişti, biraz geç başladım; biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini kaybetmek, yaşanan zamanı da boşlaştırıyor. Ne yapalım, henüz biraz da ayakta durma gücüm var; deneyelim, sonuç almaya çalışalım.

gidecek - kendi bazama hikâyeyi biraz yoluna koyabili-
rim. Tolstoy'una kadar neler kurdum, ne kadarını gör-
sakteleştirdim aynı mesele. Baktı, bu iki kişinin dediği
fili ancak kendini ve aklına nasıl geliyorsa öyle yazan biriy-
dim; ben de son zamanlarda buna gittikçe daha fazla ina-
nyorum. Öyle Mustafa İnan'da başladığım bazı değişik-
likler vardı sanki. Ya da bazı şeyleri kendime göre anlat-
mayı deniyordum. Düşünceğim geç geliştii, biraz geç başladım;
biraz da erken bırakmak durumunda kalıyorum. Geleceğini
kaybetmek, yazarın zamanı da boşlaştırıyor. Ne yapalım,
henüz biraz da uykuya durma gücüm var; deneyelim, sonuç
almaya çalışalım.

Oğuz Atay'ın günlüğünü tuttuğu ilk defter burada bitiyor
Bundan sonraki sayfalar; Atay'ın Londra'daki ameliyattan
sonra, sadece ameliyat ve hastane izlenimlerini yazdığı
ikinci defterden.

27 Aralık 1976 - LONDRA

Bugün Sevin bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital-Wimbledon)

31 Aralık - (St. Teresa's Hospital)

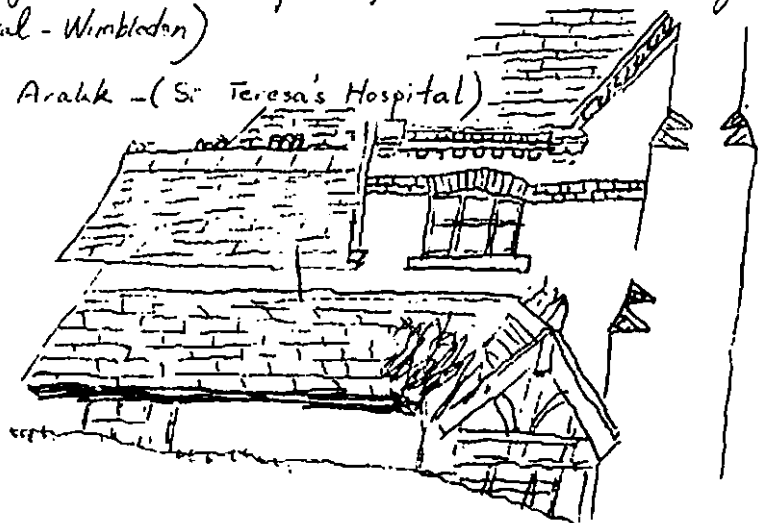
29 Ocak 1977

Bu deftere herhalde hastanede düşündüklerimi, hissettiklerimi, gördüklerimi yazacaktım. 4 Ocak'ta St. Teresa'dan çıktım, 17 Ocak'ta ışın tedavisi başladı. Geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük... gene de soğuk kış günlerini ayakta geçirmeğe çalışıyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan: Berber İlhami'ye, Engin Ardiç'a kadar herkes yazdı. (Yukarıdaki resim ne kadar beceriksizce yapılmış.) Birçokları benim

27 Aralık 1976 - LONDRA

Bugün Swin bu defteri getirdi. (Atkinson Morley's Hospital - Wimbledon)

31 Aralık - (St. Teresa's Hospital)

4 Ocak 1977

Bu deftere herhalde hastanede düşündüklerimi, hissettiklerimi, gördüklerimi yazıyordum. 4 Ocakta St. Teresa'dan çıktım. 17 Ocakta işin tedavisi başladı. Geçen hafta sonunda nezle, sonra öksürük... gene de sık sık kus günlerini ayakta geçirmeye başlıyorum; hafta sonları dışında her gün Surrey'e tedavi için gidiyorum. Bu arada çok mektup geldi İstanbul'dan. Herber Elhami'ye, Engin Ardıc'a kollar herkes yazdı. (Yukarıdaki resim me kollar beceriksizce yapıldı) Bizimkilerden benimsen

iyileştigimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi düşünüyor. (Ben de bunları istiyorum doğrusu) Herhalde hayat-ölüm-trajedi gibi karmaşık ilişkileri olan şeyler bekleniyor. Oysa çoğu anlarda her şey -acıklı da olsa- çok sade ve basit geçiyor. Meselâ ameliyat gününü -24 Aralık- sabah önce zenci bir berber geldi, bütün saçlarımı traş etti; bir de takke giydirdi. Sonra genç bir hemşire -güzeldi- bir iğne yaptı. Soyundum bu arada. Bir garip gömlek gibi bir şey giydim. Ameliyathanenin kapısında, 'şimdi bir iğne daha yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler -pek inanmadım; ama gene de düşündüm: Şimdi, dedim; uyusam ve ameliyatta ölsem, hiçbir şey duymayacağım- hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim.

Ve nasıl uyuduğumu, yani bayıldığımı bile hatırlamıyorum. Kendime gelince, "Intensive Care Unit" denilen bir odadaydım. O sırada Sevin, Maurice, Papi ve başhemşire geldi. Beni seyrettiler. Onlarla konuştum. Sonra onbeş dakikada bir tansiyon, nabız, ateş kontrolü - sürekli serum. Sonunda hemşireye söylendim: Biraz uyumak istiyorum. 25 Aralık sabahı tekrar kokuşa döndüm (22 Aralık'ta yatmıştım hastaneye). Kokuştaki hastalar genellikle ağır hareketli - boynundan ameliyat olan hastanın dışında: uzun bir sopayla hep vasistasları açıyordu o gün -25 Aralık- Christmas. Ameliyatı yapan Mr. Richardson da geldi. Beni yataktan kaldırmadılar; ama Richardson, 'ona da kestaneli hindi ve

iyileştigimi, 'Eylembilim'e filân devam ettiğimi düşün-
müyör. (Ben de bunlara istiyorum doğrusu) Zihnalde
benden hayat-ölüm-trajedi gibi kararsızlık ilişkile-
ri olan şeyler bekleniyor. Bysa çoğu anlarda herşey
-sukle da olsa- çok sade ve basit geçiyor. Mesela
ameliyat günü - 24 Aralık - sabah önce zenci bir beşer
geldi, bütün saqlarımı taşı etti; bñ de takke giydim.
Sonra genç bir hemşire - güzeliki - bñ iğne yaptı. Suyun-
dum bu arada. Bir grip yömlek gibi bñ şay giydim.
Ameliyathanenin kapısında 'Simdi bir iğne daha
yapacağız, hemen uyuyacaksın' dediler - peki inen-
madım, ama gene de düşündüm: Simdi, dedim;
uyusam ve ameliyatta ösem, hiç bir şey düşünmü-
yucayım - hepsi bu kadar. Çok kötü hissetmedim.
Ve namak uyuduğumu, yani bayıldığımı bile hatırla-
mıyorum. Kendime gelince "Intensive Care Unit"
denilen bir odadaydım. O suada Sevin, Maurice, Papi
ve baş hemşire geldi. Beni süzrettiler. Onlarla
konuştum. Sonra onbes dakikada bñ tansiyon,
naley, abeş kontrolü - sürekli serum. Sonunda hemşire
ye sözlendim: Biraz uyumak istiyorum. 25 Aralık
sabahı tekrar koğuşa döndüm (22 Aralıkta yat-
mıstım hastaneye) Koğuştaki hastalar genellikle
uyku hareketli - saymıdan ameliyat olan hastaların
dığında uyku bñ sopayla hep varistaları uyuyordu -
O gün - 25 Aralık - Christmas. Ameliyate yatan
bir Richardson da geldi. Beni yataktan kaldı-
rdılar; ama Richardson, 'ona da hastaneli hinde ve

Christmas pudding verin,' dedi benim için. Bir yanımda Mr. Roberts: ağır ve sarsak hareketli, orta yaşlı; yarımsız -koluna girilmeden- yürüyemiyor. Sigara tiryakisi, çok yavaş ve kısık sesle konuşuyor. Bütün derdi sigara. Arada bir izin veriliyor. (Sense of humour'u da var.) Benden pek hoşlanmadı galiba; bir iki nezaket cümlesi dışında konuşmadı benimle. Temmuzdan beri yatıyor-muş; hastalığı, onun yanında yatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da 'sun stone' (?) birkaç kere ameliyat olmuş. Mr. Price, yaşlıca, sevimli; hep bana soruyor: 'Are you alright?' ben de hep 'Alright.' diyorum. Yaşlı bir Arap vardı karşı sırada; sonra Türk asıllı olduğu anlaşıldı (Mr. Richardson'un asistanı 'aramızı buldu') Türkçe biliyor; bana hep, 'Maşallah çok iyisiniz,' diyor. Her gün oğlu (Ahmet) geliyor -kendisi 'retired army officer'; ama genç. Bir kere Sevin'in arabasına binmiş. Her ülkede 'kendisi gibi' yaşamış- neyse onun gibi. Sonra hemşireler, erkek hastabakıcılar -en sevimlisi David. Ben en ilgi gösteren de Ashley ("You speak english perfectly Mr. Atay,") Bir de ikinci zenci berber -ve her işi yapan- Harry vardı. Galiba beni sevmeydi. Belki de ona hiç sakalımı traş ettirmedim diye. Atkinson Morley's Hospital'da hiç acıkmadığım halde verilen bütün yemekleri yedim (kalve-kahvaltı-çay-öğle yemeği-çay-akşam yemeği-çay). Sargılarını pazar günü çıkarıldı (26 Ocak) dikişler alındı - gene sargı. Dr. John, asistan, Rum,

Christmas pudding verin,' dedi benim için. Bir yemekte
Mr Roberts: ağır ve insafkar hareketli, orta yaşlı; yarımsız
- koluna girilmeden - yürüyemiyor. Sigara tiryakisi, çok
gürses. Çünkü sesle konuşuyor. Bütün derdi sigara. Bırakma
bir izin veriyor. (Sense of humour'u da var) Benden çok
hastanmış gibi; bu iki vizüet cümlesi dışında
konuşmadı benimle. Remuzdan ben gatiyormuş; hastale-
ği. onun yanında gatan Mr. Price'a göre 'sun burn' ya da
'sun stone' (?) bu kaç kere ameliyat olmuş. Mr. Price,
yogluca, sevinli; hep bana soruyor. 'Are you alright?'
Ben de hep 'Alright,' diyorum. Yaşlı bir trap vande
korse sırada. Sonra Tink asille olduğu anlaşıldı (Mr.
Richardson'un asistanı 'arumuzı buldu') Tink'e biliyor;
bana hep 'Maşallah çok iyisiniz,' diyor. İler gün
vıflı (Ainut) geliyor - kendini 'retired. army officer';
ama genç. Bir kere Sevin'in arabasına binmiş İler
"ülkede kendini gibi" yapmış - nupse onun gibi. Sonra
hemşireler erkek hastabakıcılar - en sevinlileri David.
Baron in ilojı gösteren de Ashley ('You speak English
perfectly Mr. Atay. ') Bir de ikinci zenci beker - ve
her is'i yapan - Harry vande. Galiba beni sevmadi. Belki
de ona hiç sakalmı tıraz ettirmedim diye. Atkinson Morley's
Hospital da hiç ailemleğim halde vanken bütün yemek-
leri yedim (Kahve-kahvaltı - çay - öğle yemeği - çay - akşam
yemeği - çay) İngilizlerin pazar günü a. kavidi (26 Ocak)
okulda - yeni sınıf. Dr. John, arastan, Rann,

yaptı bu işi; bana takılıyor: “We are enemies.” Ben de hep, “I have nothing to do with this business” diyorum. Bir de baş asistan var. Sert görünüşlü, çok keskin ve yüksek sesle, tane tane konuşuyor.

göypte bu iş; banna itahiliger: "We are enemies" Ben de
iş, "I have nothing to do with this business" diyorum.
Ben de işi üstlenir. Sert görünüşlü, sıkı keskin ve
yürekli işte. + one tane konuşuyor

Oğuz Atay, 1934'te İnebolu'da doğdu. Ankara Maarif Koleji'ni, İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitirdi. 1960'ta İDM-MA İnşaat Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaya başladı. *Tutunamayanlar*'ın yayımlanmasının (1971-1972) ardından,

G ü n l ü k

Oğuz Atay'ın edebiyatla ilgili herkes için sürekli merak konusu olmuş günlüğünün bütünü. "Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çare kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda bana bunu da yaptınız" sözleriyle başlayan **Günlük** boyunca okur, yazarın son yıllarındaki yalnızlığını paylaşmakla kalmıyor, **Oyunlarla Yaşayanlar**'ın oluşum sürecini adım adım izliyor, bir edebiyat laboratuvarındaymış gibi.

dan, önemli bir tartışmanın odağında yer aldı. TRT 1970 Roman Ödülü'nü kazanan *Tutunamayanlar*'ı kısa bir süre sonra, 1973 yılında *Tehlikeli Oyunlar* adlı ikinci romanı izledi. Hikâyelerini *Korkuyu Beklerken* başlığı altında topladı. 1911-1967 arasında yaşamış hocası Prof. Mustafa İnan'ın hayatını romanlaştırarak *Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan*'ı yazdı. Atay 13 Aralık 1977'de, büyük projesi "Türkiye'nin Ruhunu"

yazamadan hayata gözlerini yumdu. Ölümünden sonra *Günlük* ve *Eylembilim* kitapları yayımlandı. *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı tiyatro eseri Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi.

